

მარცინ ღემანძე ჟრედიკიძის

ახალგაზრდა კაცები,
დრო, და მოწყვნილობა
საქართველოში

YOUNG MEN, TIME,
AND BOREDOM IN THE
REPUBLIC OF GEORGIA

.....

ახალგაზრდა კაცები, დრო,
და მოწყენილობა
საქართველოში

YOUNG MEN, TIME,
AND BOREDOM IN THE
REPUBLIC OF GEORGIA

.....

Martin Demant Frederiksen

TEMPLE UNIVERSITY PRESS
PHILADELPHIA

ახალგაზრდა კაცები, დრო, და მოწყვნილობა საქართველოში

.....

მარტინ დემანტ ფრედერიკსენი

ქართულ ენაზე თარგმანი
მიხეილ ნიშნიანძე

გამოცემის რედაქტორი
ნინო ინაიშვილი, ისტორიის დოქტორი

რედაქტორი
რუსლან ბარამიძე, ისტორიის დოქტორი

 პოლონი
ჯგუფი

შპს გამომცემლობა
პოლონი

UDC (შპკ) 316.3462-055.1

ფ-90

დანიელი მკვლევრის მარტინ დემანტ ფრედერიკსენის ნაშრომში „ახალგაზრდა კაცები, დრო და მონყენილობა საქართველოში“ შესწავლილია ახალგაზრდების მარგინალიზაცია სოციალური, ეკონომიკური და პოლიტიკური ცვლილებების პირობებში, როცა ყოველდღიურობა მონყენილობისა და დროითობის ზემოქმედებით ფორმირდება. სოციალური და კულტურული ანთროპოლოგიის მიმართულებით შესრულებული ნაშრომი ემყარება ბათუმში განხორციელებულ კვლევას. ნაშრომი განკუთვნილია უნივერსიტეტის სოციალური მეცნიერებების მიმართულების სტუდენტების, მკვლევარების, აკადემიური პირებისა და ახალგაზრდობისა და მარგინალიზაციის საკითხებით დაინტერესებული ფართო წრისათვის.

ნიგნის ყდის ფოტო და დიზაინი შოთა გუჯაბიძისა

ქართულენოვანი გამოცემის საავტორო უფლება:

© ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

კვლევაში გამოთქმული მოსაზრება შესაძლოა არ გამოხატავდეს აჭარის ა.რ. განათლების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროსა და ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პოზიციას, შესაბამისად, ისინი არ არიან პასუხისმგებელნი კვლევის შინაარსზე.

დაიბეჭდა შპს გამომცემლობა კოლორი

მის: საქართველო, თბილისი, სამგორის რაიონი, ეკატერინე ბაღდავაძის ქუჩა N3

ტელ: 032 2 500 580

ISBN 978-9941-8-4223-8

TEMPLE UNIVERSITY PRESS PHILADELPHIA,

Pennsylvania 19122

www.temple.edu/tempress

Copyright © 2013 by Temple University-Of The Commonwealth

System of Higher Education

All Rights Reserved

Cloth edition published 2013

Paperback edition published 2016

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

Frederiksen, Martin Demant, 1981–

Young men, time, and boredom in the Republic of Georgia / Martin Demant Frederiksen.

pages cm. – (global youth)

Includes bibliographical references and index.

ISBN 978-1-4399-0918-8 (cloth: alk. paper) –

ISBN 978-1-4399-0920-1 (e-book) 1. Young men–Georgia (Republic)–Social conditions–21st century. 2. Young men–Georgia (Republic)–Economic conditions–21st century. 3. Marginality, Social–Georgia (Republic) 4. Georgia (Republic)–Social conditions–21st century. I. Title.

HQ799.8.G28F74 2013

305.242'10947580905–dc23

2012043941

ISBN 978-1-4399-0919-5 (paper: alk. Paper)

Printed and bound in Great Britain by Marston Book Services Ltd, Oxfordshire O82916P

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის განათლების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროს უმაღლესი განათლების ხელშეწყობის პროგრამის სოციალურ მეცნიერებათა მიმართულე-ბით გამოიცა:

მემკვიდრეობის დაცვის ეკონომიკა = *The economics of historic preservation*: თემის ლიდერის სახელმძღვანელო / დონოვან დ. რიპკემა; მთარგმნელი: ლია დავითაძე; რედაქტორი: ნინო ინაიშვილი. თბილისი: საქართველოს მაცნე, 2018, 204 გვ.

მცირე ადგილები, ვრცელი საკითხები = *Small places, large issues*: შესავალი სოციალურ და კულტურულ ანთროპოლოგიაში / თომას ჰილანდ ერიქსენი; მთარგმნელები: ლია დავითაძე, რუსლან ბარამიძე; რედაქტორები: თამთა ხალვაში, ლია დავითაძე; მთავარი რედაქტორი: რუსლან ბარამიძე. თბილისი: საქართველოს მაცნე, 2018, 434 გვ.

In the series ***Global Youth***

edited by Craig Jeffrey and Jane Dyson

Also in this series:

Daniel Mains, *Hope Is Cut: Youth, Unemployment, and the Future in Urban Ethiopia*

Mary E. Thomas, *Multicultural Girlhood: Racism, Sexuality, and the Conflicted Spaces of American Education*

მაგამედ ალიევის სახსოვრად,
კეთილი კაცი კეთილი სულით

შინაარსი

რედაქტორის წინასიტყვაობა	ix
წინასიტყვაობა ქართული გამოცემისთვის.....	xii
მადლობები.....	xiv
 პროლოგი	1
 1 მიმოხილვა.....	6
 ნაწილი I. „წყნარ ჭაობში, ეშმაკები ბუდობენ“ ნანგრევები და მოჩვენებები ბათუმში.....	27
შესავალი	29
2 ნანგრევებიან ქალაქში სიარული.....	32
3 ეშმაკები და საძმაკაცოები.....	50
დასკვნა: პერიოდი, რომელიც წარსულად აქციეს	77
 ნაწილი II. ყოველდღიურად შეუცნობელში? ახალგაზრდა სიცოცხლეები ლტოლვასა და ურთიერთქმედებას შორის	83
შესავალი	85
4 თეთრი ქართველი.....	89
5 ორი არტისტის ამბავი	110
დასკვნა: „იმიტომ, რომ“ თუ „იმისთვის, რომ“?	123
 ნაწილი III. ანწყოს აჩრდილისებურ აკვიატებული მომავალი.....	129
შესავალი	131
6 კავშირებითი კილოები და ბრძანებითი შეხსენებები	134
7 კავშირებითი მატერიალურობანი.....	157
დასკვნა: მოძრავი ჰორიზონტები	170
 ნაწილი IV. გამოცხადებები.....	173
შესავალი	175
8 სოციალური შემდგომი ცხოვრება და დროითი საზღვრების შექმნა ...	177
ეპილოგი	194
 გამოყენებული ლიტერატურა.....	197
საძიებელი	206
გლოსარიუმი	210

„სხალგაზრდა კაცები, დრო და მოწყენილობა საქართველოში“ წარმოადგენს აარჰუსის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორის მარტინ დემანტ ფრედერიკსენის 2004-2010 წლებში ბათუმში ჩატარებული კვლევის შედეგს. იგი საფუძვლად დაედო მის სადოქტორო დისერტაციას და ინგლისურენოვან ნაშრომს „Young Men, Time, and Boredom in The Republic of Georgia“, რომლის ქართულ ენაზე თარგმანსაც წარვუდგენთ მკითხველს.

თავიდანვე მინდა აღვნიშნო, რომ ნაშრომის ავტორი დიდი ინტერესით მოეკიდა საკუთარი ნაშრომის ქართულ ენაზე თარგმნის იდეას; მან ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტის მთავარ მეცნიერ თანამშრომელთან, დოქტ. ნინო ინაიშვილთან ერთად ძალა არ დაიშურა რათა ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და ტემპლის უნივერსიტეტის გამომცემლობებს შორის (რომელსაც ეკუთვნის საავტორო უფლებები) გაფორმებულიყო შესაბამისი შეთანხმება და ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტს მოეპოვებინა ამ ნაშრომის ქართულ ენაზე თარგმნის და გამოცემის უფლება. ამისათვის მინდა დიდი მადლობა გადავუხადო მათ.

სოციალური მეცნიერებების მიმართულებით ამ და სხვა წიგნების თარგმნისა და გამოცემის იდეის ჩამოყალიბება განაპირობა აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის განათლების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროს მიერ შემუშავებულმა უცხოურენოვანი ლიტერატურის თარგმნის პროგრამამ. ამ პროგრამის ფარგლებში სოციალური მეცნიერებების სერიის სახით უკვე გამოიცა არაერთი ძალიან მნიშვნელოვანი ნაშრომი. განსაკუთრებით აღსანიშნავია 2018 წელს გამოცემული დონოვან დ. რიპკემას „მემკვიდრეობის დაცვის ეკონომიკა: თემის ლიდერის სახელმძღვანელო“ და თომას ჰილანდ ერიქსენის „მცირე ადგილები, ვრცელი საკითხები, შესავალი კულტურულ და სოციალურ ანთროპოლოგიაში“. უახლოეს პერიოდში ამავე სერიის ფარგლებში ასევე გამოიცემა რამდენიმე ახალი ნაშრომი.

მიუხედავად იმისა, რომ ეს პროგრამა ორიენტირებულია აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ტერიტორიაზე არსებულ უნივერსიტეტებზე, მიღებული შედეგები საქართველოში მოქმედი ყველა უნივერსიტეტისა და კვლევითი ცენტრისათვის იქნება სასარგებლო; განსაკუთრებით სოციალური მიმართულების საუნივერსიტეტო პროგრამების განვითარების და თანამედროვე კვლევების ხელმისაწვდომობის კუთხით. მით უმეტეს, რომ ამ და სხვა ნაშრომების შერჩევის პროცესში გათვალისწინებული იყო სხვადასხვა უნივერსიტეტებში მოღვაწე კოლეგების მოსაზრებები.

მაშ რატომ მიიქცია ამ კვლევამ ჩვენი ყურადღება? მარტინ დემანტ ფრედერიკ-სენის ნაშრომში აღწერილია ბათუმი ვარდების რევოლუციის შემდგომ პერიოდში (2004-2010 წლები). ავტორმა რამდენიმე წელი გაატარა ბათუმში. ნაშრომის მომზადებისას მან გამოიყენა არსებული ლიტერატურა, მის მიერ მოპოვებული სხვადასხვა ცნობები, ფოტოსურათები, ჩატარებული ინტერვიუების და ჩართული დაკვირვების მასალები; ასევე, თავის დღიურებში აღწერილი ყოველდღიური გამოცდილება და პირადი განცდებიც.

კვლევის ფოკუსში მოექცა უმუშევარი და ნაწილობრივ დასაქმებული 18-დან 25 წლამდე ასაკის ბათუმში მცხოვრები ახალგაზრდა კაცები; ანუ, პირველი პოსტსაბჭოთა თაობა, რომელიც არასტაბილურობის, სიღარიბესა და კრიმინალის პირობებში გაიზარდა. ვარდების რევოლუციის შემდეგ ისინი არსებობისათვის საჭირო რესურსებისთვის ბრძოლაში სახელისუფლებო ოპტიმიზმის წინაშე პირისპირ აღმოჩნდნენ. კერძოდ, ეს პერიოდი გამოიჩინა ხელისუფლების მიერ ინიცირებული წარსულის დასრულების (ამოშლის, დაშლის, დანგრევის, გადააზრების) და ახალი (დიადი) მომავლის მშენებლობის იდეებით – საზოგადოების ტრანსფორმაციისა და ქვეყნის მოდერნიზაციის ამბიციური პროექტებით. თუმცა, ამ პროექტების შემუშავებისას და განხორციელებისას მთავარი მიზანი იყო ცვლილება, ხოლო ადამიანი, მისი ყოველდღიურობა, სურვილები და ინტერესები – მეორეხარისხოვანი. გამოცხადებული ცვლილებებისა და განვითარების ფონზე სულ უფრო თვალმისაცემი ხდებოდა პიროვნული დეზორიენტაცია და ახალგაზრდების მარგინალიზაცია; ამიტომ, მომავალი, რომელიც საზოგადოების ცვლილებას უნდა მოჰყოლოდა, ბევრისათვის არარეალისტური ან მიუწვდომელი ჩანდა.

უფრო ვრცელ კონტექსტში, ბათუმში მცხოვრები ახალგაზრდა კაცების მაგალითზე ავტორი აღწერს საზოგადოებებს, საიდანაც აქრობდნენ მიუღებელი წარსულის ყველა კვალს, რათა ის მომავალში არ გადასულიყო და, ამგვარად, პოსტსაბჭოთა გარდამავალი პერიოდი დასრულებულად გამოეცხადებინათ. ავტორი გვიჩვენებს, რამდენად უნიკალური და ამავდროულად მსგავსია ბათუმის მაგალითი სხვა ადგილებში განვითარებული პროცესებისა, როცა სიმბოლოების, სივრცის და დროის დაჩქარებული ცვლილება ხორციელდება ზემოდან; რამდენად რთული და დამთრგუნველი იყო საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფისათვის ამგვარი ახალი რეალობის გაგება და მასში საკუთარი ადგილის პოვნა; როგორ ფორმირდება უიმედობის განცდა და დაგეგმილი მომავლის შიში; რამდენად მრავალფეროვანი და არაერთგვაროვანი როგორც საზოგადოება, ისე მასში მიმდინარე პროცესები.

ახალგაზრდობის და მარგინალობის ეს კვლევა შეახსენებს მკითხველს თუ რას ნიშნავს გარდამავალი პერიოდი, ცვალებადი გარემო, კრიზისი, ჯერ კიდევ არ დასრულებული წარსული და არ დამდგარი მომავალი, აღმშენებლობისკენ მიმართული სახელმწიფო პროექტები და ამ ყველაფერში ადამიანის და მისი ინტერესების გაუთვალისწინებლობა.

ნაშრომის მომზადებისას გათვალისწინებული იყო მთელი რიგი ტექნიკური და რედაქციული გარემოებები. ნაშრომის ქართულ ვერსიაში ტერმინები, აბრევიატურები და დასახელებები პირველად მოხსენიების შემთხვევაში მოცემულია ქართული, ხოლო კვადრატულ ფრჩხილებში ლათინური ასოებით, შემდგომ კი – მხოლოდ ქართულით. კვლევაში მითითებული ნაშრომის სათაური ჯერ ორიგინალის ენაზეა მოცემული, ხოლო მისი ქართულენოვანი თარგმანი კი, ფრჩხილებში. ცალკეულ

შემთხვევაში, ავტორის მიერ ლათინური ასოებით გამოყენებული რუსულენოვანი ტერმინები (Oblast, Abkhazia, vory-v-zakone და სხვ.) ჩანაცვლებულია ქართული შესატყვისით. ნაშრომის ბოლოს თანდართულ გლოსარიუმში მოცემულია ყველა ძირითადი ტერმინი ქართულ და ინგლისურ ენებზე, რაც, ვფიქრობ, სტუდენტებისათვის იქნება სასარგებლო.

ავტორის მიერ გამოყენებული ციტირების და პარაფრაზირების სტილი, ქართულენოვანი გამოცემის საჭიროებიდან გამომდინარე, ნაწილობრივ იყო შეცვლილი. ნაშრომის ანთროპოლოგიური და მეთოდოლოგიური ასპექტების გათვალისწინებით თარგმანისა და რედაქტირების პროცესში ავტორისეული ენა, ციტატები, ამონარიდები სხვა მასალებიდან და სხვა დეტალები უცვლელადაა მოტანილი.

წინასიტყვაობის ბოლოს მინდა აღვნიშნო ყველა პირი, ვისი უშუალო მონაწილეობითა და დახმარებით ამ ნაშრომის მომზადება გახდა შესაძლებელი. უპირველესად, გვსურს მადლობა გადავუხადოთ აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის განათლების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროს – უმაღლესი განათლების ხელშეწყობის პროგრამისათვის.

სხვადასხვა ტიპის საქმიანი შენიშვნებისა და რჩევებისთვის მადლობას მოვახსენებთ ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებულ პროფესორს, დოქტ. თამთა ხალვაშს. ხელშეწყობისთვის განსაკუთრებული მადლობა ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ნიკო ბერძენიშვილის ინსტიტუტს.

რა თქმა უნდა, უდიდესი მადლობა ამ პროექტის ხელმძღვანელს, დოქტ. ნინო ინაიშვილს და მთარგმნელს მიხეილ ნიშნიანიძეს, რომელთა ყოველდღიური, კვალიფიციური და საქმიანი ჩართულობისა და რჩევების გარეშე ნაშრომის დროული დასრულება ვერ მოხერხდებოდა.

და ბოლოს, ვიმედოვნებთ, მკითხველი გაგებით მოეკიდება ტექსტის თარგმნისა და რედაქტირების დროს გაპარულ შესაძლო შეცდომებსა და უზუსტობებს. მთარგმნელი და ქართული რედაქციის რედაქტორები ყველა საქმიან შენიშვნასა და წინადადებას მაღლიერებით მიიღებენ და გაითვალისწინებენ მომავალ გამოცემებში, რაც ხელს შეუწყობს სოციალურ მეცნიერებათა სერიის ფარგლებში ქართულ ენაზე ანთროპოლოგიური ტერმინოლოგიის დახვეწას.

რუსლან ბარამიძე,
ისტორიის დოქტორი
ბათუმი, 2021

წინასიტყვაობა ქართული გამოცემისთვის

„როცა დაბრუნდები, ბათუმს ველარ იცნობ“. ეს ემილის სიტყვებია, როდესაც აეროპორტში ერთმანეთს დავცილდით. ეს იყო 2009 წლის ცხელი ზაფხულის ერთი და ჩემი საველე სამუშაოების ბოლო დღე, რომლის საფუძველზეც ეს წიგნი დაიწერა. როდესაც 2018 წელს ბათუმში დავბრუნდი, თითქმის ათი წლის შემდეგ, მისი სიტყვები ყურში ზარივით ისევ ჩამესმოდა. რასაკვირველია, ქალაქში გზის გაგნება კვლავ არ გამიჭირდა, მაგრამ ქალაქის ცენტრისა და ბულვარის უმეტესი ნაწილი წარმოუდგენლად შეცვლილიყო.

თუმცა ყველაზე დიდი ცვლილება ის იყო, რომ ემილი და მასთან ერთად იმ ახალგაზრდა კაცების უმეტესობა, ვისთანაც ერთად საველე სამუშაოებს ვატარებდი, იქ აღარ დამხვდა. ამის გამო, ის კვირები და თვეები, რაც ერთ დროს ერთად გავგიტარებია, რაღაც ბუნდოვან მოგონებად იქცა, თითქოს ეს რაღაც ათი წლით ადრე კი არა, არამედ მთელი ცხოვრების წინ მომხდარიყო. ამან ისეთი გრძნობა გამიჩინა, თითქოს რაც ბათუმზე დამიწერია, უეცრად ისტორიულ დოკუმენტად იქცა, რაღაცის და ვიღაცის აღწერად, რაც აღარ არსებობდა.

მაგრამ მერე ჩურჩულივით ისევ გაისმა სიტყვები. 2018 წელს ბათუმში დანიის წითელი ჯვრის პროექტმა დამაბრუნა, რომელიც რისკ ჯგუფის ახალგაზრდების უმუშევრობას ეხებოდა. ინტერვიუებმა, რომელიც იმ დროს ბათუმში, ზუგდიდსა და თბილისში ჩავატარე, აჩვენა, რომ თუმცა ბევრი რამ უდავოდ შეცვლილიყო, ზოგი რამ მაინც ისევ უცნაურად ეხმიანებოდა იმ თემებსა და გამოცდილებას, რაც ადრეც მსმენოდა; მოწყვნილობისა და მარგინალიზაციის გრძნობას და საკუთარი გარემოსგან რაღაცნაირად დროებით გამოთიშვას. ანთროპოლოგიის მთავარი პრინციპია იმ ადამიანების და პოზიციების გაჟღერება, რომლებიც სხვაგვარად შეიძლება სათვალავიდან ამოვარდეს. ამ წიგნთან დაკავშირებით მე ყოველთვის მქონდა იმედი, რომ ქართულ კონტექსტში ის შეძლებდა ამაში პატარა წვლილი მაინც შეეტანა. ამ წიგნში გაჟღერებული ხმები, გარკვეულწილად წარსულის ხმებია. თუმცა შეიძლება დღევანდელ ხმებსაც ეხმიანება. ამის გადანყევტა მკითხველისთვის მიგვიწვდის.

ამ წიგნისთვის კვლევის ჩატარებისას საქართველოში ახალგაზრდობისა და თაობების შესწავლა ხშირად უკავშირდებოდა კულტურის, ტრადიციებისა და იდენტობის საკითხებს. ვცდილობდი რა ასეთი თემებისთვის თავი არ ამერიდებინა, იმავდროულად ერთი გამოკვეთილი მიზანი დავისახე, რათა მომეცვა სოციალ-პოლიტიკური ფაქტორები და ინდივიდუალური ემოციური გამოცდილებებიც. ამით პროექტი მეთოდოლოგიურად ჩამოყალიბდა გრძელვადიანი ჩართული დაკვირვებით მონაცემთა შეკრების კუთხით და ამავე დროს, მოგვიანებით ჩატარებულმა თე-

ორიულმა სამუშაომაც გარკვეული მიმართულება შეიძინა. მაშინ როცა წინათ ჩატარებული მარგინალიზაციის ანთროპოლოგიური კვლევები ეყრდნობოდა სივრცით, ეთნიკურ, რელიგიურ, ან ეკონომიკურ ასპექტებს, ჩემი მონაცემებიდან ნათელი გახდა, რომ საჭირო იყო დროითი ასპექტის დამატება, რათა სრულად ამესახა ბათუმელი ახალგაზრდების გამოცდილება. ხოლო უფრო ფართო დონეზე, მეჩვენებინა, რომ საქართველოში ჩატარებულ კვლევას შეეძლო თავისი წვლილი შეეტანა უფრო ფართო თეორიულ დისკუსიებში და სხვადასხვა კონტექსტში ჩატარებულ ახალგაზრდობის კვლევებში მსოფლიოს მასშტაბით.

საქართველო ჩემი ცხოვრების მნიშვნელოვანი ნაწილია, როგორც აკადემიურად ასევე პირადადაც, მას შემდეგ, რაც 2004 წელს პირველად ვესტუმრე მას. მაშინვე სიამოვნება მქონდა გამეცნო ადგილობრივი ანთროპოლოგების არაჩვეულებრივი თემი, ვისი ნაშრომებიც ჩემთვის მუდმივ შთაგონების წყაროდ იქცა. და რა მშვენიერია იმის დანახვა, რომ ანთროპოლოგია, როგორც დისციპლინა, განაგრძობს განვითარებას საქართველოში, ადგილობრივი ახალგაზრდა მკვლევრების ახალ თაობასთან ერთად. ეს უფრო მეტ ხმას აძლევს გაუღერების საშუალებას და შესაძლებელს ხდის ქართულ საზოგადოებაში არსებული სხვადასხვა მარგინალური ჯგუფების თანამედროვე პრობლემების საჯარო განხილვას. იქნებ ისეთი ძველი ნაშთიც, როგორიც ეს წიგნია, შეძლებს გახდეს შთაგონების წყარო ამ მიზნის მისაღწევად.

მარტინ დემანტ ფრედერიკსენი,
ანთროპოლოგიის დოქტორი
აარჰუსი, 2021

წინამდებარე წიგნი დაიწერა დანიის დამოუკიდებელი კვლევის საბჭოს დაფინანსებული სადოქტორო პროექტის შედეგად. იგი აწეწა ლინე დალსგაარდის, ჩემი დისერტაციის ხელმძღვანელის მიერ წარმოებული ახალგაზრდობის და მყოფადობის შედარებითი კვლევის პროექტის შემადგენელი ნაწილია; აწეწა ლინეს ხელმძღვანელობით სწავლისა და კვლევის პერსპექტივა იყო ერთ-ერთი მიზეზი, რის გამო ჩავერთე ამ წამოწყებაში, მთელ ამ პროცესში მან ფასდაუდებელი და შთამაგონებელი როლი ითამაშა, როგორც მენტორმა და კოლეგამ და როგორც მეგობარმა. ასევე დავალებული ვარ ჩემი თანა-კონსულტანტის, ქეროლაინ ჰამფრისგან, ვისთანაც აზრთა გაზიარების პატივი მქონდა. ჩვენი დისკუსიებისას, პოსტ-საბჭოთა რეგიონების მისმა ფართო ცოდნამ გამიწვია განუზომელი დახმარება.

მადლიერებით მიიწვია აღვნიშნო ნანა გორგილაძე და ნინო ინაიშვილი ბათუმიდან, რომლებმაც საჭირო ხალხთან დამაკავშირეს და ახალჩასულს დაბინავებაში მომეხმარნენ; მადლობა აჩიკო ხაზარს, გიგო ბიბლაიას, ხატია გოჩიტაძეს და მაია შაინიძეს კვლევაში დახმარებისთვის; ტედი ვეარის, რომელმაც ომის დროს და თურქეთში ჩვენი გაქცევისას თავგზა არ დამაკარგვინა; ვანესა უინშოპს და ჯორჯ ჯორჯიოს თბილი ურთიერთობისთვის და ანთროპოლოგიური და ფოტოგრაფიული გამოცხადვების შესახებ საუბრისათვის. კურტ რაიტცს, რომელიც დროდადრო ერთ ბოთლ ლვინოზე ემოციებისგან დაცლაში მეხმარებოდა; და მადლობა ზვიად დიასამიძეს, რომელიც ადგილობრივი გაზეთების კითხვაში და ქართული პოლიტიკური კონიუნქტურის განხილვაში შემომიერთდა.

არაერთმა ადამიანმა მუშაობის პროცესში მომცა სასარგებლო რჩევები და მნიშვნელოვანი კრიტიკული შენიშვნები წიგნის სხვადასხვა თავებსა და მონახაზებთან დაკავშირებით, მსჯელობდნენ ხელნაწერის სხვადასხვა ასპექტზე, ან გულდასმით მისმენდნენ, როცა ჩემი მასალებით თავს ვაბეზრებდი. ეს ადამიანებია: ანდერს ემილ რასმუსენი, ნინა ჰოლმ ფოჰნსენი, სიუზან ჰოილუნდი, ლოტე მენიერტი, მარი ბრემერი, კეირ მარტინი, მორტენ ნილსენი, მარია ლოუვი, ელიზაბეთ ს. დანი, თამთა ხალვაში და კეტრინ გოტფრედსენი. ჩემი სადოქტორო დისერტაციის შეფასების კომისიის წევრებმა – მაიკლ მ. ჯექსონმა, მათაის პელკმანსმა და ბოდილ სელმერმა – კარგი რჩევები მომცეს ჩემი სადოქტორო ნაშრომის წიგნად გადაქცევასთან დაკავშირებით. პოლ მენინგმა და დებორა დურჰემმა, ხელნაწერის რეცენზენტებმა, რომლებიც საბოლოოდ გამეცნენ (თავიდან ანონიმურად მუშაობდნენ), ძალზე ღრმა და უაღრესად ფასეული მოსაზრებები მომანოდეს წერის ბოლო ეტაპზე.

ტემპლის საუნივერსიტეტო გამომცემლობიდან მადლობით მინდა მოვიხსენიო სერიის რედაქტორები ჯეინ დაისონი და კრეიგ ჯეფერი გამხმნეებისთვის და დახმარებისთვის და მათთან ერთად მიკ გუსინდ-დაფისი მისი პროფესიონალური და თავზიანი გულისხმიერი დახმარებისთვის გამოცემის პროცესში. მენაკა როი სასწაულებს ახდენდა ხელნაწერის ბოლო პირის კორექტურისას. რა თქმა უნდა, ყველა დარჩენილი შეცდომა და ტექსტის გაუმართაობა სულ ჩემი ბრალია.

მინდა გულითადი მადლობა ვუთხრა ჩემს მეუღლეს, რიკეს და ჩვენს ორ შვილს, პელეს და ნეელს, დახმარებისთვის და იმის შესხენებისთვის, რომ ცხოვრებაში უფრო მნიშვნელოვანი რამეებიც არსებობს, ვიდრე წიგნის წერაა, თუმცა დროდადრო ამან შეიძლება მთლიანად წაგლეკოს. და ბოლოს, განუზომლად დავალებული ვარ ბათუმელი ახალგაზრდებისგან, რომლებმაც თავიანთი ცხოვრების ეს პერიოდი მათთან გამატარებინეს.

ახალგაზრდა კაცები, დრო,
და მოწყენილობა
საქართველოში

.....

აგვისტოს გასართობი სანახაობა: როგორც ჩანს აქ არაფერი მესაქმება, ყოველ შემთხვევაში, ასე მითხრეს. ბათუმი, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის რეგიონული ცენტრი, ჩემთვის ახალია, თუმცა აქ ადრეც ვყოფილვარ ორჯერ, მოკლე ხნით 2004-სა და 2005-ში. დღეს, 2008-ის შუა წელში, მხოლოდ სამი წელიწადის მერე, აღარაფერია ისეთივე, როგორიც მე მახსოვს. 2004 წელს, როცა ადგილობრივი ლიდერი, ასლან აბაშიძე გაძევებულ იქნა საქართველოში მომხდარი ვარდების რევოლუციის შედეგად, ქალაქი მღელვარებას მოეცვა. მასობრივი არეულობები არაფრის გამო დაიწყო, დარწმუნებით არავინ იცოდა, რა მოხდებოდა შემდეგში და სანაპიროებიც უკაცრიელად გამოიყურებოდა. ამჟამად ქუჩები ზღვის ნაპირისკენ მოსივრნე, თუ პირიქით ქალაქისკენ მომავალი ტურისტებითაა სავსე, უზარმაზარი წყლის გასაბერი სათამაშოებით ხელში. ერთმანეთში ირევა მხიარული სიცილ-ხარხარი, საუბარი და სიმღერა. თუმცა ეს ხმები არანაირად არ ეხამება ორ ცენტრალურ მოედანზე გაბატონებულ მოცეკვავე შადრევნებს: „ფრანგული შადრევნები“ ცად იტყორცნება და ხმამაღლამოლაპარაკე რადიოებიდან წამოსულ მუსიკის ჰანგებს ერწყმის. ბულვარი, რომელიც ნავსადგურიდან გამოჭიმულა და სანაპიროს გასწვრივ ქალაქის კონტურებს მიუყვება, როგორც ჩანს, ერთი დიდი გასართობი სანახაობაა. სანაპიროსკენ, პალმების გრძელი რიგის მიღმა, კაფეები და ბარები ჩალაგებულია. უმეტესობა ხისგანაა აგებული და სოკოებივით მომრავლებულან. მათ პირდაპირ ბალის სკამები დაკავებულია ოჯახებით ან ახალგაზრდა წყვილებით, მათ შორის აქა-იქ კი ფარდულებია, სადაც გამვლელ ტურისტებზე ჰყიდიან ნიჟარებისგან გაკეთებულ ფიგურებს, მძივებს, წვეწებს, სიგარეტებსა და სასუსნავებს. ბულვარის შუაგულში, ბრმა მათხოვარი მოკალათებულია. მეზობელი კაფედან ჰაუს მუსიკის მძიმე ჰანგები იღვრება და სახეგალიმებული მათხოვარი გაუჩერებლად ცეკვავს მუსიკის ხმაზე.

სახლში წადი. აქ ჩამოსულს ერთადერთი საკონტაქტო პირი მხედება, ნანა, ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციის თანამშრომელი, რომელსაც საერთო მეგობრებისგან ვიცნობ. იგი დამთანხმდა, რომ ბინის მოძებნაში დამეხმარებოდა. მანამდე კი, მის ოფისში მატრასზე მძინავს, რადგანაც სასტუმროები გადავსებულია. ბევრი ადგილობრივიც აქირავებს საკუთარ ბინებს საზაფხულოდ, გარდა ამისა, მრავალი პატარა ფირმაც მუშაობს გაქირავებაზე. რამდენიმეს უშედეგოდ ვესტუმრეთ. მზე გვწვავს, სანამ კითხვა-კითხვით ქალაქის ცენტრში დავბორიალობთ. ბოლოს ერთ სარდაფში პატარა ოფისს მივაღექით. უკანა კედელს ახალი ქართული დროშა და პრეზიდენტ სააკაშვილის პორტრეტი ამკობს. მეპატრონე, ორმოციოდე წლის, ძვა-

კარები პარალელურ სამყაროში.

ლმსხვილი კაცი, ძალზე გაახალისა იმის გაგებამ, რომ გაგანია ტურისტული სეზონის მიუხედავად, მაინც გვჯერა, რომ გაუქირავებელ ადგილს ვიპოვით. „აბა მითხარი, აქ რისთვის ჩამოხვედი?“ კითხვა დამისვა. „სოციალური ანთროპოლოგი ვარ,“ ვუხსნი მე. „აქ იმისთვის ვარ, რომ შევისწავლო, თუ როგორ უყურებენ თავიანთ მომავალს ბათუმელი ახალგაზრდები, ვისაც დამთავრებული აქვს უნივერსიტეტი და ამჟამად უმუშევარია, იმისათვის რომ—“ „ბათუმში ყველას აქვს სამუშაო!“ უკმეხად და გაკვირვებული ხმით მომიგო. „აჰა, დასკვნაც ხომ გითხარი. აქ აღარაფერი გესაქმება; ახლა შეგიძლია სახლში დაბრუნდე.“ განწყობა თითქოს უცებ ეცვლება, თავაზიანობიდან დაბლვერილობაზე გადადის. წინ იხრება, იდაყვებით მაგიდას ეყრდნობა. დამცინავად მომჩერებია. იდიოტი ვგონივარ.

პლაჟის ბიჭები. უნივერსიტეტი საზაფხულო არდადეგების გამო დაკეტილია. დავგეგმე შეხვედრები მათთან, ვისაც შეუძლია ყოფილ სტუდენტებთან დამაკავშიროს, მაგრამ ჯერ არ სცალიათ რამდენიმე კვირის განმავლობაში. ამასობაში, მინდა ქალაქს გავეცნო და ბინაც ვიპოვო. ბულვარის ახლოს ერთ კაფეში მივდივარ, რათა რამე სასმელი ავიღო და ჩანანერები გავაკეთო. დახლს უკან სამი ახალგაზრდა კაცი დგას. ერთ მათგანს Corona-ს ვთხოვ. იგი ხელს მაცივარში ჰყოფს და მიყურებს: „დარწმუნებული ხარო, რომ მართლაც Corona გინდათ. რვა ლარი ღირს (დაახლოებით 2 აშშ დოლარი). ადგილობრივი ლუდიც გვაქვს, მხოლოდ სამი ლარი ღირს.“

Corona-ს ნაცვლად ადგილობრივს ვუკვეთავ. მეკითხება მინდა თუ არა ლიმონი. კი მეთქი და იგი ბოთლში ერთ ნაჭერს აგდებს, ლუდიც მაშინვე შუშხუნს ინყებს და ბოთლიდან იღვრება. „უჰ, ახალს მოვიტან.“ იგივე მეორდება. „რა სჭირს ამას?“ გაკვირვებული კითხულობს. „იქნებ ჭიქით ინებოთ,“ მას გიორგი ჰქვია. ბარი მხოლოდ აგვისტოსა და სექტემბერში მუშაობს, მეუბნება იგი. ვეკითხები, წლის დანარჩენ დროს რას აკეთებს იმისათვის, რომ საარსებო იშოვოს, იქნებ ზამთარშიც ბარმენია. „ნამდვილად არც კი ვიცი, ზამთარში ვინ ვარ და რას ვაკეთებ. უბრალოდ შინ ვზივარ,“ ამბობს ის. სასმელების მომზადებას ინყებს; ბეჯითი ჩანს და თავისი პროფესიონალიზმის ჩვენებაც უნდა. ცდილობს ყინულის კუბიკები ჭიქაში ხელუკუღმა ჩაყაროს. ყინული იატაკზე ეცემა, მაშინ პირდაპირ ჭიქაში ყრის. „როგორ მოგწონთ ჩვენი კარი?“ თავით სანაპიროსკენ უთითებს, სადაც ტრიალ ადგილას ჩარჩოიანი თეთრი კარია აყუდებული. „თუ ამ კარში გაივლი, პარალელურ სამყაროში გახვალ.“ აღარ აზუსტებს რა არის იქ, პარალელურ სამყაროში.

ომი. მე და ნანა ისევ ბინის საძებნელად გავდივართ. ფეხით მივუყვებით ქალაქის ძველ უბანს. გაკვრით ახსენებს, რომ ოსეთში ომი ატყდა. მწველ მზეს ახედავს. „ოჰ, ეს ბათუმური ამინდი,“ მეუბნება და ილიმის. ბინას ვათვალისწინებთ. პატარაა და ცოტა ავეჯი დგას. ბინაში ამჟამად წყალი არ მოდის, ასე რომ, ეზოს ონკანიდან მოტანა მომიწევს. ქირაობაზე ვთანხმდები, სხვა არჩევანი არც მაქვს. მოგვიანებით ლანჩზე მივდივარ ერთ ამერიკელ ქალბატონ ტედისთან ერთად, რომელიც წინა დღით შემთხვევით გავიცანი. ის თბილისში მუშაობს, მაგრამ ახლა ბათუმში ისვენებს. ოსეთის ამბებს ვიხილავთ, თუმცა არცერთმა არ ვიცით, რა ხდება იქ. მეორე დღით ვიგებთ, რომ რუსებმა დაბომბეს საქართველოს ორი ქალაქი, ერთ-ერთი ფოთია, საპორტო ქალაქი ბათუმის სიახლოვეს, ჩრდილოეთით. დედაქალაქში მოახდინეს საჯარო შენობების ევაკუაცია. რუსული წყაროები იუწყებიან, რომ დაიღუპა ათასხუთასი ადამიანი, ხოლო ლტოლვილთა რაოდენობამ უკვე ოცდაათ ათასს მიაღწია. არც ერთ ჩვენთაგანს არ შეგვიძლია სრულად გავიაზროთ სიტუაცია. შეგვხვდა ნინო, ადგილობრივი მცხოვრები, ტედის ნაცნობი. ლანჩის დროს ნინო პრეზიდენტზე ინყებს ლაპარაკს. „იცით რას ვეძახით? მეფე შადრევან პირველს – მარტო შადრევნებს აშენებს! ხო, კიდევ რაღაც გზები ააშენა და მიაღწია, რომ დენი გვაქვს, ესეც კარგია, მაგრამ რაში გვჭირდება ამდენი შადრევანი? საჭმელიც რომ გვქონდეს არ შეიძლება? იცი, ვინ არის ის? დიდი ბავშვია. გუშინ ტელევიზორში ვუყურე, ბედნიერი პატარა ბიჭივით თავის ომზე ლაპარაკობდა“.

სალამოს სანაპიროზე გავდივარ. ყველგან, ქუჩებსა და მოედნებზე, ადამიანები გაცხარებით ცდილობენ მობილურებზე დარეკვას, მაგრამ ქსელი გადატვირთულია. ზოგიერთი, ვინც დაკავშირებას ახერხებს, ახსენებს დაბომბილ ქალაქებს: ცხინვალი, გორი, ფოთი. მოულოდნელად ყველა შუქი ქრება, ჯერ ბულვარზე, მერე კი მთელს ქალაქში. შუქშენილბვა. თითქმის ყველანაირი ხმაური წყდება: სიცოცხლის ერთადერთი ნიშანი გენერატორებიან სახლებში ჩართული ტელევიზორებია. ქალაქში ქართული სამხედრო მანქანები ინყებენ მოძრაობას.

მეორე დღეს ჩემს ახალ ბინაში გადავდივარ. ამობარგების შემდეგ, სანაპიროზე გიორგის ბარში მივდივარ. „დავიკეტეთ,“ მეუბნება ის, როდესაც დახლს მივუახლოვდი. „როდის გააღებთ ისევ?“ ვეკითხები მე. მხრებს იჩეჩავს. ქოლგების დაკეცვა, ბოთლების ყუთებში ჩალაგება დაიწყეს. მოშორებით, სანაპიროს აყოლებაზე რუ-

სული გემები დაუნახავთ. პარალელურ სამყაროში გამავალი კარი ჩამოხსნილია. სალამოს ნავსადგურთან პლაჟზე გიორგის ვხედავ. მეკითხება, თუ რას ვაპირებ. ვეუბნები, რომ ზუსტად არ ვიცი, მაგრამ ჯერჯერობით დარჩენას ვგეგმავ და დავაკვირდები როგორ განვითარდება მოვლენები. ორი დღის შემდეგ, თორმეტში დილით, ჭორები ვრცელდება რომ ბათუმის გარეუბანი დაიბომბა. ტედის ვურეკავ სასტუმროში და ვთანხმდებით დაუყოვნებლივ თურქეთში გაქცევაზე. ნინო გვეხმარება ავტობუსის პოვნაში. მაკიაჟი გაუკეთებია, თუ ვინიცობაა საჰაერო იერიშის დროს დაილუპება, კარგად რომ გამოიყურებოდეს. ჩვენ თურქეთის საპორტო ქალაქ ტრაპიზონში მივემგზავრებით და იქ სამ დღეს ვრჩებით, ამასობაში კი ახალ ამბებს ვიგებთ რუსეთსა და საქართველოს შორის სამშვიდობო შეთანხმების შესახებ. ამის შემდეგ კვლავ საზღვარზე ვბრუნდებით.

იმედი? საზღვრიდან ბათუმამდე მარშრუტით (მიკროავტობუსი) ჩავდივარ. ყველგან სიჩუმეა. ბათუმის და თბილისის დამაკავშირებელ მაგისტრალზე ხიდი ააფეთქეს, რამაც მომარაგება შეაჩერა და მიუხედავად იმისა, რომ შეიარაღებული კონფლიქტი თითქოსდა დასრულდა, მაღაზიების თაროები სწრაფად ცარიელდება. ნინოსთან და მის ოჯახთან ერთად ვვახშმობთ. ტელევიზორში ვხედავთ ხალხს თბილისის ქუჩებში, ხელში ამერიკული და ქართული დროშებით მოაბიჯებენ. ნინო ფიქრობს, რომ ზეიმი ჯერ ნაადრევია. „ასე იმიტომ იქცევინან, რომ რაიმეს იმედი ჰქონდეთ,“ ამბობს ის. „იმედის გარდა აღარაფერია“.

გიორგის ბარში არანაირი მოძრაობა არ შეინიშნება. მის გვერდით მდებარე კაფე იმ იშვიათ ადგილთაგანია, რომელიც ჯერ მუშაობს. კაფეში შევდივარ ყავის დასალევად. ოფიციანტი, ემილი, ერთხანს დგას უდარდელი იერით და დროდადრო ჩემ წინ დაწყობილ გაკრული ხელით ნაწერებიან ქალაქის ფურცლებს დასცქერის. მერე ცოტათი ჩემსკენ იხრება და მეკითხება, „აბა, რას აკეთებ აქ?“ ცოტა ხანს ვსაუბრობთ. ვფიქრობ, ხომ არ შევცვალო გეგმები, გადავდო უნივერსიტეტის სტუდენტებთან შეხვედრები და ისეთ რამეს მოვკიდო ხელი, რაც უფრო ახლოსაა წინა დღეების მოვლენებთან. სტუდენტებთან რამდენიმე კვირის განმავლობაში ვერანაირ ოფიციალურ კონტაქტს მაინც ვერ შევძლებ.

ნაშუადღევს და საღამოობით უმეტესად ამ კაფეში ვატარებ, ჩანანერებს ვაკეთებ, გასაკეთებელ საქმეებზე ვფიქრობ, კაფეს თანამშრომლებს ვესაუბრები. უმეტესობა თბილისიდანაა. ემილი იმ მცირედთაგანია, ვინც ბათუმელია. იგი ხშირად აგვიანებს თავის ცვლაში და პირდაპირ იქ მოდის, სადაც მე ვზივარ, რომ მომესალმოს. „დაღლილი ჩანხარ,“ ვეუბნები სასხვათაშორისოდ. „დაღლილი... ხო... უბრალოდ გუშინ დავლიე.“ ილიმის, თვალები ოდნავ უხელია. „ყოველდღე მუშაობ აქ,“ „დიახ, ოთხიდან ღამის პირველ, ან ორ საათამდე, მაგრამ ათ-თორმეტ დღეში ბარი დაიკეტება. ამის მერე უბრალოდ დავისვენებ.“ ის წყალში ჩადის საბანაოდ.

მონყენილობა. მაია, ოფიციანტი თბილისიდან, გვერდით მიჯდება და მეკითხება, თუ რას ვაკეთებ. ვუხსნი, რომ ჩემი დისერტაციისთვის კვლევას ვატარებ ბათუმელი ახალგაზრდების შესახებ. მას ეცინება. „ძალიან თხელი წიგნი გამოგივა!“ მეუბნება ის, „ან კიდევ ძალიან სქელი, თუ იმაზე დაწერ, რა დეპრესიაში არიან. აქაურობა მართლაც უინტერესოა. არავინ წაიკითხავს წიგნს ბათუმის ახალგაზრდების შესახებ. მე უეჭველად არ წავიკითხავდი.“ სალამოს, მოგვიანებით, ვეკითხები ემილის და მის

ერთ-ერთ მეგობარს, რომელიც შემოგვესწრო, რას აკეთებენ ახალგაზრდები ბათუმში, როდესაც სეზონი მთავრდება და ზამთრდება. „როგორ გგონიათ, რას აკეთებენ?“ ბარმენი გიო, ისიც თბილისიდანაა, ყველას აწყვეტინებს და ამბობს. იგი ცალხელს ცხვირზე იდებს, მეორეს კი შარვლის უბეზე, სახლებში სხედან, წვიმას გაჰყურებენ, ცხვირს იხოცავენ და ანძრევენ.“ იგი ხარხარებს. ემილი წამით იღიმება და ზღვას გასცქერის.

მომავალი არ არის. მე და ემილი ჩუმად ვსხედვართ ბართან. საათზე მეტია ერთი კლიენტიც არ გამოჩენილა. ის თავის მობილურში რაღაცას თამაშობს. მაიას ეკითხება, სიმ-ბარათს ხომ ვერ მათხოვებ დასარეკადო, მაგრამ მაიასაც არა აქვს ანგარიშზე თანხა. თამაშს აგრძელებს. უკვე რამდენიმე საათია ასე ვსხედვართ. არც ვიცი, რა ვკითხო. მოსკოვში წასვლას აპირებდა სასწავლებლად: მისი უფროსი ძმა იქ ცხოვრობს, ამის შესახებ ადრე მითხრა. მაგრამ ომის გამო ვიზა ვერ მიიღო. თანაც ბარიც იკეტება, ასე რომ ფულიც აღარ ექნება. „და რას იზამ, ბარი რომ დაიკეტება?“ ისევ ვუსვამ კითხვას, რომელიც მანამდე რამდენჯერმე უკვე დავუსვი. „არ ვიცი, მარტინ!“ გაბრაზებული მეუბნება. „არ ვიცი, რას ვიზამ!“ ისევ თამაშს უბრუნდება და კარგა ხანს ყურადღებას არ მამცევს. გაქირავების ოფისის მეპატრონის სიტყვები – „ბათუმში ყველას აქვს სამუშაო“ – სრულიად არ შეესაბამება იმ უშუალო განწყობას კაფეში რომ სუფევს. კითხვები გამიჩნდა. როგორ მოგვარდება ემილის მოულოდნელი უმუშევრობა. რას ნიშნავს წელიწადის მოზრდილი მონაკვეთის გატარება „ნძრევაში?“ და „ცხვირის ხოცვაში?“ რამდენი ახალგაზრდა კაცი დგას ემილისნაირი სიტუაციის წინაშე – მომავლის დაკარგვის განცდა გაქანებული საზოგადოებრივი ოპტიმიზმის პირობებში?

მიმოხილვა

როდესაც ემილი გავიცანი, თმაც შეჭალარავებოდა და ფილტვებიც ღალატობდა, თუმცა მხოლოდ ოცი წლის იყო. ფიზიკურად ასაკი სწრაფად ემატებოდა, სოციალურად მას არ შეეძლო გამხდარიყო ზრდასრული მამაკაცი. კრიმინალური სამყარო, რომელიც ემილის ბავშვობისას, 1990-იანებში მის მშობლიურ ქალაქ ბათუმში ბატონობდა, ოფიციალურად წარსულს ჩაბარდა, მაგრამ რალაცნაირად მაინც აგრძელებდა არსებობას ემილის ცხოვრებაში. სახელმწიფოს მხარდაჭერით განხორციელებული მატერიალური რეკონსტრუქცია, ავტორთა ჩანაფიქრით, მისი ქალაქის, როგორც ტურისტული ადგილის ბრწყინვალე მომავლის საწინდარი უნდა ყოფილიყო, მაგრამ ემილის თავი ამ მომავლის ნაწილად არ მიაჩნდა. მიუხედავად იმისა, რომ წარსული „აღარ არსებობდა“, ხოლო მომავალი „ჯერ კიდევ არ დამდგარიყო“, ემილის ცხოვრებაში ორივე აგრძელებდა მოჩვენებისებრ ყოფიერებას, რაც გავლენას ახდენდა მის შესაძლებლობებზე აწმყოში. როგორც ჩანს, ემილის აჩრდილივით აკვიატებოდა დრო, თანაც, ბათუმში მსგავსი გამოცდილება ახალგაზრდებში მხოლოდ ემილის არ ჰქონდა.

წინამდებარე წიგნი ეძღვნება სუბიექტურ და სოციალურ დროს შორის არსებულ დაპირისპირებას და იმას, თუ როგორ იწვევს ეს დაპირისპირება მარგინალიზაციას საქართველოს ნაწილობრივ დასაქმებულ ან უმუშევარ ახალგაზრდა კაცებში. აკვირდებიან რა ურთიერთდამოკიდებულებას ინდივიდუალურ გამოცდილებასა და უფრო ფართო სოციალურ მატრიცას შორის, სოციალური ტანჯვის თეორიები იკვლევენ, თუ როგორ შეიძლება იჩინონ თავი სოციალურმა პროცესებმა და მოვლენებმა პირადი დისტრესის სახით (მაგ., Farmer 2005: 30; Csordas 1994). ქვემოთ, ამ პროცესს მე დროით პერსპექტივაში ვიხილავ და ვიკვლევ თუ როგორ შეუძლია სახელმწიფოს მიერ წარსულისა და მომავლის შენების პროცესებს შეუშალოს ხელი ინდივიდუალურ გამოცდილებას.

თანამედროვეობას, აღნიშნავს ტიმ ედენსორი, განსაკუთრებული სისწრაფით იმის გამო აკვიატებოდნენ აჩრდილები, რომ განწირული იყო დასავიწყებლად, ან წარსულს უნდა ჩაბარებოდა, მაგრამ აწმყოში არსებობას მაინც განაგრძობს (Edensor 2005 [ასევე იხ., de Certeau 1998; Gorgon 2008; Stewart 1996]). ისევე როგორც, სოციალური და პოლიტიკური პროცესების წყალობით, ზოგიერთი რამ ბარდება წარსულს, ისინი ამავდროულად კონკრეტული მომავლის ხატებსაც ქმნიან, რომლე-

ბიც ყოველდღიურ ცხოვრებაში ისადგურებენ ადგილს. ჩემი აზრით, ეს ორმხრივი პროცესი, ინდივიდუალური გამოცდილების თვალსაზრისით, გაუცხოების განცდას ბაძებს მათ შორის, ვინც თავს ამ მომავალს აკუთვნებს და მათ შორისაც, ვინც აშკარად წარსულში გაიჭედა, რომელიც რელევანტური აღარაა.

ტერმინი *სოციალური მარგინალობა* აღწერს სიტუაციებს, როდესაც ხელმოცარული ადამიანები იბრძვიან რესურსებზე წვდომის მოსაპოვებლად და სოციალურ ცხოვრებაში სრული მონაწილეობისთვის, რადგან ისინი – სოციალურად, ეკონომიკურად, პოლიტიკურად, ანდა სამართლებრივად გარიყულ იქნენ (Gurung and Kollmair 2005: 10). მარგინალობა ხშირად განიხილება ან სოციალური თვალსაზრისით, როგორიცაა, მაგალითად, რელიგია, ეთნიკურობა, ან გენდერი, ანდა სივრცობრივი პოზიციიდან, – როგორც გეოგრაფიული პერიფერია (იქვე [ასევე იხ., Bourgois 2003; Bourgois and Schonberg 2009; Das and Poole 2004; Green 2005; Harvey 2000; Tsing 1993; Wacquant 2008]). საქართველოში ახალგაზრდა კაცების ჯგუფის ყოველდღიური ცხოვრების და დროის მათი სუბიექტური განცდების ეთნოგრაფიული აღწერის მეშვეობით მოცემულ წიგნში განხილულია მარგინალობის ცნება, რომელიც სცდება სივრცობრივ და სოციალურ მნიშვნელობას და მოიცავს დროით განზომილებასაც.

ცხადია, წარსული და მომავალი მუდამ აწმყოს შემადგენელი ნაწილია. თუმცა ზოგჯერ „წარსულიც“ და „მომავალიც“ აწმყოში განცალკევებულ, საგნობრივ არსებობას იძენს, რაც ზოგიერთ ადამიანს საზოგადოებაში საკუთარ პოზიციაზე დაფიქრებას აიძულებს. სწორედ ამ პროცესს გამოხატავს საქართველოს ახალგაზრდობა და სოციოპოლიტიკური ცვლილებები.

ქართული კონტექსტი

საქართველოს რესპუბლიკას ხანგრძლივი და მშფოთვარე ისტორია აქვს. სამხრეთ კავკასიაში მდებარე ქვეყანა უამრავ კონფლიქტში ყოფილა გახვეული, როგორც უშუალოდ, ასევე როგორც ბრძოლის ველი მეზობელი ოსმალეთის და რუსეთის იმპერიებს შორის ატეხილი დავებისას, რომელთაც საუკუნეების განმავლობაში დაპყრობილი ჰქონდათ, ან მართავდნენ ქვეყნის სხვადასხვა კუთხეებს (Mikaberidze 2007; Suny 1994).

ხანმოკლე დამოუკიდებლობის პერიოდის შემდეგ, საქართველო 1921 წელს საბჭოთა კავშირის შემადგენელი ნაწილი გახდა. თავისი მცირე ზომის მიუხედავად, საქართველო ლინგვისტურად და კულტურულად მრავალფეროვან რეგიონებს მოიცავს და იგი მთელი რიგი ეროვნების წარმომადგენელთა სამშობლოა (Funch Hansen and Krag 2002; Nasmyth 2006; Suny 2009). საბჭოთა კავშირისგან მემკვიდრეობით მიღებულმა ადმინისტრაციულმა დაყოფამ, რომელიც ეთნიკური ნიშნის შესაბამისად განსაზღვრავდა ადმინისტრაციული ავტონომიების დონეებს, საქართველოს მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვებისთანავე წარმოშვა განხეთქილების ხაზები, რასაც, თითქმის მთელი 1990-იანი წლების განმავლობაში, შეიარაღებული კონფლიქტები მოჰყვა ნაციონალისტურ და სეპარატისტულ ჯგუფებს შორის. საბჭოთა პერიოდში, საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის შემადგენლობაში შედიოდა ორი ავტონომიური რესპუბლიკა, აჭარა და აფხაზეთი, და ერთი ავტონომიური ოლქი, სამხრეთ ოსეთი. როგორც კი საქართველომ მოიპოვა დამო-

უკიდებლობა საბჭოთა კავშირისგან 1991 წელს, აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ადგილობრივი ლიდერები ცდილობდნენ მისგან დამოუკიდებლობისთვის მიეღწიათ (Wheatley 2005). ამის შედეგად წარმოშობილი პოლიტიკური და შეიარაღებული კონფლიქტები დღემდე გადაუჭრელი რჩება.

დამოუკიდებლობას საქართველოში არც პოლიტიკური ცვლილებები და, მითუმეტეს, არც სოციალური ცვლილებები არ მოჰყოლია. საქართველომ სახელი გაითქვა აყვავებული ჩრდილოვანი ეკონომიკითა და პირადი სიმდიდრის ზღვარგადასული დემონსტრირებით; თუმცა უფრო მოკრძალებული შეფასებით, საბჭოთა კავშირის სხვა მაცხოვრებლებთან შედარებით, ქართველებს, ძირითადად, შედარებით დაცული ცხოვრების წესი ჰქონდათ. (Dudwick 2003: 214). შესაბამისად, დაუცველობის და მოულოდნელი გაჭირვების შედეგად, რომელიც თავს დაატყდა ერს დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, ტრადიციული ცხოვრების მრავალი წესი დაზარალდა. ერთ-ერთი ასეთი ძალიან დაფასებული ტრადიცია იყო ქონების ჩვენების, მასპინძლობის და ხელგაშლილობის რიტუალები, რომლებსაც საკუთარი თავის პატივისცემის და საზოგადოებაში მდგომარეობის შესანარჩუნებლად არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდა, როგორც პიროვნებისთვის, ასევე ოჯახებისთვის (იქვე; Frederiksen 2006; Goldstein 1999; Pelkmans 2006: 76). როგორც ნორა დადვიკი გადმოგვცემს, რომელიც ადრეულ 1990-იან წლებში საქართველოში სოციალურ ფრაგმენტაციას იკვლევდა, სიღარიბემ საზოგადოების დიდ ნაწილს დამცირების ღრმა განცდა გაუჩინა, რადგანაც აღარ შეეძლოთ ღრმად გამჯდარი ჩვეულებების დაცვა (Dudwick 2003: 218).

პირველად საქართველოს 2004 და 2005 წლებში ვესტუმრე ტურისტის სტატუსით და ჩავატარე სავსე სამუშაოები ჩემი სადიპლომო ნაშრომისათვის 2006 და 2007 წლებში ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციაში დედაქალაქ თბილისში. სავსე სამუშაოებისას გამაკვირვა იმ ფაქტმა, რომ სახელმწიფოს მიერ დაგეგმილმა მრავალმა რეფორმამ და პროექტმა, ადგილობრივი ორგანიზაციებისათვის საკუთარი გეგმების შედგენა თითქმის შეუძლებელი გახადა – მთავრობის იდეებმა იმის თაობაზე, თუ როგორი მომავალი შეიძლება (და უნდა აეშენებინათ), რაც მათ რიტორიკაშიც და თავად რეფორმებშიც აისახებოდა, არაერთხელ შეკვეცა არასამთავრობოთა გეგმები. მაგალითად, ქუჩის ბავშვების ინსტიტუციონალიზაციასთან დაკავშირებით გამუდმებით ახალი რეფორმების განხორციელებამ და კანონების მიღებამ არასამთავრობო ორგანიზაციებისთვის გაართულა პროექტების დაგეგმვა აღნიშნული ჯგუფის დასახმარებლად, რადგან გაუგებარი იყო, ამ ბავშვების ინსტიტუციონალიზაცია საერთოდ მოხდება თუ არა. შედეგად, ბევრმა არასამთავრობო ორგანიზაციამ უბრალოდ შეწყვიტა წინასწარი დაგეგმვა (იხ. Frederiksen 2006). საკითხავია, როგორ აისახა ეს ინდივიდუალურ დონეზე, ან საერთოდ თუ ჰქონდა ასახვა? და რა გავლენა მოახდინა ამან ახალგაზრდა თაობაზე?

მართალია, საქართველოში ბოლო დროს რამდენიმე კვლევა ჩატარდა ტრადიციულ ადათ-წესებთან მიმართებით მომხდარი სოციალური ცვლილებების (Dragadze 1988; Dudwick 2003; Muehlfried 2006) და ეთნიკური თუ რელიგიური გათიშულობის (Pelkmans 2006), ანდა რევოლუციის შემდეგ მთავრობის მიერ ჯანდაცვას, მოხმარებასა და ქალაქის დაგეგმარებაში განხორციელებული ცვლილებების შესასწავლად (Dunn 2008; Koch 2006, 2007; Manning 2009, 2012; Van Assche, Salukvadze and Shavishvili 2009), აშკარაა, რომ მხოლოდ მცირე რაოდენობის კვლევები შეეხო

ახალგაზრდობის პრობლემას. ჩემი სადოქტორო კვლევა, რომელიც საფუძვლად დაედო ამ წიგნს, მიზნად ისახავდა ამ ხარვეზის შევსებას და იმის დადგენას, თუ როგორ აღიქვამდა მომავალს ის თაობა, რომელმაც ზრდასრულობას მშფოთვარე 1990-იან წლებში მიაღწია. ჩემი აზრით, ამის დასადგენად ბათუმი, აჭარის რეგიონის ადმინისტრაციული ცენტრი, პოტენციურად ნაყოფიერ ადგილს წარმოადგენდა.

ორსახოვანი ქალაქი

სუბტროპიკული ჰავით და შავი ზღვის სიახლოვით, აჭარის რეგიონი საბჭოთა კავშირში საქვეყნოდ ცნობილი იყო, როგორც სამოთხე დასასვენებლად. თუმცა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, 1991 წელს, ტურიზმი, როგორც ადგილობრივი ინდუსტრია, დრამატულად ჩაკვდა. 1990-იან წლებში აჭარას, როგორც ავტონომიურ რესპუბლიკას, მართავდა ასლან აბაშიძე. პოლიციის, ჯარისა და საბაჟოს მეშვეობით გაძლიერებული კონტროლის მიღწევით აბაშიძემ მოახერხა რეგიონის მართვა ნახევრად ფეოდალური სამფლობელოს სახით მთელი 1990-იანი წლების განმავლობაში და თბილისის ცენტრალურ ხელისუფლებასთან დაძაბული პოლიტიკური ურთიერთობის მიუხედავად, ასევე მოახერხა სამოქალაქო ომების არიდება, რომლებიც ამ პერიოდში ქვეყნის სხვა კუთხეებში მძვინვარებდა. თუმცა, საქართველოში მომხდარი რევოლუციიდან რამდენიმე თვეში, 2003 წლის ბოლოს, აჭარა კვლავ მოექცა ცენტრალური ხელისუფლების კონტროლის ქვეშ და აბაშიძე გაძევებულ იქნა.

ბათუმში დაიწყეს ცვლილებების სერეების განხორციელება. ხელისუფლების მიერ დასახული მიზნის ფარგლებში, ბათუმი მნიშვნელოვან ტურისტულ დანიშნულებად რომ გადაექციათ შავი ზღვის სანაპიროზე, ქალაქის ცენტრალური უბნების მნიშვნელოვანი ნაწილი ხელახლა შენდებოდა. სამოცდაათწლიანმა საბჭოთა მმართველობამ დრამატულად შეცვალა ქალაქი და რეკონსტრუქციის დროს საბჭოთა წარსულის ნიშნები იშლებოდა. იგივე ბედი ეწია 1990-იანი წლების კვალსაც, რომელიც „გარდამავალი“ პერიოდის სახელით იყო ცნობილი, როდესაც ყოფილი საბჭოთა რესპუბლიკები გეგმიური ეკონომიკის, სოციალიზმისა და ავტორიტარიზმიდან საბაზრო ეკონომიკაზე, დემოკრატიაზე და გლობალიზაციაზე გადართეს. რევოლუციის შემდეგ, ახლადარჩეულმა პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა, ოფიციალურად გამოაცხადა „გარდამავალი ეპოქის“ დასრულება, რისი დასტურიც ბათუმის რეკონსტრუქციაში უნდა დაენახათ.

ასეთი იყო ვითარება 2008 წლის აგვისტოს დასაწყისში, როდესაც მე ჩემი საველე კვლევა დავიწყე. მერე ომი ატყდა, რასაც სულ მალე საერთაშორისო ფინანსური კრიზისი მოჰყვა. ამ მოვლენებმა მიმდინარე აღმშენებლობა შეაფერხა და ბევრ ბათუმელსაც სამომავლო პერსპექტივები შეუცვალა. ის ახალგაზრდები, ვისაც მე შევხვდი, ყვებოდნენ თუ როგორ შეკვეცა ომმა მათი მიზანსწრაფვები და სახელმწიფოს წამოწყებულმა აღმშენებლობამ როგორ აქცია ბათუმი „ორსახოვან ქალაქად“. სულ მალე ისიც შევიტყვე, რომ მიუხედავად მთავრობის მცდელობისა წაეშალა საბჭოთა და პოსტ-საბჭოთა წარსული ბათუმში – მატერიალურადაც და სიმბოლურადაც, ტრადიციულ მეხედულებებთან და სიმბოლოებთან ბრძოლის გზით და აღმშენებლობის და რეფორმების მეშვეობით, ასევე სამართლებრივი ღონისძიებების გატარებით 1990-იანი წლების ჩვეული პრაქტიკების დაგმობით, როგორიცაა კორუფცია, ორგანიზებული დანაშაული და ნარკოტიკებით ვაჭრობა – ზოგიერთი ობიექტი,

ნეს-ჩვეულება და ადამიანი თითქოსდა მაინც აგრძელებდა არსებობას, მიუხედავად იმისა, რომ ოფიციალურად გამოცხადებული იყო გამქრალად. ამგვარად, სახელმწიფოს მიერ წარმოებული აღმშენებლობის პროცესი წარმოადგენდა ქალაქის ერთ მხარეს (ან სახეს), ხოლო ახალგაზრდებისთვის ასევე არსებობდა მეორე მხარეც.

დაახლოებით ერთი წლის განმავლობაში, ჩავერთე ნაწილობრივ დასაქმებული, თუ უმუშევარი ახალგაზრდების ცხოვრებაში; ჯგუფში მთლიანობაში იყო დაახლოებით ოცდაათამდე პიროვნება, რომლებსაც ემილის, აგვისტოს დასაწყისში გაცნობილი ახალგაზრდა მიმტანის, მეშვეობით დავუახლოვდი. ჯგუფის ყოველდღიური საქმიანობა ძირითადად ეგრეთწოდებული *საძმაკაცოს* [Brotherhoods] – მეგობრობით გაერთიანებული თანატოლთა ჯგუფების გარშემო ტრიალებდა, რომლებიც ერთმანეთს მრავალი წლის განმავლობაში იცნობდნენ და თავს ერთ ოჯახად თვლიდნენ. ასაკით თვრამეტიდან ოცდახუთ წლამდე იქნებოდნენ და შესაბამისად, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ დაიბადნენ და აბაშიძის მმართველობისას გაიზარდნენ. ზოგი მათგანი წარსულში და ზოგი ახლაც ჩაბმული იყო დანაშაულში, რამდენიმე იყენებდა ნარკოტიკებს ან სხვადასხვა ურეცეპტო ნამალს. მხოლოდ ცოტა მათგანს რაღაცა სახის უმაღლესი თუ პროფესიული განათლება ჰქონდა მიღებული და საყოველთაო უმუშევრობის პირობებში ცდილობდნენ თავი ზრდასრულ ცხოვრებაში დაემკვიდრებინათ და კონკურენტუნარიანი მომავალი გზის ტრაექტორიები დაესახათ, რაც იმ აშკარად უიმედო სიტუაციის შეცვლაში დაეხმარებოდათ, რაშიც იმყოფებოდნენ.

მიუხედავად სააკაშვილის გრანდიოზული დაპირებებისა, ახალგაზრდების უმრავლესობა თავიანთ ბათუმურ ცხოვრებას აღწერდა, როგორც ციხეში ყოფნას; ისინი თავს დატუსაღებულად გრძნობდნენ, არანაირი შესაძლებლობა არ ჰქონდათ სადმე წასულიყვნენ, თუნდაც სოციალურად, ან გეოგრაფიულად. ერთხელ, 2009 წლის გაზაფხულზე, ორ მათგანთან ერთად ვიჯექით. ქუჩები ქვა-ლორლით იყო სავსე და რამდენიმე დღე გაბმულად წვიმდა. დიდი ხანი ვსაუბრობდით ბათუმში სამუშაოს პოვნის სირთულეზე და რომ, ფაქტობრივად ქალაქი თითქოს მხოლოდ ნანგრევებისგან შედგებოდა – ჩამოქცეული სახლები, ნგრევაში მოყოლილი და დაუსრულებელი მშენებლობები. ვკითხე, როგორ დამესათაურებინა ჩემი დისერტაცია. ერთ-ერთმა მიჩაია, – „მე მგონი უნდა დაარქვა ‘ქალაქი ორი მხარით’, ან ‘ცხოვრების ორი მხარე’“. „ამას იმიტომ ვამბობ, რომ ზაფხულში ბათუმში ცხოვრება დულს. ზამთარში კი არაფერი ხდება; ყველაფერი ჩამკვდარია. ერთი ნათელი და ერთი ბნელი მხარეა. შემოდგომაზე, ზამთარში და გაზაფხულზე სულ წვიმს, ფული არ არის, არსად წასვლა არ შეგიძლია. ცოტა ვინმეს თუ შეუძლია რაიმეს კეთება, ადამიანებს ცხოვრების ინტერესი არ აქვთ – უბრალო ხალხისთვის ესაა ბნელი მხარე. ზაფხული რომ მოდის, ხალხი ჩამოდის აქ და რაღაც ბიზნესს იწყებენ. ამიტომ ყველა კარგ გუნებაზეა, იმიტომ, რომ რაღაც საქმე აქვთ. აქაური ახალგაზრდების უმეტესობა ზამთარში სვამს, ნამალს იკეთებს, იმიტომ რომ საქმე არაფერი არა აქვთ, მათი ცხოვრება ცარიელია, ყველაფერი ქრება.“

ემილმა მიმახვედრა, რომ ეს „ბნელი მხარე“ უფრო მეტი იყო, ვიდრე უბრალოდ სეზონური მოვლენა. ახალგაზრდების ნათქვამმა ნათელი გახადა, რომ ეს იყო ერთგვარი სოციალური მდგომარეობაც, სადაც მყარი შემოსავლის და დასაქმების პერსპექტივის არმქონე საზოგადოების სეგმენტი, როგორიც ეს ახალგაზრდები იყვნენ, ცდილობდა ნებისმიერი რამის გაკეთებას, რათა სრულ აპათიაში, ინერციასა და, რო-

გორც თავად ამბობდნენ, დეპრესიაში არ ჩავარდნილიყვნენ. ბათუმის ორსახოვნება, როგორც ეს ახალგაზრდები აღწერდნენ, გამოხატავდა საინტერესო აზრობრივ შეუსაბამობას – სახელდობრ, იმის შეგრძნება, რომ ცხოვრობდნენ ისეთ სიტუაციაში, სადაც არაფერი ხდებოდა, მაშინ როცა ფაქტობრივად ბევრი რამ ხდებოდა: საზოგადოება სწრაფად იცვლებოდა; პოლიტიკური რეფორმები ცვლიდა ინსტიტუტებს და სამართლებრივ ჩარჩოებს; ცოტა ხნის წინ ამტყდარი ომი ხელახლა გაჩაღებით იმუქრებოდა; მასიური აღმშენებლობა არღვევდა ქალაქის პეიზაჟს; დემონსტრაციებმა და პოლიტიკურმა მიტინგებმა წაღეკა ქვეყანა; და საერთაშორისო ფინანსურ კრიზისის ისეთი პირი უჩანდა, თითქოს შეეძლო ეკონომიკური განვითარება მოეშალა. მიუხედავად ამისა, ახალგაზრდები თავიანთ ცხოვრებას აღიქვამდნენ, როგორც მოსაწყენს, სადაც არაფერი კარგი არ ხდებოდა, როგორც „ბნელ მხარეს“. ის, რამაც დამაინტერესა, იყო თვალთხილული დროითი ურთიერთდაპირისპირების განცდა სოციალურ სამყაროს, რომელიც თითქოს ჩქარი ტემპით ისწრაფვოდა მომავლის ოფიციალურად კონსტრუირებული იდეებისკენ და ინდივიდუალურ განცდებს შორის, სადაც ეს მომავალი ძალზე შორეული ჩანდა.

ომის გამო 2008-ში ზამთარი ძალზე ადრე და ცუდად დაიწყო. ტურიზმის სექტორში მომუშავეებს იმედი ჰქონდათ, რომ საკმარის ფულს იშოვიდნენ, რათა თავი გაეტანათ. მაგრამ რაკილა ომმა სეზონს მანამდე დაუსვა წერტილი, სანამ წესიერად დაიწყებოდა, ბევრი მოსალოდნელი შემოსავლის გარეშე დარჩა. განსაკუთრებით ეს ქალაქის ახალგაზრდებს შეეხო, სმამ, კრიმინალმა და ნარკოტიკმა ფართოდ გაიღდა ფეხი. კრიმინალის და ნარკოტიკის პრობლემა ხშირად აბაშიძის პერიოდთან ასოცირდებოდა. შემდეგ იყო მცდელობა, ძირფესვიანად აღმოეფხვრათ საზოგადოებიდან, მაგრამ არსებობას მაინც აგრძელებდა. საძმოებში ახალგაზრდები ნარკოტიკსა და დანაშაულს ხშირად „ქაჯებად“ (ინგ. devils) მოიხსენიებდნენ – როგორც წარსულის გადმონაშთს, რომელიც აგრძელებდა მათი ახლანდელი ცხოვრების ხელყოფას, თუმცა მაინც ვერ ანებებდნენ თავს, რადგან მეტი საქმე არ ჰქონდათ, ანდა ვერ ელეოდნენ. ამ წიგნში ჩანს, რომ ნარკოტიკი და დანაშაული აბაშიძის პერიოდში მიბრუნების მცდელობა არ ყოფილა, ეს უფრო აწმყოში „ცარიელი ცხოვრების“ შევსებისა და განსხვავებული მომავლის შექმნის გზა იყო, რათა დაკაცების შეგრძნება დაებრუნებინათ, ეჩვენებინათ, რომ „კაცური კაცები“ [proper men] იყვნენ, რომლებიც ზოგჯერ ცუდსაც სჩადიოდნენ, მაგრამ ამას სწორად აკეთებდნენ.

იმის შეგრძნება, რომ საქმე არაფერი იყო გასაკეთებელი, რომ ქალაქი უბრალოდ ერთი დიდი „ნანგრევი“ იყო (მატერიალურადაც, ნახევრად ჩამოქცეული, მიტოვებული ან დაუმთავრებელი შენობები და სოციალურადაც, დამსხვრეული შესაძლებლობები) და რომ საზოგადოებას რაღაცნაირად აკვიატებოდა წარსულის აჩრდილები, მიბიძგებდა იმ კითხვების დასმისკენ, რომლებიც ამ წიგნის წანამძღვარად იქცა: რას ნიშნავს გაიზარდო სოციალურ და მატერიალურ ნანგრევებში? რა როლს თამაშობს თითქოსდა „ჯერ არ არსებული“ (მომავალი, მაგალითად) ცხოვრების განშლამი? ამ კითხვების დასმას მე ვუდგები როგორც დროით პრობლემას, რათა დავადგინო, თუ რას ნიშნავს გაიზარდო წარსულსა და მომავალს შორის, როდესაც ორივეს აღიქვამ როგორც მოჩვენებისებრ არსს. რამდენად განმაპირობებელია ადამიანისათვის, ვკითხულობ მე, წარსულისა და მომავლის ფრაგმენტები და რა წვლილი მიუძღვის ამ განპირობებას მარგინალიზაციის თუ გარიყულობის შეგრძნებაში?

პასუხების ძიებაში, ამ წიგნს ორი არსებითი წვლილი შეაქვს საკვლევი საკითხის შესწავლაში. პირველი, მისი ფოკუსირება მამრობითი გენდერის ახალგაზრდებზე ახლებურად გვახედებს პოსტ-საბჭოთა სივრცეში ემასკულაციის პრობლემებში. პოსტ-საბჭოთა პერიოდის ცვლილებების შესწავლისას, გენდერი ყოველთვის განიხილებოდა ქალის როლების ცვლილებებთან მიმართებაში (იხ. Buckley 1997; Gal and Kligman 2000; Hemment 2007; Kuehnast and Nechemias 2004; Rai, Pilkington, and Phizacklea 1992; თუმცაღა, ბოლო ხანს, მთელი რიგი კვლევები უფრო მეტად ამახვილებენ ყურადღებას მამაკაცურობის სიმკიფეზე (იხ. Kay 2006; Kiblitkaia 2000; Kideckel 2008; Oushakine 2002; Tereskinas 2009). ეს კვლევები ეძღვნებოდა საკითხს, რასაც ალექსეი იურჩაკი (Yurchak, 2006) უწოდებს „უკანასკნელ საბჭოთა თაობას“, ვისშიც გულისხმობს მათ, ვინც თავის თავზე გამოსცადა საბჭოთა კავშირის ნგრევა. ამ წიგნს საკუთარი წვლილი შეაქვს მიმდინარე დებატებში ემასკულაციის საკითხზე, ბათუმის საძმოების ეთნოგრაფიულ მასალებზე დაყრდნობით პირველი პოსტ-საბჭოთა თაობის ემპირიულად აღწერის გზით, რითაც შესწავლილია ის მემკვიდრეობა, რომელიც ეგრეთ წოდებულმა გარდამავალმა ეპოქამ მოუტანა მათ, ვინც მაშინ ზრდასრულობაში შესვლის პროცესში იყვნენ. ამგვარად, ნაშრომში ემასკულაციის კვლევა ახალგაზრდა კაცების ზოგად ანთროპოლოგიურ შესწავლაში ექცევა და იგი ზრდის პოსტ-საბჭოთა პერიოდის გააზრებას.

მეორე, რაც შესწავლილია ამ წიგნში, ფართო თეორიულ დონეზე, არის ის, თუ რას ნიშნავს ცხოვრობდე მატერიალურ და სოციალურ ნანგრევებში და იყენებდე მათ. აქედან გამომდინარე, მასში ყურადღება გამახვილებულია იმაზე, რასაც მე უწოდებ დროით მარგინალობას როგორც ანალიტიკურ იარაღს ახალგაზრდების მდგომარეობის აღწერისათვის, რომლებიც ცხოვრობენ ისეთ სიტუაციაში, სადაც მოკლებული არიან მომავალზე წვდომას. ამგვარად, ზოგად დონეზე, კვლევა წარმოდგენს წვლილს სამეცნიერო დებატებში მომავლის როლზე ყოველდღიურ ცხოვრებაში, პოსტ-სოციალისტურ ტრანსფორმაციაზე და მარგინალიზაციის პროცესებზე.

ვრცელ კონტექსტში

საბჭოთა კავშირის ერთ-ერთი დიადი ნარატივი ემყარებოდა სოციალიზმის გზით კომუნისტური მომავლისკენ მსვლელობის იდეას, მიზანი, რომელიც ვერაფრით განხორციელდა მიუხედავად ხუთი-, ათი-, ან თხუთმეტწლიანი გეგმებისა. განუხორციელებელ მომავალზე მუდმივი გამოდევნება საბჭოთა სოციალიზმს განსაკუთრებული სახის დროითობას სძენდა, რომელშიც „ახლა“ და „მალე“ ერთმანეთში აღრეული იყო (Clark 1981; Fitzpatrick 1992). ქეთრინ ვერდერის მტკიცებით, საბჭოთა კავშირის დაცემის ერთ-ერთი შედეგი იყო დროის განსაკუთრებული გაგების გაბათილება, რომელშიც მომავალი ცხოვრების მოლოდინი მკვეთრად შეიცვალა, რადგანაც „მომავალი“ გადაიქცა გაურკვეველ ფაქტორად (Verdery 1999: 122). გარდამავლობის ცნება, რომელსაც პოლიტიკური მიმომხილველები პოსტ-საბჭოთა კონტექსტში იყენებდნენ, თავიდანვე მკაცრად იყო გაკრიტიკებული ანთროპოლოგების მიერ, სწორედ იმიტომ, რომ უგულვებელყოფდა ზემოაღნიშნულ ფაქტს. რეგიონის უმეტესწილად არეული სიტუაციის განხილვა როგორც ისეთის, რომელშიც ცნობილი იყო მოგებიანი პოზიცია და ცნობილი იყო დასასრულიც, არ ითვალისწინებდა იმ უკიდურეს გაურკვეველობას, რაშიც ჩვეულებრივი მოქალაქეების ცხო-

ვრება იყო გახვეული (მაგ., Humphrey 2002; Nazpary 2001; Pedersen and Højer 2008; Reeves 2007).

ახლად წარმოქმნილ დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა უმრავლესობაში, საქართველოს ჩათვლით, მასიური სამრეწველო კომპლექსები, საზოგადოებრივი სივრცეები, ძეგლები და მასშტაბური სამშენებლო პროექტები, რომლებსაც დასრულება არ ეწერა, წლების განმავლობაში, ვრცელ ნანგრევებად გადაიქცა (Szmagalska-Follis 2008); ახალმა ფორმაციამ ხალხში გააჩინა შფოთვა იმის თაობაზე, თუ რა მიმართულებით მიემართებოდა საზოგადოება (Buchli 2007); კრიმინალურმა ქსელებმა მოიპოვეს ზეგავლენა სახელმწიფო სტრუქტურებზე (Humphrey 2002; Ries 2002); ხოლო ფრაგმენტირებულ სოციალურ ურთიერთობებში წარმოიშვა ერთობის ახალი ფორმები, რომელიც დამყარებული იყო ენობრივ ოჯახებსა და ნათესაურ კავშირებზე, როგორიცაა „ჯარისკაცების დედები“, „სლავები“, და „საძმოები“ (Oushakine 2009: ასევე იხ., Nazpary 2001).

დომინიკ ბოიერის მიხედვით, აღმოსავლეთ ევროპა (და, მე ვიტყვოდი, ზოგადად მთელი პოსტ-საბჭოთა რეგიონი) განდევნის განცდით იტანჯება. საზღვრები და ჰორიზონტები გაიხსნა, მაგრამ ამავდროულად ცხოვრებისეული სამყაროები შეირყა და ნამსხვრევებად აქცია ახალი ძალების წამლეკავმა მოქმედებამ – ნეოლიბერალიზმმა, გვიანმა კაპიტალიზმმა და გლობალიზაციამ.

ეს იყო თანამედროვეობა, რომლის შემოსვლას სახელმწიფო სოციალიზმი ათწლეულების განმავლობაში ეუბრებოდა. მკვლევარებმა შენიშნეს, რომ პოსტ-საბჭოთა რეგიონი წონასწორობის დაკარგული გრძნობის საპოვნელად უკან წარსულში იცქირებოდა, ამან შედეგად გამოიღო პოსტ-საბჭოთა ნოსტალგიის არაერთი კვლევა, სადაც საუბარი იყო იმაზე, თუ როგორ ფანტაზიორობდნენ ადამიანები სოციალისტური დროის ცხოვრებაზე, რომელსაც გამორჩეული სტაბილურობის და დაცულობის ხანად მიიჩნევდნენ (Boyer 2010: 17; ასევე იხ., Berdahl 2010). პრობლემა ისაა, წერს ბოიერი, რომ ნოსტალგიას „არაფერი ესაქმება წარსულთან, როგორც მომავალთან, ისევე არაფერი აკავშირებს მოგონებებში არსებულ ან გაიდებულ წარსულში დაბრუნების სურვილთან, როგორც აწმყოში ავტონომიის უარყოფის, ანდა მისი მოთხოვნის პროექტთან“ (Boyer 2010: 25). ბოიერისთვის, პოლიტიკურ დონეზე ნოსტალგიის გამოხატულება მიაწინებს იმ ფაქტის უგულებელყოფას, რომ პოსტ-სოციალისტური ტრანსფორმაცია იმართებოდა რეგიონის გარეთ არსებული სოციალური და პოლიტიკური ინტერესებით და იგი მიგვანიშნებს იმაზე, რომ მომავალში მოთხოვნილი იქნება თვითგამორკვევის უფლება (იქვე: 25). ნოსტალგია, მაშასადამე, არის განსხვავებულ დროზე დარდი (იხ. Boyer 2002: xv), მაგრამ, როგორც დანიელ როზენბერგი და სიუზან ჰარდინგი (Rosenberg and Harding 2005) შენიშნავენ, დრო, რომელსაც მისტირიან, არ არის მხოლოდ დაკარგული წარსული, არამედ მომავალიც, რომლის დადგომაც რისკის წინაშე დგას.

დანაკლისის სიტუაციაში ცხოვრება ჩვეული ამბავი იყო პოსტ-საბჭოთა სივრცის არა ერთი ჯგუფისათვის. ქეროლან ჰამფრი მოიხსენიებს ამ ჯგუფებს, როგორც უფლებააყრილებს – „ადამიანები, ვისაც წაართვეს საკუთრება, სამუშაო და უფლებები“ (Humphrey 2002: 21). ამ უპოვრობას აქვს მკაფიო დროითი ასპექტი იმ მხრივ, რომ ერთ-ერთი დანაკლისი იყო სწორედ ის იდეა, თუ როგორი შეიძლება ყოფილიყო მომავალი და რა როლს ითამაშებდა თავად ადამიანი მასში. ეს წიგნი არ არის ნოსტალგიაზე, როგორც ასეთის შესახებ, არამედ იგი ეხება მომავალსკენ ლტოლვას.

იგი ეხება ისეთ სიტუაციაში ცხოვრებას, სადაც წარსულიც და მომავალიც არაქმედითუნარიანია, ან პრობლემატურია და იმას, რომ წარსულის სხვადასხვა ფრაგმენტთან ურთიერთქმედება შეიძლება ნიშნავდეს განსხვავებული მომავლის ნადილს და არა ძველ დროში დაბრუნებას.

პოსტ-საბჭოთა თაობები

ზემოთმოყვანილი სიტუაცია განსაკუთრებულ სპეციფიკას იძენს იმ თაობებთან მიმართებით, რომლებიც დაიბადნენ 1989-1990-იან წლებში: თაობა, რომელსაც არ გააჩნია პირადი მოგონებები საბჭოთა კავშირის შესახებ, მაგრამ მის ნატამალზე გაიზარდა. ახალგაზრდები, რომლებიც ცხოვრობდნენ საბჭოთა კავშირის სხვადასხვა ყოფილ რესპუბლიკებში, განსაკუთრებით საქართველოსნაირ ადგილებში, სადაც „გარდამავალ პერიოდს“ უმტიკინეულოდ ნამდვილად არ ჩაუვლია, ზრდასრულობა ნიშნავდა იმ სამყაროში შებიჯებას, რომელიც გაქრობის გზას ადგა, და ასევე ისეთ სიტუაციაში ცხოვრებას, სადაც მომავალი უკიდურესად ბუნდოვანი იყო.

ფრან მარკოვიცი (Markowitz 2000) თავის კვლევებში პოსტ-საბჭოთა რუსეთში მცხოვრები ახალგაზრდების შესახებ ამტკიცებს, რომ, როგორც ჩანს, ახალგაზრდები თავიანთ მშობლებზე უკეთესად უმკლავდებიან „გარდამავალ პერიოდს“ და პოსტ-საბჭოთა პერიოდის ქაოსს. ეს, განაგრძობს იგი, იმიტომ ხდება, რომ ახალგაზრდებმა ზრდასრულობას ცვლილებათა საზოგადოებაში მიაღწიეს, რამაც მათ ასწავლა მომავლის უფრო პრაგმატულად დაგეგმვა, რადგან არასტაბილურობა თავის თავში იქცა სტაბილურობად. მართალია, მეც ვეთანხმები მარკოვიცს, რომ უდავოდ არსებობდა განსხვავება იმაში, თუ როგორ რეაგირებდა სხვადასხვა თაობა პოსტ-საბჭოთა კრიზისზე, თუმცა ეს სულაც არ ნიშნავს, რომ კრიზისი და მისი შედეგები არ წარმოადგენს გამონკვევას ახალგაზრდებისთვის, რაც მათ ხშირად გადაულახავ პრობლემად მიაჩნიათ.

იმ ახალგაზრდებისთვის, ვინც ბათუმში გავიცანი, 1990-იანების სოციალური ცვლილებები არ ნიშნავდა უკვე ჩამოყალიბებული ცხოვრების რღვევას, არამედ წარმოადგენდა იმ კონტექსტს, რომლიდანაც მათი ცხოვრება იწყებოდა. რაკილა ამ ახალგაზრდებს ბევრი არაფერი გააჩნდათ, რომ ზედ თავიანთი ცხოვრება დაეშენებინათ, მათთვის გადამწყვეტად იქცა რალაც განსხვავებულის შექმნა, რათა იმ დროს არსებული სიტუაციის სირთულეებისთვის თვალი გაესწორებინათ. ეს არ იყო უბრალოდ იმის სურვილი, რომ მშობლებისგან განსხვავებულნი ყოფილიყვნენ, რაც მსოფლიოს მასშტაბით ხშირია ახალგაზრდებში, არამედ უფრო იმის საჭიროება იყო, რომ განსხვავებული ყოფილიყვნენ უფროსი თაობის კაცებისაგან, რომლებიც საბჭოთა კავშირის დაცემით უნარწარმეული და პარალიზებული იყვნენ. ცხადია, ამ მცდელობებს ბევრწილად აქარწყლებდა „არარაობის“ შეგრძნება, რაც ნიშანდობლივი იყო „ბნელი მხარის“, ანუ ზამთრის ბათუმისთვის, რომელიც თავად ახალგაზრდებს დადამბლავებით ემოქრებოდა.

მარკოვიცი ამტკიცებს, რომ კულტურა არასდროს არის სტაბილური და შემდგარი ქმედებებისგან: ყველა თაობაში არიან ადამიანები, ვინც გამოცდას უტარებს ყოველგვარ ზღვარს და შეზღუდულობას, ატარებს ექსპერიმენტებს და ქმნის სიახლეებს, რასაც დროდადრო დანარჩენი საზოგადოებაც იზიარებს (Markowitz 2000: 219; ასევე იხ., Mannheim 1972). თავის კვლევაში რუსეთის ახალგაზრდების შესა-

ხებ, იგი გამოთქვამს ვარაუდს, რომ უშედეგოა ის თვალსაზრისი, და შესაძლოა არც არასდროს ყოფილა შედეგიანი, სოციალური სტაბილურობა განგვეხილა ზრდასრულობის და ხსენებული ექსპერიმენტებისა და სიახლეების შექმნის წინაპირობად (Markowitz 2000: 220).

მართალია, ვეთანხმები, რომ სტაბილურობა არ არის აუცილებელი წინაპირობა, მაგრამ არ მჯერა, რომ ზრდასრულობის მიღწევა არასტაბილურობის დროს ისეთივე იოლი წამოწყება გახლდათ ჩემი ინფორმანტების ჯგუფისთვის, როგორც მათი თანატოლი ბათუმელებისთვის, რომელთაც მიღებული ჰქონდათ სათანადო განათლება, ან ფინანსურად უზრუნველყოფილი ოჯახებიდან იყვნენ. მარკოვიცი თავის კვლევას უწოდებს ორი გარდამავალი პროცესის ამბავს – ერთი მხრივ, რუსეთის, როგორც ცვლადი საზოგადოების და, მეორე, თავისი ახალგაზრდა ინფორმანტების ზრდასრულობის მიღწევის თაობაზე. ორივე პროცესი აღსავსე იყო ცვლილებების და დაუცველობის განცდით იმის მიმართ, თუ რა ელოდათ წინ (იხ. Pilkington 1994; Nazpary 2001). ამ „გარდამავალი პროცესების“ მიმართებაში ჩემი სავსე კვლევის შედეგები ორი მნიშვნელოვანი მომენტით განსხვავდება. პირველი, მარკოვიცის ინფორმანტები იყვნენ მოზარდები, რომლებიც სკოლაში დადიოდნენ, რაც, მისივე სიტყვებით, „დამცავი ჭუპრის“ [protective cocoon] როლს ასრულებდა (2000; 225), და მათ უქმნიდა საფუძველს მიეღოთ გადაწყვეტილებები მომავალთან დაკავშირებით. რაკილა მხარდაჭერის მსგავსი სტრუქტურული კონტექსტი არ ჰქონიათ, ჩემი ინფორმანტებისთვის მომავალი უფრო ბუნდოვანი იყო, რადგანაც, მათ უმეტესობას არ გააჩნდა განათლებაზე დამყარებული უნარ-ჩვევები, რის გამოყენებასაც შეძლებდნენ. მეორე, მარკოვიცის კვლევა ჩატარდა გვიან 1990-იანებში, როდესაც უკვე ჩანდა, ყოველ შემთხვევაში მისი ინფორმანტებისთვის, რომ გარდამავალი ეპოქა, როგორც რაღაც, რაც, სავარაუდოდ, აუცილებლად დასრულდებოდა. მათ სჯეროდათ, რომ ვითარება თანდათანობით შეიცვლებოდა და არც შიშით ან ეჭვით იყვნენ შეპყრობილები, მიუხედავად იმისა, რომ ესმოდათ, რომ მათი სამყარო არაპროგნოზირებადი იყო (იქვე: 204).

გაურკვევლობა საქართველოშიც ყოველდღიურად თან სდევდა ჩემი ინფორმანტების ცხოვრებას, თუმცა მთავარი განსხვავება მათსა და მარკოვიცის მიერ აღწერილ ახალგაზრდა რუსებს შორის იყო ის, რომ ჩემი ინფორმანტები არ იყვნენ დარწმუნებულები, რომ რაიმე ოდესმე შეიცვლებოდა – ოდნავ უკეთესობისკენ მაინც. გარდამავალი პერიოდი საქართველოში ოფიციალურად დასრულებულად გამოცხადდა პრეზიდენტის მიერ, რევოლუციის შემდგომ, მაგრამ ისევე, როგორც ცივი ომის დასრულებამ ვერ მოსპო საბჭოთა კავშირში გავრცელებული პრაქტიკები (მაგ., Lemon 1998), „გარდამავალი პერიოდის დასასრულს“ საქართველოში არ მოჰყვა იმ პრაქტიკების აღმოფხვრა, რომელიც 1990-იანი წლებისთვის იყო დამახასიათებელი, ანუ მაშინ როდესაც იზრდებოდნენ ჩემი ინფორმანტები. თუმცა ეს არ ნიშნავს, რომ ცხოვრება იგივე რჩებოდა, ხოლო ისინი წარსულში ჩარჩნენ და მხოლოდ ნაცნობ შაბლონებს იმეორებდნენ. 1990-იანი წლები თუ რაიმეთი იყო გამორჩეული, ეს გახლდათ შაბლონების, თუ სტაბილური მდგომარეობების საყოველთაო ნაკლებობა. ასეთი იყო სიტუაცია, რომელიც გაგრძელდა რევოლუციის შემდეგ.

სტაბილურობის ამგვარი ნაკლებობა ახალგაზრდების წრეში ყოველდღიური ცხოვრების განშლის თავისებურ კონცეპტუალიზაციას მოითხოვს. კლასიკური ანალიტიკური ჩარჩოები, როგორიცაა სოციალური კვლავნარმოების ცნება, შემუშა-

ვებული, კერძოდ, პიერ ბურდიეს მიერ, მოცემულ კონტექსტში ვერ გამოგვადგება. მაგალითად, როცა სოციალურ კვლავწარმოებას უსვამს ხაზს, ბურდიე დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს იმ მექანიზმის გაგებას, რისი საშუალებითაც კლასის მახასიათებლები შენარჩუნებულია ადამიანების ფიზიკურ იერში და გადაეცემა თაობებში (Jeffrey 2010: 21; Jeffrey, Jeffrey, and Jeffrey 2008). ეს გვეხმარება იმის გაგებაში, თუ როგორ ხდება (ახალგაზრდა) ადამიანების სოციალიზაცია როგორც ანმყოში ქცევასთან დაკავშირებით, ისე მომავლის ხედვის მხრივ, როგორც ეს მათ მშობლებს აქვთ, რითაც კვლავწარმოება შაბლონები და კლასობრივი გასხვავებები. ეს თვალსაზრისი მართებულია იმ სიტუაციებში (ან სფეროებში), სადაც აღნიშნული კლასობრივი განსხვავებები უკვე არსებობს და წამყვან როლს თამაშობს, როგორც ეს ნაჩვენებია, მაგალითად, საიმონ ჩარლზვორთის ნაშრომში გაერთიანებულ სამეფოში ახალგაზრდა კაცების შესახებ (Charlesworth 2000) და კრეიგ ჯეფრის კვლევაში ინდოეთში მამაკაცურობის [masculinity], კლასისა და განათლების შესახებ (Jeffrey 2010). თუმცა, კრიზისულ სიტუაციებში ბურდიეს მიერ შემოთავაზებული ჩარჩო ნაკლებად გამოყენებადი ხდება. როგორც ჰენრიკ ვიი ამტკიცებს, იმისთვის, რათა გავიგოთ ახალგაზრდები, რომლებიც მოძრავ სოციოპოლიტიკურ გარემოში ცხოვრობენ, საჭიროა გავცდეთ იმას, რის საშუალებასაც გვაძლევს „ველის“, ან „ჰაბიტუსის“ კონცეფციები – და საბოლოო ჯამში სოციალური კვლავწარმოება (Vigh 2006: 12). მიუხედავად იმისა, რომ ბურდიესეული გაგებით სოციალური ველები არ არიან სტატიკურები, ისინი მაინც გადმოსცემენ „აღნაგობას დაღექვისა და ჰაბიტუაციის ნელი პროცესის საშუალებით“. (იქვე: 165). ეს კონტექსტუალური სტაბილურობა, აღნიშნავს ვიი, უფრო სწავლობს „კვლავწარმოებას, ვიდრე თავად წარმოებას, წესრიგს და არა ქაოსს, სტაბილურ და არა ცვალებად ველებს (იქვე: 172).

ჩემ ხელთ არსებული კონტექსტის გათვალისწინებით, საქართველოს ახალგაზრდა კაცების შესახებ ჩემულ კვლევას მე არ ვაქცევ სოციალური კვლავწარმოების ჩარჩოში; უფრო სწორად, მე ვცდილობ მივუდგე საკითხს – თუ რას ნიშნავს გაიზარდო სოციალურ და მატერიალურ ნანგრევებს შორის – დროითი ფრაგმენტების (როგორც ორმაგი პროცესის) არსებობის კვლევის მეშვეობით: განიცდიდე იმის ზემოქმედებას, რაც აღარ არსებობს და ამასთანავე იყო იმ წარმოსახვების და იდეების გავლენის ქვეშ, რომლის არსებობაც ჯერ არ დამდგარა.

რამდენიმე თეორიული მოსაზრება

ნანგრევები და სოციალური შემდგომი ცხოვრება

ჩემი თეორიული მსჯელობის ამოსავალი წერტილია ნგრევის ცნება, როგორც ის ვალტერ ბენიამინმა შეიმუშავა და შემდგომ ენნ სტოლერმა განავითარა. ისტორიაზე თავის ნააზრევში ბენიამინი ამბობს ცნობილ ფრაზას, რომ „კულტურა არის ნანგრევები“, იმ გაგებით, რომ შენება წინასწარ გულისხმობს დანგრევას (Benjamin and Osborne 2000: xii; Navaro-Yashin 2008: 6). ბენიამინის გვიანდელი ნაწერების უმეტესობაში, ყველაზე მეტად კი მის დაუმთავრებელ *Passagen-Werk*-ში, აღწერილია კვალი, რომელიც ძალაუფლების სიმყიფეზე და დანგრევის ძალმოსილებაზე მიუთითებს, ანუ პროცესს, რომელსაც მან „ნგრევა“ [ruination] უწოდა. სხვა ამბებთან ერთად, იგი ახსენებს უდღეურ ტექნოლოგიებს და საქონელს, რაც მრავლად შეგხვდებოდათ პარიზის თაღელების სიახლოვეს მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულს,

იმ დროს, როდესაც ბურჟუაზიული კონსუმერიზმი იწვევდა ნივთების უსწრაფეს ურთიერთთანაცვლებას და რელიქტად ქცევას.

ბენიამინს ნგრევა ერთგვარ გაქვავებულ ცხოვრებად მიაჩნდა (Buck-Morse 1991: 159) – გამოსახულებები, რელიქტები, მასალები, და ნაკვალევი სამყაროსი, რომელიც ნგრევას მოეცვა. მართალია, ნგრევა არის დაშლის პროცესი, იგი აგრეთვე გულისხმობს ახლებურად გაგებას „იმის, რაც იყო“. როგორც ბენიამინი აღნიშნავს ამბის თხრობაზე, ამბავის სრული აზრი ცხადი ხდება მხოლოდ მისი გაუჩინარებისას, თვისება, რომელსაც ისტორიაც იზიარებს, რადგან წარსული გასაგები ხდება მხოლოდ აწმყოში და მხოლოდ მაშინ, როდესაც წარსული ქრება (Benjamin 1999a, 1999b). ბენიამინისთვის ნგრევა თანამედროვეობის და კაპიტალიზმის დამახასიათებელი ნიშანია, რაც მან გამოხატა თავის ხშირად გამოყენებულ ალეგორიაში „ისტორიის ანგელოზი“ – იგი პროგრესის მიერ შექმნილმა მოზღვავებულმა ნამსხვრევებმა მომავალში გაიტყორცნა.

პარიზული თალედეები სინამდვილეში ნანგრევებს არ წარმოადგენდა, მაგრამ ბენიამინმა ისინი ალეგორიად გამოიყენა, მატერიალურობასა და დროს შორის ურთიერთკავშირი რომ შეესწავლა. ენნ სტოლერი, თავის ნაშრომში, იმპერიის ნამსხვრევებზე, განავრცობს ბენიამინის ალეგორიებს, იმ მხრივ, რომ ნანგრევებს მიიჩნევს არა უბრალოდ მასშტაბურ მონუმენტურ ნაშთად, ანდა თანამედროვეობის მიერ შექმნილ რელიქტად. მისი აზრით, „თანამედროვეობასა და კაპიტალიზმს შეიძლება დავაბრალოთ რაიმეს უგულისყუროდ გვერდზე გადადება, მაგრამ არა იქ, სადაც ადამიანები დარჩნენ, რასთანაც ერთად დარჩნენ და რა საშუალებები აქვთ იმასთან გასამკლავებლად, რაც დარჩა“ (Stoler 2008: 204). ამრიგად, მისი აზრით, ყოველდღიური ნგრევის განცდა სწორად რომ აღვიქვათ – სწორად რომ შევიცნოთ ცხოვრება ნანგრევებს შორის, აუცილებელია „ყურადღება მივაქციოთ იმას, რაც დარჩა, იმპერიის ბოლო ბიძგებს, მატერიალურ და სოციალურ შემდგომ ცხოვრებას თუ სტრუქტურებს, შეგრძნებებს და ნივთებს“ (იქვე: 194; ხაზგასმა ავტორის).

მე მიმაჩნია ცნება „სოციალური შემდგომი ცხოვრება“ [social afterlife] განსაკუთრებით სასარგებლოა ჩემს შეგროვებულ მონაცემებთან მიდგომისას, რადგან საშუალება მომცა გამეანალიზებინა, თუ რა გავლენას ახდენს ცხოვრებაზე ის, რაც მხოლოდ ფრაგმენტულად არსებობს. ნანგრევში ბინადრობა ნიშნავს იცხოვრო დაყოვნებული ნარჩენების და ნაშთების სამყაროში, რომლებიც მატერიალურიცაა და ამავე დროს სოციალურიც (მაგ., Benjamin 1978; Edensor 2005; Navaro-Yashin 2008: 5, 2012), ხშირად მოჩვენებითია, ან რეალურად მოჩვენებისებრად არსებულია (Gordon 2008; Ivy 1995; Kwon 2008: 2; Stewart 1996). ჯასტინ არმსტრონგი მოსწრებულად უწოდებს ამ კონცეფციას ყოველდღიური შემდგომი ცხოვრების პრაქტიკას (Armstrong 2010: 245). მოჩვენებისებრი, აღნიშნული მნიშვნელობით, მჭიდრო კავშირშია ბენიამინის აურის ცნებასთან, სიახლოვეზე გამოჩენა – სიშორის ყოფნისას, ანუ ისეთი რაღაცა, რაც არსებობს მხოლოდ როგორც ფრაგმენტი.

სტოლერი მხარს უჭერს ნგრევის იმგვარ გაგებას, რომელიც განავრცობს ბენიამინის თვალსაზრისს და მოიცავს ყოველდღიური პრაქტიკების იმგვარ პერსპექტივას, რაც ასახავს ადამიანური ცხოვრების ჩამოყალიბებას და ჩამოშლას, მის დინამიკას დაშლას, მელანქოლიას და ურთიერთქმედებას შორის (Stoler 2008: 205; ასევე იხ., Stewart 1996). სწორედ ამ პერსპექტივას ვიყენებ ჩემი ინფორმანტების ყოველდღიური ცხოვრების გასაგებად ბათუმში. იგი განსაკუთრებით ამართლებს

ქართულ კონტექსტში, რადგანაც ხაზს უსვამს იმ ფაქტს რომ, თუმცა ის, რაც გაკეთდა რაღაც წარსულიდან მომდინარეობს, მაგრამ არასდროს არის სრულიად მისი მსგავსი (და ვერასდროს ვერც იქნება).

მაგრამ ნანგრევები მხოლოდ წარსულს არ უკავშირდება. ნოსტალგიის მსგავსად, ნანგრევებს და დაუმთავრებელ შენობებს შეუძლია აღძრას გამოუსწორებლობის ან დაკარგული მომავლის შეგრძნება, და შეუძლიათ დარჩნენ დაუმთავრებელ სტრუქტურებად, რომლებიც აგრძელებენ მომავლის შესახებ იდეების წარმოქმნას (Pelkmans 2006), სასიკეთოდ თუ საზიანოდ. მაშასადამე, ნგრევის შედეგების შესწავლისას, მე არ შემოვიფარგლები მხოლოდ სოციალური შემდგომი ცხოვრებითა და წარსულის გავლენის ქვეშ ყოფნის შეგრძნებით: მე ასევე მაინტერესებს ჯერ კიდევ უცნობი მომავლის ზემოქმედების შეგრძნება. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მე მხოლოდ ის არ მაინტერესებს, თუ რის ანაბარა დარჩნენ ადამიანები, არამედ ისიც, რის მოლოდინში დარჩნენ ისინი.

მარგინალობა და დროის გამოცდილება

ნგრევის ყოველდღიური გამოცდილების კვლევისას, მე ძირითადად ვეყრდნობი ალფრედ შუტცის ფენომენოლოგიას და მის ნაშრომებს სუბიექტურ დროზე. დრო, შუტცისათვის, იყო აზრის, ანუ მნიშვნელობის შემადგენელი ნაწილი, „იმ მასალის ნაწილი, რისგანაც მოიქსოვება სუბიექტურობა და სოციალური სამყარო“ (Muzetto 2006: 5). შუტცი მიიჩნევს, რომ ზიარი დროის კონსტრუქტი არის სოციალურის კონსტრუქტი; ამრიგად, გამოცდილების ფორმის – ანუ დროის – გაზიარების გამოცდილება ხდება სოციალური სამყაროს ერთ-ერთი ძირეული ელემენტი (იქვე: 26).

ფენომენოლოგია არის სოციალური ცხოვრებისადმი მიდგომა, რომელიც იწყება „არა გარეგანი სოციალური შაბლონებით, არამედ პირადი და აფექტიური ცხოვრებით და იმით, თუ როგორ ხორციელდება იგი სოციალურ ქმედებაში და ანესრიგებს ამ ქმედების ფორმებს დროთა განმავლობაში (Jackson 1989: 5). აფექტიური დაკავშირებულია ემოციურთან, რაც ანთროპოლოგიაში მიიჩნევა სოციალური და ფსიქოლოგიური წესრიგის სინთეზად, რომელსაც კოლექტიური ნორმები და ღირებულებები პირადულში გადაჰყავს (Lyon and Barbalet 1994: 63; ასევე იხ., Dalsgaard 2004). თუმცა, აფექტი უბრალოდ ემოცია არ არის და ჩვენ არ შეგვიძლია იგი უბრალოდ ინდივიდუალური სუბიექტის განცდაზე დავიყვანოთ. იგი ასევე შეიძლება არსებობდეს საგნებისა და სივრცეების სამყაროში, როგორიცაა ნანგრევები (Navaro-Yashin 2008: 12; ასევე იხ., Thrift 2004).

ინდივიდუალური განცდის ფენომენოლოგიური კვლევა უზადო არ არის, რადგანაც ჩვენ სრულად არასდროს ვწყდებით სამყაროს; რაოდენ პიროვნული არ უნდა იყოს ჩვენი განცდა, სამყარო მაინც აღწევს მასში. ჩვენ ვურთიერთობთ სხვა ადამიანებთან, მათთან, ვისაც ყოველდღიურობაში ვხვდებით, მაგრამ ჩვენ ასევე ვუკავშირდებით უფრო ვრცელ სოციალურ სამყაროს, ძალაუფლების სტრუქტურებს, რომლებიც გარს გვარტყია. შუტცი, მაგალითად, გააკრიტიკეს იმის გამო, რომ მხოლოდ გაკვრით განიხილავს პროცესებს, რის საშუალებითაც სოციალური ზემოქმედებს სუბიექტზე (Muzetto 2006: 26). ვიკვლევ რა იმ გზებს, რითაც სახელმწიფოს მიერ წარმოდგენილი მომავლის იდეა მუდმივად ზემოქმედებს ინდივიდუალურ გამოცდილებაზე, ასე მინდა შუტცის სუბიექტური დროის თეორიაში „ხორცი შევასხა“ სოციალურ ასპექტს, რათა ვაჩვენო, თუ როგორ ქმნის დროის ინდივიდუალურ გამოცდი-

ლებებს და დროის შესახებ არსებულ სოციალურ იდეებს შორის დაპირისპირება მარგინალობის შეგრძნებებს – ანუ ერთი და იგივე დროის გაზიარების შეუძლებლობას.

ჰაიდეგერის და დელუზის შრომებზე დაყრდნობით კრის გროუვი ამტკიცებს, რომ მომავალი არასდროს არის უბრალოდ „ჯერ არ“; ის მუდმივად განაფენს თავის შუქსაც და ჩრდილსაც ანმყოზე. ეს არ ნიშნავს, რომ შეიძლება მომავალი ობიექტურად ვიცოდეთ, ან ვინინასწარმეტყველოთ. ეს უფრო იმას ნიშნავს, რომ მომავალი ამა თუ იმ გზით ყოველთვის ჩართულია ანმყოში (Grove 2010; ასევე იხ., Mische 2009). ამრიგად, ისიც, რაც უკვე იყო და ისიც, რაც შესაძლოა განაპირობებს იმას, თუ როგორ მოქმედებენ ადამიანები ამ სამყაროში (Emirbayer and Mische 1995) და თანაც, იმ სტრუქტურების ნაწილიც არიან, რომლებიც ზღუდავენ ქმედებებს.

ქმედითობას და სტრუქტურას შორის ურთიერთდამოკიდებულების შესახებ დებატებს ანთროპოლოგიაში ხანგრძლივი ისტორია აქვს (Ortner 2006), განსაკუთრებით ახალგაზრდობის შესახებ კვლევებში. ბევრ ასეთ კვლევაში, თითქოს ნორმად იქცა იმის მტკიცება, რომ ადამიანის ცხოვრება ამ ორ პოლუსს შორის არსებული კონტინუუმის სადღაც შუაგზაზე მიმდინარეობს (მაგ., Amit-Talai and Wulff 1995; Bucholz 2002; Cole and Durham 2008; Hansen et al. 2008; Vigh 2006). მე ამ მოსაზრებას ვიღებ, როგორც ამოსავალ წერტილს ნგრევისა და დროითობის პერსპექტივის შემდგომი განვითარებისთვის. მე იმის თქმა მსურს, რომ ცხოვრებას განაპირობებს მრავალი დროითობა, განსაკუთრებით ისეთ სიტუაციებში, სადაც „დროები“, როგორცაა წარსული და მომავალი, სადავო ხდება ან ფრაგმენტულად თუ მოჩვენებით სებრ წარმოჩნდება – ისევე როგორც ახალგაზრდებისათვის ბათუმში. მრავალ დროებითობაში, მე ვგულისხმობ რამდენიმე დროის თანაარსებობას (Kracauer 1969), პერსპექტივა, რომელსაც მე დეტალურად აღვწერ მეშვიდე თავში.

ამრიგად, მე ნაკლებად მაინტერესებს რამდენად შეიძლება განვიხილოთ ესა თუ ის მოვლენა როგორც ქმედება, არამედ ვცდილობ გავიგო, თუ როგორ უკავშირდება იან ადამიანები იმას და როგორ მოქმედებს მათზე ის, რაც მხოლოდ ნაწილობრივადაა წარმოდგენილი – როგორცაა სოციალურ და მატერიალურ გარემოში წარმოდგენილი წარსულის და მომავლის ფრაგმენტები – რადგანაც სწორედ აღნიშნული უკავშირდება დროითი მარგინალობის საკითხს. ანა ცინგზე დაყრდნობით, მე განვიხილავ მარგინალობას, როგორც „პროცესს, რომელშიც ადამიანები მარგინალიზებული არიან, რადგანაც მათი სამომავლო მოლოდინები ან გვერდზეა გადადებული ან გამორიცხული“ (Tsing 1993: 5), მაგალითად, სახელმწიფოს მიერ. მაგრამ როგორ წარმოჩნდება ამგვარი მარგინალობა დროით პერსპექტივაში? რა ხდება მაშინ, როდესაც პიროვნების მიერ საკუთარი კაცობის დამტკიცების კონკრეტული გზები ოფიციალურად მორალურად არასწორად ცხადდება, რადგან კავშირშია იმასთან, რაც აღმოფხვრილად, „წარსულად“ ჩაითვალა? და რა გავლენას ახდენს ოფიციალურად კონსტრუირებული მომავალი (თუნდაც ის, რაც სახელმწიფოს სამშენებლო პროექტებში აისახა) ადამიანების მიერ საკუთარი თავის ამ მომავლისადმი მიკუთვნებულობის აღქმაზე? ამ წიგნში მე გამოვთქვამ ვარაუდს, რომ დროითი მარგინალობის საკითხი მხოლოდ ანმყოთი არ შემოიფარგლება (იხ. Day, Papatarxiarchis and Stewart 1999) – თუმცა აღნიშნულიც უეჭველად თამაშობს გარკვეულ როლს – მაგრამ ეს მოვლენა უფრო ისეთი მომავლისადმი მიკუთვნების, ანდა მისკენ სწრაფვის საკითხია, რომელიც განსხვავდება საზოგადოებრივი დისკურსის მიერ აღიარებული მომავლისაგან.

აღნიშნულთან მიმართებაში მე ვთვლი, რომ ადამიანები ისევე არიან განპირობებული მომავლის ფრაგმენტებით, როგორც გაჭიანურებული წარსულით (იხ. Arendt 1977). ეს ნიშნავს, რომ მომავალი „აჩრდილისებრი აკვიატებია“ ანმყოს და რჩება მასში ფრაგმენტების სახით ზუსტად ისევე, როგორც წარსული. ფრაგმენტებთან ურთიერთქმედება არ უნდა იქნას განხილული, როგორც უბრალოდ სასურველის დაბრუნება, ანდა უძრაობა, არამედ, როგორც ნოსტალგიასთან დაკავშირებით დომინიკ ბოიერი იტყოდა – ესაა მომავალზე ორიენტირებული წამოწყება. ასე რომ, მე განვიხილავ არა მხოლოდ საბჭოეთის და პოსტ-საბჭოთა ნანგრევებში ჩარჩენილ წარსულს, არამედ სოციალურ და მატერიალურ სამყაროში არსებულ მომავლის აჩრდილებსაც. როგორც ჰანა არენდტი წერდა, ახლის შესაძლებლობა გამუდმებით ჩნდება ხოლმე ცხოვრებაში, პიროვნების გეგმების, სურვილების და განზრახვების გამოისობით და მათ საპირისპიროდაც (Arendt 1958: 8, 9). ის, რომ „ახლის“ შესაძლებლობა ყოველთვის არსებობს, არა მხოლოდ ინდივიდუალური ქმედითობის – საკუთარი ცხოვრების შეცვლის უნარის წყალობით ხდება, არამედ სოციალური ძალების გამოც, რომლებიც ადამიანებზე ზემოქმედებენ. წარსულის და მომავლის ფრაგმენტები, ან მათი გამოსახულებები თუ იდეები ადამიანებს სათანადო კონტექსტში აყენებენ და განაწყობენ. მათთვის, ვინც საკუთარ თავს გაბატონებული სოციალური ძალების მიერ შექმნილი წარსულის და მომავლის იდეების ნაწილად არ თვლის, ეს მარგინალიზაციის განცდას უწყობს ხელს.

აღნიშნული თეორიული პოზიცია, როგორც ჩანს, არ არის მოკლებული ნაკლოვანებებს, რადგანაც იგი ორ აშკარად ურთიერთდაპირისპირებულ თვალსაზრისს შორის იმყოფება: ფოკუსი ინდივიდუალურ გამოცდილებაზე და ფოკუსი ნგრევის გარე პროცესებზე. თუმცა იგი ეფექტურად მეჩვენება, იმ სარგებლიდან გამომდინარე, რასაც იგი გვთავაზობს. როდესაც მე ვლაპარაკობ დროით მარგინალობაზე, იგი სულაც არ გულისხმობს (როგორც ამას სოციალური კონსტრუქტივიზმის ან რედუქციონიზმის მიდგომები შეიძლება გულისხმობდნენ), რომ სოციალური ცვლილებები პირდაპირ გადადის პირად დისტრესში. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მხოლოდ წყვეტილობის და რღვევის უახლესი ისტორიით საქართველოში ვერ აიხსნება დაუკმაყოფილებლობის გამოცდილება ახალგაზრდებში, რის ახსნასაც მე ქვემოთ ვეცდები. უფრო სწორად, მე მივუთითებ იმ ფაქტზე, რომ ეს ორი რამ ურთიერთდაკავშირებულია – უახლესი ისტორია მხოლოდ ერთი ასპექტთაგანია (სხვებთან ერთად), რომელიც უნდა გავითვალისწინოთ და, რომ ხანდახან ეთნოგრაფია ჩვენგან ამის გაკეთებას ითხოვს. ეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, იმ კონტექსტში, რომ ჩვენი ინფორმანტები რგოლს „რა მსურს მე და რისი გაკეთება შემიძლია“ აკავშირებენ იმასთან, თუ რას აკეთებენ სხვები, მაგალითად, სახელმწიფო – ანუ ადამიანები თავად უკავშირებენ თავიანთ გამოცდილებას გარე შაბლონებს. მე ძალზე სერიოზულად აღვიქვამ იმას, როდესაც ადამიანები ამბობენ, რომ საზოგადოებას აქვს ორი მხარე – ხოლო ისინი კი, მხოლოდ ერთ-ერთ მათგანს მიეკუთვნებიან.

ამ რგოლის კვლევა საშუალებას იძლევა უფრო ახლოდან შევისწავლოთ მთელი რიგი საგნები და სიტუაციები, როგორიცაა, მაგალითად, ის, თუ რატომ მიიღეს სახელმწიფოს მშენებლობის პროექტები (რომლებიც დადებით მიზანს ისახავდა) ამგვარი გაღიზიანებითა და სკეპტიციზმით და, თუ რატომ ფიქრობდნენ ახალგაზრდა კაცები, რომლებიც ცხოვრობდნენ ქალაქში, სადაც ბევრი რამ ხდებოდა, რომ მათი ცხოვრება მოსაწყენი იყო.

წიგნის სტრუქტურა

წიგნი დაყოფილია ოთხ ნაწილად. პირველი სამი ნაწილი მოიცავს ორ-ორ თავს და დასკვნას. ასეთი სტრუქტურა იმიტომ ავირჩიე, რომ განმეხილა სამი ვრცელი თემა: როგორ გარდაქმნის წარსული საკუთარ თავს ანმყოფი, რა ქმედებებით მიისწრაფვის მომავალი ანმყოფი, და როგორ გარდაქმნის მომავალი საკუთარ თავს ანმყოფი. მე-ოთხე ნაწილი შედგება ერთი თავისგან, სადაც განხილულია წიგნის ზოგადი მიგნებები, რასაც მოჰყვება წიგნის ეპილოგი.

მიუხედავად იმისა, რომ ჩემი ამოსავალი წერტილი ძირითადად საძმოებია, ცალკეულ თავში ვარჩიე ფოკუსირება მომეხდინა რამდენიმე პიროვნებაზე. ეს იმიტომ გავაკეთე, რომ ამ ადამიანებთან მე ყველაზე მეტად დავახლოვდი და კიდევ იმიტომაც, რომ მე მაინტერესებს თუ რა გზით ხდება პიროვნების ცხოვრების განშლად ჯგუფებს შიგნით. მოვაქციე რა ჩემი ინფორმანტები იმ ფართო პარამეტრებში, რაც დამახასიათებელია საძმოებისთვის და ზოგადად ქართული საზოგადოებისთვის, მე, ამისდა მიუხედავად, მიზნად დავისახე, დამეწერა მათ შესახებ როგორც პიროვნებებზე, ვინც, თავისთავად, აბუ-ლულოდის (Abu-Lughod 1991: 158) პარაფრაზი რომ მოვიშველიოთ, ოცნებობს, აგონიაში ვარდება, უშვებს შეცდომებს, გადააქვს ტრავმები და ეძიებს ბედნიერების მომენტებს, ისევე როგორც ყველა ჩვეთაგანი. ამგვარად, ჩემი მეთოდოლოგიური მიდგომა იცვლება სხვადასხვა ნაწილებში. როგორც ქვემოთ ახსნილია, პირველ ნაწილში, უფრო ზოგადი კონტექსტუალიზაციიდან, რაშიც ვიშველიებ ეთნოგრაფიულ სავსე კვლევის მონაცემებს და ისტორიულ წყაროებს, მეორე ნაწილში მე გადავდივარ ინდივიდუალურ პორტრეტებზე, ხოლო მესამე ნაწილში ვიყენებ შეჯერებულ მონაცემებს, წყაროებს, და პორტრეტებს და, მეოთხე ნაწილს ვასრულებ ზოგადი ანალიზით.

ნაწილი I, „წყნარ ჭაობში, ეშმაკები ბუდობენ“ მოცემულია კონტექსტის ზოგადი საბაზისო აღწერა. მისი მეშვეობით მე ვიკვლევ ბათუმში არსებულ ნანგრევებს და მოჩვენებებს იმ სოციალური ცვლილებებისა და ფრაგმენტაციის პროცესებზე დაკვირვებით, რომლებმაც წარსულში თავისი კვალი დატოვეს ქალაქში ჩემი სავსე კვლევების ჩატარებამდე, როგორც მატერიალური, ისე სოციალური ნანგრევების სახით. მე ვიკვლევ, თუ როგორ იმალებიან წარმოსახვითი „ეშმაკები“ ნანგრევების ჩრდილებში. ეს ნაწილი ეძღვნება იმას, თუ რას ნიშნავს როცა აცხადებენ, რომ რაღაც (ანდა ვიღაც) აღარ არსებობს და რა ხდება, როცა სოციალური ცხოვრების ღრმად ფესვგადგმულ ნაწილებს „წარსულად აქცევენ“.

საკვლევი ველი და მასზე ჩემი წვდომა უფრო დეტალურად აღწერილია მეორე თავში, რომელიც გადმოგვცემს ბათუმის უახლეს ისტორიას და განიხილავს ურბანულ სფეროში არსებულ მატერიალურ ნანგრევებს ჩემი ინფორმანტების მიერ გაზიარებული აღწერილობების ისტორიულ გადმოცემასთან შეჯერების გზით. ამგვარად მე ვცდილობ ნგრევის პროცესების ახსნას, რამაც ქალაქი მისი ამჟამინდელი სახით ჩამოაყალიბა.

მესამე თავში განიხილულია „სოციალური ნანგრევები“ და ის გზები, რომლითაც წარსულის პრაქტიკები, რომლებიც ოფიციალურად დავამეს, აჩრდილისებრ აკვირდება ბათუმს. ეს თავი მკითხველს აცნობს „საძმოებს“ და აღწერს, თუ როგორ ახდენდა იმ ჯგუფებზე, რომლის ნაწილიც იყვნენ ჩემი ინფორმანტებიც, გავლენას საბჭოთა კრიმინალური სამყარო. მე აღწერ, თუ დროდადრო როგორ ასრულებდნენ საძმოები იმ ასპარეზის როლს, სადაც ერთი მხრივ, მორალურად არასწორი

მცდელობა შეიძლებოდა მორალურად სწორად წარმოჩენილიყო – ანუ, როგორც არასწორის სწორი სახე. გორდონ ავერის, ტიმ ედენსორის, და მიშელ დე სელტოს მიერ გამოთქმულ მოსაზრებებზე დაყრდნობით, პირველ ნაწილში მე ვამტკიცებ, რომ ცხოვრებას აკვიატებია აჩრდილები, განსაკუთრებით სწრაფი ცვლილებების კონტექსტში და, რომ ჩემი ინფორმანტების ცხოვრება ამით აშკარად დალდასმული იყო.

მეორე ნაწილი, „ყოველდღიურად არარაობაში ჩაკარგვა?“ იკვლევს იმას, თუ როგორ წარმოედგინათ ჩემს ინფორმანტებს თავიანთი მომავალი და თუ როგორ უკავშირებდნენ სხვადასხვა გზით პირველ ნაწილში აღწერილ „ემშაკებს“, რათა თავიანთი ოცნებები აეხდინათ. მონყენილობა, მოლოდინი, და არარაობა ამ ნაწილის ძირითადი ხაზია, რაკილა ის იკვლევს, თუ რას აკეთებს ხალხი, როდესაც გასაკეთებელი არაფერია. აქ ასევე მნიშვნელოვანია შუალედი ლტოლვას და ურთიერთქმედებას შორის.

მეოთხე თავში მოთხრობილია ახალგაზრდა კაცი გოშას, მისი ბენდის და საძმოს, – „შეშლილების ოჯახის“ ამბავი. გოშა ოცნებობდა ცნობილი მუსიკოსი გამხდარიყო. გოშას საკუთარი კარიერის ყველა სიმღერა და ალბომი მზად ჰქონდა, ჩანერა და გავრცელებულა აკლდა. ჩემს ინფორმანტებს შორის გოშას ყველაზე მკაფიოდ ესმოდა, თუ რა სურდა მომავალში. მაგრამ, ამავე დროს, ჩემი სავსე კვლევის პერიოდში იგი ყველაზე ღრმა დეპრესიაში იმყოფებოდა და სულ უფრო დამოკიდებული ხდებოდა ურეცებტო მედიკამენტებზე. გოშას ამბავი მეხმარება იმის კვლევაში, თუ როგორ შეიძლება რაიმე კონკრეტული მომავლისკენ სწრაფვა გადაიზარდოს მოლოდინის რეჟიმად, რომელიც ერთდროულად კონსტრუქციულიცაა (რადგან გვაძლევს რალაცას, რისკენაც ადამიანი მიილტვის) და, ამავე დროს, დესტრუქციულიცაა (რადგან შეუძლია გამოიწვიოს ფიზიკური და გონებრივი დაშლის პროცესი).

მეხუთე თავში გადმოცემულია მაგუსა და არმენის ამბავი, რომლებიც, გოშას მსგავსად, ხელოვანები იყვნენ: არმენი რეპერი და მაგუ ტატუს ოსტატი იყო. ორივენი თავიანთ ხელოვნებაში კრიმინალური სამყაროს და ქუჩის ცხოვრების თემებს იყენებდნენ, როგორც შემოქმედებით ხერხს თავიანთი ოცნებების განსახორციელებლად. მე განვასხვავებ მათ წინსვლას მომავლისკენ იმ გზისგან, რომელიც გოშამ აირჩია, რადგანაც არმენი და მაგუ თავიანთ საქმეს მკვეთრად განსხვავებული ფორმით აკეთებდნენ. ამ ორ თავში ემპირიულ მონაცემებს მე განვიხილავ ალფრედ შუტცის სუბიექტური დროის შესახებ ნაშრომთან კავშირში.

მესამე ნაწილში, „ანმყოს აჩრდილისებრ აკვიატებული მომავალი“, მე ვუბრუნდები ცნებას – აჩრდილისებრ აკვიატება [haunting], არა მხოლოდ წარსულთან, არამედ მომავალთან მიმართებითაც. მე ამას ორგვარად ვაკეთებ.

მეექვსე თავში განიხილულია ის, თუ როგორ წარმართავდა დროდადრო ჩემი ინფორმანტების ყოველდღიურ ცხოვრებას იდეები მომავლის შესაძლო განვითარებაზე – ინტერსუბიექტური განცდის, ფიზიკური გამოცდილებისა და მოვლენების (მაგ., ერთ-ერთი ახალგაზრდის უეცარი სიკვდილი) შედეგად.

მეშვიდე თავი ბათუმის ურბანული სივრცის მატერიალურობას უბრუნდება, თუმცა ამჯერად წარსულის ნანგრევებითა და ფრაგმენტებით კი არ ინტერესდება, არამედ იხილავს ნაწილობრივად დამთავრებულ შენობებს და მათ მიერ მონიშნულ მომავალს, რასაც მე *კავშირებით მატერიალურობებს* [subjunctive materialities] ვუწოდებ. ზიგფრიდ კრაკაუერის მიერ შემოთავაზებულ „დროის წყალვარდნილების“

ცნებაზე დაყრდნობით, მე ვამტკიცებ, რომ პრეზიდენტ სააკაშვილის მიერ გარდამავალი ეპოქის დასრულებამ საქართველოში შეცვალა წარმოდგენა იმის შესახებ, თუ როგორი უნდა ყოფილიყო (ან შეიძლება ყოფილიყო) მომავალი და ამის შედეგად შეიქმნა იმათი უნებლიე სახე, ვინც მოიაზრებოდა, ან არ მოიაზრებოდა მის ნაწილად.

მეოთხე ნაწილი, „გამოცხადებები“, შეჯამებულია პირველ-მესამე ნაწილებში გადმოცემული კვლევის შედეგები. მეორე თავში შედეგებს, წიგნის ძირითად საკითხებთან მიმართებით, განვიხილავ უფრო ფართო თეორიულ დონეზე. ამგვარად, მე წარმოვაჩენ ტერმინს დროით მარგინალობას, როგორც ჩემი ინფორმანტების სოციალური პოზიციის გააზრების საშუალებას. გარდა ამისა, მე ვემხრობი სოციალურ შემდგომ ცხოვრებაზე ფოკუსირებას, არა მხოლოდ დროითი ჩარჩოების გასააზრებლად, არამედ, აგრეთვე ახალგაზრდების მდგომარეობის გასაგებად პოსტ-საბჭოთა სამყაროში. ბოლოს კი, ვაკეთებ ზოგად დასკვნებს იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ შეუძლია წარმოდგენილ ეთნოგრაფიას წარმოაჩინოს ახალგაზრდობისა და მარგინალობის (გლობალურ მასშტაბში) სიღრმისეული ხედვისა და ანალიზის ახალი სივრცეები. წიგნს ასრულებს ეპილოგი.

მეთოდები, ეთიკა და ცოდნის წარმოება

მთელი ცხრა თვე გავატარე, ჯამში, საველე კვლევებში, ბათუმში 2008 წლის ზაფხულიდან 2009 წლის ზაფხულამდე, ორ პერიოდად. პირველი პერიოდის დროს, მარტო ვცხოვრობდი პატარა ბინაში, რომელიც მდებარეობდა ქალაქის ძველი უბნის სახლის უკანა ეზოში; მეორეჯერ, ჩემი ცოლი და ვაჟიშვილი შემომიერთდნენ და საცხოვრებლად გადავედი კორპუსის ბინაში, რომელიც უფრო გარეუბანში იყო. ქალაქს ასევე მცირე ხნით ვესტუმრე 2010 წლის გაზაფხულზე. წიგნში გამოყენებული ემპირიული მონაცემები შედგება ყოველდღიური საველე ჩანაწერების და სამოცდაცხრა საუბრის ჩანაწერის და ნახევრადსტრუქტურირებული ინტერვიუებისგან. ინტერვიუები ჩანერილია ურთიერთმონაცვლეობით ქართულ, ინგლისურ, და, რუსულ ენებზე. ქვემოთ, მე წარმოგიდგენთ ტრანსკრიფციით გაკეთებულ ამონარიდებს მხოლოდ ქართულ ენაზე (ორიგინალში ავტორს ამონარიდები მხოლოდ ინგლისურ ენაზე აქვს მოცემული – რედაქტორის შენიშვნა); ინტერვიუების ორიგინალ ენას ვიმოწმებ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, სადაც ეს კონკრეტულ მიზანს ემსახურება. გარდა ჩემი ინფორმანტებისა, მე გავესაუბრე არასამთავრობო ორგანიზაციების და სახელმწიფო უწყებების თანამშრომლებს, როგორიცაა დასაქმების ოფისები, ტურისტული სააგენტოები, სარეაბილიტაციო ცენტრები, სკოლები და უნივერსიტეტები.

ასევე გამოვიყენე მონაცემები, რომლებიც შევაგროვე წინა ვიზიტებისას და აგრეთვე საველე კვლევების დროს თბილისში, ცხრა თვის განმავლობაში, 2004 წლიდან 2007 წლამდე პერიოდში. ეს მონაცემები ძირითადად ეხება ცვლილებების პროცესს, რომელსაც ადგილი ჰქონდა საქართველოში 2003 წლის ვარდების რევოლუციის შემდეგ და ასევე ქუჩის ახალგაზრდების და ნარკოტიკების თემას, რაზედაც ვმსჯელობთ ფსიქოლოგებთან და სოციალურ მუშაკებთან ჩატარებულ ინტერვიუებში. მთლიანობაში, დავეყრდენი დაახლოებით ექვსი წლის განმავლობაში ხანგრძლივი თუ მოკლე საველე კვლევების დროს შეკრებილ მონაცემთა ერთობლიობას, ძირითადი აქცენტით იმ მასალაზე, რომელიც ჩემი დისერტაციისთვის შევკრიბე ბათუმში.

მინდა აღვნიშნო, რომ ბათუმის ხედები გადამწყვეტ როლს თამაშობს ჩემს კვლევაში. ზოგადად, ჩემი საველე სამუშაო ხშირად ხასიათდებოდა „დროსტარებით“ და ქუჩებში სიარულით, და რაკილა ჩემი ინფორმანტები სხვადასხვა უბანში ცხოვრობდნენ, ამიტომ საველე სამუშაო მხოლოდ ერთი რომელიმე ადგილით არ შემოიფარგლებოდა. როგორც შედეგი, როდესაც ურბანული სივრცის მატერიალურობაზე ვსაუბრობ ამ ახალგაზრდა კაცებთან დაკავშირებით, მე ქალაქს მთლიანობაში განვიხილავ და არა მის ერთ რომელიმე უბანს.

მკვლევარის პოზიცია და მისი შეზღუდვები

ჩემმა ასაკმა და გენდერმა განსაკუთრებული როლი ითამაშა იმ ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობის თვალსაზრისით, რაზეც მე მქონდა წვდომა. ემილის გაცნობა, რომელიც შემდგომში ჩემი ძირითადი ინფორმანტი უნდა გამხდარიყო, მართალია შემთხვევითი, მაგრამ ძალზე მნიშვნელოვანი ამბავი იყო, რადგანაც მან საკუთარ საძმოებში შესასვლელი კარი გამიხსნა. ახალგაზრდა კაცები, ვინც ბათუმში გავიცანი, ხშირად რამდენიმე საძმოს მიეკუთვნებოდნენ, ასე რომ, როცა ერთი ჯგუფი გავიცანი, ამან სულ მალე სხვებთანაც დამაკავშირა, ვისაც პირველი ჯგუფის წევრები იცნობდნენ. ჩემი ყურადღება ძირითადად ორი საძმოს წევრებზე მიემართე, ვისთანაც დროის უმეტესობა გავატარე. ამ პროცესს მე აღვწერ პირველ ნაწილში.

მცდარი იქნებოდა იმის მტკიცება, რომ მე ამ საძმოების თანასწორი „წევრი“ ვიყავი, რადგანაც მე ახალმოსული ვიყავი მათ შორის, ვინც წლების განმავლობაში იცნობდა ერთმანეთს. მე, სხვა მხრივაც, აშკარად განსხვავებული ვიყავი. ხუთი-ათი წლით უფროსი ვიყავი ჩემს ინფორმანტებთან შედარებით და წარსულიც ძალიან განსხვავებული მქონდა. მაშინ როცა, თავიდან მეგონა, რომ ეს ხელს შეუშლიდა ამ ახალგაზრდებთან ჩემს ურთიერთობას, ისინი თავად მიქარწყლებდნენ ამ აზრს და გამუდმებით ხაზს უსვამდნენ, რომ ჩვენი ურთიერთობა მეგობრული იყო.

თავის კვლევაში სანქტ-პეტერბურგის უსახლკაროებზე, ტოვა ჰოიდესტრანდი წერს, რომ თვალთმაქცობად მიაჩნდა მეგობრები ეწოდებინა თავისი უსახლკარო ინფორმანტებისთვის, რადგანაც იგი „არც მზად იყო და არც შეეძლო გაეკეთებინა მათთვის ის, რასაც (ჩვენ) ველით მეგობრობად შერაცხული ურთიერთობისაგან“ (2009: 18). ეს გამომდინარეობდა იმ ფაქტიდან, რომ მისი ფინანსური და სოციალური მდგომარეობა ძალზე განსხვავებული იყო მისი ინფორმანტების მდგომარეობისაგან, ასე რომ მათი ურთიერთობები, როგორც შედეგი, ყოველთვის არათანასწორი იქნებოდა. ჩემი ინფორმანტების ცხოვრება დიდი გაურკვევლობით იყო დაღდასმული, მაგრამ ისინი ჰოიდესტრანდის მიერ აღწერილი სანქტ-პეტერბურგელი უსახლკაროებით მონწყვლადი არ იყვნენ. მაშინ როცა ჰოიდესტრანდის ინფორმანტებმა კარგად იცოდნენ, რომ მათი ურთიერთობა უთანასწორო იყო და ამით სარგებლობდნენ კიდევ, ჩემს ინფორმანტებს კი ხშირად მიაჩნდათ შესაფერისად ხაზი გაესვათ, რომ ჩვენ სულაც არ ვიყავით ისეთი განსხვავებულები. როდესაც ხურდა ფული იკრიფებოდა ალკოჰოლის, სიგარეტის, ან ბენზინისთვის, მე თავიდან მეფიქრებოდა არ გამოვჩენილიყავი როგორც „ფულიანი ბიძია“, რომელსაც ყოველთვის ჰქონდა ფული და ამიტომ ვცდილობდი არ დამედო სხვებზე მეტი. ჩემმა ინფორმანტებმა, ჩვენი თანასწორობის სახელით და თავიანთი სურვილით თანასწორები გამოვჩენილიყავით, მალე სამარცხვინო გახადეს ეს ჩემი ფიქრები. ამიტომ, არც არასოდეს მიცდია და არც არასდროს უთხოვიათ ჩემთვის მეტის გადახდა. პირიქით, დამცინოდნენ, თუ

ვეცდებოდი რომ ჩემ წილზე მეტი დამედო, რადგანაც მათთვის ან სტუმარი ვიყავი, ან მეგობარი, მაგრამ არა სპონსორი. მოგვიანებით იმასაც მივხვდი რომ, მათ მეგობრად რომ არ ჩავეთვალე, პრინციპში, საძმობსაც არავინ გამაქარებდა.

ეს სიახლოვე საშუალებას მაძლევდა შინაურის მზერით უკეთ გავცნობოდი ახალგაზრდების ცხოვრებას. თუმცა ამასთანავე, ამ წვდომამ ჩემთვის ხელმისაწვდომი ცოდნის გარკვეული ნაწილი უხილავი გახადა, ისევე როგორც შემიზღუდა ზოგი რამის მოპოვების შესაძლებლობა. კვლევის წარმოებას მჭიდროდ გადახლართულ სოციალურ ჯგუფში ბევრის მოცემა შეეძლო, ასევე ხასიათდებოდა გარკვეული შეზღუდვებით. ერთ-ერთი ჩემი ინფორმანტების მშობლებს შეეხებოდა. იყო რაღაცეები მათ ცხოვრებაში, რაც ჩემს ინფორმანტებს არ სურდათ, რომ მათ მშობლებს გაეგოთ და მიუხედავად იმისა, რომ ისინი არ მიკრძალავდნენ ჩვენი შეხვედრებისას მათ მშობლებთან მესაუბრა, უხერხულად ჩათვალეს როდესაც სურვილი გამოვთქვი მათგან ინტერვიუ ამელო. შესაძლოა ნერვიულობდნენ, რომ შეიძლება რამეს ფარდა აეხდებოდა. რაკი ჩემი ინფორმანტების მათ მშობლებთან ჩაშვების განზრახვა არ მქონია, გადავწყვიტე არ ამელო ინტერვიუ. ამ გადაწყვეტილებამ, რასაკვირველია, რაღაცეების დანახვა გამიძნელა, მაგრამ სამაგიეროდ ახალგაზრდებთან ურთიერთობა გამიმტკიცდა. მიუხედავად იმისა, რომ ჩემი ინფორმანტები მუდამ იმეორებდნენ, რომ მათი ცხოვრების მთავარი ცენტრი საძმაკაცოები იყო, ეს სულაც არ ნიშნავდა, რომ ოჯახი მათთვის არაფერს ნიშნავდა. ერთი მათგანის გარდა, ყველანი ერთ ან ორივე მშობელთან ცხოვრობდნენ და ისევე როგორც „ძმაკაცისთვის“ თავს გასწირავდნენ, დარწმუნებული ვარ, დედების გულისთვისაც მზად იყვნენ საფლავში ჩასულიყვნენ. მიუხედავად ამისა, ჩემი ინტერესი ეხებოდა ახალგაზრდა კაცების საკუთარ ცხოვრებისეულ გამოცდილებას და გარემოცვას, ამაში კი ისინი ექსპერტები იყვნენ.

კიდევ ერთი შეზღუდვა ეხება გენდერს, თუმცა ეს ჩემი კვლევის სტრატეგიას არ გამოუწვევია. კვლევის ჩატარებისას ისეთ საზოგადოებაში, სადაც გენდერული ნიშნით დაყოფა საკმაოდ მკაცრია, ძნელი და, შეიძლება ითქვას, შეუძლებელიც კი იყო ახალგაზრდა ქალებთან გასაუბრება, ან მათთან მარტო დარჩენა. ამავე მიზეზით, ჩემს ინფორმანტებს იშვიათად ჰქონდათ ახალგაზრდა ქალებთან ყოველდღიური ურთიერთობა, რამაც შეამცირა ქალური თემატიკა ამ წიგნში შესწავლილ საკითხებში. საქმე გაიოლდა, როდესაც კვლევის მეორე ნახევარში ჩემი ცოლი შემომიერთდა, ახლა შემეძლო ჩვენთან ბინაში ახალგაზრდა ქალებიც მომეწვია ჯგუფური ინტერვიუების ჩასატარებლად ადგილობრივი უნივერსიტეტის სტუდენტებთან. მიუხედავად იმისა რომ, გოგონები არ იცნობდნენ ჩემს ინფორმანტებს, ძალზე ფასეული დაკვირვებები გამიზიარეს – მაგალითად, როგორი უნდა ყოფილიყო, მათი წარმოდგენით, „ნამდვილი კაცი“. თუმცა როდესაც მთლიანობაში „ახალგაზრდობას“ ვახსენებ, ძირითადად მამაკაცებს ვგულისხმობ.

ეთიკური მოსაზრებები

საყოველთაოდ ცნობილია, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია, არავის ავნო და სწორად გადმოსცე ის, რაც ნახე და შეესწარი სავსე ეთნოგრაფიული კვლევისას, ველზეც, თუ წერის პროცესში; მით უფრო მნიშვნელოვანია ეს იმ ჯგუფების კვლევისას, სადაც ფართოდ გავრცელებულია დანაშაული და ნარკოტიკების ბოროტად გამოყენება, რაც საჭიროებს დიდ სიფრთხილეს ინფორმაციის წარმოდგენისას. ამიტომ,

მე დიდი სიფრთხილე მმართვედა, რომ არ გამემხილა ის, რისი დაფარვა სურდათ ამ ადამიანებს ხან ოჯახისგან, ხან კი მეგობრებისა, თუ სახელმწიფო ორგანოებისგან. საერთოდ ძალზე მაოცებდა თუ რამდენი რამის გაზიარება უნდოდათ ჩემს ინფორმანტებს და დარწმუნებულები რომ ყოფილიყვნენ რომ მე ამ ზღვარს არ გადავაბიჯებდი, წერისას ზოგ მათგანს ნებას ვრთავდი ჩემი წიგნის გარკვეული ნაწილები წაეკითხათ. ამის შედეგად, ზოგიერთი სახელის შეცვლა მომინია, ზოგი სიტუაცია კი საერთოდ არ შევიდა წიგნში. ზოგადად, ჩემი ინფორმანტები უარს ამბობდნენ ფსევდონიმებზე, ანონიმურობის დასაცავად, მაგრამ, თავისთავად ცხადია, მე ჩემს თავზე ავიღე მათთვის ფსევდონიმების სახელების შერჩევა, ვისაც არ სურდა საკუთარი ვინაობის გამჟღავნება. გარდა ამისა, ჩემს ზოგიერთ ინფორმანტს ერთნაირი სახელი ერქვა და სახელები შევუცვალე უბრალოდ კითხვის პროცესის გასაიოლებლად.

ანთროპოლოგიური სამუშაო ნელი პროცესია, და თუმცა, ეს ზოგჯერ მომაბეზრებელია, მაგრამ ამავდროულად საშუალებას მაძლევდა გადმომეცა ამბები კონკრეტული სოციალური ურთიერთობების შეულახავად: ქვემოთ მოცემული ამბები ბათუმის ახლანდელი ცხოვრების აღწერა კი არ არის; ეს იმდროინდელი ცხოვრების აღწერაა, როცა მე საველე კვლევას ვატარებდი. ეს ერთმა ინფორმანტმა შემახსენა, რომელმაც დამარწმუნა, რომ სულ სხვა იყო ლაპარაკი რამეზე, როცა ის იმ მომენტში ხდებოდა და სხვა იყო იგივე ამბების გადმოცემა მოგვიანებით. თუმცა იყო პრობლემებიც, განსაკუთრებით კრიმინალურ სამყაროსთან დაკავშირებით, რასაც შეგნებულად თავს ვარიდებდი, როგორც საველე კვლევისას, ასევე შემდგომაც. უშუალოდ ორგანიზებული დანაშაულის კვლევა შეიძლება პრობლემატური ყოფილიყო, რადგან ერთი მხრივ, მასში ჩართულ ადამიანებს შესაძლოა ლაპარაკის სურვილი არ ჰქონოდათ და, მეორე მხრივ, ეს შეიძლება მკვლევარისთვის სახიფათო ყოფილიყო. თავის კვლევაში, რომელიც ეხებოდა გენდერსა და ტურიზმს ბულგარეთში – ანუ სწორედ იმ სფეროს და საგანს, რომელსაც საქართველოს მსგავსად, კრიმინალური სამყაროს ბეჭედი აზის – კრისტენ გოდსი აღნიშნავს, რომ მიუხედავად იმისა, რომ მაფია საშიში იყო, ისეთი შთაბეჭდილება შეექმნა, რომ ყველა ბულგარელი ამ სფეროს ექსპერტი იყო და მაფიის ბოსების სახელები ისევე კარგად იყო ცნობილი, როგორც პოლიტიკოსების და სატელევიზიო ვარსკვლავების (Ghodsee 2005: 137). ეს საოცრად ჰგავს ბათუმში არსებულ სიტუაციას, სადაც ყველამ და არა მხოლოდ ჩემმა ინფორმანტებმა, იცოდა და წარმოდგენა ჰქონდა იმაზე, თუ ვინ იყო დაკავშირებული დანაშაულებრივ ქმედებებთან. რამდენიმე იქაურმა ნაცნობმა გამაფრთხილა შორს დამეჭირა თავი ამ სფეროსგანაც და გარკვეული პიროვნებებისგანაც.

ეს კვლევა ორგანიზებულ დანაშაულს კი არ სწავლობს, არამედ მის ნორმატიულ გავლენებს. თუმცა, ხანდახან უნებურად მეც ჩავრთულვარ გარკვეულ მოვლენებში და ამ საკითხზე ინფორმაცია მიმიღია. ზემოთ ნახსენები მიზეზების გამო, რამდენიმე ასეთი მაგალითი არ შემიტანია ნაშრომში. ეთნოგრაფიული მაგალითების სახით წარმოდგენილი ამბები მათში ჩართული ადამიანების ნებართვით გამოვაცქეყენე. მიუხედავად იმისა, რომ კვლევისას არაერთხელ აღმოვჩენილვარ ფსიქოლოგიურად რთულ და ფიზიკურად საშიშ სიტუაციებში, მხოლოდ შინ დაბრუნების შემდეგ გავიაზრე იმ ამბების მთელი სიმძიმე, როცა ჩემი მონაცემების დახარისხება დავინწყე. თუმცა მიუხედავად თავისი სიმძიმისა, დამთრგუნველობისა და ტრაგიზმისაც კი, ყოველდღიურობა ამავე დროს პროზაულიც და ზოგჯერ ძალზე სახალისოც კი იყო. იმედი მაქვს მომდევნო გვერდებზე შეეძელი ყოველივე ამის გადმოცემა.

ნანილი I

„წყნარ ჟამობში, ეშმაკები ბუდობენ“

ნანგრევები და მოჩვენებები ბათუმში

ფოტო: ნანგრევები წყალში

ეშმაკები. დავითი დივანზე ზის. მასზე მხოლოდ ის ვიცი, რომ ქურდია, რომელიც ახლახან გათავისუფლდა ციხიდან. ოცდაათ წელზე მეტი სხვადასხვა ციხეში მოიხადა საბჭოთა კავშირის დროსაც და შემდეგაც. ახლა მშობლიურ ქალაქში, ბათუმში დაბრუნდა. ვთხოვ მომიყვეს ამ ქალაქზე, როგორია იგი დღეს და როგორია აქ ცხოვრება ახალგაზრდებისთვის. სიგარეტს ახვევს და მიყურებს, თან რუსულად ამბობს, „в тихом болоте черти водятся“ („წყნარ ჭაობში, ეშმაკები ბუდობენ“). გარკვევით არც მეუბნება ვინ, ან რანი არიან ეს ეშმაკები; როგორც ჩანს რაღაც მაცდური და თან საშიში არსებებია, რაღაცა, რაც ჩრდილში დაბუდებულია, უსხეულო, მაგრამ მაინც არსებული.

პირველი ნაწილი მიზნად ისახავს ემპირიულად შეისწავლოს, თუ რას გულისხმობს დავითის ნათქვამი, „წყნარ ჭაობში, ეშმაკები ბუდობენ“ და რატომ მიიჩნევენ ჩემი ინფორმანტები, რომ ეს ნათქვამი ზუსტად აღწერს ბათუმსა და ბათუმში მათ ყოფას. ვინ იყვნენ ეს ეშმაკები? როგორ გაჩნდნენ? რას აკეთებდნენ? ამ კითხვებზე პასუხს ვეძებ სოციალურ ცვლილებებზე და ფრაგმენტაციის პროცესზე დაკვირვებით, რამაც თავისი დალი დაასვა ბათუმს ნანგრევების სახით, რომლებიც თავისი არსით მატერიალურიც იყო და სოციალურიც. სწორედ ამ საწყისზე დაყრდნობით აღწერ ნანგრევებში დაბუდეულ ეშმაკებს. თუმცა, თხრობას უფრო ზოგადი შეკითხვით ვინყვებ: რას ნიშნავს როცა რაღაც, (ან ვიღაც), ადამიანის პირადი გამოცდილების საპირისპიროდ, სახელმწიფოს მიერ ცხადდება, როგორც უკვე აღარ არსებული? რა ხდება, როცა სოციალური ცხოვრების მყარად ფესვგადგმულ ნაწილებს „წარსულად აქცევენ“?

2004 წელს, ვარდების რევოლუციის შემდეგ, ახლადარჩეულმა პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა, დაასრულა გარდამავალი პერიოდი საქართველოში, ჯერ რიტორიკულად და შემდგომ, მომდევნო წლების განმავლობაში, მთელი რიგი პოლიტიკური რეფორმების მეშვეობით და საჯარო სივრცის რეკონსტრუქციით, რასაც ახალი დროის განთიადის დადგომა უნდა ემცნო: ახალი სასტუმროები, ახალი რკინიგზის სადგურები, შენობების განახლებული ფასადები, ქუჩების ახალი სახელები ქართულად, და არა რუსულად, შეცვლილი ან გადაადგილებული ძეგლები და ახალი ეროვნული დროშა, რომელიც ევროკავშირის დროშებთან ერთად ფრიალებდა საჯარო შენობებზე (Frederiksen 2012b; Manning 2007).

ამგვარი რეკონსტრუქციები თვალშისაცემად ჰგავდა იმ იკონოკლაზმურ [iconoclastic] ცვლილებებს, რომლებიც ცამეტი წლით ადრე საბჭოთა კავშირის ნგრევას

მოჰყვა, როდესაც ლენინის და სტალინის ძეგლებიდან ზოგი ჩამოაგდეს, ზოგი კი აიღეს. ადრინდელმა ცვლილებებმა თავის დროზე გვამცნო დასაწყისი იმისა, რასაც გეგმიურიდან თავისუფალ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის, ანუ „გარდამავალი პერიოდი“ ეწოდა, სააკაშვილმა კი თავისი ცვლილებებით სცადა ყველასთვის ეჩვენებინა, რომ გარდამავალი ეპოქა დასასრულს მიახლოვებოდა.

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ყოფილ ავტორიტარულ ლიდერს, ასლან აბაშიძეს, რეგიონის დატოვება აიძულეს და მიუხედავად იმისა, რომ აჭარამ შეინარჩუნა საკუთარი ავტონომია საქართველოს ფარგლებში, იგი თბილისში მყოფი საქართველოს მთავრობის პირდაპირ კონტროლს დაემორჩილა. ბათუმში, ყველგან თვალში გეცემოდა რეკონსტრუქციები, რაც სიმბოლურად აბაშიძის წასვლას განასახიერებდა. არაერთი შენობა, რომელიც აბაშიძემ ააგო, როდესაც ცდილობდა ან-მყო საბჭოთა წარსულისგან გაემიჯნა, თავად იქცა წარსულის ხატად.

ახალი დროის განთიადი, როგორადაც სააკაშვილს თავისი პრეზიდენტობა მი-აჩნდა, კიდევ ერთი რამით, რეფორმებით და კანონმდებლობით გამოირჩეოდა და მიზნად ისახავდა იმის უარყოფას, რაც 1990-იანი წლების ისეთ მავნე გადმონამთად აღიქმებოდა, როგორიცაა კორუფცია და ორგანიზებული დანაშაული, რაკილა ორივე მჭიდროდ იყო გადახლართული აბაშიძის პოლიტიკურ ხელმძღვანელობასთან აჭარაში (Pelkmans 2006: 181). ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლა სააკაშვილის მთავრობამ პრიორიტეტად გამოაცხადა, რისი დეკლარირებაც მოახდინეს მისი პრეზიდენტად არჩევისას (Buchanan 2006: 11). 2005 წლის დეკემბერში, პარლამენტმა მიიღო ახალი კანონი, რომელიც ითვალისწინებდა ქართული მაფიის ძალმოსილების განადგურებას გარეთაც და ციხეებშიც (იქვე: 12). პრეზიდენტმა მხოლოდ რამდენიმე წლის შემდეგ გამოაცხადა, რომ ორგანიზებული დანაშაული წელში იქნა გადატეხილი. თუმცა, ადგილობრივი და საერთაშორისო მიმომხილველებიც მიიჩნევდნენ, რომ ეს განცხადება მხოლოდ ნაწილობრივ შეესაბამებოდა სიმართლეს (Slade 2007: 172). კრიმინალური სამყაროს ზოგი თავკაცი მართლაც გასამართლდა და დაისაჯა, მაგრამ მათი ნორმატიული გავლენის მასშტაბი და ხარისხი უცნობი დარჩა, და თავად მთავრობაც კი კვლავინდებურად იყენებდა მაფიის იმიჯს პოლიტიკური ოპოზიციის წინააღმდეგ („Saakashvili“ 2010). ამრიგად, მიუხედავად იმისა, რომ ოფიციალურად ორგანიზებული დანაშაული მოტეხილი იყო და თითქოსდა გაცამტვერებულიც, რალაც ნიშნებით მაინც ჩანდა, რომ ის ჯერ არ გამქრალიყო.

ნანგრევები შესაძლოა წარმოადგენდეს მატერიალური კონსტრუქციების ნარჩენებს, რომლებიც დროთა განმავლობაში ჩამოიქცა და უსარგებლო გახდა: ასევე ეს შეიძლება იყოს მატერიალური კონსტრუქციები, რომელთა სიცოცხლე დასრულდა და ახლა მათ სხვა დანიშნულებით იყენებენ (Szmagalska-Follis 2008). ანდა ეს შეიძლება იყოს სტრუქტურები, ან ინსტიტუციები, რომლებიც განზრახ მიატოვეს, ან დაანგრეს იმის საჩვენებლად, რომ ის, რასთანაც ისინი ასოცირდებოდნენ, ანმყოს აღარ წარმოადგენდა (Yampolsky 1995). წიგნის ამ ნაწილში ნანგრევებს მე ამ უკანასკნელი გაგებით მოვიხსენიებ.

ნანგრევები, წერს ტიმ ედენსორი (Edensor 2005), არის უხილავსა და ხილულს, მატერიალურსა და არამატერიალურს შორის ურთიერთგადაკვეთის არეები. ის ადამიანები, ვინც თავდაპირველად დააპროექტეს შენობა, ააშენეს, ცხოვრობდნენ მასში, ცხოვრება განვლეს და შემდეგ, რალაც მომენტში, ან თავად გადაწყვიტეს, ან სხვამ აიძულა მიეტოვებინათ იგი და ახლა შესაძლოა იქ აღარ იყვნენ, მაგრამ მაინც

„მათი იქ არყოფნა ყოფნად წარმოჩნდებოდა მათეულ ნაკვალევში, ნაგლეჯებში და უტყვე ნივთებში, რომლებიც შემორჩნენ საგნებში, რომელთაც სანახევროდ ვცნობთ, თუ წარმოვისახავთ“ (იქვე: 154). ბათუმის კონტექსტში ნანგრევებზე და მოჩვენებებზე დაკვირვება საინტერესოა იმ მხრივ, რომ ეს შეიძლება დაგვეხმაროს წარსულის უწყვეტი მნიშვნელობის გაგებაში, მიუხედავად იმისა, რომ ეს წარსული შესაძლოა დაინგრა, ან უსარგებლობისთვის გაიწირა, ასევე იმიტომაც, რომ ეს მეხმარება სახელმწიფოსთან და სახელმწიფოს ახლანდელ ქმედებებთან მიმართებაში ჩემი ინფორმანტების პოზიციის ახსნაში. როგორც წიგნის ამ ნაწილში ვცდილობ ავხსნა, ეს პოზიცია ნაწილობრივ გამოწვეული იყო სახელმწიფოს ქმედებებით, რომელიც ცდილობდა წარსულის გარკვეული ნაწილების ხელახლა გადაწერას, მათ ამორალურად, უმნიშვნელოდ და „დასრულებულად“ გამოცხადებას. თუმცა მაინც, საკუთარი მოჩვენებისებრი არსებობით წარსული განაგრძობდა ამ ახალგაზრდების ცხოვრების რალაც ნაწილებზე გავლენის მოხდენას, რაც მათ სახელმწიფოს მიერ შეთავაზებული ანმყოს მიმართ მარგინალუბად წარმოაჩენდა.

წიგნის ეს ნაწილი გარდა იმისა, რომ იგი ცდილობს პასუხი გაგვცეს კითხვაზე, თუ რატომ აღიქვამდნენ ბათუმს, როგორც წყნარ ჭაობს, სადაც ეშმაკები ბუდობდნენ, კიდევ გვთავაზობს ბათუმისა და იმ საძმაკაცოების ზოგად აღწერილობას, რომლებიც მე იქ გავიცანი. ამიტომაც მე ერთდროულად ვმსჯელობ მეთოდოლოგიურ საკითხებზე იმ თვალსაზრისით, თუ როგორ გავიგე ამ საძმაკაცოებზე და პარალელურად ვაზიარებ ზოგად დაკვირვებებს კონტექსტის სოციო-ისტორიულ ასპექტებზე. კონკრეტული ადგილის ანალიზისას, როგორც ევა გულოვი და სიუზან ჰოილუნდი (Gulløv, Eva, and Susanne Højlund 2003) წერენ, ჩვენ გარკვეულწილად უგულებელვყოფთ მის გავლენას ურთიერთქმედებაზე, რათა უფრო დეტალურად აღვწეროთ ცალკეული მოქმედი პირების ქმედებები. ამის ხაზგასმით ისინი გვაფრთხილებენ, რომ არსებობს რისკი ფიზიკურ ადგილთან დაკავშირებული სიმბოლური მნიშვნელობები გამოგვრჩეს, როგორც ის ფაქტიც, რომ ქმედების გვარობა დაკავშირებულია გარემოსთან (იქვე: 132). ამრიგად, ანალიზისას მხედველობაში უნდა იყოს მიღებული ადგილის ზეგავლენა და ისიც, თუ როგორ განსაზღვრავენ მას თავად აქტორები (მოქმედი პირები), რას აკეთებენ და რა სურთ, ასევე როგორ აღიქვამენ შესაძლებლობებს და ურთიერთობებს, რომელიც ფსონზე დევს. (იქვე: 133 [ასევე იხ.: Louw 2007: 50-51; Valentin 2005]). ამ კვლევის „ადგილი“ არის ბათუმის ურბანული სივრცე და, თუ გულოვის და ჰოილუნდის რეკომენდაციებს გავითვალისწინებთ, წიგნის ამ ნაწილში მე ვცდილობ ქალაქის ისტორიული ანგარიშის წარმოდგენას იმ გაგებით, თუ როგორ ხდებოდა ისტორიის „დაშრევება“ მასში ჩემი სავსე კვლევისას; ამავე დროს ეს იმის ანგარიშიცაა, თუ როგორ ხედავდნენ ჩემი ინფორმანტები საკუთარ თავს პოზიციონირებულს ამ შრეების მიმართ.

ნანგრევებიან ქალაქში სიარული

ნანგრევები ქალაქში მნიშვნელობის კოდირებას ახდენს, იმყოფება რა, როგორც ეს ხშირად ხდება, სრულ მიტოვებულობასა და პოტენციურ მომავალს შორის განფენილ დროით ინტერვალში (Edensor 2005: 4). იმის მაგიერ, რომ ერთი გარკვეული ფორმა მიიღოს, მას ფორმის მრავალსახოვნება ახასიათებს. ბათუმში, ზოგი ნანგრევი ძალზე თვალმისაცემი იყო, ღია სივრცეში გამოჭიმული, ანდა ნაწილობრივ ღობის უკან დამალული. ზოგი ნაწილობრივ ახალ მინაშენებს ჩაენთქა და სხვები წარმოდგენილი იყო თავისი სრული არარსებობით – მივიწყებული ცოდნის სახით, რომ „აქ ადრე რაღაც იყო“. ქალაქში არსებული ნანგრევები და ფრაგმენტები მრავალგვარი წარსულის წყებაზე მიუთითებდნენ, ადრეული რომაული ხანიდან და ოსმალური გავლენიდან, რუსული ცარიზმის დროინდელი კონსტრუქციების გავლით, საბჭოთა და პოსტ-საბჭოთა პერიოდამდე. ეს თავი დაგვანახებს, რომ ხალხთა, იმპერიების და იდეოლოგიების მოსვლა და წასვლა ქალაქის მატერიალურობაში აისახებოდა და კონფლიქტების, შენების და ნგრევის უწყვეტ პროცესს მოწმობდა, რასაც ადგილი ჰქონდა მის ისტორიაში. პოლიტიკური ძალაუფლებისათვის სხვადასხვა ბრძოლები, რომელიც რეგიონში, ან მის მეზობლად განვითარებულა, ნებით თუ უნებლიედ ხელს უწყობდა უამრავი ნანგრევის გაჩენას.

მიხაილ იამპოლსკი (Yampolsky 1995) გვახსენებს, რომ ნგრევაცა და შენებაც უკვდავების გამოხატულებაა. ადრეული პოსტ-საბჭოთა წლების იკონოკლაზმურ პრაქტიკაზე წერისას იგი აღნიშნავს, რომ ნგრევაც და შენებაც ერთნაირად გამოხატავს დროის დინებაზე რაიმე ჯადოსნური გზით ზემოქმედების სურვილს, ამ დინების შესაცვლელად, ანდა მისი გავლენის თავიდან ასარიდებლად. მაგალითად, ადრეულ პოსტ-საბჭოთა 1990-იან წლებში ლენინისა და სტალინის ძეგლების დანგრევა იყო საჯარო განაცხადი, რომ საბჭოთა პერიოდი დასრულდა (იქვე: 95). როდესაც ერთი ძეგლი მეორეს ჩანაცვლებს, წერს იამპოლსკი, ეს ორი აღნიშვნის აღმნიშვნელი ხდება: თავად ძეგლის და მისი განადგურებული წინამორბედის (იქვე: 101). ამგვარ მატერიალურ ცვლილებას იგი ზემოდან გადაწერას უწოდებს, პროცესს, რომელიც მოიცავს ერთი ისტორიული პერიოდის მეორე პერიოდით ჩანაცვლების ოფიციალურ მცდელობას – გარკვეული სტრუქტურების დაფარვის, ან აღების გზით – ამ უკანასკნელთა „ნამყოფ“ და არა ანმყოფ გადაქცევით, რითაც ქალაქის მატერიალურ ზედაპირზე ისტორიული შრეები იქმნება. ამ თავში, მე ვიყენებ „ზემო-

ნანგრევები ქუჩაში

დან გადაწერის“ ცნებას, როგორც მეტაფორას ბათუმის ისტორიული შრეების გასააზრებლად და იმისთვისაც, თუ როგორ კითხულობდნენ (აღიქვამდნენ) მათ ჩემი ინფორმანტები ქალაქში ჩემთან ერთად სეირნობისას.

სეირნობა საზოგადოებრივი პრაქტიკაა, რომელიც გვაკავშირებს სხვა ადამიანებს და სამყაროს, სადაც ჩვენ დავაბიჯებთ (Ingold and Vergunst 2008; Solnit 2001). ბათუმში ზოგჯერ სპონტანურად, ცნობისმოყვარეობის გამო გამისეირნია; სხვა დროს იმათ ჩვევებს დავმორჩილებივარ, ვისთანაც ერთად მისეირნია. იმ გასეირნებებს და ექსკურსიებს, რასაც მე აღწერ რაიმე განსაკუთრებული თანმიმდევრობა არ ახასიათებს. ყველა ესენი მოხდა ჩემი საველე კვლევის პირველ თვეებში და მე ვიყენებ მათ, როგორც ეთნოგრაფიულ მომენტალურ კადრებს, რათა ქალაქის ისტორიის გარკვეულ ასპექტებს ხაზი გავუსვა და განვმარტო ზემოდან გადაწერის კონტექსტში და თანაც ავხსნა, თუ როგორ იქცეოდა სხვადასხვა წარსული ანმყოფ ჩემი საველე სამუშაოებისას.

ბათუმში ქუჩაში ყოფნა უპირატესად მამაკაცების საქმე იყო. თითქმის ყველგან ნახავდით ერთად მდგომ, თუ მოსეირნე მამაკაცთა ჯგუფებს. ხალხს მიაჩნია, რომ „ქუჩას“ საქართველოს ურბანულ სივრცეში ბიჭებისა და ახალგაზრდა კაცებისათვის სოციალიზაციის ფუნქცია აკისრია, ზოგიერთ შემთხვევაში, იგი „ქუჩის აკადემიის“, ან „ქუჩის კოდექსის“ როლსაც ასრულებს, რაც ხშირ შემთხვევაში ასოცირდება ქალაქის ქუჩის კრიმინალთან და ბირჟის ცნებასთან – ბიჭების ან ახალგაზრდა კაცების თავყრილობებთან საჯარო სკვერებში და ბალებში, ანდა საცხოვრებელი სახლების წინ (Zakharova 2010: 350). ბათუმში ბირჟა ყველასათვის ნაცნობი სიტყვა

იყო და ზოგადად ნიშნავდა „უსაქმოდ ყიალს“. ქუჩებს დანაშაულებრიობის თვალსაზრისით უარყოფითი ქვეტექსტიც ახლდა, რასაც ქვემოთ მესამე თავში აღვწერ. ახლა კი მხოლოდ იმის თქმას ვიკმარებ, რომ ქუჩაში ყოფნა ყველა ასაკის კაცებისთვის ჩვეული ამბავი იყო, თუმცა იქ ყოფნის მიზეზი სხვადასხვა ჰქონდათ.

ზოგჯერ ვინმესთან ქუჩაში სეირნობა მიზანმიმართული იყო. რაც იმას ნიშნავდა, რომ ჩვენ უსაგნოდ კი არ დავდიოდით, არამედ ჩემს ინფორმანტებს სურდათ, რომ რაღაც კონკრეტული მენახა და ეშინოდათ, რომ არ გამომჩენოდა როგორც უცხოს, რომელიც ქალაქის შრეებში ვერ ერკვეოდა და ყოველთვის ვერ გამოიცნობდა რაღაცას, ნაწილობრივ დაფარულს, თუმცა მიუხედავად ამისა, მნიშვნელოვანს. ბათუმის „ნარსულების“ აღწერის გარდა, ეს თავი აგრეთვე იმ საკითხის გარშემო ტრიალებს, რომ ჩემს ინფორმანტებთან ერთად სეირნობისას ყურს ვუგდებდი რა იმას, თუ რა დამოკიდებულებას იჩენდნენ ჩვენ ირგვლივ გაშლილ ქალაქისადმი, ჩემს ყურადღებას ქალაქის გარკვეული „ჩრდილოვანი“ ასპექტები და მასში ჩემი ინფორმანტების პოზიცია იპყრობდა. თუმცა, დავინწყებ იმით, რომ ზოგადად ბათუმს გაგაცნობთ.

ქალაქი

ბათუმი მდებარეობს ნავსადგურის ყურეზე, ოფიციალური სტატისტიკის მიხედვით, ქალაქში გარეუბნების ჩათვლით 120 000 ათასი მცხოვრებია, („key Indicators“ 2012“ 2012). ერთ მხარეს, სანაპირო დასავლეთით გრძელდება ახლოს მდებარე თურქეთის საზღვრამდე. მეორე მხარეს, ხეებით დაფარული გორაკების ფერდობები ჩრდილოეთით აფხაზეთისა და რუსეთისაკენ გადის. ამ გეოგრაფიული მდებარეობის გამო

ნავსადგური

აჭარა თავისი ისტორიის მანძილზე ბევრჯერ გამხდარა მრავალი პოლიტიკური და სამხედრო კონფლიქტის არეალი. რეგიონი თითქმის სამი საუკუნის განმავლობაში ოსმალთა იმპერიის ნაწილს წარმოადგენდა, მაგრამ 1887 წელს რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში შევიდა (Gökay 1997). ქალაქში გზის გაგნება იოლია, ყოველ შემთხვევაში ცენტრში მაინც, რადგანაც ქუჩები ბადისებურადაა დაგეგმარებული. მთავარი სატრანსპორტო არტერია, გამსახურდიას ქუჩა, ადრე ლენინის სახელს ატარებდა. უმრავლესობა დღესაც ძველი სახელით მოიხსენიებს, მიუხედავად იმისა, რომ სახელი წლების წინ შეეცვალა.

პორტმა ხელი შეუწყო ბათუმს მეთევზეთა მიყრუებული სოფლიდან და სავაჭრო სადგურიდან ქალაქად ქცეულიყო მეცხრამეტე საუკუნის ბოლოს, როდესაც კასპიის ზღვიდან ნავთობის ტრანსპორტირება დაიწყო, რომელიც შემდგომ ევროპისკენ აგრძელებდა თავის მოგზაურობას.

ბათუმი გასაბჭოებამდე

სერ ოლივერ უორდროპი, ბრიტანელი დიპლომატი და მოგზაური, ბათუმს ესტუმრა იმ პერიოდში, როდესაც ქალაქში დაახლოებით ათი ათასი ადამიანი ცხოვრობდა. რეგიონში საკუთარი მოგზაურობის აღწერილობაში იგი ახსენებს ბათუმის „ძველ აზიურ კვარტალს და აღნიშნავს, რომ ქალაქის ევროპული ნაწილი მხოლოდ შვიდი წლისაა. მთების ძირში მდებარე იმდენად ლამაზი ჩანს, რომ მისი აღწერა შეუძლებელია. ქალაქს ამკარად „შორეული დასავლეთის“ იერი აქვს, [და] ყველაფერი სანახევროდ დასრულებულს ჰგავს...[ეს თავისი არსით მომავლის ქალაქია“ (Wardrop [1888] 2004: 3). თუმცა, თავისი ვიზიტისას უორდროპს ბათუმი ნაკლებად სასიამოვნო მოეჩვენა. სუბტროპიკული კლიმატის გამო რეგიონი კოლოებს, მალარიას და ნესტს წაელეკა, ქალაქის გარშემო არსებულ ჭაობებს მხოლოდ თანდათანობით ამრობდნენ და ჰაერში „ჭაობის გაზისა და ნედლი ნავთობის სუნი“ ტრიალებდა (იქვე: 4). ქალაქის ბაღს სანაპიროზე ჯერ კიდევ ბოლომდე არ მიეღო ის სახე, რასაც მომავალში ბულვარის სახელი დაერქვა – დღესაც არსებობს ნაპირის გასწვრივ გადაჭიმული, ერთმანეთისგან პალმებითა და ფიჭვებითა გამოყოფილი სამი ხეივანი.

რამდენიმე წლის შემდეგ, სხვა მოგზაურმა, ამერიკელმა ჟურნალისტმა უილიამ ელერი კურტისმა ბათუმში გამოიარა, რომლის მოსახლეობა იმ დროისათვის უკვე ოცდაათათასამდე გაზრდილიყო. კურტისის დაკვირვებით ქალაქი ძალზე „კოსმოპოლიტური“ იყო:

აქ ყველა თურქული ტომი ბინადრობს და დაახლოებით ექვსი ათასი ბერძენი. აქ არის ძველი და ახალი ქალაქიც. პირველი ასობით პატარა თურქული ქალაქის ასლია, ბაზრებით, მეჩეთებით, კაფეებითა და ჩაი- და ყავახანებით, სადაც მგზავრებიც და ქარავნებიც ღამის გასათევს პოულობენ თავისთვისაც და თავიანთი ცხოველებისთვის. აქაური მუშახელია სომხები, ქართველები, ბერძნები, თურქები და ჩერქეზები და ათობით სხვა წარმომავლობის ხალხი და ყველა ერთგულად იცავს თავის მშობლიურ ადამიანებს და ეროვნული ტანისამოსიც მოსავთ. (Curtis 1911: 57)

„ახალ ქალაქად“ შერაცხული უბანი ფორმას იძენდა: შენობების ბადისებრი სისტემა აიგო ძველი ქალაქის გვერდზე, „გამოკვეთილად რუსული-კოლონიალური სტილის

სახლები, ფართო ქუჩებით, ყველგან კარგი ტროტუარები და საჩრდილობელი ხეები“ (იქვე).

ორიოდე წლის განმავლობაში თითქმის მთლიანად შეიცვალა ქალაქის კონტურები ხალხისა და საქონლის მასიური შემოდინებით. პოეტი ოსიპ მანდელშტამი, ქალაქის კიდევ ერთი სტუმარი, ბათუმს უწოდებდა „რუსული ყაიდის კალიფორნიული ოქროს ციებ-ცხელების ქალაქს (ციტატა მონტეფიორეს მიხედვით – Montefiore 2007: 77). მიუხედავად იმისა, რომ ქალაქი რუსეთის იმპერიაში შედიოდა, მასზე გავლენა ჰქონდათ ნობელისა და როტმილდის ფინანსურ მენავთობე დინასტიებს, ხოლო ბათუმის მილიონერებმა და უცხოელმა დიდმოხელეებმა ის სიამოვნების ქალაქად აქციეს „სასახლეებით, მდიდრული ბორდელებით, კაზინოებით, კრიკეტის მოედნებით, და ინგლისური იახტ-კლუბით“ (იქვე). მაგრამ ქალაქს მეორე მხარეც ჰქონდა. ნავთობის მრეწველობის ათასობით მუშა საცოდავ პირობებში ცხოვრობდა ამ „ოქროს ციებ-ცხელების ქალაქში“, მერალ ქუჩებში პირთამდე გადავსებული საკანალიზაციო ორმოებით და მხრჩოლავი ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნებით. მრავალი მათგანი ტიფითა და სხვა ავადმყოფობებით იღუპებოდა, რომლებიც სინესტისა და არაჰიგიენური პირობების გამო ვრცელდებოდა.

ამგვარ სიტუაციაში მარტო ბათუმი არ იმყოფებოდა (მაგალითად, ქალაქი ბაქო, აზერბაიჯანში, იხ., Grant 2010); მეოცე საუკუნის ადრეული წლების რუსეთის იმპერიის ბევრი სხვა კუთხის მსგავსად, უკმაყოფილება იზრდებოდა. მუშები ნელ–ნელა და საიდუმლოდ ერთიანდებოდნენ და საბოტაჟებს აწყობდნენ ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნების წინააღმდეგ. ზოგი მათგანი დაგეგმა ქართველმა ბოლშევიკმა იოსებ ჯულაშვილმა, რომელიც ქალაქში ამ მიზნით ჩამოვიდა. მოგვიანებით, ბოლშევიკურ იერარქიაში აღზევების შემდეგ, ჯულაშვილი იოსებ სტალინის – ფოლადის კაცის – სახელს დაირქმევს. მრავალი წლის შემდეგ ბათუმელმა ცოლ-ქმარმა მის სახელზე პატარა მუზეუმი გახსნა, სადაც თითქოსდა სტალინის მიერ დატოვებული რამდენიმე ნივთი ინახებოდა (მაგალითად მისი საწოლი) და სხვა სამახსოვრო წერილმანი. თუმცა, ჩემი სავსე სამუშაოების დროს ადგილობრივ გზამკვლევებში ის მოხსენიებული არ იყო.

უილიამ ელერი კურტისი აღნიშნავს, რომ ბათუმის კაფეები სავსე იყო რუსი ოფიცრებითა და კაზაკებით და, რომ თვალშისაცემი იყო ადგილობრივი პოლიციის სიმრავლე (Curtis 1911: 59). ჯულაშვილი/სტალინის მიმდევრები სასტიკად ისჯებოდნენ ამ რუსი მოხელეების მიერ, ვისი მიზანიც იყო დაეცვა ნავთობის ვაჭრობა და ქალაქის შეუფერხებელი ფინანსური წინსვლა. სტალინი დააპატიმრეს და იგი ბათუმის ციხის მთავარი ფიგურა (მაყურებელი) გახდა, დაუმეგობრდა კრიმინალებს, „გახდა ამერიკელი მაფიოზო, რომელიც კოზა-ნოსტრას ციხიდან მართავს“ (Montefiore 2007: 89). მიუხედავად იმისა, რომ მეფის მოწინააღმდეგეები დააპატიმრეს, ბათუმში დაძაბულობა იზრდებოდა, ისევე როგორც მთელს ცარისტულ იმპერიაში, რომელსაც ცოტა ხანში რუსული რევოლუცია დაამხოდა.

საბჭოთა და პოსტ-საბჭოთა ბათუმი

როდესაც 1914 წელს პირველი მსოფლიო ომი ატყდა, აჭარა თურქეთსა და რუსეთს შორის ფრონტის ხაზზე აღმოჩნდა, რამაც გამოიწვია თურქეთის ბევრი მოქალაქის გაქცევა ოსმალეთის შავი ზღვის სანაპიროსკენ. რუსეთის ახალ ბოლშევიკურ მთავრობას მაშინ რეგიონში ცოტა მოკავშირე ჰყავდა და თანაც სამოქალაქო ომშიც იყო

გახვეული, ამ სიტუაციამ განაპირობა 1918 წელს თურქეთთან სამშვიდობო ხელშეკრულების დადება. ეს ხელშეკრულება, სხვა საკითხებთან ერთად, ითვალისწინებდა აჭარის თურქეთისთვის გადაცემას. თუმცა, იმავე პერიოდში საქართველომ რუსეთისგან დამოუკიდებლობა გამოაცხადა და მოითხოვა, რომ აჭარა მისი სახელმწიფო ტერიტორიის შემადგენლობაში ყოფილიყო. მაგრამ, იმის გამო, რომ ანტანტის მოკავშირეებმა იმ დროისათვის ომი მოიგეს, აჭარა თურქეთის ხელში დარჩა, ხოლო ქალაქში შემოვიდა ბრიტანული ჯარები ბრიტანეთის ნავთობის ინტერესების დასაცავად. მხოლოდ სამი წლის შემდეგ, 1921 წელს, წითელი არმია შემოიჭრა საქართველოში და თურქეთმა და რუსეთმა მოლაპარაკებების ახალი რაუნდი დაიწყეს საზღვრის დასადგენად, რის შედეგადაც ამჯერად აჭარა რუსეთის ხელში დარჩა (Pelkmans 2006: 25; ასევე იხ., Gökyay 1997). აჭარა საბჭოთა კავშირს შეუერთდა, როგორც საქართველოს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის ავტონომიური რესპუბლიკა, სადაც მას მომდევნო სამოცდაათი წლის განმავლობაში მოუწია დარჩენა. იოსებ სტალინი რეგიონში დაბრუნდა, ამჯერად იგი სანაპიროზე მდებარე საკურორტო სასახლეებში და დაჩეხულ (აგარაკებზე) ცხოვრობდა, იმ ციხისგან შორს, სადაც იგი ერთ დროს იტანჯებოდა, ახლა კი შიგ დისიდენტები გამოემწყვდიათ.

მიუხედავად იმისა, რომ ბევრი ყოფილი მცხოვრები, უმეტესად თურქები და ბერძნები, აქედან აიბარგნენ, ბათუმი საბჭოთა კავშირში მაინც რჩებოდა მულტიკულტურულ ქალაქად, აქ სტუმრობდა და საცხოვრებლად რჩებოდა სულ უფრო მეტი ადამიანი სხვადასხვა საბჭოთა რესპუბლიკებიდან, რომელთა უმეტესობას იქ პენსიაზე გასვლის შემდეგ ჯილდოს სახით აგზავნიდნენ. საბჭოთა ბეტონის საცხოვრებელი კორპუსები გარშემო შემოერტყა ერთ დროს „ახალ ქალაქად“ წოდებულ უბანს და საბჭოთა ძეგლების რიცხვი ქალაქის ცენტრში სტაბილურად იზრდებოდა მომდევნო სამოცდაათი წლის განმავლობაში; ამ პერიოდში გამოიკვეთა ბათუმის როლი, იგი გახდა საბჭოთა ტურისტული დასვენების ადგილი, საცხოვრებელი და საგანმანათლებლო ცენტრი მეზღვაურებისთვის და საზღვარი დასავლეთ სამყაროსთან. მთლიანად აჭარის რეგიონი ციტრუსების, თამბაქოს, და ჩაის კულტურის წარგავების ადგილი გახდა საბჭოთა გეგმიურ ეკონომიკაში.

როგორც იქ ნამყოფი ადამიანები აღნიშნავდნენ, აჭარის კლიმატი არც ტურიზმისთვის და არც ჩაისთვის, ან ციტრუსისთვის იყო ოპტიმალური, მაგრამ რკინის ფარდის საფარქვეშ „აჭარაში ჩაის წარმოება ისე ჰყვაოდა, თითქოს ყველაზე ტენიანი ადგილი ყოფილიყოს ამქვეყნად, ხოლო ციტრუსები და ტურიზმი ისე ხარობდა, თითქოს ყველაზე მზიანი ადგილი ყოფილიყოს“ (Pelkmans 2006: 6). საბჭოთა კავშირის დაცემით, ტურიზმიც და ადგილობრივი საქონლის წარმოებაც დიდად დაზარალდა, რადგანაც რკინის ფარდის „მფარველობა“ მოაკლდა. ახალი ბაზრები დასავლეთში მიუწვდომელი აღმოჩნდა, ხოლო მეზობელ თურქეთთან მზარდმა კონკურენციამ ციტრუსის და ჩაის მეურნეობა თითქმის სრულ გაჩანაგებამდე მიიყვანა. ვრცელი პლანტაციები მიატოვეს. ტურისტებს სადმე სხვაგან წასვლის შესაძლებლობა მიეცათ, ხოლო საქართველოში სამოქალაქო ომის მზარდი ესკალაციის გამო ყოფილი საბჭოთა კავშირის გარედან აჭარის სტუმრობას ცოტა ვინმე თუ გაბედავდა.

ნარკოტიკებს შესამჩნევი ადგილი ეკავა მასიურ სავაჭრო ბიზნესში, რომელიც 1990-იანი წლების დასაწყისში, თურქეთთან საზღვრის გახსნის შემდეგ გაჩნდა, როცა აჭარა საბჭოთა საზღვრისპირეთიდან დამოუკიდებელი საქართველოს ავტონომიურ რესპუბლიკად გადაიქცა. პოლიტიკურ დონეზე, ახლად დამოუკიდებლობა-

მოპოვებული საქართველოს თავკაცები მაშინვე შეეცადნენ გაეუმჯობესათ თავისი სამივე რესპუბლიკის/ოლქის ავტონომია – აფხაზეთში, სამხრეთ ოსეთში და აჭარაში. მიუხედავად იმისა, რომ თბილისისა და ბათუმის ხელმძღვანელობას შორის ძალაუფლებისთვის ინტენსიური ბრძოლა დაიწყო, ამ უკანასკნელმა მოახერხა თავისი დამოუკიდებლობა ბევრწლიად შეენარჩუნებინა. 1992 წელს „დემოკრატიული აღორძინების კავშირის“ პარტიის შექმნისა და ძალაუფლების მოპოვების შემდეგ, რომელსაც ასლან აბაშიძე, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარე, ხელმძღვანელობდა, მთელი რიგი სახელმწიფო ინსტიტუცია – პოლიცია, უშიშროების ძალები, საგადასახადო სააგენტო და საბაჟო აჭარის მთავრობის პირდაპირ კონტროლს დაექვემდებარა. 1990-იანი წლების განმავლობაში, აბაშიძის ხელისუფლება სულ უფრო ავტორიტარული ხდებოდა, ჩაახშო ყველა ოპოზიციური ძალა და ინარჩუნებდა ძალთა ბალანსს საქართველოს მთავრობასთან თბილისში. ადვილად დასაშვებია, რომ აჭარის ავტონომიას სწორედ იმიტომ მიეცა არსებობის შესაძლებლობა, რომ სამოქალაქო ომმა საქართველოს სხვა კუთხეების პარალიზება მოახდინა და მაშინდელ პრეზიდენტს, შევარდნაძეს აღარ სურდა, ან ვეღარ შეეძლო კიდევ ერთ დავაში ჩაბმულიყო (Aves 1996: 44).

პოსტ-საბჭოთა ცვლილებები

კერძო საკუთრების და მენარმეობის საბჭოთა აკრძალვების გაუქმებასთან ერთად, ბათუმის შენობების ფასადებიც ნელ-ნელა შეიცვალა. ერთ დროს ერთნაირი ზედაპირები მობინადრეთა მიერ განხორციელებული მცირე, თუ დიდი გადაკეთების შედეგად იცვლებოდა: აქეთ აივანს მიაშენებდნენ, იქით ახალ ფერად შეღებავდნენ, პირველ სართულზე მიშენებები და მაღაზიები გაჩნდა. სხვა პოსტ-საბჭოთა ქალაქებივით, ეს არ იყო შემთხვევითი, ცალკეული პირების მიერ განხორციელებული ქმედებების შედეგად მომხდარი ცვლილებები, არამედ ეს მოხდა სოციალურ-სამართლებრივი გარდატეხების გამო, როგორც იყო კოლექტიური/სახელმწიფო საკუთრების მასშტაბური შემცირება და კერძო მესაკუთრეობის ახალი შესაძლებლობები, გაქირავება თუ გასესხება (მაგ. Humphrey 1999, 2007; Oushakine 2009; Verdery 2003).

მსგავსი სიტუაციის აღწერისას რუსეთში, ალტაის ოლქში, სერგეი უშაკინი შენიშნავს, რომ „არავითარ ეკონომიკურ, სამართლებრივ, თუ ესთეტიკურ ჩარჩოებს არ შეეძლო დანაწევრებული, ნახევრად პრივატიზებული საჯარო სივრცის ფრაგმენტების ჰომოგენიზაცია ერთ უნაწიბურო ზედაპირად. არ არსებობდა არანაირი „სოციალური კონტრაქტი“, ან თუნდაც სოციალური კონსენსუსი ახლად გაჩენილ მესაკუთრეთა შორის, რაც საერთო პოზიციის განსაზღვრავად გამოდგებოდა.“ (Oushakine 2009: 20). ბათუმში მოხდა საჯარო სივრცის გაპიროვნება, პრივატიზება და ახლებურად გადაწყობა ახალი ისტორიული და გეოგრაფიული კავშირების დამყარებით ძირითადად წარმოსახვით „დასავლეთთან“ და გაჩნდა ასლან აბაშიძის მთავრობის მიერ დაწყებული მსხვილმასშტაბიანი საჯარო მშენებლობები და რეკონსტრუქციები. ამგვარად, საჯარო სივრცეებში საბჭოთა პერიოდის ზემოდან გადაწერის პროცესი დაწყებული იყო როგორც ოფიციალურად, ასევე ინდივიდუალურადაც, რაც ჰქმნიდა, როგორც უშაკინი მოსწრებულად უწოდებს, პოსტ-სოციალისტური პალიმფსესტების სივრცეებს – ანუ, როდესაც საბჭოთა წარსულის ნიშნები ნაწილობრივ ერწყმოდა, ან იმალებოდა პოსტ-საბჭოთა კაპიტალიზმის ახალი

სიმბოლოებით (იქვე: 15) და შედეგად ქალაქის ზედაპირებზე იკითხებოდა ისტორია, ინდივიდუალური მცდელობები და ამ პერიოდის პოლიტიკური ლეგიტიმურობის თაობაზე პაექრობაც.

ვარდების რევოლუცია

მიხეილ სააკაშვილის ხელისუფლებაში მოსვლით 2003 წლის ვარდების რევოლუციის შემდეგ და აბაშიძის ნებაყოფლობითი თვითგაძევებით მომხდარი ცვლილებები აღინიშნა ახალი სამშენებლო პროექტებით და ზემოდან გადანერის პროცესის გაგრძელებით. იმის მაგიერ, რომ მომხდარიყო აბაშიძის პროექტების გადაბარება და ხელახლა გამოყენება, მათი უმეტესობა დაანგრეს, ანდა მიატოვეს რათა დაშლილიყვნენ, შეიძლება ამით ცდილობდნენ დაემტკიცებინათ, რომ რალაც სრულიად ახალი რამ იწყებოდა. რევოლუციის შემდგომ სააკაშვილის ოფიციალური დღის წესრიგის მნიშვნელოვანი ნაწილი ბათუმისა და აჭარისათვის ტურისტული კურორტის სტატუსის აღდგენა იყო, რამაც სასტუმროების მასიური სამშენებლო ბუმი გამოიწვია. ზაფხულობით ზღვისპირეთში სულ უფრო მეტი ტურისტი ჩამოდიოდა, ძირითადად საქართველოდან და სომხეთიდან, შავ ზღვაში საბანაოდ და შემდეგ მცხუნვარე მზისგან კაფეებში და ბარებში თავის შესაფარებლად, რომლებიც მრავლად ჩნდებოდნენ ბულვარის გაყოლებაზე. 2008 წლის აგვისტოს ომამდე, ტურისტების ეს საზაფხულო ნაკადი ბათუმის ბევრი მცხოვრებისათვის დროებითი შემოსავლის წყაროს წარმოადგენდა, მათ შორის ახალგაზრდა მიმტანებისთვის, როგორებიც ემილი და გიორგი იყვნენ, რომლებიც აგვისტოს დასაწყისში გავიცანი.

ახალმშენებლობათა უმრავლესობა გამიზნული იყო ტურისტული დარგის შემდგომი განვითარებისთვის. პოსტ-რევოლუციური ბათუმის მატერიალურობა ბევრი ახალი, მაგრამ მხოლოდ ნაწილობრივ დასრულებული სახლებით იყო წარმოდგენილი. ის ასევე შედგებოდა უთვალავი ილუმინაციით განათებული ადგილისგან, რომლებიც ოფიციალურად იყო შერჩეული: ეკლესიები, ძველი რომაული ნანგრევები, გვიანი მეცხრამეტე საუკუნის რუსული სასახლეები, პალმები და ოფიციალური შენობები. გასაკვირი არ იყო, რომ ცვლილების სიმბოლურად გამოსახატად „განათება“ ასეთი გავრცელებული მექანიზმი გახდა რევოლუციის შემდეგ: 1990-იან წლების თითქმის მთელ პერიოდს საქართველოში ელექტროენერგიის დეფიციტის დალი ჰქონდა დასმული (Devlin 2004) და სწორედ სააკაშვილის მთავრობის მიღწევა იყო ელექტროენერგიის შედარებით სტაბილური მიწოდება. ქალაქის სამ ცენტრალურ მოედანზე მოწყობილი მოცეკვავე შადრევნები მასიურად იყო განათებული და ადგილობრივების თქმით, სააკაშვილის საყვარელ პროექტს წარმოადგენდა, რაც უფრო მის იმიჯს ემსახურებოდა, ვიდრე რაიმე კონკრეტულ სარგებელს. თუმცა, მიუხედავად იმისა რომ, ბათუმში ზოგი ადგილი გაენათებინათ, იმავდროულად ზოგი საერთოდ მიევიწყებინათ და ჩრდილში ყოფნისათვის გაენიართ, როგორც უსარგებლო რამ. ასეთი იყო უმეტესწილად ყოფილი საბჭოთა შენობები, ისევე როგორც აბაშიძის პროექტების ნარჩენები.

როგორც ჩანს, ხდებოდა მკაცრად გარჩევა იმისა, თუ რა შეიძლებოდა ჩათვლილიყო ერისთვის და მისი მომავლისთვის ოფიციალურ იდეად და რა უნდა მიეჩნიათ უსარგებლოდ და ზოგჯერ თითქოს მთლიანად დაემაღლათ ან საზოგადოებრივი ცხოვრებიდან ნაეშალათ. ამგვარად, ზემოდან გადანერა მხოლოდ მატერიალური

სტრუქტურების აღმართვაში არ გამოიხატებოდა, რომლებიც ადრინდელის ჩანაცვლებას ან დაფარვას ახდენდა, არამედ გარკვეული ადგილების, სტრუქტურების და სივრცეების შერჩევითად გაუნათებლად დატოვებასაც. მიუხედავად იმისა, რომ ახალმშენებლობებს და ილუმინაციას ყველგან ნახავდით, ეს მაინც იწვევდა საკმაო სკეპტიციზმს ადგილობრივებში, თუ ვისთვის იყვნენ გამიზნული ისინი? ანდა რაზე მიუთითებდნენ?

ემილი

ემილი ერთ-ერთი პირველი მესტუმრა ჩემს ორ-ოთახიან ბინაში, რომელსაც შუაში ფრანგული სტილის შემინული კარი ჰყოფდა, ოღონდ მინის ნაცვლად ბევრგან მუყაო ჩაესვათ. სამზარეულო – მაცივარი, გადასატანი ელექტროქურა და თაროები, სადაც ხშირად თავგები დაძვებოდნენ – სასტუმრო ოთახში მოეწყოთ, სადაც კიდევ იდგა ტახტი, მაგიდა და ოთხი ტაბურეტი. როგორც მთლიანად ქალაქში, წყალი პრობლემას წარმოადგენდა, ასე რომ, პატარა აბაზანა ყოველთვის სავსე მქონდა წყლიანი ბოთლებითა და ვედროებით, რომელთაც ყოველთვის დიდი გულმოდგინებით ვავსებდი, როცა წყალი მოდიოდა. გათბობა არ იყო და ფანჯრებსაც ღრიჭოები ჰქონდა. ემილის მაშინათვე მოეწონა ბინა, ძირითადად, ალბათ იმ მიზეზით, რომ მე აქ მარტო ვცხოვრობდი. მისი პირველი სტუმრობები ჩვეულებრივ იწყებოდა ინგლისურსა და ქართულში მეცადინეობით, რასაც შემდეგ სეირნობა მოჰყვებოდა ხოლმე. თანდათანობით, ენის გაკვეთილების ფორმალურობა გადავლახეთ და უბრალოდ ვისხედით და ვსაუბრობდით, ან კიდევ სასეირნოდ მივდიოდით.

ერთ დღეს ემილის ვთხოვე სხვადასხვა ეთნიკური წარმომავლობის ბათუმელებით მჭიდროდ დასახლებული ადგილები ეჩვენებინა. ჩემი წარმოდგენით, ქალაქის სხვადასხვა უბანში უნდა წავსულიყავით, მაგრამ, ამის მაგივრად, მან სასაფლაოზე წამიყვანა.

წარმომავლობა. ემილი მთლიანად ოფლში იყო გახვითქული, რადგან კრივის ვარჯიშიდან მოსულიყო სასაფლაოზე ჩემ წასაყვანად. სახეზე სისხლნაჟღერებები ნითლად ამჩნევია. „კრივის წინ ნამეტანი ბევრი ყავა დავლიე და ვიღაც თექვსმეტი წლისამ მცემა. ჩემზე დაბალია და ბევრად სწრაფი, მე კი კარგად ვერ ვსუნთქავდი.“

მიკროავტობუსში ავედით. ავტობუსმა ზღვიდან სიღრმეში შეუხვია, გარეუბნის და დანგრეული გზებისკენ. ყვავილების გასაყიდი პატარ-პატარა ფარდულების რაოდენობის მატებით ვხვდები, რომ სასაფლაოს ვუახლოვდებით. შესასვლელში მუშები სხედან და ჩვენსკენ იყურებიან, თუ როგორ შევდივართ იქ, რაც გორის ფერდობზე ასულ უზარმაზარ მარმარილოს ლაბირინთს ჰგავს. ემილს ვეკითხები ძვირი თუ ჯდება დაკრძალვა. „კი, ძალიან“, ამბობს იგი სანამ პატარა კიბეზე ავდივართ. „მაგრამ იმაზეა დამოკიდებული რამდენად დიდია მინის ნაკვეთი და ქვა როგორია.“ იგი რამდენიმე საფლავზე მითითებს, რომლებიც, მისი აზრით, ათასები ეღირებოდა, ზოგიც უფრო იაფი დაჯდება. „ასევე იმაზეა დამოკიდებული სასაფლაოს რა ნაწილში მდებარეობს; აი იქ, ზემოთ უფრო ძვირია.“ მწვერვალს რომ მივადწიეთ წინ გასაოცარი ხედი გადაგვეშალა. პალმებსა და ფიჭვებში თითქმის მთელი ბათუმი და ყურე ხელისგულივით მოჩანს. „აქ მილიონობით ადამიანია“, ამბობს ემილი და თითს იშვერს საფლავისკენ, რომელიც ჩვენგან ათიოდე მეტრშია. „ხედავ აი იმ ლურჯ

ლობეს? მამაჩემი იქაა დაკრძალული.” ჩემდა გასაკვირად, იქით არ წავსულვართ. ამის ნაცვლად, ემილი ბილიკით გორაკის სულ სხვა მხარეს მიმიძღვის. „ბიძაჩემი საფლავის ქვებზე ხატავს აქ. ბევრი ქვა აქვს მოხატული, დაახლოებით მეოთხედი. სურათიანი ქვა კარგია. ზოგჯერ ვინმე ნაცნობს ამოიცნობ. მამაჩემის საფლავის ქვას სურათი არა აქვს. ბიძაჩემს უნდოდა გაეკეთებინა, მაგრამ არ ეცალა. საკუთარ დედასაც კი ვერ გაუკეთა სურათი, დრო საერთოდ არა აქვს.“

სხვა მხარეს გადავედით, ემილის უნდა, რომ სასაფლაოს სომხური და ებრაული ნაწილები მანახოს. ამ უკანასკნელს შემთხვევით ვპოულობთ. ეტყობა, რომ აქ დიდი ხნის განმავლობაში არავინ დაეკრძალათ – საფლავების უმეტესობა სარეველა ბალახს დაეფარა. შემდეგ ბერძნულ განყოფილებას გადავეყარეთ. „აქ ბებიაშ მომიყვანა ექვსი წლის რომ ვიყავი, ჩემთვის ყველაზე ძველი საფლავები უნდა ერვენებინა, მაგრამ აღარ მახსოვს სადაა.“ აქ ბილიკები საერთოდ აღარ ეტყობა, და საფლავიდან საფლავზე ხტომა გვინევს. პლასტმასის ბოთლები და სხვა ნაგავი ბალახებში არეულიყო. ემილი მაფრთხილებს, რომ გველებს ვერიდო. გავცდით ერთ-ერთი საფლავის ირგვლივ მდგომ ადამიანთა პატარა ჯგუფს. „აქ ასეთი ტრადიცია გვაქვს, მიცვალებულის დაბადების დღეზე მის საფლავზე იკრიბებიან.“ „მამაშენის დაბადების დღეზეც ასე იქცევით?“ ვეკითხები მე. „არა,“ მპასუხობს ის. „დედაჩემი პროტესტანტია, ეს კი ქართული მართლმადიდებლური ტრადიციაა.“ გვერდით ჩავლისას იგი თავისი შორეული ნათესავების საფლავებს მიჩვენებს, ასევე ვიღაც ადამიანების საფლავებსაც, რომლებიც, როგორც მისთვის იყო ცნობილი, კრიმინალები იყვნენ. ცოტა ხანში ბებიაშის საფლავს მივადექით, სადაც ცოტა ხანს შევჩერდით. ემილმა საფლავი ცოტათი მოასუფთავა.

წარმომავლობა და ოჯახი

სეირნობისას ორი რამ უცნაურად მეჩვენა: ერთი, რომ ემილის თუ დავუჯერებდი „ეთნიკურ ჯგუფებს“ თავად ბათუმში ვერ ვიპოვიდით და მეორეც, რომ მამამისის საფლავზე არ მივსულვართ. ეს ორი რამ რალაცნაირად ერთმანეთთან კავშირში იყო. არც მამინ და არც შემდგომში, როდესაც სასაფლაოზე კიდევ მოგვინია მისვლა გარდაცვლილი მეგობრისთვის პატივის მისაგებად, ემილის მამის უსურათო საფლავი არ მოგვინახულებია. ერთადერთხელ მაჩვენა მამის ძველი ფოტო. როდესაც ვუთხარი, რომ ძალიან ჰგავდა მამამისს, ემილი დამეთანხმა, მაგრამ მეტი არაფერი უთქვამს მამამისსა და მასთან ურთიერთობაზე. მხოლოდ ერთხელ პირველი ინტერვიუს დროს გამანდო, რომ მამა კიბოთი გარდაცვლილა ემილის პატარობისას: „მამაჩემი არ მახსოვს იმიტომ, რომ მხოლოდ წლის და სამი თვის ვიყავი, ის რომ გარდაიცვალა. მხოლოდ დედის ნაამბობით ვიცი მის შესახებ. მეზღვაური იყო და მე მისი ალი-კვალი ვარ, წყლის ორი წვეთით ვგავართ.“ იმავე ინტერვიუში ემილი ზოგადად აღწერს თავის წარმომავლობას:

ემილი: ბიძაჩემი [დედის მხრიდან] ვლადივოსტოკში დაიბადა, კორეა-რუსეთის საზღვართან. დედაჩემი დაიბადა... არ ვიცი... მგონი ბათუმში დაიბადა, მაგრამ იქნებ ისიც კორეის მახლობლად დაიბადა; დამავინწყდა. ბაბუაჩემი სამხედრო-საზღვაო ფლოტში მსახურობდა. გემის კაპიტანი იყო და როდესაც ომი [მეორე მსოფლიო ომი] დამთავრდა, საბჭოთა გენერალი იყო. მედალი ჰქონდა მიღებული, „საბჭოთა კავშირის გმირის“ მედალი სახლში გვექონდა, მაგრამ

მერე მე გავყიდე, როცა უფრო ახალგაზრდა ვიყავი. ძალიან სულელური საქციელი იყო; დედაჩემი ძალიან გაბრაზდა.

მარტინი: და მამაზე რას იტყვი – რუსი იყო თუ ქართველი?

ემილი: მამაჩემი ნახევრად პოლონელი, ნახევრად რუსი იყო. დედაჩემიც, დედაჩემი ებრაული წარმოშობისაა.

მარტინი: მაშ, შენი აზრით, შენ ვინ ხარ – ქართველი, რუსი, პოლონელი, თუ კიდევ სხვა?

ემილი: მე ყველაფერი ერთად ვარ [იციინის]. არა, მემგონი... თავს რუსად, ან პოლონელად არ ვგრძნობ, შეიძლება ცოტა ებრაელად, მაგრამ თავს ქართველად ვგრძნობ, იმიტომ, რომ ამ ქვეყანაში დავიბადე და ქართულ ტრადიციებზე გავიზარდე. როდესაც რუსეთში ვიყავი, თავს უცხოსავით ვგრძნობდი. გვარი რუსული მაქვს და პასპორტშიც რუსი მიწერია, მაგრამ მათთვის [რუსებისთვის] ქართველი ვიყავი.

რელიგია

როგორც ემილიმ ამიხსნა, ბებიამისი, დედის დედა, ებრაელი იყო. ძლიერ გამიკვირდა, როდესაც ემილისგან შევიტყვე, რომ მოსკოვში ყოფნისას ნეონაციზმით იყო გატაცებული და ამას თავის ებრაულ ფესვებთან შეუსაბამოდ არ მიიჩნევდა. მისი წარმომავლობა, ეთნიკურიც და რელიგიურიც, გაურკვევლობის ბურუსით იყო მოცული. ადრეულ ბავშვობაში რელიგია უმნიშვნელო როლს თამაშობდა. მაგრამ, როდესაც დედამისი დაქვრივდა, ბათუმის პატარა პროტესტანტულ ეკლესიაში დაიწყო სიარული, სადაც თანადგომა აღმოუჩინეს.

ქალს მძიმე დრო ედგა; მარტო დარჩა. როდესაც მამა გარდაიცვალა, მარტოხელა ქვრივი პატარა ბავშვის ანაზარა დარჩა. ბებია ავად იყო და დედაჩემს უამრავი პრობლემა ჰქონდა. ეკლესიას მიაკითხა და ეკლესიაც დაგვეხმარა. როცა პატარა ვიყავი, დედას ღმერთი არ სწამდა; კომუნისტი იყო – ლენინის უფრო სჯეროდა, ვიდრე ღმერთის. როდესაც ეკლესიაში სიარული დაიწყო, სმა და სიგარეტი მიატოვა. მთელი ეს დრო [მას შემდეგ] ღმერთთან იყო, ღმერთთან, ღმერთთან. ასე რომ, მე ამ ტრადიციით გავიზარდე, მაგრამ საერთოდ არ მესმის ის. ეს ძალიან რთული რამაა, რელიგია. ჩვენს ქვეყანაში მართლმადიდებლური რელიგიაა, თუ კათოლიკე ხარ, ან პროტესტანტი, ერეტიკოსივით ხარ და არ გენდობიან.

დედამისი იმ ხანადაც ისევ ღრმადმორწმუნე იყო და ბათუმის პატარა პროტესტანტული ეკლესიის მრევლის რეგულარული წევრი. ერთ დღეს, როდესაც მე და ემილი პლაჟზე ვისხედით და პატარა კენჭებს ვისროდით ხან ზღვაში, ხან კი ერთმანეთსაც, ემილიმ მკითხა „ღმერთი თუ მწამდა“. მე გავუმხილე, რომ არცერთ ეკლესიას არ მივეკუთვნებოდი. ემილიმ ჩუმად გაიციინა. „დედაჩემი ძალიან რელიგიურია. პროტესტანტია. არ ვიცი რომელი მათგანია სწორი – პროტესტანტული, კათოლიკური, მართლმადიდებლური. ყველა თავისებურად გთხოვს მოქცევას. ზოგჯერ მეც მწამს ღმერთის, მაგრამ ახლა უკვე ნაკლებად. ამდენი ცუდი რომ ხდება არ გამომდის. ასეთ დროს მეფიქრება, რომ მხოლოდ საკუთარი თავის უნდა მჯეროდეს“.

დედამისი სთხოვდა, ყოველ კვირადღეს მასთან ერთად ევლო ეკლესიაში. რამდენიმეჯერ ერთად წავედით. ეკლესია სადა, მაგრამ სუფთად გარემონტებულ შენობაში მდებარეობდა მიკროავტობუსების ცენტრალური სადგურის მახლობლად. მრევლში დაახლოებით ასი ადამიანი იყო, უმრავლესობა სომეხი და რუსი. წირვა ორ ენაზე მიმდინარეობდა, ყველა წესი ფსალმუნების ჩათვლით, ქართულად და რუსულად სრულდებოდა.

პირველად რომ მივდიოდით, ემილიმ გამაფრთხილა, რომ კარგად ჩამეცვა და ფეხსაცმელებიც სუფთა მცმოდა; თორემ, შეიძლება, მღვდელს წყენოდა. როცა მივედით, ემილი თავაზიანად იქცეოდა და ყველას ზრდილობიანად ესალმებოდა. წირვის დროს კი, პირიქით, უყურადღებოდ იყო და ძირითადად თავის მობილურს ჩაშტერებოდა, შეტყობინებებს აგზავნიდა, ან თამაშობდა, რაც დედამისს აშკარად აბრაზებდა, რომელიც გამუდმებით გამგმირავ მზერას სტყორცნიდა. მღვდელი სოლომონისა და მაზოხიზმის საფრთხეებზე ქადაგებდა. „იმდენი წესი აქვთ,“ მოგვიანებით მითხრა ემილიმ. „არ მოსწიო, არ დალიო. მართლებიც არიან. მე მგონი სწორს ამბობენ, როცა ძალიან თვრები, ცუდ რამეებს იდენ და... მაინც ვსვამ.“

შეგრძნება იმისა, რომ მხოლოდ საკუთარი თავის იმედად იყო, რომ ვერავის ენდობოდა, მხოლოდ რელიგიასთან კავშირში არ იყო, არამედ იმითაც იყო გამოწვეული, რომ კაცი იყო და მამისა და უფროსი ძმის გარეშე გაიზარდა. როგორც თავად ემილი გამენდო ერთ დღეს მის უბანში სეირნობისას, „უფროსი გვერდით არავინ მყავს, რომ მივბაძო, ამიტომ მე თვითონ უნდა ვეცადო და თავად გავერკვიო.“

იმ ახალგაზრდების უმრავლესობა, ვინც გავიცანი, რელიგიურ და ეთნიკურ კუთვნილებას ნაკლებ მნიშვნელობას ანიჭებდა, მიუხედავად იმისა, რომ ქალაქს მულტიკულტურული და მულტირელიგიური ისტორია ჰქონდა. რელიგიას ხშირად განიხილავდნენ, როგორც რალაცას, რაც მათ მშობლებს სწამდა და მიუხედავად იმისა, რომ ამ ახალგაზრდების უმეტესობა წარმოშობით სომეხი, უკრაინელი, რუსი, პოლონელი, თურქი, აფხაზი, ლაზი, ან სხვა ეროვნების და ეთნოსის წარმომადგენელი იყო, თავს ყოველთვის „ქართველებად“ თვლიდნენ. დიდი ალბათობით, ბათუმში იყო ისეთი უბნებიც, რომლის მაცხოვრებლები თავს კონკრეტული თემის წარმომადგენლებად მიიჩნევდნენ, მაგრამ ჩემი ინფორმანტებისთვის ამას დიდი მნიშვნელობა არ ჰქონდა. ემილის აზრით, მაგალითად, ერთადერთი ადგილი, სადაც ადამიანების გარჩევა შეიძლებოდა, იყო სასაფლაო.

კიდევ ერთი რამ, რის მნიშვნელობასაც აკნინებდნენ, იყო საბჭოთა მემკვიდრეობის როლი. საკუთარი აკადემიური გამოცდილებით, შვეისწავლიდი რა პოსტ-საბჭოთა რეგიონს, ვიცოდი რამდენად ფართოდ იყო გავრცელებული ნოსტალგიური გრძნობები საბჭოთა ეპოქისადმი, რასაც სხვადასხვა ანთროპოლოგი აღწერდა (Berdahl 2009; Boym 2002; Todorova and Gille 2010; Yurchak 2006). ემილი და მისი მეგობრები განსხვავებულად ფიქრობდნენ. მათი „წარსული“ განსხვავდებოდა მათი მშობლების და უფროსი და-ძმების „წარსულისგანაც“ კი, ვისთვისაც საბჭოთა ხანის წარჩენები გაცილებით მეტად გამოხატავდა განსაკუთრებულ მოგონებებს, ცუდაც და კარგსაც. ჩემი ინფორმანტებისათვის ეს ნანგრევები იყო „უბრალოდ აქ“. პორტთან სეირნობისას ემილის უცებ მოშარდვა მოუწია. ახლოს მდებარე საზოგადოებრივ ტუალეტში შესვლის მაგივრად, იქვე რომელიღაც გრანდიოზულ ჩამონგრეულ ნაგებობასთან პატარა ღობეს გადააბიჯა, რომელიც კგბ-ს ყოფილი შენობა აღმოჩნდა. „ახლა აქ ერთი დიდი ტუალეტია,“ იცინოდა გამოსვლისას.

ემილის ქალაქი

სოკოები. ემილი შუადღის მერე თავისუფალია და სასეირნოდ მივყავარ. სულისშემუთავი სიცხეა, ჰაერი მტვრითა და მანქანების გამონაბოლქვით დამძიმებულია, რასაც პორტიდან მონადენი ნავთობის სუნი ერევს. ქალაქში ბევრი რამ შეიცვალა იმასთან შედარებით, როგორიც მახსოვდა. როდესაც 2004 წელს ბათუმს ვესტუმრე, როცა აბაშიძე მოსკოვში ახალი გაქცეული იყო, ქალაქის ცენტრში მხოლოდ ერთი ბანკომატი მუშაობდა. ახლა თითქმის ყველა ქუჩის კუთხეშია და გარდა ამისა, ბანკებში, აფთიაქებში და დიდ სასურსათო მაღაზიებშიც. აქეთ-იქით მიყრილი ქვითრებიდან ჩანს, რომ მცირე თანხები გამოაქვთ. ძველი და ახალი სასტუმროების გარდა, ქალაქში თვალში გეცემათ პოკერის კლუბებიც. ცენტრში სეირნობისას დავითვალეთ ოცდაათზე მეტი კლუბი, ძირითადად თბილისის მოედნის კუთხეში, მიკროავტობუსების სადგურშიც, ჭავჭავაძისა და გამსახურდიას ქუჩების კუთხეში. ბანკომატებისა და სასტუმროებისგან განსხვავებით, პოკერის კლუბები ახალი არ არის: ესენი აქ 1990-იან წლებშიც იყო. „აქ უმეტესად ასაკიანი კაცები დადიან,“ ამბობს ემილი ერთ-ერთ კლუბთან გვერდით ჩავლისას, „ზღაპრების სჯერათ, რომ წამში გამდიდრდებიან. ამ ადგილების არ მჯერა. ვინმეს შეიძლება სულ ერთი ლარი ჰქონდეს ჯიბეში და ეგონოს, რომ ეს ერთი ლარი გაამდიდრებს.“

არსაით მიმანიშნებელი ბოძი

გარდა ამისა, თითქმის ყველა ქუჩაზე დაინახავთ „ლომბარდს“, ან „დაგირაგებას“. „ესაა ჩვენი ბანკები“, იცინის ემილი, და მიხსნის, რომ მისი მობილური ხშირად ლომბარდში ამოყოფს ხოლმე თავს, როცა ფული სჭირდება. „აქ თითქმის ყველაფერს იბარებენ, ყველაფერს.“ ქალაქის ცენტრში მხოლოდ ორი კაფე დარჩა ღია სეზონის გასვლის მერე: თბილისის „ლიტერატურული“ კაფეს ადგილობრივი ფილიალი, – ნიგნების მაღაზია ნამცხვრებთან ერთად, და „Black Bar“, რომელიც ადგილობრივებს ეკუთვნის. ემილი არცერთში არაა ნამყოფი, როგორც ამიხსნა ორივე ძალზე ძვირია და ძირითადად უცხოელებს და ადგილობრივ ელიტას მასპინძლობენ. უცხოელ ან ბოლო-ბოლო არაბათუმელ კლიენტებზე გათვლა, როგორც ჩანს, აქ ფართოდგავრცელებული ტრენდია. სხვადასხვა შენობებზე გაკრული ინგლისურენოვანი და არარუსული, ან ქართული წარწერები ჭარბობს, რომლებიც გვამცნობენ „modern bar“ (თანამედროვე ბარი, მთარგმნელის შენიშვნა) ანდა „fashionable internet“ (მოდური ინტერნეტი, მთარგმნელის შენიშვნა).

ცენტრს ვტოვებთ და განახლებული ნურის ტბის გაყოლებით გარეუბნისკენ მივეშურებით სადაც ემილი ცხოვრობს. აქ პეიზაჟი თითქმის მთლიანად დაპყრობილი აქვთ სამშენებლო მოედნებს – ახალი აკვარიუმი, სადაც შავი ზღვის დელფინების წარმოდგენა გაიმართება, მასიური სასტუმროები და საცხოვრებელი კომპლექსები უზარმაზარი ჩონჩხებივით წამომართულან. „სოკოების ქალაქს ჰგავს,“ ამბობს ემილი, სამშენებლო მოედნის გადაკვეთისას. „ყველგან რაღაცაა ჩაჩხერილი.“ ცდილობს გაიხსენოს მანამდე რა იყო ამ ადგილას. ერთგან გაიხსენა, რომ იქ ადრე ძველი სასტუმრო იდგა, სადაც სამოქალაქო ომს გამოქცეული დევნილები ცხოვრობდნენ აფხაზეთიდან. ახლა ის მთლიანად დანგრეულია და მის ადგილას უზარმაზარი ეშმაკის ბორბალი აღმართულა. სხვაგან, დანგრეული შენობებისკენ მითითებს, სადაც, რაც თავი ახსოვს, სულ ნანგრევები იყო. სანაპიროს თურქეთისკენ მიქცეულ მხარეს რომ მივადექით საბჭოთა ბეტონის კორპუსების რაოდენობა გაიზარდა. რამდენიმე საზაფხულო კაფესა და ბარს მივადექით. ხის მიმოყრილი ნატეხები მიგვანიშნებს, რომ წინა სეზონზე აქ კაფეები იყო, რომლებიც დროს ვერ გადაურჩნენ და არც არავის უზრუნია მათ მთლიანად მოშორებაზე. აქ წლის განმავლობაში დაგროვებული ნანგრევებია.

ისევ ცენტრისკენ ვბრუნდებით. მალე ბარში ემილის ცვლა იწყება. მას არ ჰგონია, რომ კლიენტები ეყოლება, მაგრამ იქ ყოფნაში ფულს მაინც უხდია. თუმცა ნაფექაშარი [tip] მცირე თანხების გარეშე, შემოსავალი ძალიან მცირეა და ძირითადად ცვლის დამთავრების შემდეგ იქვე დასალევში იხარჯება. ისეთი აღარაფერი დარჩა, რისი გულისთვის დაზოგვა ღირდეს. უკან ვბრუნდებით, გზის მაჩვენებელი წარწერების ბოძს გავცდით. ის თუჯისაა და ოთხი ისარი აკვრია, რომელთაც ზედ ჯერ არაფერი ანერია, არც საითმე, არც რამეზე არ მიუთითებენ.

ეს ბოძი, რომელსაც მიმანიშნებელი ისრები ჰქონდა, მაგრამ მისი მიზანი გაურკვეველი იყო, გარკვეულწილად მძაფრი ილუსტრაცია იყო იმისა, თუ როგორი იყო ბათუმი, როგორც ქალაქი და თანაც ემილისთან ერთად სეირნობის გამოცდილება-საც ასახავდა. დე სელტოს აზრით, სეირნობა ნიშნავს ადგილის უქონლობას: „ეს არის განრიდებულობისა და სწორის ძიების განუსაზღვრელი პროცესი“ (de Certeau 1984: 103). ისრიანი ბოძივით სეირნობასაც და ქალაქსაც განუსაზღვრელი ხასიათი ჰქონდა. თავიდან ემილისთან ერთად სეირნობა მაბნევდა. დროის უაზრო

განელვას ჰგავდა. თუმცა, ამავდროულად, სავსე იყო ამბებითა და სახეებით, რასაც რალაცნაირად დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა. ბათუმი იყო ისეთი ქალაქი, რომელიც პირთამდე გამოეტენათ ერთმანეთის მონაცვლე ისტორიული პერიოდების ნარჩენებით ისე, რომ ძნელი იყო აზრის გამოტანა, თუ რას წარმოადგენდა ეს ქალაქი და სახელდობრ, რას წარმოადგენდა ის ემილისთვის. ნანგრევებითა და მიტოვებული შენობებით გარშემორტყმულებს, რომლებიც შერეოდა სამშენებლო მოედნებს, ნახევრად დასრულებულ სასტუმროებს და პოსტერებს, სადაც მომავალ ინიციატივებს გვამცნობდნენ, ჩვენ თითქოს ისეთ საზოგადოებაში გვინევდა გავლა, რომელიც ერთსადაიმავე დროს, ინგრეოდა და თან შენდებოდა, მუდმივი ნგრევის ადგილი.

ბნელი მხარე. დაახლოებით საღამოს შვიდზე ემილი მირეკავს იმის სათქმელად, რომ გარეთ ჩემს კართან მელიოდება. მისგან ორიოდ ნაბიჯით უკან მისი მეგობარი თენგუ დგას. ისინი სასიეროდ წასვლას მთავაზობენ. ლენინის ქუჩას ქვემოთ მივყვებით და პორტისკენ ვუხვევთ. თენგუ და მე საბაჟოს შენობის გვერდზე ჩაბნელებულ ადგილას ძელსკამზე ვჯდებით, ემილი კი ჩვენ წინ მიწაზე ჯდება მუხლებზე ხელებშემოხვეული. იგი ღრმა, მშრალი ხველით ახველებს. იგი და თენგუ თურქეთში სამუშაოს საძებრად წასვლაზე საუბრობენ, შეიძლება ბარშიც მოეწყვენ. ემილი ამბობს, რომ პატარა რემონტი წამოიწყოს ბინაში, სადაც დედასთან ერთად ცხოვრობს და დიდი სურვილი აქვს განვაგრძოთ ჩვენი გაკვეთილები, იგი ინგლისურს გაიუმჯობესებს, მე კი ქართულს და რუსულს. თენგუს უკვირს, თუ რაში მჭირდება მე ქართულში მეცადინეობა, რადგანაც რუსული „უფრო გამოსადეგია; აქ ხომ ყველას ისედაც ესმის ეს ენა.“

მე და თენგუ რამდენიმე სიგარეტის მოწევას ვასწრებთ, სანამ ემილი გვიხსნის, როგორ ურტყამს მუშტებს კედლებს, როდესაც გაბრაზებულია. თითების ფალანგები დანითლებული აქვს. ვდგებით და ქალაქის ქუჩებით მეორე მხარეს პარკში გადავდივართ. გზად მოცეკვავე შადრევნების სექციასთან გვინევს ჩავლა. ემილის, როგორც ჩანს, არ მოსწონს ჩემი წინადადება, რომ გავჩერდეთ და ვუყუროთ შადრევნებს და მაჩქარებს, რომ იქაურობას გავეცალოთ. პარკში, ყოველი მეორე პალმა ქვემოდან უზარმაზარი პროჟექტორითაა განათებული – ლურჯი, ყვითელი, მწვანე და ვარდისფერი ხეების მოკოხტავებული ტყე. „რის დანერას აპირებ შენს წიგნში?“ მეკითხება თენგუ, იგი ჩემს დისერტაციას გულისხმობს. „თუკი წინასწარ გეცოდინება რას დანერს თავის წიგნში, მაშინ რატომღა იყიდი!“ ამბობს ემილი. „არავის არ მოუწდება იმ წიგნის წაკითხვა, თუ ეცოდინებათ რა მოხდება!“ იგი ჩემკენ ტრიალდება. „აქ რომ უცხოელები ჩამოდიან, მარტო ყვავილებზე და ლამაზ რალაცეებზე ნერენ. შენ სხვა რამეზეც უნდა დანერო, ქუჩის ცხოვრებაზე, ნამდვილ ცხოვრებაზე. ბათუმს მეორე მხარეც აქვს, ბნელი მხარე. თუ გინდა, გაჩვენებ. ჩვენ პარკიდან გავდივართ და გარეუბნისკენ მივეშურებით.“

პოლ მენინგი აღწერს ვარდების რევოლუციის შემდგომ პერიოდს საქართველოში, „მომხრეები ზედაპირულ გამოვლინებებში გამუდმებით ეძებენ ძირეული ცვლილებების ნიშნებს, ვარდების ყვავილობას ყოფილი რეჟიმის ნანგრევებში. სკეპტიკოსები კი იმის გამო, რომ ვერ ხედავენ ყოველდღიური ცხოვრების რაიმე გაუმჯობესებას და არც არაფერი მიაწინებთ, რომ ვითარება უკეთესობისკენ შეიცვლება,

რწმუნდებიან, რომ ყოველ ვარდს თავისი ეკლები აქვს“ (Manning 2007: 173; ასევე იხ., Frederiksen 2012a). ბათუმის, როგორც ორსახოვანი ქალაქის, ემილისეული აღწერილობა, რომელიც მის „ყვავილებსა და სიმშვენიერეს“ და ამავე დროს „ბნელ მხარესაც“ აღნიშნავდა, ამ პროცესის ძალზე ზუსტი ილუსტრაცია იყო, რადგან მას არც ვარდები და არც ეკლები არ გამოჩენია. რევოლუციის შემდგომი ცვლილებები ზოგისთვის უკეთესი მომავლის სანინდარი იყო, სხვებისთვის კი, მომავალი უფრო ბუნდოვანი გახდა. ამ კონტექსტიდან გამომდინარე, ზემოაღწერილი ოთხ მხარეზე მიმანიშნებელი ისრებიანი ბოძი გაუგებარი მიზნებით, შესაძლოა სხვადასხვა და ზოგჯერ ურთიერთსაპირისპირო აზრის მატარებელი ყოფილიყო. იგი შეიძლება შესაძლებლობებით სავსე მომავლისაკენ მიმავალი გზის, ანდა პირიქით, ჩიხის სიმბოლო ყოფილიყო: სხვა არაფერი, გარდა ბუნდოვანებისა და გაურკვეველი მომავლისა.

ზემოდან გადანერა და ხელახლა გადანერილი

ისეთი შეგრძნება მქონდა, თითქოს სავსე სამუშაოების პირველ თვეებში დღეში რამდენიმე მილს გავდიოდი ბათუმში და მაინც მხოლოდ ოდნავ მოვასწარი ქალაქის გაცნობა. მიუხედავად ამისა, ზოგიერთი რამ ცხადი ხდებოდა. მანამდე ვაპირებდი, რომ სამუშაოები ძირითადად ჩემს უბანში ჩამეტარებინა, მაგრამ უამრავი ახალგაზრდა, რომლებიც ემილიმ გამაცნო, ბათუმის სხვადასხვა უბანში ცხოვრობდა და ასევე მთელ ბათუმში მოძრაობდა. მათი, როგორც „ჯგუფის“ ძირითადი განმსაზღვრელი, მათი ასაკი იყო – ყველა მათგანი საბჭოთა კავშირის დაშლის წინ ცოტა ხნით ადრე, ან მალევე მას შემდეგ დაიბადა – და თანაც საქმე არაფერი ჰქონდათ, არც სტაბილური სამუშაო გააჩნდათ და განათლებაც არ ჰქონდათ მიღებული. გარდა ამისა, მათი უმეტესობა ემილის მეგობარი, ან ნაცნობი იყო და ეს ძალიან ბევრს ნიშნავდა, რაც ცხადი გახდება მესამე თავის ნაკითხვისას. თუმცა, ყველაზე მეტად მენიშნა ის, რომ ქალაქის მატერიალურობასა და ქალაქში ამ ახალგაზრდების სოციალურ მდგომარეობას შორის, რაღაცნაირი კავშირი შეიმჩნეოდა.

აშკარა იყო, რომ უმუშევარი ახალგაზრდა კაცები უსაზღვროდ დიდ დროს ატარებდნენ ქუჩაში. არც ეს იყო ისეთი გასაოცარი, რადგანაც კაცების უმეტესობა ასე იქცეოდა, მაგრამ ახალგაზრდებს მათ ირგვლივ არსებული ფიზიკური სამყაროს განსაკუთრებული აღქმა ჰქონდათ. ეთნიკურ, რელიგიულ, თუ საბჭოთა ნიშნებს და სიმბოლიკას, რომლებიც მრავლად იყო გარშემო, აგდებით მოიხსენიებდნენ, როცა გვერდით ჩავუვლიდით, ხოლო, ახალ აღმშენებლობას, რომელიც რევოლუციას მოჰყვა, სკეპტიკურად უყურებდნენ. მუდმივად ხაზს უსვამდნენ, რომ ქალაქში იყო „ადგილები“, სადაც „ნამდვილი ცხოვრება“ მიედინებოდა, მაგრამ ეს ადგილები იოლად რჩებოდა ყურადღების მიღმა.

უცნობ ქალაქში გატარებული პირველი დღეები დამაბნეველია, რადგანაც ადამიანს უჭირს იმის მიხედვრა, ზუსტად რას ხედავს, როცა რამეს უყურებს, ანდა რას უნდა მიაქციოს ყურადღება. ჩემი სავსე სამუშაოების პირველ კვირებში, ემილი გახდა მეგზური ჩემი თვალებისათვის. ცხადია, საგნებს სხვადასხვაგვარად ვხედავდით, მაგრამ ჩვენი პირველი სეირნობების მიმართულებებმა და დანახულის მისეულმა ახსნამ – ქალაქის და მასში ემილის პოზიციის ჩემ მიერ გაგებაში განსაკუთრებული როლი ითამაშა. როგორც ჩანდა, მისთვის მთავარი იყო ჩემთვის ესწავლებინა,

რომ მე ოფიციალობის მიერ შერჩეული განათებული ადგილების მიღმა, ან მათ უკან გამეხება – „ყვავილების და სამშვენისების“ მიღმა, რათა ქალაქის მეორე მხარე დამენახა, რასაც იგი „ბნელ მხარეს“ ეძახდა, რომელიც შუქების პარალელურად, ანდა მათ ჩრდილში არსებობდა. როგორც ჩანს, იგი მიმითითებდა, რომ აუცილებელი იყო დამენახა არა მხოლოდ ქალაქის ბოლოდროინდელი შრეები, არამედ ისიც, რაც მათ ქვეშ იყო, რათა მივმხვდარიყავი, რომ ის, რასაც ზემოდან სხვა რამე გადაანერეს, არ გამქრალა, არამედ მხოლოდ მიმაღულიყო.

მატერიალური ნანგრევები, მაგალითად, სუკ-ის [KFB] შენობა, ანდა დიდი, მიტოვებული ბიზნეს კომპლექსი პორტთან, რომლის მშენებლობა აბაშიძემ წამოიწყო, იმ პერიოდს გვახსენებდა, რომელსაც ახლა „ნარსული“ ერქვა. თუმცა, ქალაქის ემილი-სეული აღწერილობების ფონზე, ჩანდა, რომ ზემოდან გადანერის პროცესმა ყველგან წარმატებით ვერ დამალა ის, რაც წარსულად იქცა. ალბათ მან უფრო ჩრდილები და ქვესამყაროები შექმნა. გარკვეული გაგებით, „ბნელი მხარე“ გაუნათებელი არეების მეტაფორა იყო, როგორიც ნანგრევები და მიტოვებული შენობები იყო, მაგრამ ასევე გამოსახავდა რაღაც არამატერიალურს – სოციალურ სამყაროებს ჩრდილებში.

ბათუმში განვითარებული, მანამდე აღწერილი, ისტორიული პროცესები ძლიერ ჰგავდა ამ სიტუაციას. პორტი ძველ მნიშვნელობას იბრუნებდა, რადგან ისევ განახლდა კასპიის ზღვის ნავთობის ტრანსპორტირება და სასტუმროები და საცხოვრებელი სახლები გამალებული ტემპით შენდებოდა. მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულის ბათუმის სერ ოლივერ უორდროპისეული აღწერილობა, – „სანახევროდ დასრულებული“ და „მომავლის ქალაქი“ სწორედ იმ ქალაქს მიესადაგებოდა, როგორიც ის იყო ჩემი საველე სამუშაოების დროს. ასევე ბათუმის „სიამოვნების ქალაქად“ გადაქცევის მცდელობები, როგორც ამას ოსიპ მანდელშტამი გადმოგვცემს, გარკვეულ პარალელს ავლენდა სააკაშვილისეულ ახლანდელ ხედვასთან (მომავალი) საკურორტო სამოთხის შესახებ. თუ ემილის დაუფჯერებდით, არსებობდა ქალაქის მეორე „მხარე“, ზუსტად იმ ქვესამყაროს მსგავსად, რომელიც მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულს და მეოცე საუკუნის გარიჟრაჟზე, ნავთობის დინასტიების სწრაფი განვითარების შედეგად შეიქმნა და გაყოფილი იყო ადგილობრივ მუშებსა და სტუმრებს და ხელმძღვანელი თანამდებობის პირებს შორის, როგორც ამას აღწერს საიმონ სიიბეგ მონტეფიორე (Montefiore 2007).

როგორც ანთროპოლოგი, კარენ ვალენტინი წერს ჰანოიზე, ქალაქზე, რომელიც მრავალსაუკუნოვანი სოციალურ-პოლიტიკური ცვლილებებით გამოირჩევა, პოლიტიკური და იდეოლოგიური კონფლიქტები, რამაც თავისი დალი დაასვა ქალაქს – ხშირად იკითხება, როგორც ურბანული სივრცის ფიზიკურ და მატერიალურ კონფიგურაციაში განსხეულებული ისტორია. ასევე საინტერესოა, წერს იგი, თუ როგორ ხდება ამ ისტორიის განცდა და გადმოცემა. ამას ორმაგი დატვირთვა აქვს: ესაა ქრონოლოგიური ხაზი ქალაქის *შიგნით* და კონკრეტული დროითი ნარატივი მის *შესახებ* (Valentin 2005: 34, 40). შენობები, ქუჩები, და მოედნები ისტორიის ერთ გარკვეულ ვერსიას გვიყვებიან, რომელიც ასახავს გაბატონებულ პოლიტიკურ იდეოლოგიურ რეჟიმებს და ხშირად ემთხვევა ოფიციალური ხელისუფლების ისტორიას. ბათუმს პრეზიდენტიც გამოარჩევდა თავის მიმართვებში და სახელმწიფო მოხელეებიც, როგორც ვარდების რევოლუციის წარმატების მაგალითს, რომელიც ყოფილი ლიდერის, ასლან აბაშიძისგან და „გარდამავალი პერიოდის“ პოლიტიკური არეულობისგან განთავისუფლებისთანავე განისაზღვრა, როგორც მომავალი ტურისტული

კერა. ერთი შეხედვით, ქალაქის იერსახე ამართლებდა ამ განსაზღვრებას; ის შენობები, რომლებიც აბაშიძის წარსულად შერაცხულ პერიოდთან ასოცირდებოდა, დანგრეულ, ან მიტოვებულ იქნა ისევე, როგორც ბევრი საბჭოთა შენობა 1990-იან წლებში, იმის ნიშნად, რომ აქ პოლიტიკური ცვლილებები მოხდა და, რომ ანმყო განსხვავდებოდა წარსულისგან. თუმცა, ამ თავში წარმოდგენილი მონაცემები, მიუთითებს გარკვეულ შეუსაბამობაზე ქალაქის აღმშენებლობის ოფიციალურ ვერსიებს და მის ისტორიასა და უფრო სუბიექტურ აღქმას შორის.

პრეზიდენტ სააკაშვილს უსათუოდ ჰყავდა თავისი მხარდამჭერები ბათუმში. თუნდაც ბინების გაქირავების ბიუროს მეპატრონე, რომელსაც პრეზიდენტის დიდი პოსტერი ეკიდა კედელზე და თითქმის გაბრაზდა კიდეც ჩემს ნათქვამზე, გაღიზიანდა, როცა ვივარაუდე ისეთი პრობლემის არსებობა, როგორიცაა უმუშევრობა: „ბათუმში ყველას აქვს სამუშაო,“ ამტკიცებდა ის. მიუხედავად იმისა, რომ უმუშევრობა ამ რეგიონში ქვეყნის მასშტაბით ყველაზე მაღალი იყო და ვარდების რევოლუციის შემდეგ კიდეც უფრო გაიზარდა, არსებული სტატისტიკის მიხედვით – 18.9 პროცენტთან 2006 წელს, 25.4 პროცენტამდე 2008-ში („key Indicators“ 2012). მასიური რეკონსტრუქციის წამოწყება უმეტესად მიზნად ისახავდა ტურიზმის განვითარებას, რომელსაც შეეძლო მხოლოდ სეზონური და დროებითი დასაქმების უზრუნველყოფა და ეს სიტუაცია ომის შედეგად ნამდვილად არ გამოსწორებულა. თუმცა, ამ სურათის მეორე მხარეც არსებობდა, როგორც ემილი ამბობდა და რომელიც ჯერ კიდევ სანახავი მრჩეობდა.

თემატიკა და საძიებო საკითხები

თანამედროვე პარიზის ურბანული დაგეგმარების თავიანთ კვლევებაში, მიშელ დე სელტო და მისი კოლეგები ამტკიცებენ, რომ პარიზი მოჩვენებების ქალაქია. „ის, რაც უკვე იქაა“ – რაც არსებობდა მანამდე, სანამ ურბანული დაგეგმარების ახალი სტრუქტურები გაჩნდებოდა – ქალაქში რჩება, როგორც იდუმალი რამ, ანმყოფი ჯიუტი წარსულიდან შემორჩენილი უძველესი ნაიარევი (de Certeau 1998: 133). მიუხედავად იმისა, რომ, როგორც ავტორები წერენ, ზოგი მოჩვენების „ეგზორცირება“ (განდევნა) ხდება, როდესაც ის შენობები, სადაც ისინი ბუდობდნენ, ეროვნულ მემკვიდრეობად ცხადდება, დანარჩენები ჰაერში გამოკიდებულები რჩებიან და წინასწარ „დაუგეგმავი შემდგომი ცხოვრების“ უნარს იძენენ (იქვე: 134). ეროვნული მემკვიდრეობის მსგავსი სივრცეები შეგეძლოთ ბათუმშიც აღმოგეჩინათ, თუმცა ისინი ქალაქის ისტორიული შრეების მხოლოდ ძალზე შერჩევით ნაწილს ასახავდნენ.

როგორც მეორე თავში წერია, ბათუმის უახლესი ისტორია მრავალსახოვანია და ურთიერთსაპირისპირო და სადავო ნიშნების და ნანგრევების მთელ წყებას გვიტოვებს. გასაბჭოებამდე არსებული რამდენიმე შენობა ერთგვარი ეროვნული მემკვიდრეობის ძეგლებად აქციეს. მაგალითად, სააკაშვილის მთავრობამ ძველ ქალაქში მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულს აგებული შენობები განაახლა. მეორე მხრივ, საბჭოთა ეპოქის ნარჩენები ნანგრევების და ფრაგმენტების სახით აგრძელებდნენ არსებობას, თითქოს იქ საერთოდ არ ყოფილიყვნენ, თავიანთივე დაშლა ნარჩენებში ნაწილობრივ ჩაფლულები. როგორც მოდერნისტულ პროექტებში სხვაგან, (მაგ., Edensor 2005; Harvey 2000), ისტორიის ზემოდან გადანერის მცდელობებმა, მთელი რიგი პრაქტიკული ჩვევის, ქსელის, სოციალურობის „დაუგეგმავი შემდგომი ცხოვრება“ წარმოშვა დანგრეულ ან ხელახლა გადანერილ სტრუქტურებთან მიმართებაში. ის ნანგრევებიც და ნარჩენებიც კი, რომელიც არ გაენათებინათ და ჩრდილში იმალებოდნენ, მოგონებებსა და წარმოსახვებს მოიცავდა და ასაზრდოებდა და ყოველდღიური პრაქტიკების ბუნებრივ ფონს წარმოადგენდა, ყოველ შემთხვევაში საზოგადოების რაღაც ნაწილისთვის მაინც.

წარსულის „მოჩვენებები“ ბათუმში მხოლოდ მატერიალური არ იყო ნანგრევების და მიტოვებული შენობების სახით, არამედ მოიცავდა სოციალურ პრაქტიკებს, ინსტიტუტებს, და ცალკეულ ადამიანებს, რომლებიც აგრძელებდნენ ცხოვრებას უკვე ხელახლა გადანერილ, ან მკვდრად გამოცხადებულ სივრცეში. რუსულ ენაში არსებობს

ნარწერა-გრაფიტი კორპუსის კედელზე „Aslan Never“ (ასლანი აღარასოდეს)

სუბ-კულტურათა „ანტი-სამყაროებად“ [АНТИМИРЫ] მოხსენიების ტენდენცია, რადგანაც ითვლება, რომ ეს მოვლენა არ არის დამოუკიდებელი ოფიცოზის გავლენებისგან და პირიქით წარმოადგენს ბინარული კულტურის პროდუქტს: გამიზნულად ინვერსიულია, რომელიც თავისი გავლენის დემონსტრირებას ახდენს (Borenstein 2008: 202; ანტი-სამყაროებისა და ანტი-ენების შესახებ, ასევე იხ., Halliday 1976). „ბნელი მხარე“, რომლის ჩვენებასაც ემილი მთავაზობდა, ბევრნილად შეიძლება სწორედ ასეთ ანტი-სამყაროებს შეესატყვისებოდა, რადგანაც მისი არსებობა სწორედ რალაცის ჩრდილს წარმოადგენდა, ზემოდანა გადაწერის პროცესის უნებლიე გვერდით მოვლენას.

ბაბუ. საბჭოთა ტიპის შენობის შესასვლელთან, ბეტონის კედლებს ალაგ-ალაგ გრაფიტის წარწერები ფარავს. წარწერილი სიტყვების ზემოთ, საეჭვო შესახედაობის ელექტრონული დანადგარები ჭერიდან გამოვარდნას აპირებენ ათასობით ერთმანეთში ჩახლართულ მავთულებად. ქვემოთ, კატების ოჯახს კედელში არსებულ ხვრელში დაუბუდებია. დიდი, ოქროსფერი ასომთავრული ასოებით წერია „ბაბუ“ და „ასლანი“. „ბაბუ“, ანუ ბაბუა, ასლან აბაშიძისთვის ადგილობრივების მიერ შერქმეული მოფერებითი სახელია. მის ქვემოთ, გრაფიტის მეორე მხატვარს დაუმატებია სიტყვა „აღარასოდეს“ და მის გაყოლებაზე სმაილის მოლიმარი სახე.

მოჩვენებები და აჩრდილისებრ აკვიატება

რაკი ამ სახლში ვცხოვრობდი, ყოველდღიურად ჩაუვლელი ხოლმე გრაფიტს რამდენიმე კვირის განმავლობაში, სანამ ბოლოს ვილაცამ ღია ლურჯი საღებავის სქელი

ფენით არ შელება. საღებავის სუნი რამდენიმე დღე იდგა მთელ შენობაში. ვერაფრით დავადგინე ვინ შეასრულა გრაფიტის წარწერა, სავარაუდოდ ეს უნდა ყოფილიყო უბნის ერთ-ერთი ახალგაზრდა, ვინც საღამოებს და შაბათ-კვირებს ეზოში ატარებდა. საინტერესოა, რომ სიტყვები ლათინური ანბანით იყო დაწერილი და არა ქართულით, ან რუსული კირილიცით, რითაც თითქოს მიგვანიშნებდა, რომ ისინი „თანამედროვე“, დასავლეთის ორიენტაციის ახალგაზრდა აუდიტორიისთვის იყო განკუთვნილი. მაგრამ ყველაზე მეტად სმაილის მოლიმარი სახე მაბნევდა. იქნებ ეს იყო სიტყვა „never“-ის დადასტურება, ანუ ნიშნავდა აღარასოდეს? თუ იმას გულისხმობდა, რომ „აღარასოდეს“ ხუმრობა იყო? რამდენად შესაძლებელი იყო ბათუმში ბაბუს მემკვიდრეობა და კვალი სრულად წაეშალათ? კედელზე ასახული გრაფიტების მიმოწერა აჯამებს ზოგიერთ თემას, რომელიც ამ თავს საფუძვლად დაედო. რასაკვირველია, ასლან აბაშიძე ერთ დროს აჭარის რეგიონის ლიდერი იყო, მაგრამ, საკითხავია, რამდენად დარჩა იგი იქ და რა ფორმით?

აჩრდილისებრი აკვიატება ბობოქარი არსებობაა იმისა, რაც თითქოს აქ არ არის, სწორედ აჩრდილი, ანდა მოჩვენებაა ის ფორმა, რაც ძნელად გასარჩევ, ან დაკარგულ რაობას ცნობადს ხდის (Gordon 2008: 8). მოჩვენებების სახე დიდწილად შეესაბამება დავითისა და სხვების მიერ გამოხმობილი „ჭაობში დაბუდებული ეშმაკების“ სახეს. ბათუმის ეშმაკები ამ „ჭაობის“ ჩრდილებში იმალებოდნენ. ეს ეშმაკები აღიქმებოდა, როგორც უარყოფითი ზეგავლენა და მემკვიდრეობა, რაც აჩრდილივით სდევდა ახალგაზრდა კაცების ცხოვრებას, ძირითადად, ეს იყო ნარკოტიკი და დანაშაულებრივი საქმიანობა, რაც მიიჩნეოდა 1990-იანი წლების გადმონაშთად და ასლან აბაშიძის სამყაროდ. მიუხედავად იმისა, რომ ეს სამყარო უკვე წარსულს ეკუთვნოდა, მაინც იცოდა თავის შესხენება. როგორც მეორე თავშია გადმოცემული, ეს თავის შესხენება ქალაქის ფიზიკურ გარეგნობაში ჩანდა მატერიალური ნანგრევებისა და ნარჩენების სახით. ეს და მომდევნო თავები აღწერს, თუ როგორ იჩენდა თავს წარსულის, ანმეოს და მომავლის „ნანგრევები“ არა მხოლოდ მატერიალურობის, არამედ სოციალურობის პრაქტიკების და რეჟიმების სახით, რომლებიც ოფიციალურად უზნეოდ, ან უკეთეს შემთხვევაში ზედმეტად მიიჩნეოდა, მაგრამ, ამის მიუხედავად, არსებობას მაინც განაგრძობდა.

აქ მე ვიყენებ ტერმინს აჩრდილისებრ აკვიატებას, როგორც კავშირს არსებულსა და არარსებულს, ხილულსა და უხილავს, წარსულსა და ანმეოს შორის, რათა შევისწავლო 1990-იანი წლების დანატოვარი, ფრაგმენტები და ნაკვალევი. ვინცე ჩემი ინფორმანტების გაზიარებული აღწერილობით, თუ რას ნიშნავდა მათთვის აბაშიძის პერიოდში გაზრდა. ამ აღწერილობაში მთავარია ემასკულაციის, ძალადობის და უპოვრობის განცდა, მსგავსად ბევრ სხვა პოსტ-საბჭოთა რეგიონში არსებული სიტუაციისა. (იხ. Humphrey 2002: 21).

ჩემი ინფორმანტები მასიურად განიცდიდნენ სოციალურ ფრაგმენტაციას საკუთარ ოჯახებში. ბევრ მათგანს, ოჯახური კავშირების სისუსტე და წინააღმდეგობის განწევის აუცილებლობა მავნე ზეგავლენებისთვის, როგორიცაა ნარკოტიკები და დანაშაული, უბიძგებდა მთავარი ყურადღება გადაეტანათ მეგობრობაზე და კერძოდ ძმაკაცობის ინსტიტუტზე. ამ თავში მე ვიკვლევ ძმაკაცობის ურთიერთობების ჩამოსაყალიბებლად და გამოსახატად ისეთი ფრაგმენტების შემოქმედებით გამოყენებას – როგორიცაა ტრადიციული ქართული სულიერი ნათესაობის პრაქტიკული გამოვლინება, ასევე რუსული პოპ-კულტურა და დანაშაულებრივი სამყაროს ღირსების კოდექსი და რიტუალები.

როგორც უკვე აღვნიშნე, ეს მეგობრული ურთიერთობები, რომელსაც მე საძმავაშოებს ვუნოდე, შეიძლება განვიხილოთ, როგორც სოციალური ინსტრუმენტი გაურკვეველი მომავლის მოსათვინიერებლად, იმ გაგებით, რომ სოციალური ცვლილებების ორომტრიალში სწორედ ისინი წარმოადგენდნენ მყარ ნიადაგს (Frederiksen 2012b). თუმცა, როგორც ამ თავში შეიტყობთ, საძმავაშოების მეშვეობით სტაბილურობისაკენ გადადგმულ „დადებით“ ნაბიჯებსაც კი თან ახლდა, – თუ აჩრდილისებრ აკვიატებია – უკანონობა, რადგანაც ეს საძმავაშოები ნაწილობრივ ემყარებოდნენ დამნაშავეთა სამყაროს და მის გავლენას განიცდიდნენ. როგორც ირკვევა, მიუხედავად იმისა, რომ „მაფია“, თუკი მას უბრალოდ პოპ-კულტურის ანარეკლად ჩავთვლით, შეიძლება დანახულ იქნას, მაგალითად, როგორც რაღაც კონცეპტუალური და ჯადოსნური, რომელიც მიმზიდველობას ასხივებს და მიმბაძველობას იწვევს, ჩემი ინფორმანტებისთვის იგი თავისი მოჩვენებითი არსებობით სიკვდილ-სიცოცხლის რეალობას უტოლდებოდა. ეს თავი ეხება ბნელ მხარეებს, რომელიც ემილის უნდოდა, რომ დამენახა და განმეცადა, რათა გამეგო, თუ რა გზით იჩენდა იგი თავს, როგორც პრაქტიკულ გამოვლინებებში, ასევე აჩრდილისებრ აკვიატების სახით.

დარდი და ემპაპები

ადრეულ შემოდგომაზე ემილისთან ერთად გასეირნება რუტინად გვექცა და თითქმის ყოველდღე ვნახულობდით ერთმანეთს, რათა გვევარჯიშა ინგლისურში, რუსულსა, ან ქართულში, გვესეირნა და ვსტუმრებოდით ემილის მეგობრებს, ან უბრალოდ დავმსხდარიყავით და გვესაუბრა. ქალაქში სეირნობა უფრო და უფრო გართულდა ამინდის გამო. შემოდგომის შტორმების დრო დადგა და უმეტესად წვიმა ასხამდა, ქუჩებს იმ დონეზე ტბორავდა, რომ მანქანებსაც კი უჭირდა გავლა.

ემილისაც და ბევრ ადგილობრივ სეზონურად დასაქმებულს, როგორც მივხვდი, ზაფხულში ნაშოვნი ფული ნელ–ნელა უცოტავდებოდათ. პლაჟის კაფეები რომც არ დახურულიყო, იქ დასახარჯი ფული, ალბათ, ცოტას თუ ექნებოდა, ან იქნებ არავისაც. მობილურის შეტყობინებებმაც იკლო. ბათუმის მიღმა სამყაროსთან კავშირი თანდათანობით იკლებდა; ტურისტები და თბილისელი სეზონურად მომუშავეები გაემგზავრნენ და კავშირზე ცოტა ვინმე თუ დარჩა. ყოველი მომდევნო დღე წინას ჰგავდა. მობილური ტელეფონები გადაიქცა მხოლოდ მუსიკის მოსასმენ და გაცდენილი ზარების დასაფიქსირებელ მონაცემილობად, იმის იმედად, რომ ზარის მიმღებს გადმოსარეკად თანხა ექნებოდა. აშკარა იყო, რომ ქალაქი და მასში არსებული შესაძლებლობები, თანდათანობით გიოს ნაწინასწარმეტყველ ადგილად იქცეოდა – სადაც ყველას ისღა დარჩენოდა, რომ ცხვირი ეხოცათ და დაენძრიათ: იყო მარტოსული მცდელობები, მოწყენილობა, ინერცია.

ემილისთან და მის მეგობრებთან უფრო მეტად დაახლოებამ, მობილური ტელეფონით რაიმეს დაგეგმვის შესაძლებლობის კლებასთან ერთად, დაუგეგმავი ვიზიტები ყოველდღიურ მოსალოდნელ სტუმრობებად გადააქცია. ემილი ქალაქში სიარულს მაძალებდა სხვადასხვა ადამიანის და ადგილების გასაცნობად, რადგანაც სჯეროდა, რომ ეს „ბნელი მხარის“ გაგებაში დამეხმარებოდა. თუმცა მეორე მიზეზიც ჰქონდა: მარტოსულად იყო და ვიღაც სჭირდებოდა დროის გასაყვანად. ჩემი პირველი სავლელ სამუშაოების ადრეულ პერიოდში ბათუმში ჩემი ცოლი მესტუმრა

დაახლოებით მაშინ, როდესაც ემილი გავიცანი. ჩემი ცოლის უკან დანიაში გაფრენიდან რამდენიმე საათში ჩემთან ბინაში ემილი მოვიდა. ჩემ სანახავად მნიშვნელოვანი მიზეზი ჰქონდა. „თვალეში დარდს გატყობ“, მითხრა მან, როცა კართან მივეცე და მაშინვე სანაპიროზე ჩასვლა შემომთავაზა. სანაპიროზე ჯდომისას ემილი გამეწოდო, რომ თავს უფრო და უფრო მარტოსულად გრძნობდა. შეყვარებულ გოგონას დაშორდა, რადგან ის თბილისში სასწავლებლად წავიდა. ბათუმში ორიოდ ნათესავი თუ ჰყავდა, დედამისი კი სოფელში მეგობრების მოსანახულებლად იყო წასული.

მაგრამ, ყველაზე აუტანელი ის იყო, ამიხსნა მან, რომ მისი ორი უახლოესი მეგობარი ბათუმში არ იმყოფებოდა. ერთი მოსკოვში იყო, მეორე – ციხეში. ისინი მისი *ძმაცაცები* იყვნენ და თავს თავგზადაკარგულად გრძნობდა. ემილიმ მითხრა, რომ ის ორი ბიჭი მის ცხოვრებაში ბავშვობიდან არსებობდა. სკოლაში ერთად დადიოდნენ, გაკვეთილებს ერთად აცდენდნენ, ერთად იჭერდნენ ბაყაყებს, ერთად ცოტ-ცოტას იპარავდნენ, პირველად არაყი ერთად დალიეს – ერთად გაიზარდნენ. მას იმ ადგილებში დაეყავდი, სადაც ერთად დადიოდნენ ხოლმე: რესტორნებში, სადაც *ხინკალს* ჭამდნენ და არაყს სვამდნენ, როდესაც ამის საშუალება ჰქონდათ, ან რაიმეს აღნიშნავდნენ, იმ ადგილას პლაჟზე, სადაც ზაფხულობით ბანაობდნენ და უბნებში, სადაც ისინი ცხოვრობდნენ.

როდესაც მესტუმრებოდა ხოლმე, ყოველთვის თან ჰქონდა პატარა ბლოკნოტი, რომელიც შარვალში ჰქონდა ჩაკეცებული. მასში ეწერა ის სიტყვები და წინადადებები, რისი დამახსოვრებაც, ან თარგმნა ინგლისურად სურდა. დროდადრო პრობლემები ჰქონდა, მარიხუანაზე დამოკიდებულების (ადიქციის) გამო მეხსიერების სისუსტეს უჩიოდა და კონცენტრაცია უჭირდა, მაგრამ მაინც მთხოვდა ყოველდღიურად ახალი სიტყვები მესწავლებინა. ინგლისურ-ქართულ სახელმძღვანელოს გავდიოდით და ერთ დღეს ქართული ანდაზების სერიას მივადექით. ერთ-ერთმა ემილი ძალიან დააინტერესა, „*რკინას ჟანგი ჭამს, კაცის გულს დარდი.*“ თავისი ღვიძლი ძმის, ზაფხულში გაცნობილი შეყვარებულის და განსაკუთრებით ძმაცაცების არყოფნა იყო ის ჟანგი, რომელიც გულს უჭამდა. როგორც ჩანს, ჩემი ცოლის გამგზავრებამ ემილის აფიქრებინა, რომ მეც იმავეს ვგრძნობდი, რაკი „დარდიანი თვალეები“ მქონდა და ამიტომაც თავის თავზე აიღო, რომ ჩემთვის მიეხედა, რათა თავი მარტოსულად არ მეგრძნო მეუღლის წასვლის შემდეგ. ქალაქში ჩემთან ერთად სეირნობა, ჩემს ბინაში სტუმრობები და ჩემთვის საკუთარი მეგობრების გაცნობა, ერთგვარი ხერხი იყო, რომ არცერთს არ მოგვეწყინა.

ემილის დროდადრო თავისი რომელიმე მეგობარი მოჰყავდა ჩემთან ბინაზე, ის კი შემდეგ თავის მეგობარს მაცნობდა. ამ გზით ჩემი ნაცნობების წრე თანდათანობით იზრდებოდა. ზოგი ჩემთვის უცხო არ ყოფილა, რადგან შემთხვევით ზაფხულში მყავდა გაცნობილი ისე, რომ წარმოდგენაც არ მქონდა ჩემს სხვა ნაცნობებს იცნობდა თუ არა. კვირები და თვეები გადიოდა და ნაცნობ-მეგობრების ვრცელ და ჩახლართულ წრეში უკვე ვარჩევდი, ვინ ვის ჯგუფში იყო. იმ ორი ძმაცაცის გარდა, რომლებიც იქ არ იმყოფებოდნენ, ემილის უახლოესი მეგობრები იყვნენ არმენი და თენგუ. ორივე მეზღვაური იყო და ამიტომ ზოგჯერ დიდხანს უწევდათ ზღვაში ყოფნა, როდესაც გემზე სამუშაოს პოვნას ახერხებდნენ. არმენი, ამასთან ერთად, მუსიკოსიც იყო და მისი მეშვეობით გავიცანი მისივე ძმაცაცი, დიდი არმენი, ასევე კიდევ ორი სხვა მუსიკოსი, გოშა და მუნი, რომლებიც ერთად უკრავდნენ ბენდში. გოშაც და მუნიც ძმაცაცები იყვნენ. ემილი გოშასა და მუნის გაკვრით იცნობდა, მაგრამ ისინი

მისი ძმაცაცები არ ყოფილან. ემილის კიდეც ერთ ახლო მეგობარს, გიას ჰყავდა სა-
ცოლე, ვისთან დროის უმეტესობას ატარებდა.

მიუხედავად იმისა, რომ ისინი სხვადასხვა გარემოცვა იყვნენ, ძმაცაცები დროს
ძირითადად ერთად ატარებდნენ. იმ ფაქტის გამო, რომ ემილის ორი უახლოესი
ძმაცაცი წასული იყო, ერთი მოსკოვში და მეორე ციხეში, ნიშნავდა იმას, რომ იგი
სხვებზე ხშირად რჩებოდა მარტო, ყოველ შემთხვევაში მაშინ მაინც, როდესაც ჩემ-
თან ერთად არ სეირნობდა. ყოველდღიური საქმეები სპონტანური იყო და იმაზე იყო
დამოკიდებული, თუ ვის შეხვდებოდა ადამიანი და სად წავიდოდნენ. ასე რომ, ჩემ-
თვის „ბნელი მხარის“ ჩვენებაც ზოგჯერ დაუგეგმავად ხდებოდა და არა წინასწარ-
განზრახულად, რაც შემდეგი მაგალითიდან სჩანს.

კარგი ვაშლი ჭიანია ხოლმე. დაჟინებული კაკუნი კარებზე. კაკ-კუკ, კაკ-კუკ, კაკ-კუკ.
კართან ემილი დგას. ადრიანი საღამოა, ემილი გარეთ დახტუნაობს რალაცნაირი სუ-
ლელური გამომეტყველებით, ვერ გამოიგია რა ხდება. „დღეს არმენი ვნახე; გოშასთან
მივდივართ, შეგიძლია ბენდის ნევრებს გაესაუბრო,“ მეუბნება იგი. ჩემი ნივთების
მოგროვებას ვინყებ. „არა, არა, ახლა არა, ცოტა ხანში,“ ტახტზე ეხეთქება, მე კი ყა-
ვას ვამზადებ. „ცოტა კაიფში ვარ!“ ამბობს ის. „გახსოვს ის აბები, მე რომ გითხარი?
აი, ნაბახუსევს რომ შველის? რამდენიმე დავლიე, მერე კი მეგობართან ერთად ლუდი
და არაყი მივაყოლე, ასე რომ ცოტათი... კაიფში ვარ“. თავს ენერგიულად აქნევს და
ჰაერში დაბნეულად იყურება. „რას აკეთებდი მთელი დღე?“ მკითხა ცოტა ხნის მერე.
„უბრალოდ აქეთ-იქით დადიოდი? თუ ასეა დამირეკე; თუ მარტო ხარ, ან თავს მა-
რტოდ გრძნობ ემილის დაურეკე. მე მოვალ შენს დასახმარებლად. დარეკე 911-ზე;
ემილი მოვა!“ ის წყნარდება, ტახტიდან დგება და მიდის მაცივრის გვერდით მიყუდე-
ბული ვაშლებიანი ჩანთისკენ. „რატომ არ ჭამ ჭიან ვაშლებს? არ იცი, რომ მატლები-
ანი ვაშლები საუკეთესოა? ყველა უცხოელი ბაზარში ისეთ ხილს არჩევს, რომელსაც
მატლი არა ჰყავს. აქაურებს ეს ძალიან ეუცხოვებათ, იმიტომ, რომ იციან, თუ ვაშლში
მატლი ზის, უფრო გემრიელია.“ ის ყურადღებით ათვალიერებს ვაშლს რომელიც
ხელში უჭირავს. „ამ ვაშლში მატლის ხვრელია, მაგრამ მატლი წასულა... ნეტა სად
წავიდა.... მაგრამ ვაშლი კარგია. Давай! წავიდეთ გოშასთან!

ჩემი ბინიდან გავდივართ. გარეთ ნესტი, სიბნელე და სიცივეა, მაგრამ არ წვიმს.
ემილი ისევ ვაშლებზე იწყებს ლაპარაკს, მაგრამ საკუთარი ნათქვამის აზრი ეკა-
რგება. ტროტუარზე მობარბაცე კაცს გავცდით. გვიყურებს და სანახევროდ ამო-
სწევს დანას ქურთუკის შიგნიდან. ბორდელების პატარა კვარტლის გავლით მივიჩქა-
რით. შუახნის პროსტიტუტი ქალები, დაღლილი სახეებით, ზანტად სხედან ვარდის-
ფრად შეღებილი სახლების გარეთ, ან ნახევრად წამოწოლილან შიგნით დივანებზე,
რაც მოჩანს კარის ჭრილში. ბორდელების გვერდით, უამრავი ნეონის ნათურით
განათებული მართლმადიდებლური ეკლესია აზიდულა. „მთელი ეს უბანი ბოზებით
[პროსტიტუტებით] არის სავსე, ყველა ქუჩა, ისინი ყველა სახლში არიან. შეხედე
ამათ. ყველა ბოზია. „Hello, bitches! [გამარჯობა, ბოზებო!]" ჩავლისას ინგლისურად
გაჰყვირის და ხელს უქნევს, რაც ამ უკანასკნელთა აშკარა ბრაზს ინვევს. „ბოდიში,
რომ ასე ვიქცევი, სულ იმ აბების ბრალია.“ ის წყნარდება, და გზას მოკლებზე ვჭრით
ეკლესიის უკან გამავალი ქუჩაბანდის გავლით. უეცრად შეშდება, ცალ ფეხს ტრო-
ტუარიდან დაბლა ჩამოდგამს და თან სწრაფი მზერით აქეთ-იქით იხედება. შემდეგ
ნელა იხრება ძირს და იღებს ორ კუპიურას ფეხს ქვემოდან. ჩურჩულთა მაჩქარებს

„თხუთმეტი ლარი! შვიდნახევარი შენ, შვიდნახევარი მე – მთელი ქონება!“ ამ დროს კი მობილური ლომბარდში აქვს და თან კრივის ხელთათმანების საყიდლად ფულის შეგროვებას ცდილობდა. თუმცა, ამ საღამოს თავში ხელთათმანები საერთოდ არ უტრიალებს. „რას დალევ?“ მეკითხება. „ლუდს თუ არაყს? მოდი მაღაზიაში შევიდეთ და დიდი ბოთლი ლუდი ვიყიდოთ და გოშასთან ავიტანოთ. ცოტა ხანში ხომ ვერ გამახსენებ? თორემ დამავინწყდება.“

კიდევ რამდენიმე ქუჩა გავიარეთ და ქალაქის იმ ნაწილში მოვხვდით, სადაც უასფალტო ქუჩებია. აქა-იქ ნავის პატარა გროვებს ცეცხლი უკიდია. გარეთ ძალიან ცოტა ხალხია. ემილი ხმამაღლა იწყებს ყოფილი შეყვარებულის სახელის ძახილს, რომელიც წარსულში ძალიან უყვარდა, როცა იმ უბანს ჩავუარეთ, სადაც ის გოგო ცხოვრობდა. მის ძახილს ქუჩის მეორე მხარეს ვიღაც ორი კაცი ეხმიანება. აღმოჩნდა, რომ ემილი იცნობს ერთ მათგანს და ჩვენ მათკენ გავსწიეთ გასაცნობად. კოკა კოლას ბოთლები უჭირავთ და რაღაცას წრუპავენ, ეტყობა, რომ ბოთლებში კოკა კოლა არ ასხია. ემილის მეგობარი დაახლოებით მისი ასაკისაა; მეორე ბევრად უფროსია. ემილმა ჩემი თავი გააცნო და თან აუხსნა, თუ რას ვაკეთებ იქ. ახალგაზრდა კაცს რომანი ჰქვია. „იცი, რომ აქ ოთხიდან სამი კაცი ნარკოტიკზე ზის?“ მეკითხება იგი. „აბა მომხედვე: მე, ემილი, და ეს კაცი, უკვე სამია. ხოლო ერთიდან ერთი ალკოჰოლიკია.“ ეცინება. ემილის ახსენდება ლუდის ყიდვის მისია და უფროს კაცთან ერთად მაღაზიაში შედის. რომანიც აშკარად კაიფშია, მაგრამ მეგობრულ განწყობაზეა. მთელი სერიოზულობით მიხსნის, რომ წიგნი ბათუმზე მოსაწყენი გამოვა; მთავაზობს, რომ სხვა თემა ავირჩიო. როდესაც ემილი ბრუნდება, რომანი მეკითხება, თუ მინდა „მისნაირად გავხდე“, კაიფს გულისხმობს. მე უარს ვეუბნები. „ხვალ სამუშაო აქვს“, ბოდის მოხდასავით ეუბნება ემილი. რომანიც იცნობს გოშას და ჩვენთან ერთად წამოსვლა გადაწყვიტა. ისევ აბებს გვთავაზობენ. ემილი ჯერ უარობს, მაგრამ, როგორც კი სიარულს ვიწყებთ, ერთს კიდევ ყლაპავს. ხნიერ კაცს პიჯაკში აბებით სავსე ფორთოხლისფერი პლასტიკის კონტეინერი აქვს. რომანი შესცქერის მიტოვებულ სახლებს ჩვენ გარშემო და თან ხელებს შლის და წამოიყვრება, „ოხ, ეს გარეუბანი!“ ემილი რაღაცას ბურდლუნებს ვაშლებზე.

ემილი ხშირად მეუბნებოდა, რომ ისეთი ცთუნებებისთვის წინააღმდეგობის გაწევა, როგორიცაა ნარკოტიკი, რაც ბოლო წლებში მის ცხოვრებაში ძალზე აქტუალური გახდა, სულ უფრო და უფრო უჭირდა ხოლმე ზაფხულის გასვლის შემდეგ. ჩვენი შეხვედრებისას ხშირად უგუნებოდ იყო, „დეპრესიას“ განიცდიდა, ან ლოთობის სერიოზულ შემოტევას უმკლავდებოდა. იმ შემთხვევიდან, რომელიც ეს-ესაა აღვწერე, რამდენიმე დღეში ისევ შევხვდი. მხიარულადაც იყო და ცოტათი დარცხვენილიც იმის გამო, რაც მოხდა.

სანამ მე გოშასთან ვრჩებოდი და ინტერვიუს ვიწერდი, ემილი, რომანი, და ის ხნიერი კაცი სანაპიროზე წავიდნენ და იქ კიდევ დალიეს აბები. ემილიმ იმ საღამოს და ღამის განმავლობაში მთლიანობაში თხუთმეტი აბი გადაყლაპა. „ის ხნიერი კაცი სხვა აბებს სვამდა – იმის მსგავსს, გიჟები რომ სვამენ დასაწყნარებლად. სამიშია თუ ძალიან ბევრს მიიღებ; ორივე სახის აბები ასეთია. ვენებს გიფართოვებს და თავს უკეთ გრძნობ. მაგრამ, თუ ძალიან ბევრს დალევ, სისხლი ძალიან სწრაფად მოძრაობს მთელ სხეულში. ათი წლის ბიჭმა დალია ერთხელ ათი ასეთი აბი და დაიღუპა.“ „მაგრამ შენ ხომ თხუთმეტი დალიე?“ ვკითხე მე. „ხო, მაგრამ ეს იყო ხანგრძლივი

დროის განმავლობაში. სინამდვილეში არც მავნო. ჯერ კიდევ შემეძლო აზროვნება; მხოლოდ სხეულს ველარ ვაკონტროლებდი. სანამ დავდიოდი, არა მიშავდა, მაგრამ როგორც კი დავჯექი, თვალებს ველარ ვახელდი. თითქოს შენებებული მქონდა; ასე გამოიყურებოდა ნარკომანები. შინ რომ მივდიოდი გზად მეგობარი შემხვდა და მკითხა წამალი ხომ არ მიგიღიაო [თან ხელით მიჩვენებს, ვითომ ნემსს იკეთებს], მე ვუპასუხე, რომ არა. ეს აბები სინამდვილეში ნარკოტიკი არ არის.... გახსოვს ის ფული რომ ვიპოვეთ? ნაწილი ფულით ლუდი ვიყიდეთ, მაგრამ აზრზე არ ვარ დანარჩენი რა იქნა. ამაზე ასე ამბობენ: „ქარის მოტანილს, ისევ ქარი წაიღებსო.“ ვკითხე რა ჰქვია ამ ორი სახის აბებს. „ბაკლოსანი“ და „ციკლოდოლი“, მიაჯღაბნა ქალაქის ფურცელზე; თან „ციკლოდოლის“ გასწვრივ მიაწერა, „წამალი გიჟებისთვის“. მომდევნო თვეების განმავლობაში ამ ორი წამლის სახელი სულ უფრო ხშირად მესმოდა და როგორც აღმოჩნდა, ისინი უფრო ფართოდ იყო გავრცელებული, ვიდრე თავიდან მეგონა. ხანდახან ამ აბებს ჩუმად სვამდნენ; ზოგჯერ უფრო აშკარად. ორივე შემთხვევაში, მათ მოიხსენიებდნენ, როგორც „სინამდვილეში არა წამდვილ ნარკოტიკს“.

ბათუმის კანონგარეშე მხარე აშკარად თვალშისაცემი იყო, როდესაც ემილისთან ერთად ვსეირნობდი, ან მის მეგობრებთან ერთად ვატარებდი დროს: ალკოჰოლი, ნარკოტიკები, და მუქარები ქუჩაში, რაც შეიძლებოდა თავდასხმაში, ჩხუბში, ან უარესში გადაზრდილიყო. მაგრამ ეს ახალი არ იყო; ამ ახალგაზრდებისთვის ეს ჩვეული რამ იყო და მუდმივად ხდებოდა და ფაქტია, რომ ერთ დროს ვითარება გაცილებით უარესი იყო. ჩვენი თავდაპირველი საუბრებისას და ინტერვიუებისას ამ თემას მუდმივად ვუბრუნდებოდი, როცა ჩემი ინფორმანტები ბავშვობის გამოცდილებაზე და „ბაბუს“ პერიოდზე მიყვებოდნენ.

გაზრდა „გარდამავალ პერიოდში“

ბნელი დროება. ემილი ტახტზე ზის. მაგიდაზე აწყვია ცარიელი ყავის ფინჯნები ჩემს მაგნიტოფონთან და ინგლისური ზმნების წიგნთან ერთად, რომელიც ცოტა ხნით გვერდზე გადავდეთ. ემილი თავის ბავშვობაზე ლაპარაკობს. „პატარა რომ ვიყავი, კარგი ბავშვობა არ მქონდა. მაშინ დავიბადე, საბჭოთა კავშირი რომ დაიშალა; ცუდი დრო იყო. იმ პერიოდში ადამიანები ერთმანეთს პურის გულისთვის ხოცავდნენ. ჩემი ბავშვობა არ იყო კარგი. ამერიკასავით, ან ევროპასავით არ ვიყავით – ეს იყო საქართველო! მახსოვს დედა სანთელზე მიდუღებდა ჩაის, როცა ავად ვიყავი, იმიტომ, რომ დენი არ გვექონდა; არ გვექონდა გაზი, არც ნავთი. ბნელი დრო იყო.... აბაშიძე... როცა აქ ასლან აბაშიძე იყო, ხალხი ფიქრობდა რომ კარგი კაცი იყო – მეც ასე მეგონა. ხალხმა არაფერი იცოდა მის შესახებ; ჩვენს თვალში ის კარგი კაცი იყო. მაგრამ ბნელი დრო იყო; ქურდების კანონი იყო. პოლიცია არ ფუნქციონირებდა, იმიტომ, რომ თუ რაიმეს მოიპარავდი და დაგიჭერდნენ, შეგეძლო სადღაც ასი ლარი გადაგეხადა და თავს დაგანებებდნენ. იმ დროს უამრავი ნარკოტიკი და ნარკომანი იყო, იმიტომ, რომ ასლან აბაშიძე იყო როგორც... როგორც ნარკობარონი, დონი, პეროინის ქარხანა ჰქონდა და სხვა ქვეყნებიდანაც შემოჰქონდა. მახსოვს, რომ ძალიან ღარიბები ვიყავით; თერთმეტის ვიყავი – არა, ექვსის – როდესაც ჩემი ძმა რუსეთში წავიდა და ორი წელი მისგან არაფერი გვსმენია და დედაჩემი ძალიან ცუდ ხასიათზე იყო იმიტომ, რომ თავის შვილზე არაფერი იცოდა. ბოლოს გავიგეთ, რომ მოსკოვში

იყო. შემდეგ მე... მახსოვს ჩემი მეგობრები, ჩემი ბავშვობის მეგობრები და მე – ჩვენ დავინწყეთ რაღაცეების მოპარვა, მაგრამ ეს იყო მხოლოდ ბავშვური თამაში. პატარა ნივთებს ვიპარავდით, ბევრ სხვადასხვა რამეს. დავინწყეთ მინდორში კარტოფილის მოპარვით [იციან]. მერე იყო უფრო მეტი და მეტი; დავინწყეთ ლითონის მოპარვა, მერე მანქანის მაგნიტოფონების.... თუ ქურდი იყავი, შენთვის კარგი დრო იყო, ანდა მკვლელებისთვის, იმიტომ, რომ შავური კანონი იყო. და ყველა პატარა ბიჭი ასე იქცეოდა, 'მე განგსტერი ვარ' ან კიდევ 'მე ვარ უპ-უპ.' მერე აბაშიძე გაიქცა და ყველა მისი საიდუმლო გამოაშკარავდა.“

მეორე ინტერვიუში, არმენი, ემილივით ოცი წლის ახალგაზრდა, იხსენებს მსგავს ამბებს: „აბაშიძის აქ ყოფნისას... ცხრა საათის, ათი საათის შემდეგ, როცა შუქი არ იყო, ქუჩაში გარეთ ვერ გახვიდოდი. ათი წლის წინ... ექვსი წლის წინ, მის აქ ყოფნაში მე თხუთმეტი წლის ვიყავი. გარეთ რომ გავდიოდი, დიდი დანა მქონდა, ან სხვა რაღაც თან, იმიტომ რომ, თუ ვინმე მოდიოდა და ბნელოდა, გეტყოდნენ, 'მომეცი მობილური და ფული და ყველაფერი.' მე არ მეშინოდა. თუ ვინმე მოვიდოდა ჩემთან ლამით და დანას მაჩვენებდა და მეტყოდა მიმეცა მისთვის ჩემი მობილური და ფული, მე ვუპასუხებდი, 'რა? მე რა ფული უნდა მქონდეს? ხუთი ლარი, ათი ლარი – ეს არაფერია; აჰა წაიღე!' [იციან]. მაგრამ სიცოცხლე [უცებ ჩუმდება] – რაღაც თხუთმეტი ლარის გულისთვის შეიძლება სიცოცხლე დამეკარგა. იმ დროს მე ვცხოვრობდი [ახსენებს იმ უბანს]. ახლა ეს კარგი ადგილია, მაგრამ როცა მე იქ ვცხოვრობდი, არავის შეეძლო იქ ლამით გავლა, იმიტომ რომ ყოველი მეორე კაცი ნარკოტიკს იღებდა და ყაჩაღები და მკვლელები იყვნენ. ერთხელაც, ლამის თორმეტზე, ან პირველ საათზე სახლში ვიყავი, შუქი არ იყო, არაფერი არ იყო და უცებ ვიღაცა ხელს მტაცებს ზურგიდან, დანას მადებს აი აქ, [კისერზე მაჩვენებს] და მეუბნება, 'მოიტა, მობილური, ფული, ტანსაცმელი, ყველაფერი.' ჩემს საკუთარ ბინაში ვარ! სადაც ვცხოვრობ! ვის უნდა ექნა ეს? და ვეუბნები, 'კარგი, მოგცემ, მაგრამ ვინა ხარ? არ გეშინია სადაც ხარ იმის?' ის კი მპასუხობს, მე ჩემს სახლში ვარ. შენ ვინ ხარ? ვიფიქრე, 'კარგი მივცემ ყველაფერს, ფულს,' მაგრამ ჯერ კიდევ ვერ ვხედავ მას. და ვეუბნები, 'სახე მაჩვენე,' და ის იღებს ტელეფონს და ეკრანის შუქზე სახეს მიჩვენებს. ის ჩემი მეგობარი იყო! მას არ დაუნახია, რომ ეს მე ვიყავი. ოხ, როგორ ვიცინეთ. შეიძლება ესროლა ჩემთვის – უუპ. მერე, ერთი დღის შემდეგ, ყველამ გაიგო ამ ამბის შესახებ, და ყველა იცინოდა ამაზე. ოხ, რა კარგი იყო. ასე იყო მაშინ; ახლა ყოველი მეორე ციხეშია.“

არმენისათვის, ასევე ემილისა და სხვებისთვის, ცხოვრება აშკარად უკეთესი გახდა. ბევრი დამნაშავე, ვინც ქუჩებში დაძრწოდა, ციხეში იჯდა, და ახლა იოლი იყო ქუჩაში ლამით გასვლა. უკან წარსულში მოხედვისას, ჩემს ინფორმანტებს ესმოდათ, რომ მათი ბავშვობა ისეთი არ იყო, როგორც სხვა ადგილებში, „ამერიკასავით, ან ევროპასავით არ იყო,“ როგორც ემილიმ მითხრა. და მაინც, რაც მაშინ ხდებოდა, მათთვის ნორმალური იყო. მათთვის, ეგრეთ წოდებული „გარდამავალი პერიოდი“ არ წარმოადგენდა ისეთ სიტუაციას, რომელთანაც საჭირო იყო ადაპტაცია, როგორც ეს მათ მშობლებს დაემართათ.

1990-იანი წლების აზრი გასაგები მხოლოდ ასლან აბაშიძის გაძევების მერე გახდა. ახლად იწყებდა წამოტივტივებას ისეთი კითხვები, როგორიცაა, რას ჰქონდა მნიშვნელობა განვლილ პერიოდში, როგორ იყო ადრე, რა და როგორ მიმართებაში იყო „ახლა“ წარსულთან. მიუხედავად იმისა, რომ 1990-იანი წლები აღსავსე იყო გაუ-

რკვეველი პოლიტიკით და დრამატული სოციალური ცვლილებებით, ისინი ასევე იმ ბავშვური გართობების ფონს ჰქმნიდნენ, რომელიც ვილაციისთვის ძალიან ჩვეული რამ იყო – ბაყაყებით თამაში საბჭოთა შენობების ნანგრევების გუბებში, განგსტერებად თავის წარმოდგენა ნარკოტიკების გადამამუშავებელი საწარმოს შეიარაღებული დაცვის სიახლოვეს, სკოლაში სიარული, თუ გაკვეთილების გაცდენა, მოპარვა გასართობად, თუ სხვების პატივისცემის მოსაპოვებლად, ჩხუბი უბნის ბიჭებთან, ქუჩიდან უპატრონო ლეკვების აყვანა, ალკოჰოლსა და სხვა ნივთიერებებთან ექსპერიმენტები, გარე სამყაროს შიში და ამავე დროს მასზე გაცინება.

გარდა იმისა, რომ 1990-იანი წლები ბავშვობის მოგონებების ანტურაჟს ჰქმნიდა, იმ დრომ ასევე მაშინდელი ჩვეული ქცევა დაუტოვა ადამიანებს მემკვიდრეობად. სწორედ ეს იყო, რის შესახებაც ახალგაზრდებმა იცოდნენ. ემილის სიტყვებით, ეს იყო „ბნელი დრო“ არა უბრალოდ იმიტომ, რომ შუქი არ იყო, არამედ იმიტომაც, რომ „მაშინ იყო ქურდების სამყარო“; ყაჩაღები და მკვლელები ბოგინობდნენ. ემილისთან სეირნობისას აშკარა იყო, რომ დანები ქუჩაში ჯერ კიდევ ფიგურირებდა და ადამიანები ჯერ კიდევ იღებდნენ ნარკოტიკებს. კრიმინალური სამყაროს ორგანიზატორები შესაძლოა ციხეში იჯდნენ, როგორც არმენმა თქვა, მაგრამ მათი მემკვიდრეობა ჯერ კიდევ არ გამქრალა.

როგორც რომანმა, ახალგაზრდა ნარკომანმა, თქვა, „ოთხიდან სამი ნარკოტიკზე ზის და ყოველი ერთიდან ერთი ალკოჰოლიკია.“ ამის გადამონმება ოფიციალურ სტატისტიკაში იოლი არ იყო. თუმცა, აშშ-ის სახელმწიფო დეპარტამენტის მოხსენების (ციტატა Otiashvili, Sarosi and Somogyi 2008 მიხედვით) შეფასებით საქართველოში, იმ დროს, (2007), მთლიანი მოსახლეობის 4.6 მილიონიდან 240 000-დან 350 000-მდე ადამიანი ნარკოტიკის მომხმარებელი იყო. სამწუხაროდ, ამ ციფრის სისწორე გაურკვეველია, რადგანაც მოხსენება არ განმარტავს „ნარკოტიკის მომხმარებელს“, თუმცა სხვა კვლევებში მითითებულია ქვეყანაში ნარკოტიკისა და ალკოჰოლის მოხმარების გაზრდის შესახებ, განსაკუთრებით მამაკაცებში (იქვე; Dudwick 2003: 227, 252). ბათუმის ქუჩის კუთხეებში, დღის ნებისმიერ დროს ჯერ კიდევ ნახავდით თრობის ქვეშ მყოფ კაცებს. 1990-იანი წლები ბნელი დრო იყო და მათი გავლენა საზოგადოებაში თანამედროვე აზრდილების სახით კვლავ შემორჩენილიყო. როგორც მეორე თავში აღვნიშნე, სააკაშვილის მტკიცებით, 1990-იანი წლების ბევრი უკანონობა, ჩვეულებები და დაჯგუფებები აღარ არსებობდა – და მაინც რალაცნაირად აგრძელებდნენ არსებობას და ახდენდნენ ზეგავლენას.

კიდევ ერთი რამ გადაურჩა 1990-იან წლებს, ეს იყო მეგობრობა, რომელიც ჩემს ინფორმანტებს ყმანვილობისას ჩამოუყალიბდათ. ქვემოთ განხილულია, თუ როგორ საუბრობდნენ ეს ახალგაზრდები ძმაცაცობაზე, რას ნიშნავდა ის მათთვის და როგორ იყენებდნენ მას – როგორ მოხდა, რომ მეგობრობამ, რომელსაც ორგანიზებულ დანაშაულთან კავშირში მოიხსენიებდნენ, თავი დააღწია ცვლილებებს და თავის თავში 1990-იანი წლების მემკვიდრეობა შემოინახა, კარგიც და ცუდიც.

საძმოები და კაი კაცები

პატიოსანი ქურდი. დაახლოებით შუადღე იყო, ავთო რომ შემოიჭრა. მე და ემილი ვსხედვართ თენგუს მშობლების ბინის სასტუმრო ოთახში, ქალაქის ცენტრში, სადაც ინტერვიუს ვატარებ ოცდაერთი წლის თენგუსთან, და მის უმცროს ძმასთან, მამუ-

კასთან. წინა ღამეს თენგუ მეგობრებთან ერთად სვამდა, რამაც მისი მშობლების უკმაყოფილება გამოიწვია. დილით ამის გამო იჩხუბეს და დანამდვილებით არც ვიცოდით შევხვდებოდით, თუ არა ერთმანეთს. თენგუ დაღლილი ჩანს. ხშირი შავი თმა დაუფარცხნელი აქვს, ხმა სიგარეტისგან დაბოხებულია. სუფრა განწყობილია ნამცხვრებით, მინის თხილით, თურქული ყავით, რომელიც თენგუს დედამ მოამზადა. ჩვენ განვიხილავთ, თუ რას ნიშნავს იყო კაცი საქართველოში.

ინტერვიუ გვინწყდება, რადგან ავთო შემოდის და მოწყვეტით ეშვება სკამზე. მოუსვენარი მოძრაობები აქვს, მზერა დაბინდული. დანარჩენებთან შედარებით უფრო ახალი და მოხდენილი ტანსაცმელი აცვია. მაჯაზე თეთრი და ვარდისფერი ხელოვნური ბრილიანტებით შემკული დიდი საათი უკეთია, რომელიც ძველი სკამებით და პატარა მაგიდით განწყობილი ოთახის ინტერიერთან აბსოლუტურ კონტრასტს ქმნის. თენგუ უხსნის, თუ ვინ ვარ და იქ რას ვაკეთებდით და ავთო მეკითხება მასთან რაიმე შეკითხვა ხომ არ მაქვს. ცნობისმოყვარეობის გამო ვეკითხები, თუ სად იყიდა ეს საათი. „არ მიყიდა: მოვიპარე! სწრაფად მპასუხობს. როგორც ჩანს, მისი პროფესია ქურდობაა. ხანდახან ასევე საზღვარზე თურქეთიდან პატარა პოლიეთილენის პარკებით გადაყლაპული ნარკოტიკი გადმოაქვს. ძირითადად საკუთარი მოხმარებისთვის, მარწმუნებს იგი; იგი ნარკოგამსაღებელი არ არის და აუცილებლად თვლის, რომ ამას ხაზი გაუსვას.

ავთო ერთვება ჩვენს დისკუსიაში მამაკაცობაზე და პატარა ჯგუფი მალე თანხმდება, რომ კაიკაცობის არქეტიპად სწორედ ავთოს მამა შეიძლება ჩაითვალოს: პატიოსანი, ჭკვიანი, რესპექტაბელური, ოჯახის ნამდვილი მარჩენალი. სულ ცოტა ხნის წინ, როცა ავთო თავის ქურდულ ცხოვრებას აღწერდა, იგი მამამისთან სრულ კონტრასტს ქმნიდა, ახლა კი ამ კონტრასტის ფონზე, ის უცებ კარგი კაცის ანტიპოდად წარმოგვიდგება. ჩვენი დისკუსია გაურკვეველობაში გაეხვია და დანარჩენებმაც ნამოინყეს კაი კაცის მნიშვნელობის გარჩევა ამ კონკრეტულ სიტუაციაში. სუფრაზე სახლის ღვინო შემოაქვთ, და თენგუ სადღეგრძელოში ავთოს არწმუნებს, რომ თუმცა ის ქურდია, პირველ რიგში, ის კარგი მეგობარია: კაი გული და კაი სული აქვს.

ავთო ჩემს ინფორმანტებში ერთადერთი არ იყო, ვინც არც თუ ისე კანონიერ საქმიანობაში იყო ჩართული, თუმცა იგი იმ მცირერიცხოვან წრეს ეკუთვნოდა, ვინც ამას არც მალავდა, ისიც კი განუზრახავს, რომ ერვენებინა ჩემთვის, თუ როგორ ხდებოდა ნარკოტიკების გასაღება ქუჩებში, ანდა ჩემი გულისთვის მოეპარა, თუ რაიმე დამჭირდებოდა. მიუხედავად ამისა, ავთოს ყოველთვის უწევდა იმის ხაზგასმა, თუ რანაირი დამნაშავე იყო ის და, რომ მისი საქმიანობა, რაღაც გაგებით, მორალურად თუნდაც არასწორი რომც ყოფილიყო, ის მაინც მორალური კაცი იყო. ეს მტკიცდებოდა მისი „კაი გულის“ და „კაი სულის“ მეგობრის ბუნებით. ის ქურდი იყო, მაგრამ პატივცემული ქურდი და მის მეგობრებს მისი ნდობა შეეძლოთ. ანალოგიურად, როდესაც ემილი აბებს ღებულობდა, აჩემებული ჰქონდა, რომ ეს „სინამდვილეში ნარკოტიკი“ არ იყო და იგი არ იყო „ნარკომანი“. ორივე მათგანი ესწრაფვოდა პატივისცემას და მორალურ ავტორიტეტს კარგი კაცის სტატუსით, ვინც ხანდახან ცუდს სჩადიოდა, მაგრამ არა როგორც „განგსტერი“, ან „რეციდივისტი“.

როგორც ჩანს, ამ ყოველივეს განმსაზღვრელი იყო ძმაკაცის პოზიცია. ემილიმ ერთ-ერთ ინტერვიუში ამიხსნა, რომ ძმაკაცობა ნიშნავდა მეგობრობაზე მეტს: „ეს სრულიად განსხვავებულია, რადგან ის, ვისაც ძმაკაცი ჰქვია, არის როგორც ძმა,

[„ძმა“ + „კაცი“]. ეს ისეთი კაცია, ვინც შენი ძმაა, მაგრამ არა სისხლისმიერი ნათესაობით; ეს არის სულისა და გულის კავშირი. და ეს ნიშნავს – ამას ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს საქართველოში. თუ ადამიანს ძმაკაცს ეძახი, მას შენს მეგობრობას უჩვენებ. ძნელია ასახსნელად, მაგრამ ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს.“

ამ გაგებით, ძმაკაცობა ის კი არ იყო, რასაც მავანი წარმოადგენდა, არამედ ის, რასაც იგი აკეთებდა. ეს მდგომარეობდა იმაში, რომ ყოველთვის მზად ყოფილიყავი დასახმარებლად რა პრობლემაც არ უნდა ყოფილიყო. სამშაქაცო არ შემოიფარგლებოდა ჩემი ნაცნობი ახალგაზრდების ჯგუფით და თუმცა, როგორც მოგვიანებით დავინახავთ, ის ხშირად არსებული სიტუაციისა და ზნელი მხარის მიმართებაში ყალიბდებოდა, მას ხანგრძლივი ისტორია ჰქონდა საქართველოში და ღირსების, ზნეობრიობის და ერთგულების აღმნიშვნელი იყო როგორც ახალგაზრდა კაცების, ასევე ქალებისთვისაც.

იმ დროსვე დავინწყე ინტერვიუების ჩატარება პატარა ფოკუს ჯგუფში უნივერსიტეტის ოთხ სტუდენტთან: ორ ბიჭთან (აჩიკო და გიზო) და ორ გოგოსთან (მაია და ხატია). ისინი პოლიტოლოგიის მაგისტრატურის ბოლო კურსზე სწავლობდნენ. გარდა იმისა, რომ თარგმანში და ფორმალურ ინსტიტუტებთან, როგორიც იყო არასამთავრობო ორგანიზაციები და დასაქმების ოფისები, ინტერვიუების ორგანიზებაში მეხმარებოდნენ, ეს ოთხეული რამდენიმე დღე ჩემს ბინაში იკრიბებოდა ამა თუ იმ საკითხის განსახილველად. „სამშაქაცოებზე“ ლაპარაკისას, ემილის, თენგუს, და ავთოს მსგავსად, ისინიც ხაზს უსვამდნენ იმ ფაქტს, რომ ეს ეხებოდა ღირსებას, ერთგვარი ნათესაობის ფორმას წარმოადგენდა და ქართული ტრადიცია იყო. ეს ძალიან ჰგავდა იმას, როდესაც ჩემი ინფორმანტები ხაზს უსვამდნენ, რომ ისინი იყვნენ „ქართველები“, მიუხედავად იმისა, რომ მათ პასპორტებში ეწერათ, რომ ისინი იყვნენ რუსები, უკრაინელები, ან სომხები, ისინი „ქართველობას“ განიხილავდნენ ღირსების საკითხებთან მიმართებაში.

„სამშაქაცოების“ კულტურული ფესვები

როგორც ქართველი ეთნოგრაფი ვერა ბარდაველიძე აღნიშნავს, ძმაკაცობის ტრადიცია, სავარაუდოდ მცირედი განსხვავებული ფორმით, სათავეს იღებს ბერძენი ისტორიკოსის ჰეროდოტეს დროიდან, რომელმაც პირველმა მოიხსენია იგი ძველი ნელთალრიცხვის მეხუთე საუკუნეში შავი ზღვის რეგიონში თავის მოგზაურობასთან დაკავშირებით (Bardavelidze 1984: 176). ძმაკაცობის, როგორც ინსტიტუტის კვალს, შეიძლება წავაწყდეთ მეთორმეტე საუკუნის ფეოდალურ საქართველოში (იქვე: 180). ძმად (და დად) შეფიცვა წარმოადგენდა ინსტიტუტს, რომლის მეშვეობითაც, ერთი მხრივ, მეტად თუ ნაკლებად დამოუკიდებელი სოციალური ორგანიზაციების წინამძღოლები და, მეორე მხრივ, მეფეები ქმნიდნენ სოციალურ და პოლიტიკურ ალიანსებს. ძმადნაფიცობა აკისრებდა მშვიდობის შენარჩუნების, ურთიერთმხარდაჭერის და ერთგულების და თავგანწირვის კოდექსის დაცვის ვალდებულებას. ძმადნაფიცის გულისთვის კაცი მზად იყო ბრძოლაში თავი გაენირა (იქვე: 185). უფრო მეტიც, შეფიცვა ემსახურებოდა მშვიდობის შენარჩუნებას მთის სოფლებს შორის; მთლიანად კავკასიის მთიან რეგიონში, მთელი სოფლები სისხლით შეფიცულან სამოად საერთო მტრის წინააღმდეგ (იქვე: 179).

მიუხედავად თავისი უძველესი წარმომავლობისა, ძმაკაცობის ინსტიტუტი ყოველდღიური ყოფის მნიშვნელოვან ასპექტად დარჩა საქართველოს ბევრ კუთხეში.

თავის ნაშრომში ნათესაობასა და ქორწინების შესახებ დასავლეთ საქართველოს სოფლებში 1980-იან წლებში, თამარა დრაგაძე აღნიშნავს, რომ სამძაქაცოები (რომელსაც აქ იცნობდნენ, როგორც *ძმობას*) მიიჩნეოდა „სულიერი ნათესაობის“ ერთგვარ ფორმად და გაგებული იყო სისხლით ნათესაობისგან საპირისპირო სახედ. სულიერი ნათესაობას ის უპირატესობა ჰქონდა, რომ მისი დარღვევა არ შეიძლებოდა, მაშინ როდესაც სისხლით ნათესავთა მიმართ ვალდებულებები ზოგ შემთხვევაში შეიძლება დარღვეულიყო (Dragadze 1988: 115). დრაგაძე განასხვავებდა სამი სახის ძმობას: ძუძუმტეობას (*რძის ძმობა*), შეფიცულ (*ძმადნაფიცობას*) და ნათლიობას. ძუძუმტეობის ურთიერთობა ყალიბდებოდა იმ ბავშვებს შორის, რომლებსაც ერთი ძუძუ ჰქონდათ ნანოვი, ხოლო ნათლიობა იყო ბავშვის საზიარო მშობლობა. ჩვენ უფრო მეტად გვანტერესებს ძმადნაფიცობა, რომელიც ბევრი რამით ჰგავდა ახალგაზრდების ურთიერთობას ბათუმში, მიუხედავად იმისა, რომ გარკვეულწილად მას უფრო რიტუალური ხასიათი ჰქონდა.

დრაგაძის კვლევის მიხედვით, ძმადნაფიცობას შეიძლებოდა ადგილი ჰქონოდა მხოლოდ იმათ შორის, ვინც თანასწორ სოციალურ წრეს და ერთ ასაკობრივ ჯგუფს ეკუთვნოდა. ჩვეულებრივად, ეს ორ ბიჭს, ან ორ გოგოს შორის ხდებოდა, თუმცა გენდერით შეზღუდული არ იყო. მაგალითად, ორი პიროვნება ძმად იფიცებოდა, თუ არ სურდათ ერთმანეთზე, ან ერთმანეთის ოჯახის წევრზე დაქორწინება, მაგრამ მაინც ენადათ იმგვარი ახლო ურთიერთობა ჰქონოდათ, რაც არანათესავთან შეუძლებელი იყო. ეს ორთა შორის ხდებოდა, მხოლოდ ორი მთავარი გმირი და მათი ოჯახის უახლოესი წევრები იყვნენ ჩართულები. ძმად შეფიცვა ჩვეულებრივ ცერემონიით ხდებოდა: ორივე ადამიანი მონმის თანდასწრებით მარჯვენა ხელს ისერავდა და შემდეგ ერთმანეთს ადებდა შემდეგი სიტყვების წარმოთქმით: „ჩვენ შევურევთ ჩვენს სისხლს და ძმებად ვიფიცებით.“ წარმოთქმული სიტყვები უფრო მეტს ნიშნავდა ვიდრე სისხლის შერევას. თეორიულად, ასეთი განცხადების შემდეგ, მათ შთამომავლებს შვიდ თაობამდე აღარ შეეძლოთ ერთმანეთთან დაქორწინება, თუმცა საზოგადოების მეხსიერება ამ საკითხში ასე შორს არ მიდიოდა. (იქვე: 119).

როგორც დრაგაძე აღნიშნავს, „ძმად/დადნაფიცის ნებისმიერ დროს გულლიად უნდა ნდომოდა შენი მიღება, როცა კი სთხოვდი ფული და პროდუქტი ესესხებინა (თუმცა არ ერუქებინა), სტუმართმოყვარედ გაგმასპინძლებოდა და ცხოვრებისეულ კრიზისებში გვერდით დაგდგომოდა, განსაკუთრებით დაკრძალვებზე. მისი ნდობა უნდა გქონოდა, რომ არასდროს მოგატყუებდა და იმას, ვინც ძმად, ან დადნაფიცს უღალატებდა თემი მოიკვეთდა და ‘არაადამიანად’ (ადამიანი არ არის) ჩათვლიდა“ (იქვე: 119).

სამძაქაცოები ბათუმში

მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთ ჩემს ინფორმანტს უთქვამს, რომ მათ ძმობა ჰქონდათ შეფიცული სისხლის შერევით, იმასაც აყოლებდნენ, რომ ეს ძირითადად „გასართობად“ გააკეთეს, ტრადიციების მისაბამად; თავად რიტუალი არ იყო აუცილებელი წინაპირობა. თუმცაღა, ისინი ერთგულად იცავდნენ ძმაცაცობის მორალურ კოდექსს და ზოგჯერ მის ლექსიკასაც იყენებდნენ, როგორიცაა მაგალითად, „ღირსება“, „მტრები“ და „ერთგულება“ – როდესაც აღმინერდნენ ბავშვობის ჩხუბებს სხვა უბნების, ან სამძაქაცოების ბიჭებთან.

ეს ტრადიცია ბავშვურ თამაშად არ ითვლებოდა და არც მხოლოდ ჩემი ნაცნობი ახალგაზრდების ჯგუფით შემოიფარგლებოდა. ის უფრო ფართო აუდიტორიაშიც იყო გავრცელებული. უნივერსიტეტის სტუდენტების ფოკუს-ჯგუფში ინტერვიუს ჩატარებისას დისკუსიის თემად ძმაკაცობა შევთავაზე. როგორც ერთ-ერთმა ბიჭმა, გიზომ აღნიშნა, „ძმაკაცებმა იციან თავიანთი ურთიერთობის ფასი და უფრთხილდებიან მას. მაგალითად, ვთქვათ ერთ-ერთ შენს მეგობარს პრობლემები აქვს, შენ უნდა დაეხმარო მას მაშინაც კი, თუ რაიმე შენი საქმე გაქვს გასაკეთებელი. იყო კარგი ძმაკაცი ნიშნავს, რომ ყველაფერში გვერდში დაუდგე შენს მეგობრებს და, რომ არ არსებობს საგანი, რაზედაც ვერ ილაპარაკებთ ერთმანეთთან და არაფერი, რაც ერთმანეთზე არ გეცოდინებათ – ძმაკაცმა ყველაფერი იცის თავისი ძმაკაცების პრობლემების შესახებ. ზოგჯერ შესაძლოა, გაბრაზდე შენს ძმაკაცზე, მაგრამ აპატიებ მას, ეს არის პატივისცემის და გულის ურთიერთობა.“ როგორც ისტორიული მემკვიდრეობა, ძმაკაცობა, განაგრძო მან, საკუთარ თავში ეროვნული ეთოსის გრძნობას ატარებდა.

იმავე ინტერვიუში, ხატიამ თქვა, რომ ვერც კი წარმოუდგენია გათხოვება ისეთ ვინმეზე, ვინც ვილაცის „ძმაკაცი“ არ იქნებოდა. როგორც მან განმიმარტა, „მე მირჩევნია ისეთი ბიჭები, ვისაც კარგი ურთიერთობა აქვს სხვა ბიჭებთან, ძმაკაცებთან, ბიჭი, ვისაც კარგად ახსოვს და იცის თავისი ადგილი. ჯგუფში შეიძლება სამი, ან ხუთი, ან ექვსი ბიჭი იყოს; ერთი ბიჭის ძმაკაცი დანარჩენების ძმაკაციცაა, ასე რომ ეს კლანივითაა. აუცილებელი არაა ლიდერი იყოს, მაგრამ საძმაკაცოს წევრი უნდა იყოს. მტკიცე სიტყვა უნდა ჰქონდეს; მტკიცე და პატივსაცემი.“ ამ გაგებით, ძმაკაცობა არ იყო უბრალოდ „სუბკულტურა“, რომლის იდეალებიც ვიწრო წრის გარეთ არ ფასდებოდა; ეს ამავდროულად ფართოდ გავრცელებული გზა იყო ახალგაზრდა კაცის ღირსების აღიარებისა. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოში „ძმაკაცობა“ საყოველთაო ეროვნული ინსტიტუტია, როგორც იგი სტუდენტებმა და ამ ახალგაზრდებმაც დამიხასიათეს, ის თუ როგორ აღწერდნენ მას ჩემი ინფორმანტები, მხოლოდ ამ კონკრეტულ ჯგუფს ახასიათებდა, რადგანაც ისინი „კარგ“ ან „სწორ“ კაცად ყოფნას თავისებური გაგებით მოიაზრებდნენ, როგორც სხვადასხვა კონკრეტული დახმარების განწევას.

პატარა ჩიტები. არმენი, ემილი და მე ჩემს ბინაში სკამებზე ვსხედვართ. მათ თან პატარა ბოთლი არაყი და ატმის წვენი მოიტანეს, დათრობას არ აპირებდნენ, მხოლოდ რამდენიმე სადღეგრძელოს იტყოდნენ, სანამ ჯერ კიდევ უცნობი ადგილებისკენ წავიდოდით. „მინდა ერთი ამბავი მოგიყვებ, პატარა ზღაპარი,“ ამბობს ემილი ჭიქის აწევით. „იყო ერთი პატარა ჩიტი, რომელიც ცხოვრობდა ფრიალო კლდეებით შემოსაზღვრულ კრატერში. ეს ნესტიანი ადგილი იყო, სადაც მზე არ ანათებდა, ჩრდილი იდგა. როდესაც პატარა ჩიტი მალლა მზეს უცქერდა ხოლმე, მფრინავ არწივებს ხედავდა და იმედი ჰქონდა და ოცნებობდა იმ არწივებისნაირი ყოფილიყო. და ეს ჩიტი ცდილობდა და ცდილობდა არწივებთან აფრენას, და ერთ დღეს მან ეს შეძლო და აფრინდა არწივებთან. მაგრამ პატარა ჩიტს მეგობრებიც ჰყავდა, ვისთან ერთადაც ცხოვრობდა ჩრდილში და როდესაც მზესთან აფრინდა, დაავიწყდა თავისი მეგობრები. ცოტა ხანში მას უფრო მალლა მოუწია აფრენა და განაგრძო მალლა და მალლა ასვლა, სანამ კოსმოსში არ აღმოჩნდა და ფრენა ველარ განაგრძო. დაიწყო ვარდნა ქვევით და ქვევით; დაეშვა იმ ადგილამდე, სადაც მისი მეგობრები ცხოვრობ-

დნენ და უფრო ქვემოთაც კი ჩავარდა. ეს სადღეგრძელოა იმისა, რომ შენი მეგობრები არ უნდა დაივინყო. თუ ცხოვრების კარგი პერიოდი გვაქვს, თუ ფული გვაქვს, ან ესა, თუ ის, არ უნდა დავივინყოთ ჩვენი მეგობრები, რადგანაც ფული, რომელიც დღეს გაქვს, ხვალ შეიძლება აღარ გქონდეს.“

ემილის სადღეგრძელოში, ფულისკენ სწრაფვა უარყოფითად იყო აღწერილი – ეს ნიშნავდა, რომ მავანს მეგობრები აღარ ახსენდებოდა. „ჩრდილები“, როგორც მან მოგვიანებით ახსნა, განასახიერებდნენ მძიმე სიტუაციას, რაშიც მას და მის მეგობრებს ცხოვრება უწევდა და აიძულებდა ერთად შეკრულიყვნენ ამ მდგომარეობაში გადასარჩენად და ცუდი გავლენების თავიდან ასაცილებლად. მნიშვნელოვანი იყო, თქვა მან, იმის ცოდნა, თუ ვინ იყავი და ვის შეიძლებოდა ნდობოდი და დაგემტკიცებინა, რომ ხალხს შენი ნდობა შეეძლო.

მოგვიანებით რომანმა ჩემს ბინაში გამომიარა და თავის სახლში სტუმრად წამიყვანა. უკვე გვიანი იყო, მაგრამ რომანმა დაიჟინა, რომ წავსულიყავით ემილისთან და ერთ მათ საერთო მეგობართან – ნიკოსთან ერთად.

წასული, მაგრამ ჩვენთან მყოფი მეგობრების მუზეუმი. გაურკვეველი დროა, სადღაც ღამის ორ საათსა და დილის ხუთ საათს შორის. ემილი და ნიკო გავიდნენ რაიმე საჭმელის საშოვნელად. ჯიბეები ამოვისუფთავეთ საჭირო თანხის შესაგროვებლად. რომანი მიწყებს იმის ახსნას, თუ რა ნივთები აქვს თავის ოთახში. „ნივთებს ვაგროვებ. არ ვიცი რატომ. შეიძლება იმიტომაცაა, რომ ცარიელი სიგარეტის კოლოფები მიყრია ყველგან.“ ოთახის კუთხისკენ მითითებს, სადაც უამრავი კოლოფი უწესრიგოდაა დახვავებული. „ეს მარტო ჩემი არ არის, ჩემი მეგობრების კოლოფებიცაა, რომელიც აქ ყოფნისას მოწიეს. აი ცარიელი Marlboro Light-ის კოლოფი – ალბათ კარგი დღე გექონდა; ძვირი ღირს. აქ ზოგიერთი Lucky Strike-ია. Pall Mall Slim ჩემი არ არის; ეს გოგოსგანაა. უმეტესობა, რაც აქაა უფასოა, მაგრამ, როცა ფული მაქვს, ათას რამეში ვხარჯავ. როცა ფულს ნივთებად ვაქცევ, ალკოჰოლში და ასეთ რაღაცეებში აღარ მეხარჯება. ხომ იცი, როცა ფული ნივთებად იქცევა, ისინი ველარ გაქრება.“

ის განაგრძობს სხვა ნივთების ჩვენებას: მარკების, ძველი წიგნების, თილისმების, მერსედესის კაპოტის ემბლემის, ქამრის ბალთების, საბჭოთა სამკერდე ნიშნების. „კიდევ მაქვს ბანკნოტების და მონეტების პატარა კოლექცია“. თაროდან პატარა ყუთს იღებს. „სულ ორიანებია: ორი დოლარი, ორი მანეთი, ორი იენი, ყველაფრის ორიანი, ის უნდა იყოს ორი. ზოგიერთი ნივთი რაღაცაში გავუცვალე მეგობრებს, ხოლო უმრავლესობა კი ნაჩუქარია. ეს ტუჩის გარმონია, რომელიც ჩემმა მეგობარმა მაგუმ გამომიგზავნა მოსკოვიდან; ეს გიტარა მეგობრისგანაა, რომელიც ახლა სანკტ-პეტერბურგშია. ეს პატარა მუზეუმივითაა. მე მიჭირს მარტო ყოფნა, მარტო ძილი ოთახში. მე მირჩევნია ოთახში მეგობრებთან ერთად ძილი, ან გოგოსთან ერთად. ალბათ რომ დავბერდები, შევძლებ მარტო ძილს, მაგრამ ახლა არა. ამ ნივთებთან ერთად, რაღაცნაირად ჩემი მეგობრებიც აქ არიან. იცი, როდესაც დიდი ხნით ზღვაში ყოფნის შემდეგ გემიდან ვბრუნდები, პირველი ვის სანახავადაც მივდივარ, ჩემი მეგობრები არიან. არა ჩემს ოჯახთან; პირველ რიგში ყოველთვის მეგობრებთან მივდივარ. ისინი ჩემთვის ყველაფერი არიან... ბევრმა ადამიანმა შეიცვალა სახე – ალბათ შენც გამოგიცდია, – ადამიანები, რომლებიც რაღაც ფორმით

და რაღაც გზით გადაიქცნენ კიდევ სხვა რამედ. მე ვცდილობ ყოველთვის ვიყო მე, მაშინაც კი როცა ეს რთულია. ჩვენ შეიძლება არ ვიყოთ ძალიან კარგი ბიჭები, თუ იცი, რასაც ვგულისხმობ, მაგრამ შენ უნდა იცოდეს – ვინ ხარ შენ.“

რომანი ბებიასთან ცხოვრობდა და არასდროს უხსენებია დედა, ან მამა. ერთ დღეს, როცა მის უბანში ვსეირნობდით, ემილიმ მაჩვენა მამამისი. „ლოთია – უკვე წლებია ასეა. რომანს თითქმის არა აქვს მასთან კავშირი“, დაიწურჩულა მან და იმ კაცისთვის მისაღებად არც უცდია. რომანისთვის ცხოვრებაში მეგობრებს უფრო მეტი მნიშვნელობა ჰქონდათ, ვიდრე ოჯახს.

საძმავაცოში მიღება

სიახლოვე. მიკროავტობუსში ერთმანეთზე მიჭყლეტილები ბათუმში ვბრუნდებით, მას შემდეგ, რაც წინა დღის მეორე ნახევარი, სალამო და ლამე ბათუმიდან ჩრდილოეთით სანაპიროზე გავატარეთ. უკან მჯდომი გია ხელით ფეხზე მეყრდნობა და თან ვმსჯელობთ იმ ბენდის მუსიკაზე, ორივეს რომ მოგვწონს. თითებს მუხლზე მისვამს და ჩემი ჯინსიდან გამოძონძილი ძაფით თამაშობს. მეორე მხარეს ნიკო მიზის. ცალი ხელი ჩემს მხარზე აქვს მოხვეული, მეორე კი ემილისაზე. ისინი ტატუზე ლაპარაკობენ. დიდი ჯგუფი ვართ და მიკროავტობუსის ადგილების უმეტესობა ჩვენ გვიკავია. სივინროვის გამო, ან შეიძლება საკუთარი სურვილითაც, ყველანი რაიმე სახის ფიზიკურ კონტაქტში ვიმყოფებით. ბათუმში რომ ჩავალწიეთ, ვეუბნები, რომ დაღლილი ვარ და შინ წასვლა მინდა. ნიკო გვთავაზობს, რომ ყველანი ჩემთან წამოვიდნენ საუბრის გასაგრძელებლად.

ახალგაზრდა კაცებს შორის საკმაოდ დიდი ინტიმურობა იყო: არა მხოლოდ გულუბის და გონების, არამედ სხეულებრივი სიახლოვეც. ამაში არაფერი იყო ეროტიული – ჰომოსექსუალობაც თითქმის ყველაზე მეტად ეზიზღებოდათ – თუმცა ჩანდა, რომ მათ მართლა უყვარდათ ერთმანეთი, და სხეულებრივი კონტაქტი, როგორიცაა ერთმანეთის მხარზე ხელის გადახვევა, ლოყაზე კოცნა, ჯდომისას მუხლზე მოფერება, თმებზე ხელის გადასმა, ხუმრობით ჩხუბი და ჩახუტება, ყველაფერი ეს დროის ერთად გატარების ნაწილი იყო. ასე მჭიდროდ გადაჭდობილ ჯგუფში ჩემი მიღება და ამ ჯგუფის ნაწილად გახდომა, თავიდან თითქოს ძნელი ჩანდა, თუმცა ასე არ აღმოჩნდა. ნამდვილი ძმავაცური ურთიერთობის ჩამოყალიბებას წლები სჭირდება და მას შემდეგ, რაც ჩემი სავსელ სამუშაოები დავასრულე, ამ ბიჭებიდან მხოლოდ რამდენიმე მართლა მიმიჩნევდა „ძმად“. თუმცა ახლო მეგობრობა ბევრ მათგანთან, რასაც ძმავაცური ურთიერთობას ვერ დავარქმევდი, საშუალებას მაძლევდა ავყოლოდი და მონაწილეობა მიმეღო საძმავაცოს საქმეებში, საკმაოდ იოლად გამომივიდა მას შემდეგ, რაც მივიღე ის, რაც შეიძლება ამას გამოეწვია.

ჩემი ამ წრეში მიღების ერთი მიზეზი ის იყო, რომ თავისუფალი დრო მქონდა; მეორე ის, რომ ჩემი ბინა მქონდა, სადაც ხელის შეუშლელად შეგვეძლო ვმსხდარიყავით. მას მერე, რაც გაცნობის თავდაპირველმა ეტაპმა ჩაიარა, როცა ჩემით „დაინტერესება“ იმან გამოიწვია, რომ მათთვის ახალი პიროვნება და უცხოელი ვიყავი, როგორც ჩანს, სწორედ ეს ორი ფაქტორი გადამწყვეტი გახდა ჩემი მიღებულობის და ამ ახალგაზრდა კაცებთან დაახლოებისთვის. ხშირად მაკვირვებდა ის სიიოლე,

რომლითაც მათ მიმიღეს თავიანთ ყოველდღიურობაში. ბევრს უკვირდა, რომ ჩემი ნებით ავირჩიე ბათუმში ასე დიდი ხნით დარჩენა, მაშინ როცა, პრინციპში, შემძლო ნებისმიერ ადგილას წავსულიყავი, ან უბრალოდ ჩემს ქვეყანაში სახლში დავრჩენილიყავი, რომელიც, მათი აზრით, მათ ქალაქზე ბევრად უკეთესი იყო. ზოგს ჩემი სამუშაო მიაჩნდა უაზრობად და დროის უქმად კარგვად. მაგრამ იმ ფაქტმა, რომ მე ვარჩიე ჩემი დროის მათთან უქმად გაფლანგვა, როგორც ჩანს, მაშინვე დიდწილად მათი ნდობა მომპაოვებინა. ასევე მნიშვნელოვანი იყო ის ფაქტი, რომ მე ემილის ვიცნობდი, რომელიც ყოველთვის მხარში მედგა და თავიდანვე თავის მეგობრად გააცნო ჩემი თავი, – ამან მაშინვე დამიმკვიდრა ადგილი მის ჯგუფში: რაკი მისი მეგობარი ვიყავი, მათი მეგობარიც ვიყავი.

საძმაკაცოს წევრობა გარკვეულ პასუხისმგებლობებს გულისხმობდა. თუკი ვეტყოდი, რომ სადღაც მივიდოდი, იქ უნდა მივსულიყავი. თუკი ვინმე გაუფრთხილებლად შემომივლიდა, უზრდელობა იქნებოდა არ შემომეშვა, იმის მიუხედავად, თუ რას ვაკეთებდი. ყველაზე ხშირად ემილი შემომივლიდა ხოლმე, გასეირნების მიზნით, ან უბრალოდ ჩემთან ჩამოჯდომის სურვილით. ზოგჯერ მეგობრებიც მოჰყავდა იმის იმედით, რომ მათთან ერთად სადმე დასალევად წავიდოდი. რა თქმა უნდა, ზოგჯერ კარზე კაკუნს მალეზიანებდა, რადგან მეძინა, ჩანანერებზე ვმუშაობდი, მარტო დარჩენა მინდოდა, ან უბრალოდ არ ვიყავი დალევის ხასიათზე. მაგრამ ეს მისაღები თავის მართლება არ იყო. მეგობარი იყო მეგობარი, ხოლო მეგობარი ყოველთვის ხელმისაწვდომი იყო, სულ ერთია, რა მიზეზით სურდათ მასთან ყოფნა. გარდა ამისა, მეც მინდოდა მათი მოსმენა და არც მიცდია განმესაჯა მათი ესა თუ ის საქციელი, რასაც მათგან ვიტყობდი, რომელიც ადგილობრივი საზოგადოების თვალში ბევრისთვის არასწორი და უკანონოც კი იქნებოდა. ეს, რასაკვირველია, ასევე ნიშნავდა, რომ იმისთვისაც მზად უნდა ვყოფილიყავი, რომ შეიძლება მეც მომიწევდა ასეთ რამეებში გარევა. თუმცა ამისთვის ყოველთვის მზად არ ვიყავი და ხანდახან როცა კარზე მიკაკუნებდნენ, წაუყრუვებდი, ვითომ სახლში არ ვიყავი, რათა ჩემს საველე ჩანანერებზე მუშაობა გამეგრძელებინა, მაგრამ არჩევანი ყოველთვის როდი მქონდა.

ახალგაზრდა კაცები, რომლებმაც იციან თუ ვინ არიან

ზემოთ ვახსენე რომანის წმენა იმისა, რომ მნიშვნელოვანი იყო, ყოველთვის დარჩენილიყავი ის, ვინც ხარ, მაშინაც კი, როცა ეს რთული იყო; მიუხედავად იმისა, რომ ის და მისი მეგობრები „კარგი ბიჭები“ არ იყვნენ, მათ იცოდნენ, თუ ვინ იყვნენ.

„სწორად მოქცევის“ მცდელობა ამკარად შეიმჩნეოდა ასეთ ჯგუფებში და ამაზე ბევრს ლაპარაკობდნენ, თუმცა უკანონობის სფეროებიც კვლავ აგრძელებდნენ შემოჭრას. ისეთი ცნებები, როგორიცაა „ღირსება“ და „ერთგულება“ არ აღიქმებოდა, როგორც მხოლოდ ეროვნული ეთოსი. ამ ახალგაზრდა კაცებიდან ბევრი უგულვებელყოფდა საქართველოს, როგორც ერის და ქვეყნის მხრიდან რაიმე პრეტენზიას მათ მიმართ და ნაციონალისტური, ან პოლიტიკური სენტიმენტები ნაკლებად ახასიათებდათ (მაგალითად ემილიმ, რომელმაც ადგილობრივ არჩევნებში პრეზიდენტის პარტიას მისცა ხმა, სულ ცოტა ხანში დედაქალაქში წასვლას ეცადა საპროტესტო დემონსტრაციაში მონაწილეობის მისაღებად). როგორც შემდგომში დავრწმუნდებით, „ღირსების კოდექსს“ ხშირად სხვა ტრადიციასთან კავშირში ახსენებდნენ –

1930-იანი წლების საბჭოთა ციხის სისტემასთან და რუსულენოვან გამოთქმასთან „воры в законе“ [ინგლისურად „thieves-in-law“; ქართულად „კანონიერი ქურდი“].

ქურდებისთვის მიბაძვა. ჩვენ რომანის ბეზიის ბინაში ვიმყოფებით; გვიანი საღამო/ადრია დილაა. გადავსებული საფერფლის გვერდით არყის ერთლიტრიანი დაც-ლილი ბოთლი აგდია. ჩასაფერფლად სიგარეტის ცარიელი კოლოფები გამოიყენეს, რადგანაც თავი არავის შეუწუხებია საფერფლის დასაცლელად. სიგარეტის კვამლის გამო პატარა ოთახში ყველაფერს მოცისფრო ელფერი ადევს. ფანჯარაზე ნელა მიცოცავს ობობა. ნიკო ზის ფეხებანეული, შიშველი ფეხის თითები უჩანს და ცდილობს ობობას მოერიდოს. „ობობების ეშინია,“ იცინის რომანი „და ტარაკნების. მე კი არა; მე მიყვარს – იცი შიგნით რა აქვთ? 100 პროცენტი პროტინი!“ „ასევე სპერმასაც,“ ამბობს ნიკო. „ჩემგან შეგიძლია მთელი ლიტრი აიღო, თუ გშია.“ ხმამალა იცინიან. ემილის ელვიძება და ისევ ძილში ეხვევა. სურათების გადაღებას ვინყებთ. ჯერ მძინარე ემილის ვულვებზე, შემდეგ მის გვერდით ვპოზირებთ, მერე მზის სათვალევებს ვიკეთებთ და ბოლოს ზემოდან ვაჯდებით. ბოლოს და ბოლოს იღვიძებს.

რომანი ალებს თავის გარდერობს და გვიჩვენებს ტანსაცმლის, ქუდეების და ჰალსტუხების დიდ კოლექციას. ჩვენ ჩაცმას ვინყებთ. როგორც ჩანს, თემა წინასწარ იყო შეთანხმებული – განგსტერები და მაფიის ბოსები. ნიკო პლაშს იცვამს, იხურავს „ექსპენსიანს“ (კეპის ტიპი), იკეთებს დიდ სათვალეს და წითელ ჰალსტუხს და თავს სუტენიორად წარმოგვიდგენს. მე და ემილი ვიხურავთ ნაქსოვ შავ ქუდეებს და მის „დამქაშებს“ განვასახიერებთ, ბეისბოლის ჯოხები გვიჭირავს და ცარიელი არყის ბოთლი, პირის კუთხეებში სიგარეტები გვაქვს გაჩრილი, გვაქვს ჩვეულებრივი სიგარეტიც და როგორც ისინი ეძახიან „რუსული განგსტერული პაპიროსიც“, რომელიც ორ ადგილასაა ჩაჭყლელი, რასაც თურმე წვრილფეხა განგსტერები ეწოდნენ. მობილური ტელეფონებით სურათებს იღებენ. ემილი უცებ გადაწყვეტს, რომ განგსტერებივით და ჩეჩენი ტერორისტებივით გამოწყობილებმა უნდა გადავიღოთ ვიდეო.

მეტი არაფერი ისმევს და ემილი ისევ იძინებს, როცა რომანი რუსული მუსიკის გარჩევას იწყებს, რომელსაც ვუსმენთ. სიმღერა თითქმის მთლიანად დეპრესიას ეძღვნება. „პუშკინს უთქვამს, რომ რუსეთი ცუდი გზებისა და ბრიყვებისგან შედგება.“ გვეუბნება რომანი სიმღერების შესახებ. „მაგრამ, გარდა ამისა, აქ უამრავი დეპრესიაცაა. ეს ქურდული სიმღერის ტექსტია.“ იგი თავის კომპიუტერში მუსიკალურ ვიდეოს პოულობს, სადაც მანანალა ლოთი მომღერალი მღერის, რომ გზას მხოლოდ წინ მივყავართ; მეორე სიმღერა იმაზეა, რომ ჯერ ყველაფერი არ დაგიკარგავს, როცა ჯიბეში სიგარეტი გიდევს; მესამე წვიმაზეა, რომელიც ისეთი ძლიერია, რომ ლამის ცა ჩამოიქცეს. ნიკო და რომანი იხილავენ სიმღერის სიტყვებს და მსჯელობენ, თუ როგორ ეხამება ეს მათ ცხოვრებას – დეპრესია, ალკოჰოლი, და „ქურდები“. ოთახში საშინელი სიცივეა. ჩვენი სუნთქვაც უფრო და უფრო ხილული ხდება. ოთახი სავსეა ცივი ჰაერისა და სქელი კვამლის ნაზავით. კარს მხოლოდ ცოტა ხნით შეაღებენ, როცა ემილი იღვიძებს, იმიტომ რომ სუნთქვა უჭირს. მას ფილტვების პრობლემა აქვს. ნიკოსაც იგივე პრობლემა აქვს, მაგრამ გადაბმულად ეწევა, სიგარეტს სიგარეტზე უკიდებს.

როცა ჩემი ინფორმანტები საკუთარ ამჟამინდელ ცხოვრებაზე საუბრობდნენ, ხშირად წამოიჭრებოდა „ქურდისა“ და „მგლის“ ხატების თემა. ემილის საყვარელი წიგნი

იყო, მაგალითად, *მგლები*. *მგლები* ქართული ფარული დანაშაულებრივი სამყაროს ლიდერების მეტსახელია, სიცილიელი „დონების“ ეკვივალენტი. ემილი, ბევრი მისი მეგობრის მსგავსად მოხიბლული იყო მგლებით, მათი საქმიანობით, მათი ღირსების კოდექსით. „თუ გინდა, რომ ბათუმელ ახალგაზრდებს გაუგო, ჯერ მგლების და კანონიერი ქურდების გაგება მოგიწევს,“ ხშირად ამბობდა ემილი. თავიდან გამიჭირდა იმის გაგება, კანონიერი ქურდები მართლა ხომ არ ახდენდნენ ჩემი ინფორმანტების ცხოვრებაზე გავლენას, თუ ეს მოჩვენებითი წარმოდგენა იყო, განგსტერობანას „თამაშის“ ერთ-ერთი სახე. როგორც ადრე აღვნიშნე, ოფიციალური ვერსიით, ვარდების რევოლუციის შემდეგ ყველა მგელი დაიჭირეს. თუმცა, ჩემი სავსე სამუშაოებისას, ისე ჩანდა, თითქოს ისინი აგრძელებდნენ ცხოვრებას სხვადასხვა ამბებში, გრაფიტებში, ტატუებში და რეპის ტექსტებში.

ქურდები

კანონიერი ქურდები

მგელი და ქურდი კრიმინალების განსაკუთრებული ტიპს წარმოადგენდნენ, ისინი კანონიერ ქურდებს ეკუთვნოდნენ, ციხეში დამკვიდრებულ კრიმინალურ სამმოს, ისეთივეს, როგორიცაა სიცილიური მაფია, ნეაპოლიტანური კამორა და იაპონური იაკუძა (Varese 1998: 515). *Воры в законе* რუსულიდან სიტყვასიტყვით ითარგმნება, როგორც „კანონიერი ქურდები.“ მიუხედავად იმისა, რომ თარგმანში იგულისხმება გაფართოებული ოჯახი, სანათესაო, ის უფრო გაგებული უნდა იქნას, როგორც გარკვეული სახის ავტორიტეტული სტატუსი, რომელიც მოქმედებს თავის მიერვე განსაზღვრული სამყაროს შიგნით (Borenstein 2008: 202). „კანონიერი ქურდების“ ზუსტი წარმომავლობა უცნობია. ზოგი ამტკიცებს, რომ ეს გამოთქმა რევოლუციამდეც კი არსებობდა რუსეთში და, მაგალითად, დოსტოევსკისაც აქვს აღწერილი (თუმცა ცოტათი განსხვავებული ფორმით); სხვებს ჰგონიათ, რომ იგი საბჭოთა ეპოქის დასაწყისში ციხეებში მოქმედი დანაშაულებრივი ორგანიზაციების საქმიანობის პირდაპირი შედეგია. თუმცა ფართოდ გავრცელებული აზრია, რომ კანონიერი ქურდის მოვლენამ თავისი კარგად ცნობილი სახე საბჭოთა შრომით-გამოსასწორებელ ბანაკებში შეიძინა 1920-იან წლებში, როდესაც სოციალურ-ეკონომიკურმა სისტემამ შექმნა ხელსაყრელი პირობები დანაშაულებრივი სამყაროს ასაყვავებლად, საბჭოთა სახელმწიფოს საპირწონეს სახით. სახელმწიფოსადმი დაპირისპირების მიუხედავად, კანონიერი ქურდები იზიარებდნენ ზოგიერთ საბჭოთა მახასიათებელს, როგორიცაა კოლექტიური სულისკვეთება და ცენტრალიზებული მართვა (იქვე: 202; Varese 1998: 523).

კანონიერი ქურდები იყენებდნენ ციხეში ქცევის მკაცრ კოდექსს, რომელიც მოიცავდა ინიციაციის რიტუალებს, რუდიმენტულ სასამართლოს, ჩაცმულობის სტილს, ტატუებს და ენასაც კი, რომელიც ფენიას სახელით იყო ცნობილი. *Воры* (შემდგომში მე მათ „ქურდებად“ მოვიხსენიებ) სისტემატიურად უარს ამბობდნენ მუშაობაზე და ნებისმიერი სხვა საქმიანობა, რომელიც კრიმინალებზე სახელმწიფოს მხრიდან რაიმე კონტროლს გულისხმობდა, მკაცრად იყო აკრძალული. კოდექსი ციხის საზღვრებს აღიარებდა, როგორც ერთგვარ მოცემულობას, ისევე როგორც იმ ფაქტს, რომ მოქმედების თავისუფლება იქ თავისთავად გამოირიცხებოდა, რადგანაც მისი მიზანი ციხის ცხოვრების გაუმჯობესება იყო, ვიდრე მისგან განრიდება. ქურდებს

მოეთხოვებოდათ სხვა ქურდებისთვის გაეყოთ ყველაფერი, რაც გააჩნდათ და გაენყვიტათ ყოველგვარი კავშირი საზოგადოებასთან, ოჯახის ჩათვლით, რადგანაც მათი ოჯახი ქურდების საძმო იყო. რაკი დამნაშავეთა სამყაროსადმი ერთგულება სხვა რამისადმი ერთგულების ადგილს აღარ ტოვებდა, ქურდები ერთგვარ საძმოდ ჩამოყალიბნენ. (Borenstein 2008: 202-203).

ქურდების ორგანიზაცია იმდენად ძლიერი იყო, რომ საბჭოთა ხელისუფლება, მიუხედავად იმისა, რომ ორგანიზაციის ცალკეული წევრების დაუმორჩილებლობისთვის დასჯას ახერხებდა, ვერ შეძლო თავად საძმოს მოშლა. ამის მიუხედავად, როგორც ფედერიკო ვარეზე მოგვითხრობს, პირველი თაობის ქურდებმა დიდხანს ვერ გაძლეს. მეორე მსოფლიო ომის დასაწყისში საბჭოთა გულაგებიდან დაახლოებით 1 მილიონი პატიმარი გაათავისუფლეს იმ პირობით, რომ ისინი საბჭოთა არმიაში იმსახურებდნენ, ამ გზით, ბევრი გამობრძმედილი დამნაშავე და მათ შორის შესაძლოა, ასევე ქურდიც, ფრონტის ხაზზე აღმოჩნდა. უფრო მეტიც, ომის დროს და მის შემდეგ, საბჭოთა ციხეებში ახალი ტიპის პატიმრები გაჩნდნენ, სახელდობრ, საბჭოთა ჯარისკაცები და ოფიცრები, რომლებმაც მტერს „უფლება მისცეს“ ტყვედ აეყვანათ და ამის გამო ციხეში მოხვდნენ. ისინი, დაახლოებით 360.000 ადამიანი, რომლებიც განვრთნილნი იყვნენ ძალადობის გამოყენების მხრივ, დანაშაულებრივი სამყაროსთვის სერიოზულ მუქარას წარმოადგენდნენ. 1950-იან წლებში, გაჩაღდა, ეგრეთწოდებული, „сучья война“ (ბოზების ომი), როდესაც სხვადასხვა ჯგუფები ებრძოდნენ ერთმანეთს, კანონიერი ქურდები თითქმის მთლიანად განადგურდნენ. ამის შედეგად დაიბადა მითი, რომ ქურდი იყო „ჰეროიკული“ კრიმინალი, ვინც მოკვდებოდა და არ უღალატებდა საკუთარ იდეალებს.

კანონიერი ქურდების ახალი საძმო ასპარეზზე 1980-იან წლებში გამოვიდა (იქვე: 531). ამ ნაშრომში სწორედ ამ ეპოქის საძმოს განვიხილავთ. როგორც ქეროლან ჰამფრი ამტკიცებს, ეს ჯგუფი პოლიტიკურ-ეკონომიკური ლოგიკით მოქმედებდა, იმგვარად, რომ მათი დისკურსი და საკუთარი, საბჭოთა სახელმწიფოსგან განსხვავებული, კანონების პრაქტიკული აღსრულება სოციალურში წარმოშობდა გაგებას, რომ არსებობდა „ორი სამყარო“: სახელმწიფო და ქურდები (Humphrey 2002: 99).

ქურდი, როგორც სახე

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, როგორც კი ქურდები საჯარო სფეროში შემოვიდნენ, მათი პოზიცია ერთგვარად ბუნდოვანი გახდა. ზოგიერთ პოსტ-საბჭოთა რეგიონში ორგანიზებული დანაშაულის სამყარომ მოიპოვა მყარი გავლენა საზოგადოებაზე, იხეირა რა ადრეული 1990-იანი წლების პოლიტიკური და ეკონომიკური არეულობით. ქურდების სამყარომ განსაკუთრებული მიმზიდველობა შეიძინა ახალგაზრდა ადამიანებში, ვისაც დიდი პერსპექტივა არ ჰქონდა, რადგანაც ის ქმნიდა გარკვეული წესრიგის და იდუმალების შეგრძნებას.

როგორც ანატოლი ბრესლავსკი (Breslavsky 2009) აღნიშნავს, აღმოსავლეთ ციმბირის მთელ სოფლებში გაბატონდნენ ახალგაზრდული ბანდები, რომლებიც დღესაც კი თავის ქმედებებში კანონიერი ქურდების ქცევის კოდექსს ემყარებიან (მოცემულ კონტექსტში წოდებული „ზონად“). ბრესლავსკის კვლევის არეალი, ულან-უდედან ასი კილომეტრის მოშორებით ცარიზმის დროს მასობრივი გადასახლების ადგილი იყო და ბევრი ყოფილი პატიმარი სასჯელის მოხდის შემდეგ ამ რეგიონში დასახლდა. შესაბამისად, ზონის დანაშაულებრივი სამყარო ბევრი ახალგაზრდა ადა-

მიანისთვის წარმოდგენდა ყოველდღიური (ოჯახური) ცხოვრების ნაწილს, ხოლო 1990-იანი წლების არასტაბილურობამ ამ ახალგაზრდებიდან არაერთს უზიდა ბანდებში გაერთიანებისკენ და საკუთარი გაგებით და კანონებით ცხოვრებისაკენ, რაც ისევ და ისევ, დანაშაულებრივი სამყაროდან მომდინარეობდა (იქვე: 84-85). იმ მიზეზების ჩამოთვლისას, რომლებიც წინ უძღოდა ასეთ ჯგუფებში გაერთიანებას, ბრესლავსკი ასახელებს ფინანსურ გამორჩენას და გავლენას, ტრადიციული საქმიანობის არამიმზიდველობას და იმას, რაც ქართულ კონტექსტთან მიმართებით უფრო საინტერესოდ გვესახება, „კრიმინალური ცხოვრების რომანტიკას, ‘ნამდვილი კაცობის თამაშს’ ‘დიდური’ პრობლემების გადაჭრას ‘გაგების’ მეშვეობით“ (იქვე: 89). ამგვარად, მიუხედავად იმისა, რომ ბრესლავსკის კვლევების დროს ცხოვრების დონემ აიწია, ახალგაზრდები მაინც ნევრიანდებოდნენ ბანდებში, მათ შორის შეძლებული ოჯახების შვილებიც. თუმცა ბანდაში გაწევრიანების მთავარი მიზეზი, შენიშნავს ბრესლავსკი, როგორც ჩანს, უბრალოდ ამ წრის გარეთ დარჩენის შეუძლებლობა იყო, რადგანაც ბანდებს საზოგადოებაში იმდენად გაედგათ ფეხები, რომ ადამიანს არ რჩებოდა მათგან განრიდების შესაძლებლობა.

ბათუმში მიღებული საზოგადოებრივი აზრით, ზოგადად მიიჩნეოდა, რომ ასლან აბაშიძის დროს ქურდები მნიშვნელოვან როლს თამაშობდნენ, თუმცა ამის დამტკიცება ძნელი იყო. მიუხედავად ამისა, ჩემი ინფორმანტები, უნივერსიტეტის სტუდენტები, მეზობლები და სხვა ადგილობრივი ნაცნობები, ამას აღიარებულ ფაქტად აღიქვამდნენ, ყოველთვის, როდესაც ამ საკითხს განვიხილავდით. აბაშიძის ვაჟს, რომელზეც ცნობილი იყო, რომ იგი ნარკოტიკების ადგილობრივ წარმოებასა და ვაჭრობაში მონაწილეობდა და სავარაუდოდ ხელმძღვანელობდა კიდეც, ხშირად პოსტ-საბჭოთა დანაშაულებრივ სამყაროსთან განსაკუთრებულ კავშირებში ამხელდნენ. ქურდების როლი მთელი რიგი პოსტ-საბჭოთა რეგიონების ეკონომიკურ ცხოვრებაში, 1990-იანი წლებში, ვრცლად აღინერა (მაგ. Lemon 1998; Ries 2002; Wedell 2003). თუმცა მათ მოიპოვეს განსხვავებული და, სავარაუდოდ, უფრო დიდი როლი, მასობრივ კულტურაში.

პოსტ-საბჭოთა კონტექსტში კრიმინალის სახესთან დაკავშირებით საერთო აზრი არ არსებობდა, რადგანაც კრიმინალიც ბევრნაირი იყო. თავის ნაშრომში, რომელიც რუსულ პოპ-კულტურაში არსებულ ძალადობას ეძღვნებოდა, ელიოტ ბორენშტეინი ამტკიცებს, რომ 1990-იანი წლების დანაშაულებრივ ქაოსში, კანონიერი ქურდი დამნაშავეს სხვადასხვა სახეობას შორის ერთ-ერთი იყო. მაშინ როცა „ბანდიტების“ სპონტანური დანაშაული ხშირად აღიქმებოდა, როგორც თვითგამორჩენით მოტივირებული, ქურდები წარმოდგენდნენ რაღაც „სწორ უკანონობას“ იმიტომ, რომ პატივს სცემდნენ თავიანთი დანაშაულებრივი საქმის კანონებს და ერთგულად იცავდნენ თავშეკავებულობის, ტრადიციის და ღირსების წესებს. მეორე მხრივ, ბანდიტები მორალურად გახრწნილები იყვნენ, კრიმინალური სტანდარტებითაც კი (Borenstein 2008: 198). როგორც ბორენშტეინი განმარტავს, „კანონიერი ქურდი წარმოდგენს ძალადობრივ დანაშაულს, რომელიც გაგებას და კონტროლს ექვემდებარება, სწორედ იმიტომ, რომ იგი ყოველთვის კონტროლდებოდა“ (იქვე: 198).

უდავოა, ორგანიზებული დანაშაულის ღირსება ისაა, რომ ის ორგანიზებულია. ნენსი რაისი თავის სტატიაში რუსეთის მაფიის შესახებ წერს, „მაფია“ და მისი წევრები ხშირად „მოიაზრებოდნენ და აღიქმებოდნენ, როგორც ყოველდღიური ცხოვრების გარემოება – ნორმალური, საჭირო და დამამშვიდებელიც კი“, რადგან ისინი

უსაფრთხოების გარკვეულ გარანტიებს უზრუნველყოფდნენ, რისი უნარიც რუსეთის პოსტ-საბჭოთა სახელმწიფოს იმ დროს არ ჰქონდა (Ries 2002: 303). ამრიგად პოპ-კულტურაში არსებობდა სწორი და არასწორი სახის კრიმინალის იმიჯი. შედეგად, ხდებოდა დანაშაულის დაგმობა, როგორც საზოგადოებრივი სიტუაციის უარყოფითი გამოვლინების (მაგალითად, ასეთად აღიქმებოდა ბანდიტების მიერ თავდასხმის, მკვლელობის, ძალადობის და გაუპატიურების შემთხვევები), თუმცა ხანდახან დანაშაულს მიესალმებოდნენ, როგორც წესრიგის წყაროს (დაცულობის შეგრძნების გაგებითაც და ასევე კანონიერი ქურდების მორალურობის და ღირსების გრძნობის თვალსაზრისითაც).

ამბობენ, რომ ყოფილი საბჭოთა კავშირის ქურდების ერთი მესამედი წარმოშობით საქართველოდან იყო და 1990-იანი წლების საქართველოში მათი არსებობა და გავლენა ფართოდ იყო გავრცელებული. 1993 წელს საქართველოს სკოლის მოსწავლეებში ჩატარებულმა გამოკითხვამ აჩვენა, რომ მათ 25 პროცენტს სურდა ქურდი გამხდარიყო როცა გაიზრდებოდა (Slade 2007: 179). როგორც ემილი ამბობდა, ბავშვობაში, მას და მის მეგობრებსაც უნდოდათ „განგსტერები“ ყოფილიყვნენ. ქურდებს უდავოდ ჰქონდათ ძლიერი, მიმზიდველი იმიჯი ბათუმში.

ქურდი პრაქტიკული გაგებით

ამ ყოველივეს მიუხედავად, ქურდები უბრალოდ ფანტაზიის ნაყოფი არ იყო. ავთოს, „პატივცემულ ქურდს“, რომელიც ადრე ვახსენეთ, ჰყავდა ბიძა, დავითი, ყოფილი პატიმარი, რომელიც ბათუმს წყნარ ჭაობად მიიჩნევდა, სადაც ემპაკები ბუდობენ. ერთ-ერთ ინტერვიუში ავთომ ამიხსნა, რომ დანაშაულებრივი ცხოვრების არჩევანი მან დავითის შთაგონებით გააკეთა. როგორც ჩანს, დავითი კანონიერი ქურდების წრეს მაშინ შეუერთდა, როცა უკრაინის ციხეში იჯდა. ერთ დღეს, 2009 წლის გაზაფხულზე, ემილიმ დავითთან სტუმრობა შემომთავაზა, რათა ქურდული ამბები მოესმინა კაცისგან, რომელიც მათ პირადად იცნობდა.

ქურდი-იარაღი-სროლა-ბრენდი. დავითი, წარსულის მოჩვენებად მეჩვენება. პატარა ღარიბულ ბინას, სადაც ის ცხოვრობს, კრიმინალური ავტორიტეტის არანაირი ნიშანი არ ეტყობა. სასტუმრო ოთახში ძველი ავეჯი უნესრიგოდ დგას. ყველგან ჩანს თუთუნის კვალი, რომელსაც თვითნაკეთი სიგარეტისთვის ხმარობენ. მე და ემილი შიგნით შევდივართ, მზე იქ თითქოს ისევე აცხუნებს როგორც ქუჩაში. მიუხედავად იმისა, რომ ყველა ფანჯარა ღიაა ოთახს ბული ასდის. დივანზე ქერა ქალს სძინავს, რომელსაც ფირუზისფერი სპორტული შარვალი და გაცვეთილი მაისური აცვია. მის გვერდით, ჭაღარათმიანი და სათვალისანი დავითი ტელევიზორს მიჩერებია. იგი ძალიან გამხდარია და მხოლოდ შორტი აცვია, თუმცა სიგამხდრის და ასაკის მიუხედავად, წელს ზემოთ შიშველი სხეული დაკუნთული უჩანს.

ჩვენს შესვლაზე ქალს ელვიძება. სიგარეტის ძებნას იწყებს, თუმცა უშედეგოდ. სამზარეულოში წაბოლიაღდა, სიგარეტს პოულობს და დივანზე ბრუნდება. დავითი გვთხოვს დავსხდეთ. ცოტახანს დაღლილი თვალებით მომშტერებია და მერე ემილისკენ ტრიალდება. „ლუდი ხომ არ გაქვს?“ ემილი ჯიბეებს იჩხრეკს, ხურდა ფულის მოსაძებნად, მაგრამ ვერ პოულობს და მერე მეკითხება, ათი ლარი ხომ არ მაქვს. დავითი ემილისკენ გაიწეწს და ჩემ გამო ტუქსავს – სტუმარს ფულს როგორ სთხოვო. ემილი დავითს უხსნის, რომ მე მისი ვალი მაქვს და, რომ სინამდვილეში ეს ათი ლარი

მას ეკუთვნის. მცირე საუბრის შემდეგ ემილი მაღაზიაში მიდის, ხოლო დავითი მეზობლებს ამ ნორმების დარღვევისათვის. იგი პატარა კომოდის უჯრას ალეს და CD-ს ბუდეს პოულობს. „ეს ჩემი ქალიშვილია,“ ხმამაღლა ამბობს იგი. „მომღერალია უკრაინაში.“ ბუდეზე ორი ახალგაზრდა გოგონაა, ორივეს ქერად შეღებილი მყვირალა ფერის თმა აქვს და ნახევრად შიშვლები არიან, ერთმანეთს ინტიმურად ეხუტებიან. CD-ს ქაღალდის ჩასადებზე გამოსახულ ფოტოებზე კიდევ უფრო თამამი პოზებია. დავითი ამაყად უყურებს ფოტოებს და ისევ კომოდის უჯრაში აბრუნებს. ჯდება, ჩვენთვის სიგარეტებს ახვევს და ქალს სთხოვს ჭიქები მოიტანოს. ქალი უკმაყოფილოდ დგება დივანიდან და სამზარეულოში მიდის. დავითი მეუბნება, რომ ის მისი მესამე ცოლია. როდესაც ემილი ბრუნდება, დავითი უცებ ცლის ლუდით სავსე ორ დიდ ჭიქას და ინყებს თავისი ცხოვრების ამბების მოყოლას.

ახალგაზრდობაში დავითი პერსპექტიული მფრინავი იყო საბჭოთა საჰაერო ძალებში. თუმცა ოცი წლის ასაკში მარიხუანას მოწევისთვის დააპატიმრეს და მას შემდეგ ცხოვრება აერ-დაერია და კრიმინალში და კრიმინალურ კავშირებში გაება. თავისუფლების მოკლე პერიოდებს უფრო და უფრო ხანგრძლივი საპატიმრო ვადები ცვლიდა, რა დროსაც იგი კანონიერ ქურდებს დაუახლოვდა და ნელ-ნელა დანაშაულებრივ იერარქიაშიც დანინაურდა ციხის ბაღრაგების მიმართ დაუმორჩილებლობისთვის; რასაც კარცერში იზოლაციაში გატარებული კვირები და თვეები, ცემა და დამცირება მოჰყვებოდა.

დავითის ამბები თითქმის სხვა სამყაროს ეკუთვნის, ამ სიტყვის სრული გაგებით – ქვეყანას, რომელმაც შეწყვიტა არსებობა (საბჭოთა კავშირი) და კრიმინალურ სისტემას, რომელიც თითქოსდა მასთან ერთად მოკვდა. იგი ბათუმში რამდენიმე წლის წინ დაბრუნდა, ფიცი დადო, რომ არასდროს იმუშაებდა. ახლა კი, როგორც თავად ამბობს, „ჭაობში ლეება“. საკუთარი ქალიშვილი, მომღერალი, უკრაინიდან დრო და დრო ფულს უგზავნის.

დავითი ციხის ტერიტორიის გეგმას გვიხაზავს – აქ შრომით-გამოსასწორებელი ბანაკია, აი აქ სათვალთვალ კოშკი – უცებ კარი ფრიალით იღება. ასე ოცდახუთი წლის ახალგაზრდა კაცი შიგნით ბორძიკით შემოდის, ისე გამოიყურება, თითქოს ეს-ესაა წამოდგა ლოგინიდან, მხოლოდ ქვედა საცვალი აცვია და თმა დაბურდვია. უკან სისხლის კვალი მოსდევს. ოთახში შეცრად დაძაბულობა ისაღფურებს. დავითი ფანჯარასთან მიდის და ქუჩაში იხედება, მერე კი ახალგაზრდა კაცთან ბრუნდება და ოთახიდან გაჰყავს, ცოლს ეუბნება, რომ წყალი და რაიმე ძველი ტილოები მონახოს. აშკარად გაღიზიანებული ქალი საძინებელში გადის ტილოების მოსაძებნად და მერე სამზარეულოში წყლისთვის, ამასობაში ქალმა თვალი ჰკიდა ჩემს ჩამწერს. „ყველაფერი ჩაინერე?“ მშრალად აღნიშნავს და იატაკზე სისხლის კვალის მოხეხვას იწყებს. ემილი დერეფანშია და ღია კარში იჭყიტება. მერე სასტუმრო ოთახში ბრუნდება და აივანზე გადის. გიჟურად მოძრაობს.

თუ პოლიცია დაგვადგა, შეიძლება ყველანი განუსაზღვრელი ვადით ციხეში ჩაგვყარონ. თანამონაწილეობაზე უმნიშვნელო მინიშნებაც კი მკაცრ სასჯელს გულისხმობს, ხოლო პატიმრობაში აყვანილი ადამიანის დაკითხვისას წამების გამოყენება ჩვეულებრივი ამბავია. ვგრძნობ, როგორ მეკარგება ფერი, როცა ემილი – თავად გაფითრებული – მეუბნება ამას და თან საძინებელში მიბიძგებს. „უბრალოდ ოთახში დარჩი და არ გამოხვიდე; ჯერ არ ვიცით ამ ამბავმა ჩაიარა თუ არა.“ იგი მაშინვე უჩინარდება და უცებვე ბრუნდება რაღაც მომცრო შეკვრით ხელში. შიგნით

პისტოლეტია გამოკრული. ოთახში ისევ ჩნდება დავითი და ემილის ანიშნებს, რომ თაროებზე აცოცდეს და ჭერში ასასვლელი საიდუმლო კარი გახსნას. ყველას ოფლი ასხამს და ყოველ პატარა ჩქამზე თავებს აბრუნებენ. ემილი მიცოცავს და შეკვრის გარეშე ბრუნდება.

არავის არ აუხსნია, თუ რატომ ესროლეს იმ კაცს, ან ვისია ის იარაღი, ანდა სად არიან ამ ამბის სხვა მონაწილე პირები. მთავარია ისე მოეწყოს, რომ ვითომც არც არაფერი ყოფილა; ეს ამბავი არც მომხდარა. მაგრამ თუკი დავითი დანაშაულებრივ სამყაროს ჩამოშორდა, რატომ მიაღდა ეს დაჭრილი კაცი? უფრო მეტიც, როგორ აღმოჩნდა მსხვერპლიცა და იარაღიც ერთსა და იმავე ბინაში? მიუხედავად სიტუაციის დაძაბულობისა, რაღაც მკარნახობს, რომ ეს ამბავი რაღაც უჩვეულო მოვლენა სულაც არ არის; მაგალითად, დავითის ცოლი, რომელიც აქეთ-იქით ზღაზვნით დიდის და აშკარად გაღიზიანებულია, ისე იქცევა, რომ თითქოს ეს ყველაფერი მისთვის მომბაბეზრებლად რუტინულია.

იარაღი რომ გადამალეს, მე და ემილის გვითხრეს, რომ ცოტა ხანს ბინაში მოგვეცადა, სანამ ყველაფერი არ ჩანყნარდებოდა. ამასობაში, დავითი და მისი ცოლი ხელახლა იწყებენ სისხლის მონმენდას. ვსხედვართ და გვეჩვენება, რომ საუკუნე გავიდა, სანამ უეცრად ემილი არ წამოხტა. „ახლავე წავიდეთ, აბა სწრაფად.“ ჩვენს ნივთებს ვკრეფთ და საჩქაროდ გასასვლელისკენ მივეშურებით. „შენ არაფერი გინახავს,“ მაფრთხილებს დავითი, თან ოფლში გახვითქული სისხლის ნაკვალევის ბოლო კვალს ხეხავს. გარეთ როცა გავედით, ემილი მირჩევს, რომ სხვადასხვა გზით წავიდეთ და ავტობუსისთვის ხურდა ფულს მთხოვს. ქალაქის ცენტრში გზას მივიკვალავ და განუწყვეტლივ ჩემს ჩამწერში ვლაპარაკობ. გზაში ვყიდულობ ერთ ბოთლ ბრენდის და ჩემს ბინაში ბოლომდე ვსვამ და თან სტენოგრაფიულ ჩანაწერებს ვაკეთებ. „სახლში ხომ არ დავბრუნდეთ?“ ვწერ ჩანაწერებში, რადგან, რაც ვნახე, იმის შესაძლო შედეგებზე მეფიქრება და ჩემთვის და ჩემი ოჯახისთვის არსებულ პოტენციურ საფრთხეზე.

მეორე დღეს შევხვდი ემილის პატარა კაფეში, სადაც მან მოახერხა ნახევარ შტატზე მონყობილიყო. „რა ქენი გუშინ მას შემდეგ, როცა დავიშალეთ?“ მიჩურჩულა ბარიდან. „ბრენდი ვიყიდე, სახლში წავედი და დავლიე.“ ემილის გაეცინა. მიუხედავად იმისა, რომ საშინელი ალკოჰოლიზმი ფართოდ იყო გავრცელებული, მარტოდ სმაცუდ ტონად ითვლებოდა და ემილის მაგრად ახალისებდა იმის გაგება, რომ მე ასე მოვიქეცი. თავად დაკრძალვაზე წასულა. „სხვათაშორის, დავითს ველაპარაკე,“ თქვა მან. „მკითხა როდის მიხვიდოდი კიდევ ინტერვიუს გასაგრძელებლად.“ ჩემდა გასაკვირად, ის ამბავი, „რომელიც მე არ მინახავს“ სწრაფად გავრცელდა და უფრო მეტად გასაჯაროვდა, ვიდრე წარმომედგინა. ამგვარად, მე რომ მეგონა, რომ ვიცოდი ამბავი, რომელსაც ვერასდროს ვერ მოვეყვებოდი, შემთხვევა, რომელიც არ მომხდარა, აღმოვაჩინე, რომ თურმე ჩემი ინფორმანტების უმრავლესობას უკვე გავგო ამის შესახებ – და ისიც იცოდნენ, თუ რა როლს ვასრულებდი მასში – ქურდის, სროლის, იარაღის, და ბრენდის სმის ამბავში.

სწორედ ეს ავბედითი ასპექტი ახლდა მგლებისა და ქურდების ბათუმურ ამბებს – ის, რომ მათში უბრალო ამბებზე მეტი რამ იყო. ქურდული რეპის სიმღერების ტექსტები, მაფიოზური ქსელების ამბები, სიმთვრალისას განგსტერებივით მოკაზმვა – ყველაფერი ის, რაც მაშინ ჩემი საველე სამუშაოს ნაწილს შეადგენდა –

უბრალოდ გასული პერიოდის მიმიკრია არ ყოფილა, ანდა ისეთი სიტუაცია, რასაც ნებისმიერ ადგილას წააწყდებოდი. უფრო მეტიც, ეს თანამედროვე სამყაროს მიმიკრია იყო, რომელიც ბათუმში გარს გვერტყა და ამრიგად, იქნებ სულაც არ იყო მიმიკრია.

ერთი კვირის შემდეგ, დავითთან განწყვეტილი ინტერვიუ განვაახლეთ და მას კიდევ რამდენიმე მოჰყვა. მისი ამბები არა მხოლოდ მე მხიბლავდა, არამედ ახალგაზრდა კაცების პატარა ჯგუფსაც აჯადოვებდა, რომლებიც გვესწრებოდნენ, როცა ის თავის ცხოვრებისეულ ამბებს მიყვებოდა. ამ ჯგუფში იყო ავთო და მისი მეგობრებიც, ასევე ემილის ზოგი ნაცნობიც. თუმცა ამას მხოლოდ ამბის თხრობას ვერ უწოდებდი; ეს იყო პრაქტიკა: ისეთი რამ, რაც მუდამ ხდებოდა ხოლმე. მხოლოდ ამბავს კი არ ვისმენდი, ამბის მსვლელობის მონმეც ვიყავი. ამრიგად, მიუხედავად იმისა, რომ ქურდებისა და ორგანიზებული დანაშაულის სამყარო საქართველოში ოფიციალურად წარსულს ჩაბარდა, ეს წარსული რაღაც გაგებით, ჯერ კიდევ ცოცხლობდა და ხელშესახები იყო. აბაშიძის მმართველობა და მასთან დაკავშირებული დანაშაულებრივი საქმიანობა ქალაქის ისტორიის „მკვდარი შრე“ არ ყოფილა. უფრო მეტიც, ეს იყო ქალაქის ერთ-ერთი მხარე, რომელიც ისევ არსებობდა, როგორც ფეხათრეული წარსული, რომელიც აწმყო სოციალურ ცხოვრებაზე ჯერ კიდევ ახდენდა გავლენას.

მაფიის გრძნელება და გადაცდომის სწორი ფორმები

როგორც მეორე თავში აღვნიშნავ, მიუხედავად იმისა, რომ 1990-იანი წლების დასაწყისში საქართველოს ხელისუფლება ცდილობდა აჭარის ავტონომიური სტატუსის გაუქმებას, აბაშიძემ მოახერხა რეგიონში ნახევრად-დამოუკიდებლობის შენარჩუნება. 1992 წლიდან მთელი რიგი უწყებები აჭარის მთავრობის კონტროლქვეშ მოექცა – პოლიცია, საბაჟო და საგადასახადო ორგანოები, ისევე როგორც უსაფრთხოების ძალები – რამაც შედეგად გამოიღო დე-ფაქტო დამოუკიდებლობა თბილისიდან და იმდროინდელი ედუარდ შევარდნაძისეული მთავრობისაგან. რეგიონის ეკონომიკური საქმიანობაზე პატრონაჟის ვრცელი ქსელი ბატონობდა და პოლიტიკოსების კავშირები გაემატა საბაჟოსთან, პოლიციასთან და სხვა სამთავრობო უწყებებთან. მათაის პელკმანსი აღნიშნავს, რომ ადგილობრივების თვალში ეს ქსელები მთლად უარყოფითად არ ფასდებოდა, როგორც მორალურად არასწორი. არაოფიციალურ კავშირებს, რომლებიც ეკონომიკურ და პოლიტიკურ სამოქმედო არეალს ქმნიდა, ზოგჯერ ქართული საზოგადოების „დულაბად“ მოიხსენიებდნენ (Pelkmans 2006: 181). თუმცა, იმავდროულად საყოველთაოდ მიჩნეული იყო ისიც, რომ ამ ქსელებში „მაფია“ იყო ჩართული და ხანდახან მათ ბოროტად იყენებდა საკუთარი ძალაუფლების გასაზრდელად.

ის, რომ აბაშიძის პოლიტიკაში რაღაც „საეჭვო“ იყო, აშკარად ჩანდა უცხო თვალისთვის და იმ ქართველი პოლიტიკოსებისთვისაც, ვინც იმ დროს აბაშიძეს უპირისპირდებოდა. თუმცა, როგორც უკვე აღვნიშნე, მისი „ზეობისას“ იქ მცხოვრები ბევრი ადამიანისთვის ეს ნაკლებად თვალშისაცემი იყო. როგორც ემილიმ თქვა, „ხალხი მას კარგ კაცად თვლიდა – მეც ასე მეგონა. ხალხი მას არ იცნობდა; ჩვენს თვალში კარგი კაცი იყო.“ მხოლოდ მოგვიანებით „გაცხადდა ყველა მისი საიდუმლო.“

ვარდების რევოლუციის მთავრობის ერთ-ერთი პირველი მონაპოვარი, როგორც თავად ამბობდნენ, იყო ასლან აბაშიძის გაძევება და აჭარის საქართველოსთვის დაბ-

რუნება. მეორე მონაპოვარი იყო დანაშაულებრივი ორგანიზაციების ალაგმვა და პოლიტიკურ სფეროსთან მათი კავშირების მოშლა. როგორც პრეზიდენტი სააკაშვილი თავის გამოსვლებში ამტკიცებდა, „დანაშაულებრივი სამყაროს თავკაცების სისტემის ხერხემალი გატეხილია... ამ დარბაზში მსხდომი ადამიანები ამბობდნენ, რომ რაც სტალინმა ვერ მოახერხა, პატარა საქართველოს პარლამენტი მით უფრო ვერ მოახერხებსო. მე მივინდა გაცნობოთ დღეს ის, რომ... ათეულობით კრიმინალური ავტორიტეტი იქნა გასამართლებული და იზოლირებული საზოგადოებისაგან.“ (ციტატა Slade 2007: 172 მიხედვით). ამ ნათქვამის ირონია იმაში გამოიხატება, რომ დანაშაულებრივი სამყაროს თავკაცების, მათ შორის რამდენიმე ქურდის ციხეში გაგზავნით, ეს უკანასკნელნი ხვდებოდნენ იმ გარემოში, სადაც აღიზარდნენ. ამიტომ მართებულად ისმის შეკითხვა, თუ კრიმინოლოგ გვერს სლედს დავესესხებით, მართლაც შესუსტდა კი ქურდების გავლენა. ახლა მათი კონტროლი, როგორც სლედი მიიჩნევს, შესაძლოა უფრო არაპირდაპირი გზით ვლინდება, რადგანაც მათი გავლენა ძირითადად მათ იმიჯში მდგომარეობს და უეჭველად ისევ არსებობს (იქვე: 178).

პერიოდის და ზღვარის შექმნა

პრეზიდენტმა სააკაშვილმა გარდამავალი პერიოდი 2004 წელს, ვარდების რევოლუციის შემდეგ დაასრულა, თუნდაც მხოლოდ რიტორიკულად. ზოგისთვის რევოლუცია და სააკაშვილის განცხადება, რომ გარდამავალი პერიოდი დასრულდა, ნიშნავდა 1990-იანი წლების პერიოდის და მასთან დაკავშირებული ჩვეულებების დამთავრებას. ქურდების დრო, წასულიყო, ყოველ შემთხვევაში ოფიციალურად მაინც. თუმცა, ემილი, ავთო, არმენი, თენგიზ და მათი მეგობრები, ისევე როგორც სხვა ახალგაზრდა კაცები, ვინც დავითის ნაამბობის მოსასმენად იკრიბებოდნენ, ქურდების იდეალებითა და მათი ამბებით ცხოვრობდნენ, მათ თავს გადახდილით, ოცნებებით და იდეალებით საზრდოობდნენ, რაც მკვეთრად განსხვავდებოდა ოფიციალური ნარატივისგან. ამრიგად, ჩემ მიერ იქ გაცნობილი ახალგაზრდა კაცების ნაწილობრივი მარგინალიზაცია, უფრო დროითი იყო, იმ გაგებით, რომ მათი აწმყო იმ წარსულს ეყრდნობოდა, რომელიც უკვე აღარ არსებობდა. ისევე როგორც აბაშიძის დრო კრიმინალურად, ანუ არასწორად იყო მიჩნეული, ასევე აღიქმებოდა წეს-ჩვეულებებიც, რომელიც იმ, თითქოსდა, „წარსულ“ სამყაროს ახლდა. თუმცა ეს წეს-ჩვეულებები ყოველდღიური ცხოვრების ნაწილი იყო და მათი უბრალოდ უკუგდება არ შეიძლებოდა. ისინი კვლავ დიდ მნიშვნელობას ინარჩუნებდნენ ახალგაზრდა კაცებისთვის, როგორიც ჩემი ინფორმანტები იყვნენ, რაკი მათ არასწორობის სწორი და არასწორი მხარის განსაზღვრაში ეხმარებოდნენ.

ალაინა ლემონი (Lemon 1998: 24) რუსეთის 1990-იანი წლების ეკონომიკური ცვლილებების აღწერისას აღნიშნავს, რომ „იკონოკლაზმური ვანდალიზმის შემოტევას ქუჩის ვაჭრობის ტაქტიკა ერთ დღეში არ შეუცვლია“. მსგავსადვე, მიუხედავად საქართველოს მთავრობის მხრიდან რევოლუციის შემდგომი მასირებული შეტევისა ქვეყნის გასაწმენდად ყველა იმ გავლენისგან, რაც მორალურად, ან სამართლებრივად არასწორად იყო მიჩნეული, ამ გავლენებით ჩამოყალიბებული წეს-ჩვეულებები უბრალოდ არ გამქრალა. მართალია მოჩვენებითი ფორმით, მაგრამ ასლან აბაშიძის მემკვიდრეობა, კრიმინალური სამყარო და 1990-იანი წლები, საერთო ჯამში შენარჩუნდა. ბათუმში წარსულის ნარჩენები განაგრძობდნენ ხეტილს და ჩემი ინფო-

რმანტების ცხოვრებაზე გავლენას ახდენდნენ და წარსულ სამყაროსთან კავშირს აიძულებდნენ, მიუხედავად იმისა, რომ უმეტესწილად მათ ამის სურვილი არ ჰქონდათ. ავთოს გამოკლებით, არცერთს არ სურდა კრიმინალი ყოფილიყო, არავის სურდა ისეთი აღსასრული ჰქონოდა, როგორც მათი მამების თაობის კაცების უმეტესობას, რომლებიც ემსხვერპლნენ ალკოჰოლიზმს ან დანაშაულს და უმუშევრობასთან გამკლავება უწევდათ.

სლბათ, უფრო ადვილი იქნებოდა მეორე გრაფიტის ავტორს უბრალოდ გადაეხაზა სიტყვები „ბაბუ“ და „ასლანი“, თუმცა მას ეს არ უქნია. ამის ნაცვლად, სმაილის ნერვიული ღიმილი. იქნებ შეუძლებელია სიტყვა „ბაბუს“ „არასოდეს“ მიუწერო; იქნებ სწორედ მოლიმარი სახე გამოხატავდა თავზარდამცემ გააზრებას იმისა, რომ „არასოდეს“ ილუზია იყო.

პერიოდი, როგორც წარსულად აქცეის

ბათუმში ჩემი ყოფნის პირველ დღეებში, როდესაც ომი დაიწყო, ნინო, ადგილობრივი ნაცნობი, პრეზიდენტს მოიხსენიებდა, როგორც „მეფე შადრევან პირველს“. როგორც ნინომ მითხრა, „სხვას არაფერს აკეთებს, მარტო შადრევანებს აშენებს! კი, მან ცოტა გზებიც ააშენა და ელექტრო ენერგიით მომარაგებაც უზრუნველყო; ესეც კარგია, მაგრამ რაში გვჭირდება ამდენი შადრევანი? პასუხი ამ კითხვებზე, როგორც ჩანს, იმალება პოლიტიკური ძალაუფლებისთვის ბრძოლაში, რომელიც თამაშდებოდა ურბანულ სივრცეში და მასზე აისახებოდა.

ბათუმში, ნგრევის პირას მისული ფასადები, ფრაგმენტები და ნახევრად დასრულებული სტრუქტურები მიუთითებდა არა მხოლოდ იმათ მარცხზე, ვინც ერთ დროს მათ აშენებდა, არამედ, ასევე მომავლის განსაზღვრის უფლებისთვის პოლიტიკურ ბრძოლაზე. შადრევნები ახალი მომავლის და პერიოდის დასასრულის პოლიტიკური ნიშანი იყო. თავის ნაშრომში ურბანული სივრცის შესახებ ყაზახეთის ქალაქ ასტანაში, ვიქტორ ბაჩლი (Buchli 2007) აღნიშნავდა, თუ როგორ აისახება პროგრესი და უწყვეტობა ლოკალურად ზედაპირებსა და ხედებში იმ თვალსაზრისით, რასაც ის უწოდებს მატერიალურ შფოთვას. ზედაპირები და მატერიალურობები, ამტკიცებს ის, შეიძლება აღვიქვათ თოსიგისეულ საჯარო საიდუმლოებად, რადგანაც, როდესაც შენობები იწყებს ნგრევას, ხოლო ფასადები დაშლას, მათ მიერ განსახიერებული მატერიალური არასტაბილურობა შეიძლება მიგვანიშნებდეს მათი ამგები სოციალური ურთიერთობების და მორალური წესრიგის მარცხზე. იკონოკლაზმიისას ან (ხელახალი) ნგრევისას არაერთი იგივე მახასიათებელი ინარჩუნებს აქტუალურობას, მაგრამ ასეთ ვითარებაში ფასადების ძალით ნგრევა ხდება ხოლმე; ამ დროს მარცხზე მითითება ხდება უკიდურესად პოლიტიკური მოტივაციით.

როგორც ამ ნაწილის ორ თავშია ნაჩვენები, იკონოკლაზმიის პროცესი, ან როგორც მე ვუწოდებ მეორე თავში „ზემოდან გადაწერა“, უხვად იყო ბათუმში, განსაკუთრებით ვარდების რევოლუციის შემდგომ. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ „მეფე შადრევან პირველის“ მიერ განხორციელებული მატერიალური ცვლილებები ოფიციალურად ასლან აბაშიძის პერიოდის მარცხზე მიუთითებდა, ქალაქში ჯერ კიდევ არსებობდა ამ პერიოდთან დაკავშირებული გარკვეული სოციალური ურთიერთობები და მორალური წესრიგი. ისევე როგორც ომის გაგრძელების ალბათობა, არ გამქრალა და რჩებოდა, როგორც რაღაც ჩავლილის, მაგრამ თითქოსდა ისევ არსებუ-

ლის ფანტომური ტკივილი, ზუსტად ასევე, 1990-იანი წლების გარკვეული ასპექტები აგრძელებდნენ არსებობას ადგილობრივი მოსახლეობის გარკვეულ ნაწილში.

ამ ნაწილის ორ თავში მე ვეწევი ნანგრევების და მოჩვენებების კვლევას ბათუმში, რათა ავხსნა, თუ რატომ იხსენიებდნენ ჩემი ინფორმანტები თავიანთ ქალაქს, როგორც წყნარ ჭაობს, სადაც ეშმაკები დაძრწოდნენ. ეს ნაწილი მე დავინყე შემდეგი კითხვების დასმით: ვინ იყვნენ ეშმაკები? როგორ გაჩნდნენ და რას აკეთებდნენ? უფრო ფართო მასშტაბის კითხვაც არსებობს: რას ნიშნავს ის, როდესაც რალაცას წარსულად აქცევენ? იმისათვის, რომ წინა შეკითხვებს ვუპასუხოთ, საჭიროა ბოლო შეკითხვის ოდნავ განსხვავებულად დასმა: რას ნიშნავს ის, როდესაც პრეზიდენტმა სააკაშვილმა დაასრულა „გარდამავალი პერიოდი“ (და აბაშიძის პერიოდი) და განაცხადა, რომ *კანონიერი ქურდების* მსგავსი ქსელები აღარ არსებობდა?

როგორც ზემოთ აღვნიშნე, ხელახლაშენება ბათუმში, რაც განასახიერებდა აბაშიძის წასვლის „დასასრულს“, მძაფრად შეიგრძნობოდა ქალაქში. მაგრამ ნამდვილად წასული იყო კი აბაშიძე? ამ ნაწილში არსებული მონაცემები მიგვითითებს რომ ასე არ იყო, ყოველ შემთხვევაში არ წასულა, როგორც სოციალური ფიგურა. აბაშიძე, და მასთან დაკავშირებული პერიოდი და ცხოვრების ყაიდა, იყო სახე, რომელიც კვლავ იკვეთებოდა და წარმოადგენდა წარსულის განსაკუთრებულ ასპექტს, რომელსაც ჩემი ინფორმანტების მიხედვით, ჰქონდა გადამწყვეტი მნიშვნელობა მათ ამჟამინდელ ცხოვრებაში. როგორც მესამე თავში ვამტკიცებ, ამ გაგებით, მათთვის ეს მთლად წარსული არ იყო, არამედ უწყვეტად განგრძობითი განშლა, რომელიც შეიძლებოდა შეგვედარებინა აჩრდილისებრ აკვიატებისთვის. ინსტიტუციები და ცხოვრების წესი, რაც გამოცხადდა გარდამავალი პერიოდის შემადგენელ ნაწილად და მაშასადამე, უკვე აღარ არსებულად, ჩემი ინფორმანტების მიერ გავლილად არ აღიქმებოდა. ცხადი იყო, რომ ასეთი ინსტიტუციები და ცხოვრების წესი ისეთივე არ იყო, როგორიც უნინ და არც იმდენად გავრცელებულიც. და მაინც, ისინი რალაცნაირად კვლავ განაგრძობდა არსებობას; რეალობის ნაწილი იყო. დროდადრო ვილაცას ხელში დაჭრიდნენ და სხვას იარაღის დამალვაში დახმარება უწევდა. ხანდახან ნარკოტიკის მოხმარებას ვერ აიცილებდი. ზოგჯერ დანაშაული აუცილებლობა იყო. სავსებით შესაძლებელია, რომ ეს სწორედ ის „ეშმაკები“ ყოფილიყვნენ, სოციალურ ფიგურებთან ერთიანობაში, რომლებმაც შექმნეს ისინი.

ცნება ეშმაკები მხოლოდ ბათუმით არ შემოიფარგლებოდა. პოლ მენინგის დაკვირვებით, ქართული ტერმინი *ქაჯი* (რქიანი ეშმაკი) ფართოდ გამოიყენებოდა თბილისში ოთხმოცდაათიანი წლების დასაწყისში, რითაც აღნიშნავდნენ, როგორც ჩვეულებრივ ქუჩის კრიმინალებს, ასევე „ახალ ქართველებს“ – ანუ ნუვორიშების ელიტას (Manning 2009: 89). პოსტ-საბჭოთა ქაოსის ადრეულ ხანაში, წერს მენინგი, „ქაჯი აჩრდილივით აკვიატებია ქალაქს, ოდეს თავად ქალაქი პარტახად ქცეულა... ქალაქის ბნელი ქუჩები სავსეა საშიში და იღუმალი უთვისტომოებით, იღუმალ ციხე-კოშკებს რომ აგებენ, სადაც უჩინო პატრონები იმდენად კი არ ცხოვრობენ, არამედ აჩრდილებივით ბუდობენ (იქვე: 90). ქაჯი/ეშმაკი, განაგრძობს მენინგი, შესაძლოა აღიქვას, როგორც ფიგურა ქაოტურ პოსტ-სოციალისტურ ქალაქში. კანონიერი ქურდები დიდი გავლენით სარგებლობდნენ თბილისის ადგილობრივ ინტელიგენციაში ჯერ კიდევ 1980-იანი წლების ბოლოს და როგორც საბჭოთა სისტემის შებრუნებული მხარე, მათ „შექმნეს მდიდარი ნორმატიული საფუძველი საბჭოთა სახელმწიფოს ოპოზიციონირებისთვის“ (იქვე: 77).

როდესაც ეშმაკებზე საუბრობდა, დავითი იყენებდა რუსულ სიტყვას „чёрт“. მიუხედავად იმისა, რომ ქართულში არსებობს კიდევ ერთი ტერმინი – *ეშმაკი*, რომელიც ნიშნავს რელიგიურ მებრძოლს, ან ცბიერ ადამიანს – უფრო სარწმუნოა, რომ დავითი გულისხმობდა ქაჯებს. დამოუკიდებლობის შემდგომ თბილისში, *ქაჯებს* ქურდებთან ახლო კავშირი ჰქონდათ და მათ სინონიმადაც კი გამოიყენებოდნენ. თუ ბათუმთან დაკავშირებითაც იგივეს ვირწმუნებთ, დავითი საკუთარ თავსაც ერთ-ერთ ეშმაკად მოიაზრებდა. სინამდვილეში, მიუხედავად იმისა, რომ ის ოფიციალურად „გადამდგარი“ იყო, მაინც ჰქონდა ძლიერი მაფორმირებელი გავლენა, მათ შორის თავის ძმისშვილ ავთოზეც, თუმცა ეს უნებლიედ გამოსდიოდა.

ეშმაკებისგან, მნიშვნელობა არა აქვს მათ სოციალურ ფიგურებად აღიქვამდი, ინსტიტუტებად, თუ ნარკოტიკებად, ჯობდა თავი შორს დაგეჭირა, თუმცა ხშირად ეს ვერ ხერხდებოდა – ისინი განუყოფელნი იყვნენ ყოველდღიური ცხოვრებისგან. ისინი აფერხებდნენ წარსულისგან გათავისუფლებას, რადგანაც, რაღაც გაგებით, წარსული კვლავ აწმყო იყო. საკითხავია, მაშინ, როგორ დამემყარებინა მათთან უფრო ნაყოფიერი ურთიერთობა, ეს კითხვა უფრო ღრმად მომდევნო ნაწილშია განხილული.

ნანგრევები, მოჩვენებები და ჩამოშლა

ამ ნაწილიდან შეიძლება გამოვიტანოთ ორი მთავარი დასკვნა. პირველი, აქ აღწერილი საძმოები იყო მიზიდულობის წერტილი ჩემი ინფორმანტებისთვის, რაც დროდადრო ქმნიდა ერთგვარ არეს, სადაც, ერთი გაგებით, მორალურად არასწორი მცდელობა შესაძლოა განემარტათ, როგორც მორალურად სწორი – როგორც არასწორის სწორი სახე. იგი ემყარებოდა ერთი მხრივ, ტრადიციული ქართული ცნება – საძმოების (როგორც სულიერი ნათესაობა) და მეორე მხრივ, *კანონიერი ქურდების* საბჭოთა კრიმინალური ძმა-ბიჭობის (თავისი ღირსების და პატივისცემის იდეებითურთ) ერთგვარ ნაზავს. წარსული ტრადიციების და ცხოვრების წესის შერწყმა, რომლებიც ნაწილობრივ დაიშალა, ან გაქრა, ჩემი აზრით, შეიძლება მივიჩნიოთ „ზემოდან გადაწერის“ პოლიტიკური პროცესების ერთგვარ შედეგად, რამაც ბათუმს თავისი ნიშანი დაასვა.

არაერთი მნიშვნელოვანი ანთროპოლოგიური კვლევა მიეძღვნა აწმყოში წარსულის შემოსვლის პრობლემას. ამ პრობლემის განსაზღვრა, ერთი მხრივ, შესაძლებელია იმ კუთხით, თუ რამდენად აქტიურად ცდილობენ ადამიანები წარსულის (ან მისი ნაწილის) ცოცხლად შენარჩუნებას, რისი ცნობილი მაგალითია დებატები ტრადიციების (ხელახლა) გამოგონებაზე (მაგ.: Hobsbawm and Ranger 1983; Otto and Pedersen 2005); ანდა მისი განსაზღვრა შესაძლებელია, იმ გაგებით, თუ როგორ ივინყებენ ადამიანები წარსულს მხოლოდ იმითვის, რომ ახსოვდეთ იგი ნებისთ თუ უნებლიედ (მაგ.: Cole 2001; Shaw 2002). ამ ნაწილში ასევე აღწერილია, თუ რა გაჭირვებით ცდილობდნენ ადამიანები წარსულთან ერთად ცხოვრებას, თუმცა, ჩემი აზრით, მათთვის მნიშვნელოვანი იყო არა წარსულის ხელახლა გამოგონება, არც მისი ხელახლა გაცოცხლება, ანდა მისი დავინყების მცდელობა – რაც შესაძლოა მთავრობის მიზანი ყოფილიყო, მაგრამ არა ჩემი ინფორმანტების. აუხსნელი პარადოქსი, რაც ბათუმს ახლდა, იყო ის, რომ წარსულის მსგავსი მოგონებები, თუ ნარატივები პოტენციურად კვლავ იჩენდა თავს როგორც აწმყოში არსებული რეა-

ლური ცხოვრება – რაც უბრალოდ ნარატივებზე, ან სსოვნაზე მეტი იყო. ის, რასაც ბათუმში ვხედავთ მესხიერების მიღმა ვრცელდება, ეს არის რაღაც უკვე განვლილი, მაგრამ არსებობის ჯიუტად გამგრძელებელი, რაღაც, რისი დავიწყებაც ვერ გამოდის, რადგანაც კვლავ იჩენს თავს.

აჩრდილისებრ აკვიატება ნიშნავს სიახლოვეს დარჩენას, შეყოვნებას და შემანუხებელი, ან მავნე ზემოქმედების ქონას რაიმეზე, ან ვინმეზე. აჩრდილისებრ აკვიატება ნიშნავს შენი სურვილის საწინააღმდეგოდ რამის, ან ვინმეს მიერ ფიქრებში მოძალეობას, ან ხშირად მონახულებას. ჩემი ინფორმანტების ცხოვრების წესი და საძმოების მათეული არტიკულაცია არ გულისხმობს წარსულის უშუალო გაგრძელებას, არამედ უფრო ჩამოშლის პროცესს აღნიშნავს. ჩამოშლას შესაძლებელს ხდიდა სწორედ ის ფაქტი, რომ ცხოვრების გარკვეული წეს-წყობილება, რასაც ჩემი ინფორმანტები საძმოებს უკავშირებდნენ, განიცდიდა განლევას, ქრებოდა, ანდა მოჩვენებისებრ აგრძელებდა არსებობას. ჩამოშლა აქ გამოყენებულია წიგნის პირველ თავში მოხსენიებული გაგებით, რაც აღნიშნავს რღვევას, საიდანაც რაღაც ახალი იღებს საწყისს.

უნდა ითქვას, რომ საძმოები საქართველოში მხოლოდ ახალგაზრდა კაცების ამ კონკრეტული ჯგუფისთვის არ იყო დამახასიათებელი. როგორც ჩანს, ისინი ფართოდ იყო გავრცელებული ქვეყანაში და მათი პოვნა ყველა ფენაში შეიძლებოდა. ინტერვიუები, რომელიც ჩავატარეთ ადგილობრივი უნივერსიტეტის სტუდენტებთან, ვისაც არანაირი კავშირი არ ჰქონდათ დანაშაულთან, გვიჩვენებდა, რომ მათაც – ბიჭებსაც და გოგონებსაც – ძალზე მაღალი წარმოდგენა ჰქონდათ საძმოების იდეაზე. თუმცა საძმოების გამოყენება რაღაც არასწორის სწორად წარმოსაჩენად, როგორც ჩანდა, საკუთრივ ჩემს ინფორმანტებს გამოარჩევდა და ჩამოშლის პროცესიდან მომდინარეობდა: რაც წარმოადგენდა ახალ გზებს საკუთარი კაცობის დასამტკიცებლად და ახალ გზებს მხარდაჭერის მოსაპოვებლად, რასაც სხვაგან იოლად ვერ მოიპოვებდნენ.

უნივერსიტეტის სტუდენტები, რომელთაც მე ვიცნობდი, მიიჩნევდნენ, რომ მათი მომავლისთვის მთავარი იყო განათლება, რადგანაც ეს შესაძლებელს ხდიდა საერთაშორისო მობილობას (საგანმანათლებლო გრანტების სახით) და იმის გამოც, რომ ბევრ მათგანს სტაჟირებისას ადგილობრივ კოლეგებთან ურთიერთობის ქსელები ჰქონდათ შექმნილი. მათთვის განათლება ნიშნავდა დამცავ ჭურსს იმ გაგებით, რასაც ფრან მარკოვიცი აღწერს რუსეთის სტუდენტებთან დაკავშირებით. უფრო მეტიც, სტუდენტებს ფინანსური მხარდაჭერის მთავარ წყაროდ ოჯახები მიაჩნდათ. ჩემი ინფორმანტები მოვლენებს სხვაგვარად ხედავდნენ. უმეტესი მათგანი კარგი განათლების მიღების სურვილს გამოთქვამდა, მაგრამ ფინანსური მიზეზებით ბევრი მათგანისთვის ეს შეუძლებელი იყო. ზოგიერთ მათგანს, მაგალითად, არმენს, თენგუს და რომანს, მეზღვაურის განათლება ჰქონდათ მიღებული, მაგრამ საერთაშორისო ფინანსური კრიზისის გამო, გემის მონახვა უფრო და უფრო გაძნელდა. სხვებს, ემილის, გომას, მუნის, გიორგის, ავთოს და გიას მხოლოდ საშუალო სკოლის განათლება ჰქონდათ. მიუხედავად იმისა, რომ გომას გამოკლებით, ყველა მათგანს მშობლები მატერიალურად უზრუნველყოფდნენ, საკვებისა და საცხოვრებლის მხრივ, მათ მშობლებზე დამოკიდებულება ეთაკილებოდათ – ანდა ცოტა უხერხულად მიაჩნდათ. უნივერსიტეტის სტუდენტებში და ჩემს ინფორმანტებსა და მათ მეგობრებში გავრცელებულ კითხვარებზე პასუხებისა და ინტერვიუების მიხედვით, ნათელი იყო, რომ, თუ პირველები თავიანთ ოჯახებსა და განათლებას თვლიდნენ

მათი ცხოვრების საფუძვლად, ეს უკანასკნელები საძმოებს ეკედლებოდნენ. უნივერსიტეტის სტუდენტების უმრავლესობისთვის „მეგობრობა“, მაგალითად, დაკავშირებული იყო თავისუფალ დროსთან, ამავე დროს, ჩემი ინფორმანტებისთვის ეს იყო ყოველდღიური ცხოვრების ამოსავალი წერტილი.

ამ ნაწილიდან მეორე დასკვნის გამოტანაც შეიძლება. წარმოდგენილი მონაცემები მიუთითებს მარგინალიზაციის პროცესზე, რომელშიც პრაქტიკები წარმოაჩენენ ანმეოს ტრანსფორმაციის მეშვეობით, რომლებიც სათავეს იღებენ საზოგადოების – ან სახელმწიფოს მიერ განსაზღვრული – დისკურსებიდან, თუ საით მიემართება საზოგადოება. ამ ტიპის დროით მარგინალიზაციას მე უფრო ღრმად ვიკვლევ მეშვიდე და მერვე თავებში პოსტ-საბჭოთა პერიოდის „სოციალურ შემდგომ ცხოვრებასთან“ კავშირში. ჯერჯერობით მხოლოდ იმის თქმა შეიძლება, რომ საძმოებში გაერთიანებული ახალგაზრდა კაცები წარმოჩნდნენ, როგორც განსაკუთრებული ჯგუფი რამდენიმე მიზეზით: მათი ასაკის გამო, ეს ის კონკრეტული თაობა იყო, ვისთვისაც საბჭოთა კავშირი ძალიან ცოტას ნიშნავდა, ხოლო „გარდამავალი“ პერიოდი მათი ბავშვობის გარემო იყო; მათ აკავშირებდათ მეგობრობის დუღაბი, რომლებიც ხშირად უტოლდებოდა, ან უფრო მნიშვნელოვანიც კი იყო, ვიდრე მათი ოჯახური კავშირები; და ბოლოს, მათი ყოველდღიურობის ერთი ნაწილი დაკავშირებული იყო ცხოვრების წესთან, რომელიც ოფიციალურად „წარსულად“ გამოაცხადეს.

საითკენ მივდივართ?

მეორე და მესამე თავებში ჩვენ ვხედავთ მაგალითებს იმისა, თუ როგორ იჩენს თავს წინააღმდეგობა ისტორიის ოფიციალურ ვერსიასა და მის სუბიექტურ განცდას შორის. ეს პასუხობს კითხვას, თუ რა შერჩაა ხელში ამ ახალგაზრდა კაცებს და არა იმ კითხვას, თუ რის ანაბარად დატოვეს. ტურისტული სეზონი რომ მთავრდებოდა და ტურისტები წავიდოდნენ, ბათუმში ბევრი არაფერი იყო საკეთებელი. როგორც აღწერილია, ჩემი ინფორმანტები დროის უმეტეს ნაწილს ბათუმში და სანაპიროზე ხეტიალში ატარებდნენ, მარტოდ ან ჯგუფურად, დროგამოშვებით ქალაქგარეთ პატარა მოგზაურობებსაც აწყობდნენ. სამუშაოს ეძებდნენ, იგონებდნენ რაიმე საქმეს და ალბათ უფრო მეტად ამით დროის გაყვანას ცდილობდნენ. ბათუმში მათთან ერთად სიარულისას ჩვენი საუბარი ხშირად ქალაქისა და მისი სამშენებლო მოედნების გარშემო ტრიალებდა. ბევრს უხაროდა, რომ რაღაცეები კეთდებოდა, მაგრამ ამავე დროს ისინი შეცბუნებულები იყვნენ იმით, რაც შენდებოდა, თუ ვისთვის შენდებოდა და ვინ ეწეოდა მშენებლობას. ბევრი სასტუმრო შენდებოდა უცხოური, ხშირად თურქული საინვესტიციო კომპანიების მიერ და ესენი თურქ მშენებლებს ასაქმებდნენ. ამგვარად, მშენებლობაში სამუშაოს პოვნის შესაძლებლობა შემოდგომასა და ზამთარში შეზღუდული იყო. სწორედ ეს აღნიშნა ერთ-ერთმა ახალგაზრდა კაცმა, ანდრემ, როდესაც თურქების კუთვნილ რაღაც სასტუმროს ჩავუარეთ: „მე აქ ვერასდროს ვიმუშავე და ასეთ ადგილზე ვერც ვიცხოვრებ.“ ამგვარი სენტიმენტები მხოლოდ ახალგაზრდა კაცებს არ ახასიათებდათ. ჩემს მეზობელთან, ელექტრიკოს და ტაქსის მძღოლ ზაურთან მანქანით მგზავრობისას, ჩვენ ჩავუარეთ იგივე მშენებარე სასტუმროს. ზაურმა კინალამ გადააფურთხა, იმდენად ზიზლი გამოხატა ამ პროექტისადმი: „ვისთვისაა ესენი? ვის ექნება ოდესმე იმდენი ფული, აქ რომ ბინა იყიდოს?“ სასტუმროების მშენებლობას, რაც გამიზნული იყო სამომავლოდ ტუ-

რისტებისთვის, დადებითი მხარეც ჰქონდა მომავალი შესაძლო დასაქმების სახით, მაგრამ ომის და თანაც იმ ფაქტის გამოც, რაც ყველასათვის იყო ცნობილი, რომ ტურისტებმა საქართველოდან და სომხეთიდან დაიწყეს სხვაგან წასვლა დასასვენებლად, აშკარად მცირე პერსპექტივას სთავაზობდა ადგილობრივებს.

ამ ნაწილში წარმოადგენილი ემპირიული მასალა კითხვებს სვამს მომავლის როლთან კავშირში და თუ როგორ აღიქმებოდა იგი. „გარდამავალი პერიოდი“ დასრულებული იყო, მაგრამ რა დაიკავებდა მის ადგილს? ამჟამად რა იყო მომავალი ჩემი ინფორმანტების თვალში, თუ მთავრობის გადასახედიდან? და როგორ წარმოაჩენდა იგი თავის თავს აწმყოში? სწორედ სხვადასხვა გზა, რითაც მომავალი აწმყოს მსჭვალავს, წარმოადგენს მეორე და მესამე ნაწილების განხილვის საგანს.

ნაწილი II

ყოველდღიურად შეუხმობალები?

ახალგაზრდა სიცოცხლეები ღმრთივასა
და ურთიერთქმედებას შორის

ფოტო: ძმები პლაჟზე

ამერიკულ ფილმში *Groundhog Day* [ზაზუნას დღე] (Ramis 1993), ბილ მიურეი თამაშობს ტელევიზიის ამინდის პროგნოზის წამყვანს, რომელიც პენსილვანიაში ყოველწლიური ზაზუნას დღის ღონისძიების შესახებ რეპორტაჟისას, დროის მარყუჟში აღმოჩნდება და ერთი და იგივე დღე გაუთავებლად მეორდება. თავიდან იგი ჰედონიზმში გადაეშვება, შემდეგ სასონარკვეთილებაში ვარდება და მარყუჟიდან თავის დაღწევას თვითმკვლელობით ცდილობს. მაგრამ კვლავ ყოველ დღით იგივე დღეს ეღვიძება. კარგა ხნის შემდეგ, თავისი ცხოვრების გადაფასებას იწყებს და საბოლოოდ არღვევს მარყუჟს იმით, რომ იცვლება როგორც პიროვნება.

როდესაც 2009 წლის გაზაფხულზე ბათუმში დავბრუნდი დანიაში გატარებული სამი თვის შემდეგ, აღმოვაჩინე, რომ ემილის ორი ძმაცა, რომლებიც ადრე იქ არ იმყოფებოდნენ, ერთდროულად დაბრუნებულიყვნენ: მაგუ სახლში მოსკოვიდან დაბრუნდა, ხოლო რომა ციხიდან გამოუშვეს. თუმცა, საბოლოო ჯამში, ყველაფერი უმეტესწილად ისევ ისეთი ჩანდა. ზამთარმა მხოლოდ ეს-ესაა დამალა კლანჭები, მაგრამ, ემილის თქმით, ცხოვრება მაინც „ჯერ კიდევ მოსაწყენი“ იყო.

როგორც პირველ თავში აღვნიშნე, სენტიმენტი, რომ ბათუმში ცხოვრება მოსაწყენი იყო წლის უმეტეს დროს, ერთნაირად ახასიათებდა, როგორც ჩემს ინფორმანტებს, ასევე სეზონურად მომუშავეებსაც თბილისიდან, რომლებიც ყოველ ზაფხულს რამდენიმე თვეს ქალაქში ატარებდნენ. სექტემბრის ბოლოს, როცა სეზონი სრულდებოდა და შემოდგომის ქარიშხლები სანაპიროს ანიოკებდნენ, სეზონურ მომუშავეებს თბილისი ენატრებოდათ და უკვე დაკეტილ კაფეებსა და ბარებში პატარა წვეულებებს აწყობდნენ, აღნიშნავდნენ, რომ მალე დედაქალაქში თავიანთ ცხოვრებას დაუბრუნდებოდნენ. ისინი უბრუნდებოდნენ სამუშაოსა თუ სწავლას, და საუბრობდნენ იმაზე, თუ როგორ მოუთმენლად ელოდებოდნენ ცხოვრების თავიდან დაწყებას. ადგილობრივი უნივერსიტეტის სტუდენტები ასევე პოულობდნენ ნუგეშს სწავლაში, მაგრამ ახალგაზრდა კაცებისათვის, როგორებიც იყვნენ გიორგი, არმენი, ემილი, თენგიზ, გოშა, რომანი, და ავთო, ვისი გაცნობაც მე მომიწია, ძალიან ცოტა რამ იყო საზეიმო. მცირე შემოსავლით, მათ თითქმის ათი თვე უნდა მოეცადათ, სანამ კვლავ დადგებოდა ზაფხული. როგორც პირველ თავში აღნიშნული, ზამთარი მიჩნეული იყო „მკვდარ“ სეზონად, როცა „ყველაფერი ქრება“, როცა გასაკეთებელიც არაფერია, ალბათ, გარდა დაღვებისა და ნარკოტიკების მიღებისა და, როცა ყოველი ახალი დღე განსაცვიფრებლად – და ხანდახან გულისგასახეთქად – ჰგავდა წინას.

დროდადრო ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში ძალზე უჟმური განწყობა მქონდა, როცა თავს ისე ვგრძნობდი, რომ სანოლიდან ფეხს ძლივს ვითრევდი, რა-

დგან ვიცოდი, რომ ისევ წვიმა ასხამდა და ამის გამო ბინაში წყალი შეწყდებოდა, ისევ მომინევდა თავის იძულება, რომ საველე ჩანანერები გამეკეთებინა, რომლებიც წინა დღით დაწერილის გამეორება იქნებოდა. ისეთი შეგრძნება მქონდა, თითქოს ყველანი დაუსრულებლად ვიმეორებდით ზაზუნას დღეს. ემილი მაფრთხილებდა „დარდზე“, რომელიც შემოდგომაზე და ზამთარში შეიძლება ნებისმიერს დამართნოდა უბრალოდ სახლში მარტოდ ჯდომისა და უსაქმურობისგან, რაც ადამიანს აბსოლუტურ პასიურობასა და აპათიაში აგდებდა.

მეორე თავში აღწერილია, თუ რა კომენტარებს აკეთებდა ემილი, როცა ერთ-ერთი სეირნობისას უამრავ კაზინოსა და პოკერ კლუბს ჩავუარეთ, აღნიშნა რა, რომ ესენი იყო „ზღაპრების“ ადგილები, სადაც დედამისის თაობის კაცები დადიოდნენ ერთი-ორი ლარით ჯიბეში სასწაული მოგების იმედით. მას ხშირად უთქვამს, რომ ბევრი კაცი მთელ თავიანთ ცხოვრებას წუთიერი სიამოვნების მუდმივ ძიებაში ატარებდა, ჩვეულებრივ სმაში ან ნარკოტიკებში. ეს განსაკუთრებით თვალშისაცემი იყო ზამთრის პერიოდში, როცა საქმე ბევრი არ იყო. არც ახალგაზრდა კაცები იყვნენ ამისგან თავისუფლები – პირიქით. ისინიც სვამდნენ და ნარკოტიკებს მოიხმარდნენ და, როგორც ემილიმ თქვა, „ცარიელი ცხოვრების“ განცდით ცხოვრობდნენ, რაც უიმედო სიტუაციის ბრალი იყო. თუმცა ემილი და მისი მეგობრები იჭერდნენ აშკარა რეფლექსიულ განსჯით პოზიციას: ისინი აცნობიერებდნენ, რომ სვამდნენ და ნარკოტიკებს მოიხმარდნენ, მაგრამ იცოდნენ, რომ ეს საშიში იყო და უსარგებლო, როგორც დროებითი გამოსავალი მათი პრობლემებიდან.

ამგვარად, მათთვის აუცილებელი იყო მუდმივად იმის დადასტურება, რომ სმა და ნარკოტიკების მოხმარება მათთვის იყო წინ მოძრაობის საშუალება, და არა უბრალოდ აწმყოთი ცხოვრების წესი. მაგრამ როგორ უმკლავდებოდნენ ახალგაზრდა კაცები „მონყენილობის“ გრძელ პერიოდს? ინერციის პირისპირ დარჩენილებს როგორ შეეძლოთ მყობადისა და წინსვლის შეგრძნების გადმოცემა? როგორ ცდილობდნენ ისინი მოჩვენებითი დროის მარყუჟების გარღვევას, სადაც არაფერი ხდებოდა? ეს კითხვები უფრო მეტ კონკრეტიკას იძენენ | ნაწილში ნაჩვენები მონაცემების შუქზე, თუ რა გავლენას ახდენდა წარსულის აჩრდილისებრი აკვირება ამგვარ მცდელობაზე? როგორ მოეხერხებინათ წარსულის ფრაგმენტების ეფექტურად ჩართვა, რათა შეძლებოდათ წინ წაწევა და არა ადგილზე გაქცევა?

ამ ნაწილის სათაური, „ყოველდღიურად შეუცნობელში?“ ატარებს ორ მნიშვნელობას [ინგლისურ ენაზე ამ ნაწილის სათაურია „Daily into the Blue“. აქ, „blue“ აღნიშნავს როგორც „შეუცნობელს“, ისე, „ლურჯს“ – მთარგმნელის განმარტება]. ის მომდინარეობს ერნესტ ბლოხის 1986 წლის *The Principle of Hope* [იმედის პრინციპები] პირველი ტომის პატარა მონაკვეთიდან, რომელშიც ბლოხი აღწერს, როგორი განსხვავებული მოლოდინები აქვთ ადამიანებს მომავალ დროზე ცხოვრების სხვადასხვა ეტაპზე. მაშინ როცა უფროსებს ხშირად აქვთ შედარებით წყნარი და გონივრული დამოკიდებულება მომავლის მიმართ, ახალგაზრდები უფრო ავანტიურისტულ-სათავგადასავლო პოზიციას ამჟღავნებენ. მათგან განსხვავებით, ბავშვები შეაბიჯებენ შეუცნობელში, იმის უცოდინრად, თუ რას მოიტანს ახალი დღე. ყოველდღიურად შეუცნობელში გასვლის ცნების მოხმობა ქართულ კონტექსტში ცოტათი დამაბნეველია, რადგანაც ბათუმელი ახალგაზრდა კაცები, რასაკვირველია, არ იყვნენ ბავშვები და თანაც იცოდნენ, რა შეიძლებოდა მოეტანა ახალ დღეს: ზუსტად იგივე, რაც გუშინ მოიტანა. თუმცა ბლოხის გამოთქმას მე ვიყენებ იმი-

ტომ, რომ ის „სიარაფრეში“ დაკარგვის მნიშვნელობას ატარებს და თანაც „ლურჯი“ სხვა კონტექსტში საკმაოდ ექსპრესიულად გამოხატავს ემოციურ მდგომარეობას – „უგუნებოდ ყოფნას“, როგორიცაა დეპრესია და დარდი. ეს ორნახნაგოვნება თავის მხრივ ასახავს ისეთი სიტყვების ტოლფას ორნახნაგოვნებას, როგორიცაა „იმედი“ და „მოლოდინი“, რადგანაც ეს ასპექტები იწვევს პასიურ (დეპრესიულსაც კი) მოლოდინს, ერთი მხრივ და აქტიურ ჩართულობას (როგორც კარგი, ასევე ცუდი გაგებით), მეორე მხრივ (მაგ., Ehn და Löfgren 2010; Hage 2003; Jeffrey 2008).

მუდმივად ახალი, მაგრამ იგივე დღის გავლისას, მთავარი გმირი ზაზუნას დღეში, ჯერ ჰედონიზმის მთელ სპექტრს გაივლის, შემდეგ სასონარკვეთილებაში ვარდება, შემდეგ გადადის თავისი მდგომარეობის კრიტიკულ გადაფასებაზე და ბოლოს ბედნიერ დასასრულს აღწევს. ჩემთვის მოულოდნელი არ ყოფილა, რომ ცხოვრება ბათუმში ამაზე ცოტათი უფრო რთული იყო – როგორც რეალურ ცხოვრებას ხშირად სჩვევია. ზოგიერთ რამეს, რაც ყოველდღიურ ცხოვრებას ახასიათებდა, როგორიცაა პირველ ნაწილში აღწერილი ცხოვრების ძველი პრაქტიკების არსებობა, თვითრეფლექსიით ვერ მოიშორებდი და ვერც გადალახავდი. მიუხედავად ამისა, შესაძლებელი იყო მათი ჩართვა იმგვარ განვითარებაში, რომელიც პერსპექტიულ პოზიციას იკავებდა. განსხვავებული მომავლის წარმოდგენას და მისკენ სწრაფვას, მოსდევდა მავანის საძმოებში და გარშემო არსებულ წარსულის ფრაგმენტებში ნავიგაცია. ეს არ იყო იოლი ამოცანა, და ის სხვაგვარად უნდა გადაჭრილიყო. ერთ-ერთი გამოსავალი შეიძლება ყოფილიყო ყოველდღიური აქტიურობის შენარჩუნება იმისათვის, რომ არ დანებებოდი დეპრესიას და დარდს და გაგესხვანაირებინა ცხოვრება, თუმცა ცვლილების მიღწევა იმითაც შეიძლებოდა, რომ რაც შეიძლება შორს ნასულიყავი ოცნებაში.

ლტოლვასა და ჩართულობას შორის მანძილის გადმოსაცემად მომდევნო ორი თავი აღწერს ამ სპექტრის ორივე მხარეს. ორივე მათგანში ყურადღება გადატანილია კონკრეტულ პიროვნებებზე, მათ იმედებსა და მომავლის შესახებ ოცნებებზე, ასევე იმ გადასახდელ საფასურზე და სიძნელეებზე, რაც ახლდა რაიმე ახლის მცდელობას, ანდა განსხვავებულის კეთებას და ამავე დროს ჩართვას „ბნელ მხარეში“. პირველ და მესამე ნაწილების თავებისგან განსხვავებით, ეს თავები უფრო ნარატიულია, ვიდრე ინტერპრეტაციული, იმისათვის, რომ გასაგები გახადოს, რომ შეუცნობელში წასვლა, როგორც მე ამას დავარქვი, ერთგვაროვანი პროცესი არ ყოფილა, განსაკუთრებით მაშინ, როცა თხრობა ეხება ახალგაზრდა კაცების რეფლექსიას თავიანთ ცხოვრებაზე (ხელოვნების, თუ საუბრებისა და ინტერვიუების მეშვეობით). როგორც აღმოჩნდა, მათი პოზიციები, საიდანაც ისინი თავიანთ მდგომარეობას უყურებდნენ, ხშირად განსხვავდებოდა იმით, რომ ზოგი სივრცითი იყო, ხოლო ზოგიც დროითი. ამ ნაწილის ბოლოს კიდევ დავუბრუნდები ამ საკითხს.

საინტერესოა იმის შედარება, თუ რა გზებით ცდილობდნენ ჩემი ინფორმანტები წარმოსახვას, ფიქრს, წარმოდგენების შექმნას მომავალზე და მისკენ სხვადასხვაგვარად სწრაფვას, რადგანაც ეს გვიჩვენებს იმას, თუ როგორ ხდებოდა წარსულის („ბნელი მხარის“ გაგებით) გამოყენებით, ან უფრო მისი გადამუშავებით ალტერნატიული მომავლის შექმნა; ეს საინტერესოა იმის გამო, რომ მას მივყავართ შემდგომ მსჯელობამდე, თუ როგორ ზღუდავს ადამიანებს ის გზები, რითაც სხვები განსაზღვრავენ მომავალს (მესამე ნაწილის თემა). შემდეგ ორ თავს მივყავართ იმის განხილვამდე, თუ რას აღნიშნავდა „ბნელი მხარე“ იმასთან დაკავშირებით, თუ რო-

გორ წარმოედგინათ მომავალი და ერთდროულად როგორ ზღუდავდა და ქმნიდა ეს შესაძლებლობებს და კიდევ, რას ნიშნავდა საძმოები, კარგი თუ ცუდი გაგებით, იმ გზების მიმართებით, რითაც ჩემი ინფორმანტები ცალ-ცალკე ისწრაფვოდნენ საკუთარი მომავლისაკენ. ეს უკავშირდება სოციალური შემდგომი ცხოვრების ყოველდღიურ პრაქტიკას, რასაც ხაზს ვუსვამთ პირველ თავში. ენნ სტოლერის შეგონებით, რომელიც მომინოდებდა მომეკვლია გარკვეული ჯგუფების ცხოვრების შემადგენლობა და დანაწევრება, მათი მოძრაობა – ჩამოშლას, მელანქოლიასა და ჩართულობას შორის, მე ამ ნაწილში ვიკვლევ ნგრევის ყოველდღიურ გამოცდილებას, ვეძებ რა პასუხს, თუ როგორ იყვნენ ჩემი ინფორმანტები ჩართულნი იმაში, რის ანაბარაც დარჩნენ. საგანი, რასთანაც მე მიწევს მუშაობა, არ წარმოადგენს ნანგრევებს, ამ სიტყვის პირდაპირი გაგებით, არამედ უფრო იმ საზოგადოებაში ცხოვრების გამოცდილებებს, სადაც ყველაფერი რალაცნაირად დაშლილი იყო.

აღფრედ შუტცის ნაშრომის დამოწმებით, მე ვიყენებ ამ აღწერილობებს წარსულისა და მომავლის როლის ანალიტიკური შესწავლისათვის სუბიექტური დროის ქრილში. როგორც შუტცი წერდა, „არსებობს მომავალი მოვლენები, რომლებიც ჩაფიქრებულია წარსულის მიმართებით, ასევე ნამყოს და ნამყო სრული დროის მოვლენები, რომლებიც აღიქმება ღიად და ცვლადად, როგორც მყობადის უჩვეულო ხასიათის მატარებელი“ (ციტატა Muzetto 2006: 9 მიხედვით). ამ ნაწილში ნაჩვენებია, თუ როგორ იყენებდნენ ჩემი ინფორმანტები ამ წარსულებსაც და წარმოსახვით მომავლებსაც ანმყოში აქტიური პოზიციის წარმოსაჩენად, მოჩვენებითი ინერტულობის ფონზეც კი.

თეთრი ქართველი

როცა ჩვენზე წერ, ასე დაიწყებ:
„მე მოგიყვებით ამბავს ერთ ბიჭსა და
ბენდზე და მათ ცხოვრებაზე.“ – გოშა

„ოჯახი“

მ თავში, მე ვყვები ამბავს ერთ ბიჭზე და ბენდზე და მათ ცხოვრებაზე. გოშას სახლის წინ დიდი ლურჯი რკინის ჭიშკარი იყო. ჟანგიან საღებავზე ამოკანრული იყო სიტყვები „შეშლილების ოჯახი.“ ჭიშკარი იქ იმიტომ არ იყო, რათა ბოროტმოქმედები შეეჩერებინა, არამედ უფრო იმისთვის, რომ ხალხი არ შემოეშვა. ამ სახლში გოშა ცხოვრობდა თავის ორ ძმასა და ოთხი წლის ვაჟიშვილთან ერთად, რომელიც გოშასთან ყოველ მეორე კვირას რჩებოდა. „ოჯახი“ არ გულისხმობდა გოშას მხოლოდ ბიოლოგიურ სანათესაოს. ეს სახლი იყო პატარა საძმოს სამყარო, რომლის წევრებიც ერთმანეთს ნათესავეებად მოიხსენიებდნენ და მიიჩნევდნენ – ფაქტობრივად „შეშლილ“ ოჯახად თვლიდნენ, ყოველ შემთხვევაში, მათივე სიტყვებით. გარდა იმისა, რომ „შეშლილების ოჯახი“ იხმარებოდა ტერმინად არა მარტო იმ მეგობრების ჯგუფის აღწერისათვის, ვინც გოშას სახლში მიდი-მოდიოდა, ასე ბენდსაც უწოდებდნენ, რომელიც შედგებოდა გოშასა და მისი ორი უახლოესი მეგობრის, მუნისა და საშასგან.

თავად სახლი ჩაკეტილი არე იყო. გოშასთვის ეს იყო თავშესაფრისა და იზოლაციის ადგილი, სადაც გარესამყაროზე ოცნებები ხარობდნენ. გოშას ცხოვრება მჭიდროდ იყო დაკავშირებული მუსიკასთან და ოცნებებთან – როგორც მუსიკოსი წარმატებული ყოფილიყო საქართველოს გარეთ. იგი აშკარად ნიჭიერი იყო, მაგრამ ბევრი გამოწვევის წინაშე იდგა. ზოგი პრობლემა აშკარა იყო: ფულის არქონა, სავიზო შეზღუდვები, რამაც იმიგრაცია გაართულა და ალტერნატიული მუსიკისთვის ადგილობრივი სცენის თითქმის არარსებობა. სხვა გამოწვევები წვეთ-წვეთობით აღწევდა მის ცხოვრებაში, როგორც, მაგალითად, მზარდი დამოკიდებულება ნარკოტიკებზე.

ვაკვირდები რა გოშას მიერ საკუთარი ცხოვრების აღწერას, ბენდისთვის დანერჩილ ლექსებს, მისი მეგობრების ყოველდღიურ მისვლა-მოსვლას, ამ თავში შესწავლილი მაქვს ურთიერთკავშირი სადმე სხვაგან ყოფნის და სხვად ყოფნის სურვილსა და დამოკიდებულებისა და დაშლის მუდმივ და მზარდ განცდას შორის. აქ აღწერილია გოშას ლტოლვა ისეთი მომავლისკენ, სადაც მას ექნებოდა შესაძლებლობა ამ ანმეოსკენ უკან მოეხედა და ამრიგად მომავალი ალექვა როგორც გეგმა, რომელიც ანმეოს ასატან გარდამავალ საფეხურად ხდიდა.

„ჯიბებში არაფერი მაქვს“

თავდაპირველად გოშა არმენის, ემილის მეგობრისგან გავიცანი. არმენი დროგამოშვებით გოშას ბენდში უკრავდა, მათ როკს თავის რეჟს უზავებდა. ერთ სალამოს ემილიმ და მე გოშას სახლში ერთად მივაკითხეთ; არმენს შევუთანხმდით, რომ სანამ გოშასთან შევიდოდით, გარეთ შევხვდებოდით, რადგანაც ემილი გოშას მხოლოდ შორიდან იცნობდა და არ უნდოდა მასთან სახლში შესვლა, სანამ არმენი არ მოვიდოდა.

ემილის ტრაკი. „აქაურობა პატარა სოფელს ჰგავს“, ამბობს ემილი უბანზე, სადაც პატარა ბაღებით გარშემორტყმული ერთსართულიანი სახლები მიჯრით დგანან მოუასფალტებელი გზის გაყოლებით. ჩვენ ქალაქის ცენტრში მდებარე ჩემი ბინიდან ფეხით დავიძარი, გზას მხოლოდ თხუთმეტი წუთი მოუნდა, მაგრამ სრულიად განსხვავებულ ადგილზე აღმოვჩნდით. აქ არც ლამპიონები და სახლის მისაგნებად ემილის მობილური ტელეფონის განათებას ვიყენებთ. არმენს ჭიშკართან ველოდებით, სიცივეში ჩვენს სუნთქვას ვხედავთ. ორიოდ წუთში ჭიშკარი იღება და ახალგაზრდა კაცი, გოშა, რომელიც ფართოდ იღიმება და გულითადად გვეპატიჟება სახლში. ეჭვიანი მასტიფი ფეხდაფეხ მოგვყვება, სანამ ბნელ ეზოს გადავკვეთთ. შევიდვართ პატარა სასტუმრო ოთახში ფირუზისფრად შეღებილი ნესტიანი კედლებით. პანანინა განწილი პუდელი შემოგვემატა. მისი სველი ბენვის სუნი ერევა ცივ ჰაერს. დივანზე ახალგაზრდა კაცი ზის პატარა ბიჭთან ერთად და თავს წარმოგიდგენს როგორც მუნი, ბენდის გიტარისტი. პატარა ბიჭი გოშას შვილია; ის რუსულად გვაცნობს თავს, როგორც ნიკა.

ორი გიტარა მაგიდაზე მიუყუდებიათ და თურქული ყავაც ეს–ესაა მოუდულეობათ. გადავსებული საფერფლისა და რამდენიმე კოლოფი სიგარეტის გვერდით მდგარი ფინჯანი სანახევროდ მაგიდაზე დაღვრილა. დასხდომას გვთხოვენ, გოშა და მუნი მაშინვე იწყებენ თავიანთი სიმღერების დაკვრას. თითოეული სიმღერის წინ გოშა შინაარსს გვიხსნის. „პირველ სიმღერას, რომელსაც დავუკრავთ, ჰქვია „ჯიბებში არაფერი მაქვს“; ჩვენს პირველ ალბომსაც იგივე სახელი ერქმევა.“ გოშა და მუნი თავიანთი გიტარების ენერგიული დაკვრით მშვენივრად ავსებენ ერთმანეთს. მელოდია მხიარულია, თუმცა სიტყვები ნაკლებად სახალისოა. ტექსტი აღწერს ოცნებებში შორს წასვლას, წარმოსახვითი გეგმების სინამდვილედ ქცევას, რაც საბოლოოდ მხოლოდ იმის გააზრებით მთავრდება, რომ ცხოვრება პრობლემებითაა სავსე და ჯიბები მუდამ ცარიელი გაქვს. მომდევნო სიმღერები სხვადასხვა რამეს ეხება: ირლანდიელად ყოფნის ნატვრას, შესაძლებლობების არ ქონას, სიმარტოვეს, მეგობრობას, ძალღთან სექსს, ნარკოტიკებზე დამოკიდებულებას. მღერისას ურთავენ მათი ძირითადი შთაგონების წყაროების, ამერიკული და ევროპული ბენდების, სიმღერების ნაწყვეტებსა და ნაგლეჯებს, როგორიცაა – the Cranberries, Linkin Park, Limp Bizkit, Korn.

გოშა, აშკარად, ბენდის ცენტრი ჩანს. შეიძლება იმიტომ, რომ მის სახლში ვართ. ყოველ შემთხვევაში, ყველაზე მეტს ის საუბრობს. მისი ვაჟი, ნიკა მაგიდასთან ჯდება და სიგარეტებისგან ფიგურების კეთებას იწყებს. ის ერთი ღერის მოკიდებას ცდილობს, მაგრამ ასანთს ვერ ეკიდება. ახალგაზრდა კაცების ჯგუფს კარგად ეწყობა, მხრებზე ეკიდება და რიგრიგობით კალთაშიც უჯდება, თან რუსულად კომენტარებს ურთავს იმაზე, თუ რა ხდება. მუნის ეტყობა განსაკუთრებით უყვარს ნიკა და თუ

ბიჭი რაიმეზე ბრაზდება, ოთახში აქეთ-იქით ნაზად დაატარებს. სახლში სხვებიც შემოდინან, ორი ბიჭი და ორი გოგო, რომლებსაც გოშა გვაცნობს, როგორც „ოჯახის ნაწილს“. ყმანვილებიდან ერთ-ერთი საშაა, დრამერი. მუქად თვალმდებარე, დიდ ქურთუკებში გამოწყობილი გოგოები დივანზე სხდებიან. არმენი ჯიბიდან გაცვეთილ რვეულს იღებს ლექსებით. დაბალი ხმით გარეშვას იწყებს, წამდაუნუმ ხელებით რაღაც ნიშნებს იძლევა. „მართლა ძალიან მაგარია,“ ჩურჩულებს ემილი.

რამდენიმე საათია ასე ვსხედვართ. უფრო აცივდა და ყველა ღრმად ძვრება თავის ქურთუკებში. კიდევ დუღდება ყავა და ორთქლის პატარა ღრუბლები ჩნდება ფინჯნების თავზე. საშა ეკითხება ემილის, არყის დალევა თუ უნდა, მაგრამ ემილი ეუბნება, რომ რაღაც ანტიდეპრესანტს იღებს და მისთვის დალევა არ შეიძლება. მას ჩემთვის არ უთქვამს ამის შესახებ, მაგრამ ვარჩიე არაფერი მეკითხა სხვების თანდასწრებით. ჯგუფი ფულს აგროვებს, ასე რომ საშას შეუძლია მაღაზიაში წავიდეს კიდევ ყავისა და სიგარეტის საყიდლად. „ყავა გინდა?“ მეკითხება გოშა, „თუ ჩაი, ან არაყი, ან მარიხუანა?“ ყველანი იცინიან. მეც ვიცი, დარწმუნებული არ ვარ ეს ხუმრობაა თუ არა. ვიღაცა გოშას გიტარას იღებს და დაკვრას იწყებს, მაგრამ გოშა სთხოვს შეწყვიტოს, რადგან დაიღალა. ცოტა ხნის შემდეგ, ის თვითონ იღებს გიტარას და დაკვრას აგრძელებს.

კიდევ დუღდება ყავა, კიდევ მღერიან სიმღერებს, საკუთარსაც და რამდენიმე რუსულ ხალხურ ბალადას. ქართულად არავინ ლაპარაკობს, მხოლოდ რუსულად. ემილი მეუბნება, „აქ, ალბათ, მხოლოდ მე და შენ ვართ არარუსი.“ საქართველოს ჩვენ 'ეშმაკის ტრაკს' ვეძახით,“ ამბობს საშა სიმღერებს შორის. „აქ ჩვენი ოცნებები კვდება“. გოგოები, არმენი და ემილი რამდენიმე საათის შემდეგ გვტოვებენ, მაგრამ მე ცოტა ხანს ვრჩები ბენდის წევრებთან დასალაპარაკებლად. „ეხლა ეს შენი სახლია, მეუბნება გოშა ჭიშკარს რომ მიუვახლოვდით და მაგრად მეხვევა. დანარჩენები ხურდა ფულს აგროვებენ ბენზინისათვის, რომ საშამ თავისი რახრახა მანქანით სახლში წამოიყვანოს. შუაგზაზე სანვაგი თითქმის გამოიღია და საშა მთხოვს ჩავიდეთ, რომ თვითონ სახლამდე მისაღწევად საკმარისი სანვაგი დარჩეს.

ჩვენი პირველი შეხვედრის შემდეგ, მე და გოშა ჯერ-ჯერით ვსტუმრობდით ერთმანეთს. ხან მე მივდიოდი გოშას სახლში, ხან ბენდი მოდიოდა ჩემს ბინაში. გოშა თავის ბათუმელ თანატოლთა უმეტესობისგან განსხვავებულად გამოიყურებოდა; თითქმის ყოველთვის ატარებდა ფერადოვლებიან გეტრებს მუხლამდე და სპორტულ ფეხსაცმელს, რაც, როგორც ჩანდა, მისი სამარკო ნიშანი იყო.

გოშა ბათუმში იყო დაბადებული. მამამისი 1990-იან წლებში კრიმინალური ქსელის წევრი იყო და ბიძამისთან ერთად მოკლეს, როდესაც გოშა ექვსი წლის იყო. დედამისი მეორედ გათხოვდა და მისი მამინაცვალი ასლან აბაშიძესთან იყო დაკავშირებული და ფული ჰქონდა; შესაბამისად, გოშა შედარებით პრივილეგირებულ ოჯახში გაიზარდა. მოზარდობისას, მას შემდეგ რაც სიმღერა და გიტარის დაკვრა ისწავლა, მუსიკამ მისი ცხოვრების დიდი ნაწილი დაიკავა. როგორც ინტერვიუში ამიხსნა, „ცამეტი წლის რომ ვიყავი, ვუსმენდი CD დისკებს და როგორც კი სახლში შევიდოდი მამინვე სიმღერას ვიწყებდი. შუალამის ორ საათზეც კი ვმღეროდი და მეზობლები მიყვიროდნენ, 'მორჩი! მორჩიო!' მამაჩემს კი [მამინაცვალს] სძულს მუსიკა და ერთ დღეს, ცოტა რომ წამოვიზარდე, მან მითხრა, 'ამას თავი უნდა დაანებო, თუ არადა აღარ დაგეხმარები.' როგორც გითხარი, მამაჩემი ძალიან მდიდარი კაცია,

როგორც ძველი კომუნისტი [გულისხმობდა, რომ კარგი ნაცნობობა ჰქონდა]. მე კი ვუპასუხე, 'მამა, მე ამ გზით მინდა წავიდე. თხუთმეტის, ან თექვსმეტის აღარა ვარ და ამას ვერ მივატოვებ; ეს ჩემი ცხოვრებაა. თუ მუსიკა არ იქნება ჩემს ცხოვრებაში, აღარ მინდა სიცოცხლე.' რადგანაც მე მუსიკით ვცოცხლობ და ის ამას ვერ იგებს, ამის გამო ჩვენ დიდხანს ვჩხუბობდით."

დიდი განხეთქილება მშობლებთან მაშინ მოუხდა, როდესაც გოშამ ცხრამეტი წლის ასაკში დაქორწინება გადაწყვიტა გოგონაზე, რომელიც მის მამინაცვალს არ მოსწონდა. სულ მალე პატარა ნიკა გაჩნდა და გოშა თავად გახდა მამა. ქორწინებამ დიდხანს არ გასტანა და ნიკა თვრამეტი თვის იყო, როდესაც დედამისმა მიატოვა. გოშას თქმით, ეს იმიტომ მოხდა, რომ ფული აღარ ჰქონდა, რადგანაც მამის მხარდაჭერა დაკარგა. განქორწინება ვერ მოახერხეს და გოშა და მისი ცოლი ისევ ქორწინებაში იმყოფებოდნენ, თუმცა ერთმანეთთან კონტაქტი იშვიათად ჰქონდათ. გოშა თავის ორ ძმასთან ერთად მშობლების კუთვნილ პატარა სახლში გადავიდა, მაგრამ საცხოვრებლის გარდა სხვაფერად ფინანსურად საკუთარ თავზე იყო დამოკიდებული. როგორც ამიხსნა, სკოლის პერიოდში ყოველდღიურად უამრავ ფულს ხარჯავდა და ძალიან პოპულარულიც იყო. მშობლებთან უთანხმოების შემდეგ, ცოლთან ერთად ბევრმა მეგობარმაც მიატოვა. ამან ბევრი ტანჯვა და იმედგაცრუება მოუტანა. საკუთარი თავისა და შვილის სარჩენად გოშა მიმტანად მუშაობდა სხვადასხვა სასტუმროსა და რესტორანში, სადაც მინიმალურ გასამრჯელოდ ზეგანაკეთურად მუშაობდა, ხშირად თვეში 115 ლარზე ნაკლები გამოსდიოდა – რითაც თავი ძლივს გაჰქონდა. საქართველოში იმ დროს საშუალო ყოველთვიური ხელფასი თითქმის სამჯერ მეტი იყო ამ თანხაზე და შესაბამისად გოშა უკიდურესად გაჭირვებულთა კატეგორიას მიეკუთვნებოდა.

დაახლოებით იმ დროს გაიცნო მუნი და საშა. როგორც ინტერვიუში ამიხსნა, „საშას გაცნობა ღვთაებრივი შეხვედრა იყო. ერთ დღეს სამუშაოდან სახლში დაბრუნებისას სამზარეულოს კარი გამოვალე და იქ მჯდომი ბიჭი დავინახე, რომელიც შემომცქეროდა. ჩემი ძმის მეგობარი აღმოჩნდა. თვალებში ჩავხედე და ვილაპარაკეთ. მან მითხრა, რომ დრამერი იყო, მაგრამ ბენდი არ ჰყავდა, მე კი ვუთხარი, რომ ვოკალისტი ვიყავი, მაგრამ დრამერი არ მყავდა [იციინის]. ასე დავინწყეთ ერთად სიმღერების წერა და რეპეტიციები.“ ბენდს მაშინ გიტარისტიც ჰყავდა, მაგრამ რაღაც უთანხმოების გამო, მან მიგვატოვა. „მერე ერთ დღეს საშას დაურეკეს მუნისგან, რომელიც სახლში მისვლას სთხოვდა ლუდის დასალევად და რამე მუსიკის დასაკრავად. როცა იქ მივედი, მე მუნის თვალებში დავინახე, რომ გიტარის სწავლა უნდოდა და მეორე დღეს მან მკითხა, გიტარის დაკვრას ხომ ვერ ვასწავლიდი. მე კი მივუგე, რომ ის შეიძლებოდა ბენდის წევრი გამხდარიყო, თუ სიტყვას მომცემდა, რომ ბეჯითად იმუშაებდა და ჩემთან ერთად მთელ გზას გაივლიდა. თავიდან ორ სიმზეც კი არ შეეძლო დაკვრა; საშინელება იყო, მაგრამ ახლა ძალიან კარგად უკრავს. ერთად ცეცხლში და წყალში გამოვიარეთ და კვლავ ერთად ვართ.“

მას შემდეგ საშა და მუნი გოშას ძმაკაცები გახდნენ. ისინი მთელ თავის თავისუფალ დროს ერთად ატარებდნენ, სხვადასხვა მუსიკალურ სტილში ექსპერიმენტებს ატარებდნენ და გეგმებს აწყობდნენ, როგორ გამხდარიყვნენ წარმატებული მუსიკოსები. მაგრამ მათი მეგობრობა ამაზე უფრო მეტს იტევდა. „სახლში საჭმელი არ მქონდა და ჩემი ძველი მეგობრები, ისინი არ დამეხმარნენ. სასტუმროში ვმუშაობდი, მაგრამ მაინც მშიერი ვიყავი და საშა და მუნი, ისინი მოდიოდნენ ჩემთან და საჭმელი

მოჰქონდათ. ეს ბოლო ხუთი წელი ჩემთვის ძალიან რთული იყო და თავს ძალიან ცუდად ვგრძნობდი, მაგრამ მიხარია, რომ ეს გამოვცადე, იმიტომ, რომ ეს გზა რომ არ გამევი, ვერ მეცოდინებოდა თუ ვინ მტერია და ვინ მოკეთე. ერთხანს ქუჩაში ვცხოვრობდი და მუნი, მიუხედავად იმისა, რომ მას სახლი აქვს, ჩემთან მოდიოდა და ჩემთან ერთად ღია ცის ქვეშ ეძინა.“

როგორც გოშა ხშირად მიხსნიდა, სიმღერები რომელსაც ის წერდა, მისი და მისი ძმაკაცების ცხოვრებასა და გამოცდილებაზე იყო, როგორიცაა, „ჯიბებში არაფერი მაქვს“, რომელიც მან მაშინ დაწერა, როდესაც სასტუმროში, სადაც მუშაობდა, დაინახა ლამაზი გოგონა და მიხვდა, რომ ალბათ ამ გოგოს მასთან არაფერი ესაქმებოდა იმიტომ, რომ ჯიბები ცარიელი ჰქონდა. ბენდის სიმღერების ტექსტები იყო იმ წლების მონაწილეობა, რომელიც ბიჭებმა ერთად გაატარეს.

მოსმენა როგორც მონაწილეობა

რადგან ემილი ბენდის არცერთი წევრის ძმაკაცი არ იყო, ის იშვიათად იყო ჩვენთან, როცა მე გოშას და მის „შემოღობილ ოჯახს“ ვხვდებოდი. დრო და დრო, არმენი და მისი მეგობარი ბიგ არმენი (ასევე რეპერი) მოდიოდნენ სარეპეტიციოდ, ანდა სიმღერის ჩასაწერად არმენის კომპიუტერზე. სიმღერებს მღეროდნენ თვითნაკეთი სტუდიის მიკროფონში, რომელიც კომპიუტერის მიკროფონისგან გაეკეთებინათ და პლასტმასის მოლუნულ ზონარზე გაჭიმული ნეილონის წინდის უკან მოეთავსებინათ. თუმცა, ბენდთან ერთად დროის გატარება, ჩვეულებრივ, გულისხმობდა მათთან ერთად სახლში ჯდომას ზამთარში, ხოლო ზაფხული რომ დადგებოდა ბაღში – მუსიკისა და მათი ამბების მოსმენას.

გოშასთვის, ამგვარი ერთად ყოფნა მეგობრობისა და მხარდაჭერის ასპექტს წარმოადგენდა. ჩვენი გაცნობიდან რაღაც დროის შემდეგ მან ამიხსნა, „როცა მეგობარი გყავს, ეს ყველაფერია. მეგობრებს ყოველთვის შეუძლიათ დაგეხმარონ; შენთან ერთად დაჯდებიან, გელაპარაკებიან, და ყველაფერი. შენ არასდროს უნდა დაივიწყო ვინ იყო შენთან როცა ცუდ სიტუაციაში იყავი. ეს არ არის უბრალოდ რესტორნებში ერთად ჯდომა და ფულის ხარჯვა; მეგობრები ცუდ სიტუაციაშიც ყოველთვის ერთად უნდა იყვნენ. ნამდვილი მეგობრები ყველგან ერთად უნდა იყვნენ. როგორც საშა და მუნი – ისინი მაგარი ბიჭები არიან; ჩემთვის ისინი ბევრ, ბევრ, ბევრ რამეს აკეთებენ. მე ყველასთან არ შემიძლია ლაპარაკი, მაგრამ საშასა და მუნისთან შემიძლია, და შენთანაც შემიძლია ლაპარაკი – რადგან თქვენ ყველას გესმით ჩემი. როდესაც პირველად ჩვენთან მოხვედი და გველაპარაკე, მე დავინახე, რომ კარგი და კეთილი ადამიანი ხარ, ყველა ჩემმა ძმამ თქვა, ‘ის კარგია; მის თვალეში სიკეთე ჩანს.’ და მე ვუთხარი მუნის, ‘ის ჩვენი ოჯახის წევრია.’ იმ წუთიდან ჩვენ ერთად ვართ.“

სულ მალე გოშას სახლში სტუმრობა რუტინად მექცა, ჩემმა ხმის ჩამწერმა მაგიდაზე დაიდო ბინა ყავის ფინჯნებთან, საფერფლებსა და ბანქოსთან ერთად. როცა მუსიკას არ უსმენდა, ანდა არ უკრავდა, გოშა საკუთარ ცხოვრებაზე მიყვებოდა, თავის მუსიკასა და ოცნებებზე, თითქოს რეპორტიორი ვყოფილიყავი სახელგანთქმული სამუსიკო ჟურნალიდან. რაღაც გაგებით, ის ამას ისე წარმოაჩენდა, თითქოს ყველაფერი, რასაც ჩვენ ერთად ვაკეთებდით იყო „ექსკლუზივი“, და ამ გზით მე ნებას მრთავდნენ მეთამაშა პატარა როლი გოშას ოცნებებში: რათა ისინი დოკუმენტურად აღმერიცხა.

ამრიგად, გოშას შეხედულება ჩემს პროექტზე მკვეთრად განსხვავდებოდა ბევრი სხვა დანარჩენისაგან. მაშინ, როცა ზოგ ახალგაზრდა კაცს, რომელთაც ვიცნობდი, უცნაურად მიაჩნდა, რომ ისეთი „მოსაწყენი“ და „უინტერესო“ საგნით ვინტერესდებოდი, როგორიც იყო ბათუმელი ახალგაზრდები, გოშას სჯეროდა, რომ ეს მნიშვნელოვანი იყო, რადგანაც ერთ დღეს, ეს მართლა ის რაღაც იქნებოდა, რისი გახსენებაც შეგვეძლო. „მოვა ის დრო,“ თქვა მან ერთხელ, „როცა ჩვენ სადმე ევროპაში ვისხდებით, სადმე აქედან შორს და ჩაის, ან შეიძლება ყავას დავლევთ და ვიტყვით, „გახსოვს, მარტინ,“ „მახსოვს, გოშა.“ მე ამ მომენტს ველოდები; რა დიდებული იქნება – ამ დროს კურიოზულად გავიხსენებთ.“ და ჩვენ ვსაუბრობდით იმაზე, თუ რაზე ვისაუბრებდით, როცა ეს დრო დადგებოდა. ანუ, ჩვენ ისე ვსაუბრობდით, თითქოს მომავალი უკვე დამდგარიყო და ჩვენ მოგონებებში უკან ვიცქირებოდით – გოშა საკუთარ მდგომარეობას სხვა დროიდან განიხილავდა: ანმყოს, წარსულად ქცეულს მის წარმოსახვით მომავალში.

ამ გამოგონილ მომავალში, სულ მცირე სამი ალბომი მაინც ექნებოდა ჩანერილი. პირველი ორი, რომლისთვისაც სიმღერები უკვე დაწერილი ჰქონდა, დასათაურდება „ჯიბებში არაფერი მაქვს“, ხოლო მეორე, შესაბამისად, „ჩემი შეშლილობა“. გოშამ ზუსტად იცოდა თუ რა თანმიმდევრობით გამოვიდოდა სინგლები და როგორი იქნებოდა მუსიკალური კლიპები. საუბარს ანმყოზე, რომელმაც თითქოს უკვე გაიარა და რაღაც უფრო კარგ რამედ იქცა, მისთვის თითქოს დამამშვიდებელი მოქმედება ჰქონდა, მაგრამ რადგანაც ბევრს, ვისაც მოუსმენია გოშას ასეთი ლაპარაკი, მისი ოცნებები არარეალისტურად მიაჩნდა, მოსვენებულ მდგომარეობაში ყოფნა მისთვის ხშირად ძნელად მისაღწევი იყო. „ემოციები, ემოციები, ემოციები. ჩემი ექიმივით ხარ, გეფიცები. არავინ მყავს, ვისთანაც დალაპარაკება შემიძლია, მხოლოდ მუნი, საშა და შენ. მუნი და საშას ყოველდღე ვერ ვნახულობ. როცა ჩემი ოჯახი ჩემთან ერთადაა, კარგად ვარ. უმეტესად ვნერვიულობ იმიტომ, რომ გულიდან ნაგავი ამომდის. როცა მარტო ვარ, ამის ატანა არ შემიძლია, მაგრამ როცა ამაზე ვლაპარაკობ, მოსვენება შემიძლია. დაძინება შემიძლია.“

რაღაც გაგებით, ყოველთვის ძნელი იყო იმის განსაზღვრა, იყო თუ არა გოშას იდეები მომავალზე უბრალოდ ოცნებები და იმედები, თუ ეს იყო რაღაც, რის შესახებაც მან უეჭველად იცოდა, რომ ასრულდებოდა. ის ხშირად ლაპარაკობდა მომავალზე, თითქოს ის უკვე რეალობად ქცეულიყო, როგორც „modo future exacti,“ პროეცირებული და თანაც უკვე აღსრულებული მომავალი ქმედება (Schütz 1967: 60). სხვათა თვალში ეს მას მეოცნებედ აქცევდა, მაგრამ არა საკუთარ თვალში; მისი გაგებით, სწორედ ის იყო რეალისტი.

სხვანაირ ქართველად ყოფნა

ჩვენს საუბრებში გოშა ხშირად უბრუნდებოდა კონკრეტულ საგანს – „ქართველების“ მიმართ თავის უკმაყოფილებას. მას პოლონელი წინაპრები ჰყავდა, მაგრამ საკუთარ თავს ეროვნებით ქართველად მიიჩნევდა. თუმცა გამუდმებით ხაზს უსვამდა, რომ ის განსხვავებული ქართველი იყო, ან ყოველ შემთხვევაში, უნდოდა, რომ ასეთი ყოფილიყო. მაგალითად, ის აღნიშნავდა, რომ „ქართველ ხალხს თამაში უყვარს; ფული უნდათ, მაგრამ მუშაობა არა. მათ დალევა უყვართ, ჭამაც, სიმღერაც – როგორც მთვრალ სახედრებს: იიი-ოოო, იიი-ოოო, იიი-ოოო. ამას წინათ ვილაცხამ მითხრა, ‘შენ თეთრი ქართველი ხარ.’ ‘რატომ მეთქი?’ ვიკითხე. მან მიპასუხა, ‘შენ

ქართველს არ ჰგავხარ.’ მე კი მივუგე, ‘რატომ? რა, დიდი ცხვირი უნდა მქონდეს, ან მსუქანი უნდა ვიყო, ან წვერი მქონდეს?’ არა მგონია ცუდი ხალხი ვიყოთ, მარტინ, და მწყინს, როცა ყველა კლოუნით მიყურებს. ამიტომაც ქუჩაში აღარ გავდივარ. შენ ხომ იცი, როცა დალევენ ქართველები, როგორ უყვართ სიტყვით გამოსვლა და ჩხუბი. მე ეს არ მომწონს, მე ეს არ მინდა... ქართველები, ყველა არა, მაგრამ 70 პროცენტი – ისინი პატივს არ სცემენ სხვებს, ადამიანებს, ვისაც სურს, რომ იცხოვრონ როგორც თავად უნდათ. როცა ასეთი რამეები მესმის, ფვიქრობ, „რა ჯანდაბაა?“ და უბრალოდ სახლში ვზივარ.“

გოშა, როგორც ასეთი, არ იყო ქართული ტრადიციების წინააღმდეგი, იმ გაგებით, რომ საკუთარი კაცობა დაემტკიცებინა, რათა მისთვის პატივი ეცათ. მაგრამ მტკიცედ სჯეროდა, რომ ამ ტრადიციებს არასწორად იყენებდნენ ისევე ისინი, ვინც მას ნამდვილ ქართველად არ თვლიდა. მაშასადამე, როცა სხვები გოშას არაქართველობას უკიჟინებდნენ, თავად გოშა ფიქრობდა, რომ სწორედ ისინი არ იყვნენ „ნამდვილები.“

ამასვე უკავშირდებოდა ჩვენი დისკუსია ალკოჰოლის მოხმარებაზე. საქართველოს არაერთი ეთნოგრაფიული აღწერილობა ყურადღებას ამახვილებს სადლეგრძელოს თქმასთან და ქეიფთან დაკავშირებულ სოციალურ ურთიერთობებზე, რომელიც ცნობილია როგორც *სუფრა*, რაც სიტყვასიტყვით ნიშნავს „მაგიდის გადასაფარებელს“ (მაგ., Mars and Altman 1987; Mühlfred 2006, 2007; Kolhoff 2001; Tuite 2005). ქართული *სუფრის* ყველაზე ზუსტი აღწერილობა ნახევრად რიტუალური ნადიმი დაბადების დღეების, ქორწილების და სხვა მნიშვნელოვანი მოვლენების აღსანიშნავად, თუმცა მას კერძო შეკრებების დროსაც აწყობენ. ის მოიცავს საგულდაგულოდ განწყობილ მაგიდას ერთმანეთზე დახვავებული უამრავი კერძით და დიდი რაოდენობით ღვინით. *სუფრის* მთავარი ფიგურაა *თამადა* (სადლეგრძელოების მთქმელი, ტოლუმბაში), ვინც რიტუალს წარმართავს დაწვრილებითი სადლეგრძელოების მეშვეობით, რომლებიც უნდა შეისვას გარკვეული თანმიმდევრობით. თითოეული სადლეგრძელოს შემდეგ, ღვინის ან არყის ჭიქა ერთბაშად ისმევა შეძახილით „გაუმარჯოს!“ (სადლეგრძელოს ადრესატისთვის „გამარჯვების“ სურვებით დალოცვა).

სუფრა წარმოადგენს უპირატესად მამაკაცთა ღონისძიებას და გარდა გამოკვეთილი სოციალიზაციის ელემენტისა, შეიცავს ასევე შეჯიბრებითობის ასპექტს, იმ გაგებით, რომ კაცს უნდა შეეძლოს ძალიან ბევრი ღვინის დაღვება, ისე, რომ სმისგან თვალშისაცემად არ უნდა დაიჯახნოს: ალკოჰოლის ატანა ისე, რომ სიმთვრალე არ გეტყობოდეს მიჩნეულია მამაკაცურობის გამოხატულებად. ამიტომ კაცისთვის ძალიან ცუდ ტონად ითვლება *სუფრის* მიტოვება მანამდე, სანამ ის დასრულდება და ასევე არდასწრებაც, თუ დაგპატიჟეს. *სუფრის* ფორმალიზებული ხასიათი იგივე დონით არ მჟღავნდება უფრო პირად შეხვედრებში, სადაც შეიძლება იკრიბებოდეს როგორც დიდი ჯგუფები, ასევე მხოლოდ ორი კაცი. ასეთი *სუფრები* უფრო თავისუფალია და საჭმელიც შედარებით ნაკლები რაოდენობითაა, თუმცა სადლეგრძელოები მაინც ითქმება, რითაც საუბრის წარმართვა ხდება და დიდი, თუ პატარა ამბების განხილვაც. მიპატიჟება მოქეიფე ადამიანთა ჯგუფთან შესაერთებლად ჩვეულებრივი ამბავია, რადგანაც ამ მოვლენაში მთავარ როლს სტუმარ-მასპინძლობა თამაშობს.

თბილისის საშუალო კლასის ზედაფენაზე დასაკვირვებლად ჩატარებულ სავლელ სამუშაოზე დაყრდნობით ფლორიან მიულფერიდი აღწერს თანატოლი ახალგაზრდა ბიჭების მიერ საკუთარი თავის თამადის როლში გამოცდის მცდელობას პატარა

ჯგუფებში, ეგრეთ წოდებულ სუფრის აკადემიებში, სადაც მორიგეობით თამაშობდნენ – ეს იყო რეპეტიცია, რომელიც წარმოდგენას უტოლდებოდა (Mühlfred 2006: 79). ის აღნიშნავს, რომ როცა ბიჭები თოთხმეტი, ან თხუთმეტი წლის ხდებოდნენ, დაბადების დღეების აღსანიშნავად პატარა სუფრები იმართებოდა; მიუხედავად იმისა, რომ იქ ალკოჰოლს ნაკლები რაოდენობით მოიხმარდნენ, სადღეგრძელოების წარმოთქმა მაინც ხდებოდა, გარკვეული ინიციაციის (გადასვლის რიტუალი) სახით (იქვე: 87). ეს ინიციაცია გარკვეულწილად ეროვნულობის აღსრულებაცაა, რადგან ამ გზით ადამიანი „სწავლობს“ სწორ ქართველობას, სადღეგრძელოების თქმის და სმის, საუბრის და სისხლის გაზიარების მეშვეობით. თუმცა, ალბათ, საკამათოა, რამდენად ძველია სადღეგრძელოების თქმის ტრადიცია. მიუხედავად ამისა, სხვა ტრადიციების მსგავსად, რომლებიც ან ხელახლაა გამოგონილი, ანდა სოციალურად კონსტრუირებული, მასაც აქვს განუზომელი სოციალური და ეროვნული სიმბოლური ღირებულება.

გოშას აზრით, სუფრა ქართველი კაცებისათვის გახდა საბაბი, რომ დაეღლიათ და არ ემუშავათ. ვერ იტყოდი, რომ გოშა არასდროს სვამდა, ასე სულაც არ იყო, მაგრამ, სუფრა მისთვის იყო ყველაფერი იმის სიმბოლო, რაც მას საქართველოსთან დაკავშირებით არ მოსწონდა და ცდილობდა თავი შორს დაეჭირა – „მთვრალი სახედრებისგან“. რომლებიც მუშაობაზე უარს ამბობდნენ. როგორც მან ამისხსნა, „კაცები უბრალოდ სახლში სხედან, მაშინ როცა მათი ცოლები ან დედები მუშაობენ. მაგალითად, ერთი ბიჭი ოცდაშვიდი წლისაა და არ მუშაობს, მაგრამ დედამისი მუშაობს, ის კი წუწუნებს, 'ერთი ლარი მომეცი; სიგარეტი მომეცი.' მაგრამ ის უკვე ბიჭი აღარ არის – ის წესით კაცად ითვლება! საკუთარ დედას ასე როგორ უნდა მოექცეს? უბრალოდ როგორ უნდა იჯდეს სახლში? მაგრამ ქართველ კაცებს არ უყვართ მუშაობა; მხოლოდ დაღლეა უნდათ. ასეთია ქართველი ხალხის ფსიქოლოგია და მე ეს არ მომწონს.“

ერთხელაც გოშას ინტერვიუ ჩამოართვეს სატელევიზიო პროგრამისთვის, სადაც მან თავისი განწყობა გააზიარა, როდესაც პროგრამა ეთერში გავიდა, მას ურეკავდნენ აღშფოთებული მაყურებლები. „მე ვუთხარი, რომ სიმართლეს ვამბობდი და, რომ მათი არ მეშინია. იმის თქმა კი არ მინდა, რომ ქართველები ცუდი ერია, არა, მაგრამ აქ მცხოვრებთა 80 პროცენტი.... ამიტომაც რომ 'თეთრ ქართველს' მეძახიან, რადგანაც მე განსხვავებული ვარ.“

მისი მხრიდან საქართველოს და ქართულ ტრადიციებთან დაკავშირებული ახლანდელი გამოყენების მიმართ უკმაყოფილებას, ეტყობა, ორნაირი მიზეზი ჰქონდა. ერთი გამოწვეული იყო ძველი მეგობრების მიმართ იმედგაცრუებით, რომლებმაც მიატოვეს, როდესაც ფული აღარ ჰქონდა. მეორე მიზეზი იყო გარშემო მყოფი საზოგადოების მიერ მისი მიუღებლობა ჩაცმის სტილის, მისი მუსიკის, და მისი ოცნებების გამო. დასცინოდნენ მის წინდებს, როგორც „გეის“, მუსიკას, როგორც „ანარქისტულს“ და მის ოცნებებს, როგორც „არარეალისტურს“. მაგრამ არსებობდნენ კეთილი ადამიანებიც, როგორიც მისი „ოჯახი“ იყო და იგიც რამდენადაც შეეძლო მათ გულში იკრავდა.

პირველი ნაწილი აღწერს, თუ როგორ განმსჭვალავდა წარსულის დანაშრევები ყოველდღიურ ცხოვრებას მატერიალურადაც და სოციალურადაც, მაგალითად, ნანგრევებისა და კრიმინალური ქსელების სახით. ასეთი დანაშრევები დიდწილად გოშას ცხოვრებაშიც იყო, თუმცა ოდნავ განსხვავებული იერით. მის შემთხვევაში მის აწმყოს აჩრდილისებრ აეკვიატა მოგონებები იმ ძველ მეგობრებზე, ვინც იმედი

გაუცრუეს, ან მიატოვეს. ამ მოგონებებს იგი ზურგს ვერ აქცევდა და ვერც უკან მოიტოვებდა, რადგანაც, ერთი მხრივ, იმდენად ტკივილს აყენებდნენ, რომ ვერ ივიწყებდა, ხოლო მეორე მხრივ, გამოუვალ მდგომარეობაში ყოფნის ახლანდელი შეგრძნება მუდმივად ახსენებდა იმას, რაც მოხდა. საკუთარი თავის „თეთრ ქართველად“ გამოცხადება – ანუ განზრახ განსხვავებულად წარმოჩენა და იმ ცხოვრებაზე განაწყენებულად, რომელმაც ზურგი აქცია მას – აჩრდილისებრ აკვიატებულ წარსულთან გამკლავების ერთ-ერთი გზა იყო; ხოლო მეორე გზა იყო ანწყობა ისე მსჯელობა, თითქოს ის უკვე განვლილი იყო.

დაშლა

„ყველაფერი ძირს მიექანება“

როგორც ადრეც აღვნიშნე, 2008 წლის ბოლოს რამდენიმე თვით დანიაში დავბრუნდი. როდესაც 2009 წლის დასაწყისში უკან ჩამოვედი, ხმები დადიოდა, რომ გოშა ღრმა დეპრესიაში იმყოფებოდა. ელექტრონული ფოსტის გზავნილებებით ვიცოდი, რომ საშა (დრამერი) არაღებულ იმიგრანტად ბელარუსში წასულიყო სამუშაოს საძებნელად. ეს ნიშნავდა, რომ ბენდს უეცრად მოაკლდა ერთი მესამედი.

ნაგებული. როგორც იქნა მზე გამოვიდა. ჩანს გაზაფხული ახლოვდება. გოშა ლურჯ ჭიშკართან მხედება და მაგრად მეხვევა. ნარინჯისფერი ველვეტის შარვალი და შავი სვიტერი აცვია; სახე გაუპარსავი და ფერმკრთალი აქვს. თითქოს სულ მცირე ათი კილო დაუკლია, მას შემდეგ რაც ბოლოს შევხვდით, თუმცა დანითლებული თვალები მაინც უღიმის. სახლის უკან ბაღში მიმიძღვის. პატარა ბაღში ყველგან ყვითელი და თეთრი შროშანები ყვავის, მათ მთელი თავისუფალი მიწა დაუფარავთ გარდა იმ სივრცისა, სადაც ბოსტნეული მოჰყავთ. უზარმაზარი ლელვის ხის ჩრდილში ოჯახი ბანქოს თამაშობს. ჩვეული თავყრილობა შეკრებილა – მუნი, ბადრი, შენია და ვავო; მხოლოდ საშა აკლიათ. პატარა ფურცელი, ქულების გრძელი სიით, მიუთითებს, რომ დიდი ხანია თამაშობენ. ყველანი მესალმებიან, როცა მათ მაგიდასთან ვჯდები. „თუ ნავაგე, ბაღში ასი ცალი სიგარეტის ნამწვი უნდა ვიპოვო“, მეუბნება მუნი და თამაშს უბრუნდება. ნიკა ბაღში დადის და მკვახე ხილს ეძებს; რამდენიმეს კრეფს და კალთაში მიხტება. „იცი, ჩვენი დრამერი ბელარუსში წავიდა“, ამბობს მუნი. „ინერება, რომ იქ ყველაფერი სხვანაირადაა, რომ სამუშაო არის.“ „შეიძლება ჩვენც წავიდეთ“, ამატებს გოშა, და თან სუფრაზე ყავა მოაქვს. „საშა ცდილობს ჩვენთვისაც რამე მოახერხოს. შაქარი გაგვითავდა, მოგინევს უშაქრო ყავის დაღევ.“ მუნი აგებს თამაშს და საბოლოოდ სიგარეტის ნამწვების ძებნა უწევს. ოჯახი აქეთ-იქეთ იფანტება, უმეტესობა სახლში შედის მუსიკის მოსასმენად. მე და გოშა ბაღში ვრჩებით.

ჩვენ ირგვლივ ჩიტები ჭიჭიკებენ, ბალი მწვანედ გაფოთლილა, და მიუხედავად იმისა, რომ საღამოვდება, ჰაერი ჯერ კიდევ თბილია. და მაინც, ზოგადი განწყობა სევდიანია. მოყვავილე შროშანებს შორის მჯდარი გოშა მიმჭკნარი მეჩვენება. სიგარეტიან ხელს მაღლა რომ სწევს თითები უკანკალებს, რაც ადრე არ შემიმჩნევია. „ბოლო თვეები საშინელი იყო“, გაუჩერებლივ იმეორებს. „ორი დღე ნიკასთან მარტო ვიყავი და ეს ჭკუიდან მშლის. სხვებთან ერთად როცაა, წყნარი და ზრდილობიანია, მაგრამ როგორც კი ჩემთან მარტო რჩება, ყველაფერს ამტკრევს. ეს იმიტომ ხდება, რომ არ მინდა ვცემო – მე თავს არასდროს მივცემ ამის უფლებას – და მან ეს იცის.

ჩემი მშობლები აღარ მელაპარაკებინან, ჩემი ყოფილი ცოლი კი ტვინს მიბურღავს. “ის დაბლა იყურება დაწითლებული და სველი თვალებით. „აქედან წასვლა მჭირდება! აქ დარჩენა არ შემიძლია. ხანდახან ვცდილობ სასეირნოდ გავიდე საღამოობით, მაგრამ არ შემიძლია; თავს ისე ვგრნობ, თითქოს უნდა ავფეთქდე, სახლიდან თუ გავალ. ზოგჯერ კი საშინლად ვბრაზობ. არ ვიცი რა მემართება.“

მუნი სახლიდან ორი გიტარით გამოდის და ორივენი დაკვრას ცდილობენ. გოშა რამდენჯერმე ჩერდება. ის ენრიკე იგლესიასის სიმღერის მღერას იწყებს, „I can be your hero, baby, (მე შემიძლია შენი გმირი ვიყო, პატარავ)“ მაგრამ მერე ჩუმდება. „მე არ ვარ გმირი,“ ჩურჩულებს ის. „ამ სამყაროში მე წაგებული ვარ“. ნიკა მაგიდის ქვეშ შერბის და უნებლიედ გოშას გიტარას დაბლა აგდება. „нядсы!“ [ჯანდაბა] ყვირის გოშა და სახლში მისდევს. მუნი გიტარას იღებს და ნაკანრებს უმონმებს. „აქ ჩვენთვის არაფერია. ფული არავის აქვს, რომ მუსიკაში ხელი შეგვაშველოს და სამუშაოს შოვნაც შეუძლებელია.“ „დედააფეთქებული კრიზისი,“ ამატებს უკან მობრუნებული გოშა. „სამუშაო არსადაა, ერთადერთი, ვისაც სამუშაოს შოვნა შეუძლია იურისტები და ეკონომისტები არიან. „და მერე, რას შვრებით ახლა?“ ვეკითხები მე. „ზამთარში მანქანებს ვრეცხავდი და მანქანის ნაწილებს ბენზინით ვწმენდდი, მაგრამ ახლა აღარაფერია გასაკეთებელი. ყველაფერს დედა ეტირა.“

ნერვები. მეორე დღეს ნაშუადღევს გოშას სახლში ვბრუნდები. ის ჭიშკრის წინ მხვდება. როგორც ყოველთვის, ეზოს მცველი ავი მასტიფი ცდილობს მიკბინოს, როცა უკანა ეზოსკენ მივეშურებით. გოშა ძაღლს უყვირის და მერე შემობრუნდება რომ მხარზე ხელი გადამხვიოს. „დღეს უკეთესად ვარ, ვიდრე გუშინ.“ ამბობს ის, როგორც კი პლასტმასის მაგიდას მივალწიეთ და დავსხედით. გუშინ ამავე მაგიდასთან გოშა თავის თავში ჩაკეტილი იყო და მასთან საუბარი თითქმის შეუძლებელი იყო დეპრესიის გამო. ჩვეულებრივ სახლი სავსეა ხოლმე მეგობრებით, მაგრამ დღეს მხოლოდ ჩვენ ორნი ვართ. გოშა თურქულ ყავას ადუღებს და ჩემი კოლოფიდან სიგარეტს იღებს. მუნიდან უნდა წავიდეთ, მაგრამ ჯერ გოშას ძმას უნდა მოვუცადოთ, ნიკას რომ მიხედოს, რომელიც ამ წუთას მეზობელთან თამაშობს. გოშას ვთხოვ, მომიყვეს როდის დაიწყო მისი დეპრესია, რასაც ის „თავის ნერვებს“ ეძახის.

„ნერვების აშლა დამეწყო სადღაც შობისკენ, ზუსტად შენი წასვლის შემდეგ. თავში სხვადასხვა ადგილები მტკიოდა, და ერთ დღეს დედამ ექიმთან წამიყვანა. ის მხოლოდ ქართულად ლაპარაკობდა, დედაჩემი კი მხოლოდ რუსულად ლაპარაკობს. ექიმმა თვალებში ჩამხედა და თავში სხვადასხვა ადგილას წამომარტყა. რეაქციის გასაგებად მუხლზე დამარტყა და კიდევ სხვადასხვანაირად შემამონმა. მან მითხრა ‘ბიჭო, ეს სერიოზული ამბავია! ერთ თვეს მუსიკას ველარ მოუსმენ; სიმშვიდე გჭირდება.’ მე ვუთხარი, ‘ძალიან გთხოვთ ეს რუსულად არ თქვათ, რომ დედაჩემმა არ გაიგოს!’ საბედნიეროდ არ უთქვამს. რალაც ნემსები და წამლები გამომიწერა, რომელიც ათი დღის განმავლობაში უნდა მიმეღო, და თავი მაშინვე უკეთ ვიგრძენი. მაგრამ როგორც კი ამ აბების მიღება შევწყვიტე, ისევ ისე დამემართა. ექიმს დავურეკე და ვკითხე კიდევ შემეძლო თუ არა მიმეღო, მაგრამ არ შეიძლებოდა, რადგანაც ეს რალაც ნარკოტიკი იყო. რამდენიმე დღეში ავერსში [აფთიაქი] ჩავედი და ფარმაცევტს ვკითხე შეეძლო, თუ არა რამდენიმე აბის მოცემა. აფთიაქარმა ქალმა გადმოხედა და მითხრა, ‘ბიჭო, ამას არ უნდა იღებდე; ეს ნარკომანებისთვისაა.’ მე მდგომარეობა ავუხსენი და ვუთხარი, თუ ვინ იყო ჩემი ექიმი, მაგრამ მაინც არ მომცა.“

იგი თხრობას წყვეტს და იწყებს თავის ძმაზე ლაპარაკს, ვისაც ახლა ველოდებით, თურმე იგი გერმანიაში მცხოვრებ ერთ რუს გოგონას იცნობს. გოგონა ყოველთვე ას-ას ევროს უგზავნის. ახლახან რვაასი ევროც გამოუგზავნა კომპიუტერის საყიდლად, რათა ერთმანეთს ინტერნეტით დაუკავშირდნენ ხოლმე. ახლა სწორედ მის საყიდლადაა ნასული, ამიტომაც ველოდებით. „კომპიუტერზე მუსიკის ჩანერას შევძლებთ,“ ამბობს გოშა. თვალები ისევ დანთლებული აქვს – ორმოცდარვა საათზე მეტხანს არ უძინია – მაგრამ მაინც გუშინდელზე ბევრად უკეთესად გამოიყურება; დროდადრო ილიმის კიდეც. „მასზე მუსიკის დანერაც შეგვიძლია,“ განაგრძობს ის, სანამ სხვა თემაზე გადავა. „ნიკა ტელევიზორში რაღაც საბავშვო პროგრამას უყურებს, რომელსაც Lazy Town [ზარმაცი ქალაქი] ჰქვია. ამას წინათ მოვიდა და მკითხა, ესაა ზარმაცი ქალაქი, თუ არა.“ გოშა იცინის და მეორე სიგარეტს უკიდებს. „იქნებ არის,“ ამბობს ის. გუშინ თავის მამინაცვალთან ულაპარაკია, მიხსნის ის და ამიტომაც იყო ასეთ ცუდ ხასიათზე. მათ მორიგი ჩხუბი ჰქონდათ მუსიკაზე – მამინაცვალს თავის დანებებას სთხოვდა. „მაგრამ მე მუსიკის გარეშე ვერ ვიცოცხლებდი,“ ამბობს გოშა და ცოტა ხანს გაყურებული ზის.

რამდენიმე წუთის შემდეგ შემოდის ასაკოვანი ქალი მძიმე ნიკაპით, მზის დიდი სათვალთა და გაღიაებული თმით – ეს გოშას დედაა. ერთმანეთს ცოტა გადაულაპარაკეს და დედა, სანამ წავა, ჯერ ათ, მერე კი თხუთმეტ ლარს უდებს ხელში თავისი ვარდისფერი ხელჩანთიდან. „ტეხავს, როცა ოცდაათხი წლის ხარ და დედაშენის ფულზე ხარ დამოკიდებული,“ ამბობს გოშა დედის ნასვლის შემდეგ. მისი მშობლები ისევ მეტ-ნაკლებად კარგად ცხოვრობენ, ხოლო ათი წლის წინ კი უფრო შეძლებულად იყვნენ და გოშა ისევ მიყვება იმ ამბავს, როცა მეთერთმეტე კლასში იყო და დღეში ხუთას ლარს ხარჯავდა უაზრობაში. „ყველას ვუყვარდი, მაგრამ, როგორც კი ფული შემომაკლდა, ყველანი შემომეცალნენ. ცნობილი რომ გავხდები, გავიხსენებ იმათ, ვინც მაშინ ჩემთან დარჩა. უწინდელივით ბევრი მეგობარი აღარ მყავს, მაგრამ ვინც მყავს, ჩემი ოჯახი არიან. შენ ჩემი ძმა ხარ და ამიტომ შემიძლია ეს გითხრა. ჩემი ოჯახი ბაბუსთან [აბაშიძე] იყო დაკავშირებული; იმ დროს ფული გვექონდა და თანაც შემეძლო დაგხმარებოდი, თუ ვინმეს პოლიცია დაიჭერდა. დღეს კი, როცა ჩემს ძველ მეგობრებს ვხედავ ახალთახალი მანქანებით რომ დაგრიანდები, გამარჯობასაც კი აღარ მეუბნებიან.“ გოშა ჩუმდება. ბადრი, მისი მეგობარი, შემოდის უკანა ეზოში და გვიერთდება. გოშა მას თხუთმეტ ლარს აძლევს დედამისმა რომ მისცა, რომ ბადრი გავიდეს და სიგარეტები იყიდოს. „რამდენიმე თვე კიდევ უნდა გავძლო აქ; მერე კი გავემგზავრები. მეგობრები მეუბნებიან, რომ აქაა ჩემი ადგილი, მაგრამ რაღაც განსხვავებული უნდა მოხდეს.“

(დაუ)კავშირებ(ი)ლობა

გოშას ცხოვრების ცვლილება მხოლოდ იმან არ გამოიწვია, რომ მამინაცვალმა ფინანსური დახმარება შეუწყვიტა. ეს კიდევ იმის გამოც მოხდა, რომ მისი ოჯახის კავშირებმა ფასი დაკარგა. როგორც მან მითხრა, მის ოჯახს კავშირი ჰქონდა „ბაბუსთან“ და მამამისი ჩართული იყო „ქურდების“ კრიმინალურ ქსელში. ყმანვილობისას თავად გოშა დანაშაულში ჩაბმული არ ყოფილა, თუმცა მისი ოჯახის ზოგი წევრი ამაში გარეული იყო. ოჯახის ძველი კავშირები თავად გოშასაც იცავდა და საშუალებას აძლევდა მეგობრებისთვის სამსახური გაენია და ფულითაც დახმარებოდა. ბაბუსთან კავშირი ნიშნავდა, რომ ცხოვრება ბევრ ასპექტში პოტენციურად უფრო

იოლი იყო. თუმცა როცა ბაბუს პერიოდი წარსულად იქცა, ეს დაცვაც გაქრა. მიუხედავად იმისა, რომ ამ პერიოდის ზოგიერთი ასპექტი არსებობას განაგრძობს, როგორც პირველ ნაწილში აღვნიშნავთ, მათ მარტივად ვერ უზრუნველყვეს წარსულის გაგრძელება.

ამჟამად გოშას ცხოვრების მთავარი საკითხი იყო ახალი კავშირების დამყარება, „სპონსორის“ პოვნა, რომელიც თავად მის და ბენდის დახმარებას შეძლებდა კარიერულ წინსვლაში. ყველაფერი „მზად“ იყო. მათ საკუთარი სიმღერები ჰქონდათ და მომავალი ალბომებიც, მაგრამ მათ სჭირდებოდათ რამე, ან ვინმე, ვინც მათ წარმატების გზაზე დააყენებდა. ბენდისადმი ყურადღების მიპყრობის და სპონსორის მიერ შესაძლო „აღმოჩენის“ ერთ-ერთი მცდელობა იყო კონცერტი, რომელიც მათ თვითონ მოაწყვეს სხვადასხვა მეგობრის დახმარებით; ბენდმა ითხოვა საჭირო აპარატურა, გოშას ძმის ჟენიას გერმანიაში მცხოვრები მეგობარი გოგონას ფინანსური დახმარებით. კონცერტი გაიმართა პატარა კლუბში, ბულვარში, სადაგი დღის ნაშუადღევს.

„აკუსტიკური რომანსი“. შეხვედრის ადგილზე მე და მუნი ერთდროულად მივედით. შიგნით შევიდევართ და მაგიდასთან ვსხდებით. ვილაც გოგონა ორ პატარა კონვერტს მანვდის, რომელშიც მოსანვევები აწყვია. იქ წერია „ჩემი აკუსტიკური რომანსი, გვერდი 2.“ ვხვდები, რომ ვინც ეს დანერა, გულისხმობდა „ჩემი აკუსტიკური რომანსი, ნაწილი 2“, მაგრამ კომენტარისგან თავს ვიკავებ. მუნის გიტარას პრობლემა შეექმნა მას შემდეგ, რაც ნიკამ წინა კვირას შემთხვევით დაბლა ჩამოაგდო და ახლა მუნი ცდილობს სიმების მოშვებას, რომ ჟღერადობა გაუსწოროს. მას თმა ლოსიონით დაუვარცხნია და ახლა გამოშვერილი ადგას კეფაზე. ვეკითხები ხომ არ ნერვიულობს. „ვნერვიულობ და ველავ! იქნებ ვინმე მოვიდეს დღეს და აღმოგვაჩინოს და თავის სტუდიაში მიგვიწვიოს ჩასანერად.“ თითქმის კანკალებს ამას როცა ამბობს.

აპარატურა მოიტანეს. ჩვენ ის შიგნით შეგვაქვს. გოშა ერთი საათის წინ უნდა მოსულიყო, მაგრამ ჯერ არ ჩანს. არმენი სამხედრო შარვლით და წითელ-ნარინჯისფერსახიანი სახიანი დიდი მოკლემკლავიანი მაისურით გამოგვეცხადა. ცოტა ხანში გოშაც ჩნდება და მაშინვე გვეუბნება, რომ თავს კარგად არ გრძნობს, თუმცა ნორმალურ ხასიათზე ჩანს. ისინი მუნის გიტარაზე ლაპარაკობენ. „ყველაფერი თავზე გვექცევა“, ნაილინა გოშამ თავისთვის.

ისინი ბჭობენ, თუ სად დასხდნენ პატარა სცენაზე, მერე კი ბულვარზე გავდივართ და ბალის სკამზე ვსხდებით. გოშა გვეუბნება, რომ ოთხი დღეა არ სძინებია. ერთ თვეში ქვეყნიდან გამგზავრებას ეცდებიან, ამბობს ის. მობილურს უაზროდ ატრიალებს და რამდენჯერმე ძირს უვარდება. ემილი გვიერთდება და მთავაზობს, რომ სანამ კონცერტი დაიწყება, მასთან ერთად გავისეირნო. თხუთმეტ წუთში უკან ვბრუნდებით და გოშა უფრო ანერვიულებული გვხვდება. წამდაუნუნ სიცილი უტყდება, მძიმედ სუნთქავს, და გულჩათხრობილი გამოიყურება. კონცერტის დაწყების დიდი სურვილი არ ეტყობა. როგორც ჩანს, ყველა დამსწრეს წინასწარ დაურიგეს მოსანვევები. მათ მოსასმენად მხოლოდ რამდენიმე ადამიანი მოსულა.

დაწყებისთანავე გოშა ხუმრობს აუდიტორიის სიმცირეზე. ბენდი მშვენივრად ჟღერს დაკვრას რომ იწყებენ, მაგრამ მაყურებელი მაინც კედლებს ეკრობა. სიმღერებს შორის პაუზებში გოშა ენის ბორძიკით ხშირ-ხშირად წყალს თხოულობს და დაბლა დარბაზში უკან მსხდომ თავის მეგობრებს ღიმილიან მზერას უგზავნის. როგორც კი კონცერტი მთავრდება, ხალხი სწრაფად იშლება. გარეთ რომ გამოვდივარ,

ემილი აღარსად ჩანს. მუნი ამბობს, რომ კონცერტმა საკმაოდ კარგად ჩაიარა. გოშა ისევ დისტანციური ჩანს. ხალხის უმეტესობა სკამებზე ზის, ან ბულვარში თვალს მიეფარა. ვერ ვხვდები, ბენდი იმედგაცრუებულია, თუ ყველაფერმა ისე ჩაიარა, როგორც ელოდნენ. კონცერტის სათაურის მსგავსად, რაღაც ისე არ იყო, როგორც ჩაფიქრებული ჰქონდათ.

მომენტის დაჭერა

როდესაც კონცერტიდან რამდენიმე დღეში გოშას შეეხვდი, მას გადანყვეტილი ჰქონდა, რომ ბენდი რაც შეიძლება მალე უნდა გამგზავრებულიყო ბათუმიდან: ქალაქში მათთვის მაყურებელი არ იყო, და არც სპონსორი, ვისაც მათი დახმარება შეეძლო. მიუხედავად იმისა, რომ ამ მხრივ კონცერტმა კარგად ვერ ჩაიარა, გოშა მთლად იმედგაცრუებული არ ჩანდა. „ოხ, მარტინ, მარტინ, როგორ ველოდები, როგორ ველოდები. ეს ღამეები არ მძინავს, მხოლოდ ერთი ან ორი საათი მძინავს. ყავას ვსვამ, ვზივარ და ვიძახი, ‘მეგობრებო მიშველეთ, გთხოვთ,’ დღეს კი უკვე წყნარად ვარ, რადგანაც ვიცი, რომ შეიძლება დასრულდა, [იქნებ] მათ შემინიშნეს! ერთმა ბიჭმა რუსეთიდან, რომელსაც ვიცნობ, მომწერა, რომ ერთი პროდიუსერია და იქნებ იქ წავსულიყავი. მე მინდა წასვლა. მე ვიცდი და ვიცდი, იმიტომ, რომ ეს მთავრობა და ხალხი ახლა რომაა საქართველოში არ არის კეთილი. მაგრამ მხოლოდ ერთი შანსი იქნება და მე არ გავუშვებ ხელიდან მას; ხელს ჩავავლებ.“

ქვეყნიდან წასვლის, ან სპონსორის შოვნის შანსები დრო და დრო ჩნდებოდა ხოლმე, რაც გოშას იმედებს უღვიძებდა და მის განწყობას მნიშვნელოვნად აუმჯობესებდა. მისთვის დიდი დარტყმა იყო, როდესაც საშა ბელარუსში წავიდა, თუმცა გარკვეული დროის შემდეგ, ის დაუკავშირდა გოშასა და მუნის და შეატყობინა, რომ შეიძლება ყოფილიყო ვარიანტი და ისინი საშას შეერთებოდნენ. „საშამ მითხრა, ‘არ იდარდო; შენ ჩამოხვალ ბელარუსში და ამის ფულს მე გადავიხდი.’ მე კი ვუთხარი, რომ მე თვითონ ვიმოვიდი საამისო თანხას, მაგრამ მან მომიგო, ‘ჩვენ ერთი ოჯახი ვართ და მე მოგცემ ფულს. მე დაგეხმარები; რაზე მელაპარაკები?’ ხომ იცი, საშა როგორია. გუშინ ველაპარაკე. მობილურზე დამირეკა და მითხრა, ‘სასწრაფოდ კომპიუტერთან მიდი; უნდა გელაპარაკო,’ და როცა კომპიუტერთან მივედი და მისი მესიჯი წავიკითხე, კინალამ იატაკზე დავეცი. მან მითხრა, რომ სპონსორი თავად დაუკავშირდა მას და უთხრა რომ ჩვენს სიმღერებს მოუსმინა და ჩვენი პროდიუსერობა სურდა და საშას ძალიან, ძალიან უნდოდა ჩემთვის ეთქვა, რომ მზად ვყოფილიყავი და მე ვუთხარი, ‘დამიჯერე, ჩვენ მზად ვართ; მხოლოდ ერთი პატარა ბიძგი გვჭირდება!’ რამდენიმე დღის განმავლობაში გოშა და მუნი ეიფორიაში იყვნენ იმის გამო, რომ ბოლოს და ბოლოს შანსი მიეცათ, მაგრამ ცოტა ხანში გოშამ შეიტყო, რომ საშას მარიხუანას მონევა დაუწყია მზარდი დოზებით და ბელარუსიელი პროდიუსერის შესახებ ლაპარაკიც მალე ჩაკვდა.

გოშა გამუდმებით კომპიუტერთან იჯდა და ოდნოკლასნიკი [ok.ru] (ფეისბუკის რუსული შესატყვისი) ძველ მეგობრებს ეძებდა, ვინც შესაძლო იყო ბენდს დახმარებოდა. შემთხვევით ერთ-ერთს გადააწყდა, რომელიც იმ დროს რუსეთის მუსიკალურ ინდუსტრიაში იყო გასული და თბილისში აპირებდა ჩამოსვლას ცნობილ რუს რეპერ Тимати [ტიმატისთან] ერთად, კონცერტის გასამართად. გოშამ მაშინვე გადანყვიტა თბილისის მატარებელს გაჰყოლოდა მასთან შესახვედრად. ექვსი დღის შემდეგ, როდესაც იქიდან დაბრუნდა, ჩვენ მის ბაღში შეეხვდით.

შესაძლოა. „მარტინ, მე შევხვდი ტიმატის. თბილისში ჩემს მეგობარს შევხვდი, ვისთანაც სკოლაში ვსწავლობდი და მაშინ ვმეგობრობდით, ერთი ოჯახი ვიყავით, როგორც შენ და როგორც ჩვენ. როცა თბილისში ჩავედი, ვიფიქრე, რომ დამირეკავდა, მაგრამ ოდნოკლასნიკებში არ შემოდიოდა რაღაც ხანს, და ჩემი მესიჯი არ ნაუკითხავს, სადაც ჩემს ნომერს ვწერდი. და როცა თბილისში ვიყავი, მის ზარს ველოდი, მაგრამ არ დაურეკავს და ვიფიქრე, რომ დავავინწყდი. როდესაც კონცერტის ჩატარების ადგილზე მივედი, ეს საქართველოს დიდ აკვაპარკში ხდებოდა; ეს იყო... შესასვლელად ფული უნდა გადაგხადა, რომ შესულიყავი და ბილეთი თოთხმეტი ლარი ღირდა ყველაზე ცუდ ადგილებზე და ორასი ლარი სცენასთან ახლოს ყველაზე კარგი ადგილი, მასთან. მაგრამ მე მაგდენი ფული არ მქონდა...სულ ორმოცი ლარი მქონდა, შესასვლელში ვაჩვენე და ვუთხარი, 'ბილეთის ყიდვა მინდა,' მათაც მითხრეს, 'პრობლემა არ არის.' როდესაც შიგნით შევედი, დავინახე ერთი ბიჭი, რომელიც ტიმატისთან და ჩემს მეგობართან მღერის, ახლოს მივედი და ვკითხე, 'ხომ არ იცი სად არის ჩემი მეგობარი ბორია?' მან მითხრა, 'კი, ვიცი' მე კი ვუთხარი 'ის უნდა ვიპოვო; მივწერე და ჩემი ახლო მეგობარია, მაგრამ არ დამირეკა. მისი ნომერი ხომ არ გაქვს? მან მითხრა, რომ მისი ნომერი იცის, მაგრამ არ მეტყვის. მან თქვა, 'მე არ ვიცი მართალს ამბობ, თუ ტყუილს.' მე კი მივუგე, 'თუ ანგარიშზე თანხა გაქვს, შეგიძლია მისწერო მესიჯი, რომ ახლა შენთან ვარ და ველოდები?' მან კი მიპასუხა, 'პრობლემა არ არის' და მესიჯი გაუგზავნა და რამდენიმე წუთში ბორიამ უპასუხა, უთხრა, რომ სცენის უკან წამოყვანოს და იქ დავლოდებოდი. ბორია რომ მოვიდა, მომეხვია, ტიროდა და მეკითხებოდა, 'როგორა ხარ, ძმაო?' ბევრი ემოცია იყო და ძალიან კარგად ვიგრძენი თავი და შემდეგ ბენდის ყველა წევრი გავიცანი, ტიმატის და ახლა მე მათ ვიცნობ.

„ჰმ, ტიმატი კონცერტის დაწყებამდე არ მინახავს; იქ არ იყო, კონცერტის დაწყებისას მოვიდა დაცვასთან ერთად, და მასთან ახლოს ვერ მივედი. შოუს შემდეგ, მათთან ერთად წავედი მანქანით სასტუმროში, სადაც მათ ტანზე გამოიცვალეს, და მერე რესტორანში წავედით, იქ ჩემ მეგობარს ველაპარაკე და ვუთხარი, რომ მომღერალი ვარ და ალბომები მაქვს და მყავს კარგი ბიჭები, რომლებიც ჩემთან ერთად უკრავენ, ვკითხე ხომ ვერ დამეხმარებოდა. ის კი მეუბნება, 'რა პრობლემაა, მაგრამ მხოლოდ ერთი საათი მაქვს, რადგანაც დილის ხუთზე თურქეთში მივდივარ.' მე ვუთხარი, 'კარგი, ჩვენ ხომ ოდნოკლასნიკებში ვართ, იქ შეგვიძლია შეხვედრა და ჩემი ნომერიც გაქვს; შეგიძლია დამირეკო.' ხოდა მარტინ, რესტორანში ტიმატის შევხვდი, მაგრამ ცოტა ნასვამი იყო. ჩემმა მეგობარმა მითხრა, რომ აგვისტოში ბათუმში ჩამოდიოდნენ, Snoop Dogg [სნუპ დოგთან] ერთად, და მე მათ შევხვდებოდი უპრობლემოდ. სნუპ დოგი რეპერია, მე კი ვუთხარი, 'მაგარია.' ემოციებში ვარ, მარტინ, ძალიან დიდ ემოციებში და ვფიქრობ, 'რატომ არ არის აქ მარტინი, რომ გაიგოს ეს ყველაფერი? ტიმატი აგვისტოში ჩამოვა, თხუთმეტი რიცხვიდან... არ ვიცი როდემდე, ოდნოკლასნიკებში ან ტელეფონზე მეტყვიან. ის ჩამოვა სნუპ დოგთან და შეიძლება – არ ვიცი მართალია თუ არა – შეიძლება Busta Rhymes [ბასტა რაიმსთან] ერთადაც.'

ექვი არ მეპარება გოშასა და მუნის მუსიკალურ უნარებში, თუმცა თავიდანვე სკეპტიკურად ვუყურებდი მათ შესაძლებლობებს, ასე რომ, გოშას ნაამბობმა გამაოცა. მანამდე ტიმატიზე არ მსმენოდა, მაგრამ ვისაც ველაპარაკე, ყველა მიმტკიცებდა, რომ მასთან დაკავშირება ახალგაზრდა მუსიკოსებისთვის სასწაული გარღვევა იქნებოდა. სნუპ დოგის და ბასტა რაიმსისნაირი (რომლებიც გამიგონია) საქვეყნოდ ცნო-

ბილი არტისტების გაცნობას, ან თუნდაც მათ გვერდით გამოჩენას, შეეძლო მათი კატაპულტირება დიდებასა და პატივში – მართალია ამის შესაძლებლობა შეიძლება მცირე ყოფილიყო, მაგრამ უეჭველად ეს შანსი არსებობდა.

მუდმივად ხდებოდა ახალი კონფიგურაციების დაწყება, თუ როგორ უნდა გამხდარიყო ბენდი წარმატებული. ყველაზე ხშირად ისინი ლაპარაკობდნენ იმაზე, რომ მათ შეეძლებოდათ საქართველოს, „ამ ეშმაკის ტრაკის“ დატოვება. თუმცა წამდაუნუმ იმედგაცრუებულები რჩებოდნენ და მოლოდინის რეჟიმში გადადიოდნენ, რაც მათში დიდ მღელვარებას იწვევდა. ეს მხოლოდ იმიტომ კი არ ხდებოდა, რომ გარკვეული შესაძლებლობები იმსხვერუდა, არამედ იმიტომაც, რომ არსებობდა რალაც, რაც მათ უკან ექაჩებოდა – მოვლენები და გარემოებები, რაც ართულებდა, ან თითქმის შეუძლებელს ხდიდა, „მომენტისთვის ხელის ჩავლება“ ყოველთვის, როდესაც ასეთი რამ ჩნდებოდა.

დამოკიდებულება

შემიღილი ოჯახის ერთ-ერთი სიმღერა ნარკოტიკებზე იყო, თექვსმეტი წლის გოგონაზე, ვისაც მშობლებთან პრობლემები აქვს და კარგად რომ იგრძნოს თავი, იწყებს ნარკოტიკების მიღებას. სიმღერაში აღწერილია სიბნელეში პრობლემებთან მარტო ყოფნა, კითხვების ქონა პასუხების გარეშე, „ნელ-ნელა კვდომას ამ სულელურ სამყაროში, სადაც არავინ დარდობს იმაზე, თუ რას იტყვი, არავის ადარდებს თავში რა გაქვს.“ სიმღერის მეორე ნახევარში, გოგონას ნარკოტიკი უკვე მიუღია; ახლა უკვე აქვს პასუხები თავის კითხვებზე, პრობლემებიც აღარ აქვს, მაგრამ მაინც ნელ-ნელა კვდება. ნარკოტიკი ალბათ ნაწილობრივი გამოსავალია.

მხოლოდ ერთხელ ოდნავ მიმანიშნა გოშამ, რომ ეს სიმღერა მასზეც იყო, ან, ყოველ შემთხვევაში, მასაც ჰქონდა მსგავსი გამოცდილება, როგორიც გამოგონილ თექვსმეტი წლის გოგონას: „როგორც ვთქვი, არის მომენტები, როცა ნარკოტიკი... ჰმმმ... შეიძლება არ დამიჯერო, მაგრამ უნდა მიიღო ნარკოტიკი, როცა ისე ცუდად ხარ, რომ... არსებობენ ნარკოდამოკიდებული ადამიანები და არიან ისინიც, ვინც ნარკოტიკს იღებს, რომ წყნარად იყოს – მათ არ მოსწონთ ნარკოტიკები, მათ სძულთ ნარკოტიკები, მაგრამ არ შეუძლიათ სიცოცხლე ნარკოტიკების გარეშე. ეს სიმღერა მათზეა.“

მესამე თავში, რომანი მიხსნიდა – ნახევრად ხუმრობით, ნახევრად სერიოზულად – რომ „საქართველოში ოთხიდან სამი ნარკოდამოკიდებულია.“ ეს უეჭველად გადაჭარბებული ნათქვამია, თუმცა ჩემი წინა საველე სამუშაოებისას, თბილისში ფსიქოსოციალური დახმარების ცენტრში, შევითქვე, რომ მათი რიცხვი მართლაც დიდი იყო. ამ ცენტრის ანგარიშში აღინიშნებოდა, რომ 250 ათასზე მეტი ადამიანი, რომელთა უმეტესობა ახალგაზრდა ასაკის იყო, მოიხმარდა სხვადასხვა სახის ნარკოტიკს (ასევე იხ. Mikadze 2005). ჩემი ბათუმელი ინფორმანტების წრეში ფსიქოტროპული საშუალებების, როგორიცაა ბაკლოზანი და ციკლოდოლი, თითქმის მუდმივმა მიმოქცევამ მიიბიძგა, რომ დავკავშირებოდი ფსიქოლოგებსა და ფსიქიატრებს, რომლებსაც თბილისიდან ვიცნობდი, რათა გამომეკვლია ამ წამლების მოქმედება და მათი გავრცელება საქართველოში.

როგორც გაირკვა, ბაკლოზანი, რომელსაც ბათუმში იცნობდნენ, როგორც „ნაბახუსევის აბებს“, მხოლოდ რუსეთსა და საქართველოში იყიდებოდა ურეცეპტოდ

და ძირითადად იყენებდნენ მძიმე ნაბახუსევისას. ეს წამალი კუნთებს ადუნებს და სისხლს საშუალებას აძლევს, რომ სისტემაში სწრაფად იდინოს (ბაკლოფენი, ბაკლოზანის ერთ-ერთი შემადგენელი, გამოიყენება სამედიცინო მიზნით, როგორც ანტისპაზმური სამკურნალო საშუალება დაფანტული სკლეროზის, სპასტიკური დიპლეგიის და ზურგის ტვინის დაზიანებისას (Baer 2005). შეიძლება ირონიულად ჟღერდეს, მაგრამ მისმა ხანგრძლივად მოხმარებამ (ან ბოროტად გამოყენებამ) შესაძლოა გამოიწვიოს აბსტინენციის სიმპტომები, რომელიც ჰგავს ნამთვრალის სიმპტომებს, როგორიცაა არეული გონება, მღელვარება, ბოძვა, შფოთვა, და უძილობა. ამდენად, ამ აბების ნაბახუსევის სამკურნალოდ ხანგრძლივად მიღებამ, შესაძლოა მომხმარებელს უფრო მეტად მოანდომოს დაღევა. (მაგ., Baer 2005).

ერთ-ერთმა ფსიქოლოგმა, ვისაც მე ველაპარაკე, ამიხსნა, რომ ციკლოდოლი არის ფსიქოტროპული წამალი, რაც ნიშნავს, რომ მას უნარი აქვს მოახდინოს ზემოქმედება ტვინზე, ემოციებზე და ქცევაზე ცენტრალური ნერვული სისტემის მეშვეობით. ფსიქოტროპული წამლები შეიძლება იყოს უწყინარი, როგორიცაა კოფეინი, პროზაკი და სხვა ანტიდეპრესანტები და კანონით აკრძალული საშუალებები – LSD-ს, ფენიციკლიდინის (PCP, Angel dust) და კოკაინის მსგავსი. ციკლოდოლი, ამიხსნა ფსიქოლოგმა, გამოიყენება სამედიცინო მიზნით ზოგადად ნევროლოგიური პრობლემებით გამოწვეული სპაზმებისა და კონვულსიების შესასუსტებლად, როგორიცაა პარკინსონის დაავადება, ასევე მძიმე გონებრივი აშლილობისას, როგორიცაა შიზოფრენია. მისი მთავარი გვერდითი მოვლენებია დაღლილობა, უძილობა, მესხიერების მოშლა და ჰალუცინაციები. დიდი დოზებით და ხანგრძლივად მოხმარება იწვევს ჰალუცინაციებს, რის გამოც ზოგიერთი მას იყენებს როგორც ნარკოტიკს. როგორც რამდენიმე თბილისელმა ფსიქოლოგმა აღნიშნა, ციკლოდოლი საქართველოში ფართოდ მოიხმარება ფსიქიატრიული და რეკრეაციული დანიშნულებით. მისი ყიდვა შესაძლებელია ფსიქოტროპულ აფთიაქებში ურეცეპტოდ და ათი აბი დაახლოებით ერთი ლარი ღირს. თბილისელი ფსიქოლოგების აზრით, ეს წამლები იყიდება მხოლოდ საქართველოსა და ბალტიისპირეთის რეგიონში.

როდესაც გოშას აბებზე დაველაპარაკე, შთაბეჭდილება დამრჩა, რომ ისეთი ფსიქოტროპული საშუალებების, როგორიცაა ბაკლოზანი და ციკლოდოლი, სამკურნალოდ მოხმარებასა და რეკრეაციული მიზნით გამოყენებას შორის მკვეთრი საზღვარი არ არსებობდა. როგორც ჩანს, ყველაფერი დამოკიდებული იყო იმაზე, თუ რა საჭიროებას ემსახურებოდა ეს წამლები. გოშასთვის ექიმს ჰქონდა ნათქვამი, რომ მას სჭირდებოდა წამალი, თუმცა მხოლოდ მცირე ხნით. ექიმმა ურჩია, რომ მის მდგომარეობაში წამალი მცირე ხნით უნდა მიეღო და მუსიკის დაკვრა შეეწყვიტა. თუმცა ეს წინააღმდეგობაში მოდიოდა ყველაფერ იმასთან, რაც გოშას უნდოდა ცხოვრებაში და წარმოშობდა სერიოზულ დილემას. წამლისგან თავი რომ შეეკავებინა, მუსიკაც უნდა მიეტოვებინა, რადგან ექიმს მიაჩნდა, რომ ამით განიკურნებოდა. მაგრამ გოშა დარწმუნებული იყო, რომ მოკვდებოდა, თუ მუსიკის დაკვრას შეეშვებოდა. მკურნალობის საკუთარ ხელში აღებით, აბების მიღებით უექიმოდ და სამაგიეროდ მეგობრების დახმარების იმედად ყოფნით, იგი უფრო და უფრო წამალდამოკიდებული ხდებოდა, თუმცა ეს, ამავე დროს, საშუალებას აძლევდა, რომ ეცოცხლა და ამიტომაც ასეთ ქცევას თავისი გამამართლებელი არგუმენტი ჰქონდა.

გოშას წამლის მოხმარების უარყოფითი მოქმედება კარგად ჰქონდა გაცნობიერებული. როგორც თავად ინტერვიუს დროს მითხრა, „ოდნოკლასნიკებში დავწერე, რომ

ხალხმა შეწყვიტოს ამ ნაგვის ჩემს სახლში მოტანა, იმიტომ, რომ აღარ მინდა. ჩემს მეგობრებსაც ვუთხარი, რომ თუ ჩემთან მოსვლა და წამლის მიღება უნდათ, კი ბატონო, მაგრამ მე არ უნდა მომცენ, არ უნდა დამანახონ, იმიტომ რომ, როდესაც... მარტინ, მე კი არ მინდა, მაგრამ როცა ამ აბებს ვხედავ, ტვინს ვკარგავ, თავი მეთიშება [ჩამწერში ჩურჩულებს], ინტერნეტში წავიკითხე ციკლოდოლის შესახებ. ეს კატასტროფაა; ეს ისეთი წამალია, რომ სულ უფრო და უფრო მეტს იღებ. ეს იმას ჰგავს სიგარეტს რომ თავს დაანებებ და მერე უცებ დაინახავ რომ ვიღაც ეწევა.... [ეს ამას გავს.“

მთელი გაზაფხული გოშას ხშირად აკანკალებდა და ამიტომაც სიგარეტის ფერფლი მანამდე ეფანტებოდა, სანამ ხელს საფერფლესთან მიიტანდა, სიტყვებს ბორძიკით, აკანკალებული ხმით წარმოთქვამდა. დროდადრო „წამალს“ იღებდა და ეს ჩუმად ხდებოდა: მეგობარი აწვდიდა ერთ-ორ აბს. მაგრამ მაშინაც კი, როცა წამლის გადაცემის მომენტს ვერ ვაფიქსირებდი, მაინც ვატყობდი გოშას გუნება-განწყობის უეცარი ცვლილებით, უეცრად ჩანყნარდებოდა, ან აუჩქარებდა. ჩემი გადასახედოდან, გოშა ნელ-ნელა ნაწილებად იშლებოდა და ეს სულ უფრო მეტად და მეტად თვალმისაცემი იყო მას აქეთ რაც გავიცანი. თუმცა მისი საკუთარი გადასახედოდან, ერთადერთი, რაც მუხიკის გარდა სიმრთელეს უნარჩუნებდა, სწორედ ის იყო, რაც ამ დაშლაში მონაწილეობდა – სიგარეტი, აბები, იზოლაცია.

დარჩი? წადი? არა, დარჩი!

რატომ არ დატოვა გოშამ აქაურობა? რატომ არ ჩაებლაუჭა იმ რაღაც მომენტს, თუ შესაძლებლობას, არ ისარგებლა შანსით, რომ წასულიყო ბელარუსში საშასთან, ანდა რუსეთში სამუსიკო ბიზნესში მყოფ მეგობრებთან?

ამ დროისათვის მიგრაცია, განსაკუთრებით რუსეთში, გაძნელებული იყო სავიზო შეზღუდვების გამო. 1989 წლიდან, საქართველოს მოსახლეობის თითქმის 20 პროცენტი წასული იყო, უმეტესობა რუსეთში. რაღაც ნაწილი იქ ლეგალურად იმყოფებოდა, უმრავლესობა კი უსაბუთოდ იყო. ამგვარად, რუსეთში წასული ქართველების რაოდენობის შეფასებისას ციფრები მერყეობდა 200 ათასიდან ერთ მილიონამდე. სერიოზული დაბრკოლება გაჩნდა 2000 წელს, როდესაც რუსეთმა შემოიღო სავიზო შეზღუდვები რუსეთისა და საქართველოს მთავრობებს შორის წარმოქმნილი პოლიტიკური დაძაბულობის გამო (Chindea 2008: 13). საჭირო არ არის იმის თქმა, რომ 2008 წლის რუსეთსა და საქართველოს შორის მომხდარი კონფლიქტის შედეგად ლეგალურად წასვლა უფრო მეტად გართულდა საქართველოს მოქალაქეებისთვის, მათთვისაც კი, ვისაც შეეძლო თავიანთი რუსული წარმომავლობის დამტკიცება. მიუხედავად ამისა, გოშამდე მაინც საკმაოდ ბევრმა მოახერხა არალეგალურად რუსეთში მოხვედრა. ფული პრობლემა იყო, მაგრამ ცოტა რომ გარჯილიყო, შეეძლო რაღაც თანხის სესხება მოეხერხებინა და თანაც მიჩვეული იყო აბსოლუტური მინიმუმით ცხოვრებას, ქუჩაშიც კი შეეძლო დაეძინა, თუ საჭირო იქნებოდა. მაშ რა აიძულებდა გოშას ლოდინს, და შანსების და მომენტების არ გამოყენებას?

მთავარი პრობლემა, როგორც ჩანს, მისი ვაჟი იყო. სახლში მხოლოდ ერთი კი არა, არამედ ბევრი მამა იყო, მუნის ხელმძღვანელობით, მათი სახით, გოშას ჰყავდა დამხმარეები ნიკას აღზრდასა და მოვლაში. მამობა გოშასთვის უდავოდ ერთ-ერთი დიდი სიხარული იყო, მაგრამ იმავე დროს მუდმივი დაძაბულობის წყაროც. სკოლის

შემდეგ, ბაღში ხეტილისას, ნიკა მუდმივად ცდიდა ბედს, თუ რამდენად შორს შეედლო წასულიყო ისე, რომ არ ესაყვედურათ, მაშინვე იდენდა იგივე საქციელს, რაზედაც გოშა ერთი წუთის, ან წამის წინ ეუბნებოდა, რომ შეენწყვიტა. მუნი და სხვა ბიჭები წუხდნენ იმაზე, რომ გოშა საკმარისად მკაცრი არ იყო ნიკას მიმართ და საყვედურობდნენ, რომ ზედმეტად რბილი იყო და ბავშვს სათანადოდ არ სჯიდა, როცა ის რამეს აშავებდა. გოშა ამოდ უყვიროდა, მაშინ როცა სხვა „მამები“ უფრო მეტოდურად მისდევდნენ თავიანთ მიდგომას, სახლში წაათრევდნენ ხოლმე და თან თათხავდნენ. „არ შემოიძლია ჩემს შვილს დავარტყა“, წამდაუნუმ ამბობდა გოშა მას შემდეგ, რაც სხვები ნიკას ხელში აყვანას ახერხებდნენ. „სხვები სულ ამას მეუბნებიან, რომ ასე უნდა მოვექცე, მაგრამ უბრალოდ არ შემოიძლია.“

ნიკას დატოვების ემოციური ასპექტი ანუხებდა გოშას, მაგრამ გარდა ამისა, ფაქტობრივი გარემოებებიც აშფოთებდა. ნიკას დედასთან ოფიციალურად განქორწინებული არ იყო, მიუხედავად გოშას რამდენიმე მცდელობისა. მან ერთხელ მიმართა სასამართლოს განქორწინების თხოვნით, მაგრამ მაშინვე უკან გაიტანა თხოვნა, სანამ მას დააკმაყოფილებდნენ, ამიტომ მოსამართლე არ ჩქარობდა მისი ხელმეორე თხოვნის დაკმაყოფილებას. მიუხედავად იმისა, რომ განქორწინება არ დასრულებულა, გოშა ნიკას დედას მუდამ მოიხსენიებდა, როგორც „ყოფილ ცოლს“. მართალია დედამ ნიკა მაშინ მიატოვა, როცა სულ ჩვილი იყო, მას და გოშას ბავშვზე საზიარო მეურვეობა ჰქონდათ, რაც ნიშნავდა, რომ ნიკა ყოველ მეორე კვირას დედასთან რჩებოდა. დედასთან ყოფნის მერე ნიკა შესამჩნევად იკლებდა წონაში და გოშა შიშობდა, რომ ბავშვი ცუდად იკვებებოდა (ის ქალი სხვა კაცთან ცხოვრობდა, ვისთანაც კიდევ ერთი შვილი ჰყავდა). თუ გოშა საქართველოდან წავიდოდა, ერთი ვარიანტი იქნებოდა, ნიკა გოშას დედასთან დარჩენილიყო იმ კვირების განმავლობაში, როცა გოშასთან ყოფნა უწევდა. მაგრამ ეს მხოლოდ დროებითი გამოსავალი იქნებოდა, რადგანაც საზიარო მეურვეობა გულისმობდა, რომ გოშას დედას „ყოფილ რძალთან“ რაღაც სახის ურთიერთობა უნდა ჰქონოდა, რაზედაც იგი არ თანხმდებოდა. ამის გამო, სანამ გოშა ნიკაზე სრულ მეურვეობას არ მიიღებდა, არსად წასვლა არ შეეძლო.

კიდევ ერთი პრობლემა გამომდინარეობდა იმ ფაქტიდან, რომ გამგზავრება ნიშნავდა საძმოს, ანუ „ოჯახის“ გარეშე ყოფნას და იმ დაცვის გარეშე დარჩენას, რასაც საძმო უზრუნველყოფდა. მოსკოვში წასვლა, მაგალითად, უდიდესი შანსი იქნებოდა გოშასთვის, მაგრამ მას აშინებდა იმ უსაფრთხოების დაკარგვა, რასაც მისი ბათუმის საძმო განასახიერებდა. „რუსეთის მუსიკალურ ინდუსტრიაში ძალიან ბევრი ნარკოტიკი ტრიალებს“, მისწნიდა ის. „მე ვიცნობ იქ ზოგიერთს, ვინც ნარკოტიკებზეა დამოკიდებული. მეშინია მეც იგივე არ დამემართოს, თუ გვერდში ჩემი მეგობრები არ მეყოლება, რომ მხარში ამომიდგნენ და მითხრან, რომ სწორად მოვიქცე... ერთხანს აქ ერთი თბილისელი ბიჭი იყო, ნარკოტიკების გამსაღებელი, რომელიც ქალაქის ამ უბანში ჩამოვიდა. იმ დროს რაღაც პრობლემები მქონდა, და ამ ბიჭმა რაღაცეები შემომთავაზა და მეც მივიღე. მაგრამ როდესაც ჩემმა მეგობრებმა გაიგეს, მოძებნეს და სცემეს და უთხრეს, რომ აღარაფერი მოეყიდა ჩემთვის. კარგი იყო; მათ გადაამარჩინეს. იცი რა, ზოგჯერ ნამდვილად არ იცი, რა არის შენთვის კარგი და რა ცუდი; ამ დროს გჭირდება მეგობრები, კარგი მეგობრები.“

რუსეთის მუსიკის ინდუსტრიაში ყოფნა გოშასთვის თავისთავად შექმნიდა ისეთ სიტუაციას, როდესაც არ „ეცოდინებოდა, თუ რა იყო კარგი“ მისთვის. თბილისში

თავის მოგზაურობაზე, მან ესე თქვა, „იქ ნერვიულად ვიყავი. როცა ცხადი არ იყო შევხვდებოდი თუ არა ტიმატის, ძალიან ვნერვიულობდი და ერთი პირობა ვიფიქრე კიდეც, რომ შინ დავბრუნებულყავი; თბილისში სულ ერთი საათი რომ დავყავი, მაშინვე ისევ სახლში დაბრუნება მომინდა. ტიმატისთან შეხვედრა იმიტომ მინდოდა, რომ ეს ჩემთვის საოცნებო და ფანტაზია იყო, მაგრამ ერთხანს ისე ვგრძნობდი თავს, რომ ვიფიქრე ‘გოშა, აბა რას აკეთებ?’ მოსკოვში, ან ბელარუსში წასვლის პერსპექტივაც ანერვიულებდა მას, რადგანაც მუნი იმ დროს ავად იყო და შეიძლება ვერ წაყოლოდა. მას ეშინოდა, რომ, თუ მუნის სთხოვდა მასთან ერთად წასვლას, ის დათანხმდებოდა, სერიოზული ტკივილების მიუხედავად და გოშას არ უნდოდა მისთვის ამის გაკეთება.

მართალია გოშას „ოჯახი“ მისთვის დამცავ ბაღესავით იყო, რომელიც დაცემისგან იცავდა, ის ასევე მას ისეთ მდგომარეობაში ამწყვდევდა, საიდანაც აღარ სურდა დაძვრა.

პერიფერია

კარგი ადამიანების ცნობა. „ხანდახან,“ ამბობს გოშა, „როცა სახლში ვზივარ, ვფიქრობ, ‘რატომღა, რომ ხალხი, ვინც ნარკოტიკს მოიხმარს და ისინიც, ვინც ცუდები არიან, ჩემზე უკეთესი ცხოვრებით ცხოვრობენ? რატომ აქვთ მათ ფული, მე კი არ მაქვს?’ და მაშინ ცოტა კიდეც დავფიქრდები და ვხვდები, რომ მე, რომ ისევ ფული მქონოდა, მეც მათნაირი ვიქნებოდი. მე ახლა ვიცი, რა არის ცხოვრება, რა არის ფული. ვიცი, ვინაა კარგი ადამიანი და ვინაა ცუდი ადამიანი. ვიცნობ ხალხს, ვინც ერთ დღეს ძმას გეძახის და ხვალ, როდესაც უკეთ მდგომარეობაშია, სულ აღარ ახსოვხარ საერთოდ. როცა არაფერი გაგაჩნია და თავს ცუდად გრძნობ, ნამდვილი ძმა მაშინ მოვა შენთან და დაგელაპარაკება, მოგიყვება სასაცილო ამბებს, რომ გაგამხიარულოს. რამდენი ემოციაა ამაში.“

იმის გათვალისწინებით, თუ რა დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ ჩემი ინფორმანტები ფეხით გავლას, მათ შორის გოშას მეგობრებიც, მისი გამძაფრებული სურვილი დარჩენილიყო თავისი სახლისა და ბაღის ფარგლებში, რაღაცნაირად უცნაური იყო. თუმცა გოშას სახლი და ბაღი არ წარმოადგენდა იზოლაციის სივრცეს, სადაც ის მარტო იჯდა თავისი ოცნებებით და ტკივილით. ბაღი სრული იზოლაციის ზონა სულაც არ იყო და წარმოადგენდა სოციალურ გარემოს, სადაც ხალხი მიმოდებოდა. ეს იყო იმის სინონიმი, რასაც ის თავის ოჯახს ეძახდა: მისი ძმაცაცები, ადამიანები, ვისაც შეეძლო რომ ნდობოდა, ადამიანები, ვინც მას და მის მუსიკას უსმენდა, ადამიანები, ვინც მასთან ერთად მუსიკას უკრავდა, ადამიანები, ვინც მას ეხმარებოდნენ. გოშას ცხოვრება ურთიერთნააღმდეგობით იყო სავსე. მისი საბოლოო ოცნება იყო ყველაფერ ამას შორს გაცლოდა და ერთ დღეს შეძლებოდა დასახლებულიყო ამ წარმოსახვით პერიფერიაში, საიდანაც მას უსაფრთხოდ შეეძლო გაეხსენებინა თავისი ახლანდელი ცხოვრება.

სიტყვა პერიფერიას [hinterland] მე ვხმარებ მიზანმიმართულად, რათა ხაზი გავუსვა იმ ფაქტს, რომ ამ დროითი ‘სადმე სხვაგან’ სივრცის დეტალებს განსაზღვრულობა აკლდა, თუმცა მაინც უდიდეს მნიშვნელობას ატარებდა. ფრანგი პოეტის ივ ბონეფუას დამონებებით, ვინცენტ კრაპანდანოს აღწერილი აქვს პერიფერია, რო-

გორც ადგილი, „რომელიც იმის მიღმა არსებობს, სადაც მავანი იმ წუთას იმყოფება და მაინც ინტიმურადაა მასთან დაკავშირებული“ (Crapanzano 2004: 15). ეს „მიღმიეთი“ ლანდივითაა, რომლის მოხელთება შეუძლებელია და მუდმივად ხელიდან გისხლტება. ის იქვე რჩება, თუმცა შეცვლილი, ახალი კონფიგურაციით.

გოშას ოცნება იყო ექცია პერიფერია – სადმე სხვა ადგილი – კონკრეტულ გამოცდილებად იმით, რომ შეძლებოდა „მომენტის დაჭერა“, როდესაც ამის შანსი გაჩნდებოდა. შეშლილი ოჯახის სიმღერები იყო გოშას წარსული და მისი მომავალი. ისინი წარმოაჩენდნენ მის ცხოვრებას თავისი განშლის პროცესში და იმავდროულად იმ მშენებარე აგურებს წარმოადგენდნენ, რომლებსაც პოტენციურად შეეძლო მისი მომავლის ფორმირება, თუკი იგი მოახერხებდა შანსის ხელიდან არ გაშვებას, რომელიც მას და მის ბენდს მაღლა ატყორცნიდა და სახელგანთქმულს გახდიდა. ეს არ იყო იოლი ამოცანა და ის გამუდმებული გაჭირვებები, რასაც ის და მისი ბენდი განიცდიდა, ნელ-ნელა მოსვენებას უკარგავდა.

ჩახლართული დამცავი ბადეები

მოსკოვში წასვლა დიდი გარღვევა იქნებოდა გოშასთვის, მაგრამ ეს ნაბიჯი მას პრაქტიკულად და ემოციურად იმ დამცავი ბადის გარეშე დატოვებდა, რადაც ის თავის მეგობრებს აღიქვამდა და თანაც შვილის დატოვებასაც გულისხმობდა. ის შიშობდა, რომ მოსკოვში ნარკოტიკების ცდუნებას ვერ გაუძლებდა, თუ გვერდით მეგობრები არ ეყოლებოდა და ალბათ, მის ვაჟსაც დედასთან, მის ყოფილ ცოლთან, ცხოვრება მოუწევდა, რაც გოშას არ სურდა, რომ მომხდარიყო. თბილისში ერთი კვირით მარტო წასვლამაც კი, გოშა გაურკვევლობაში ჩააგდო. გოშას დამოკიდებულება ძმაცაცებზე კარგად ჩანდა მის მიერ ფსიქოტროპული ნივთიერებების მოხმარებაში: ორივე ეხმარებოდა თავი შეეკავებინა სხვა გარკვეული ნამღებებისგან და აფთიაქთან აკავშირებდა, სადაც ის აბები ჰქონდათ, რომლებიც, გოშას აზრით, მას ესაჭიროებოდა. ამ გაგებით, ის, რაც მას ჩაძირვისგან იცავდა, იმავდროულად დაბლაც ექაჩებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ ის მიეკუთვნებოდა თავის პატარა სოციალურ ქსელს და მასზე დამოკიდებული იყო, ის, საკუთარი შეხედულებით, ფართო საზოგადოების ნაწილი არ იყო: ის „თეთრი ქართველი“ იყო.

უარყოფითი გრძნობები, რასაც თავისი ძველი მეგობრების მიმართ ინარჩუნებდა, ვინც მიატოვა მას შემდეგ, რაც მამინაცვალს დაუპირისპირდა, იმ სამყაროსგან მისი განდგომის ერთ-ერთი მიზეზი იყო, სადაც ადამიანები უფრო მეტად იყვნენ მონადინებულები „დაელიათ და ეჩხუბათ“, ვიდრე ემუშავათ და, სადაც მეგობრობა, მისი აზრით, იყო ზედაპირული. მას სძულდა და ასევე ეზიზღებოდა საზოგადოების ეს ასპექტი, როგორადაც იგი მას აღიქვამდა და ეშინოდა მისი, იმდენად, რომ გარეთ ხალხში გასვლა არ უნდოდა.

გოშას ამბავი ჭკუის სასწავლებელია, რადგანაც მიუთითებს საძმოების ცენტრალურ ელემენტზე – იმ ფაქტზე, რომ საძმოები მხოლოდ მარტივ სოციალურ არენას კი არ წარმოადგენენ, არამედ ხელის ნაკვრის და გასაჭირიდან ამოთრევის ადგილსაც. როგორც ამ თავში ვნახეთ, ემოციური და პრაქტიკული მხარდაჭერა, რასაც ისინი უწევდნენ, ანმყოში ცხოვრებას უიოლებდა, მაგრამ თანაც, ამავე მიზეზით, ძნელადმისატოვებელს ხდიდა. ეს ერთდროულად მხარდაჭერის და ამასთანავე ვალდებულების არენაც იყო. ქვემოთ ვნახავთ, თუ როგორ გადაიტანა გოშამ „ბნელი

მხარე“ და თავისი წარსულის და აწმყოს სხვა ნეგატიური ასპექტები სიტყვებში (სიმღერებში), რომელსაც შეეძლო მისთვის მომავალი შეექმნა. თუმცა, მას გამუდმებით აწრდილისებრ აკვიატებოდა ის, რასაც ის წერდა – ნარკოტიკები, იმედგაცრუება და უფულობა. და მაინც, გოშა მზად იყო კარგი მომავლისთვის. მას თავისი სიმღერები და ალბომები ჰქონდა, თუნდაც ჯერ კიდევ ჩაუწერელი. მას საკუთარი ცხოვრება ამისკენ მიჰყავდა – იმ დროისკენ, როცა ჩვენ ერთად დასახდომას და ახლანდელობის გახსენებას შეეძლებდით.

პოსტ-სოციალისტური სამყაროს შესახებ დაწერილი არაერთი ანთროპოლოგიური ნაშრომი, აღწერს წარსულის ნოსტალგიის როლს. თავის ნაშრომში აღმოსავლეთ გერმანიაზე, დაფნე ბერდალმა (Berdahl 2009) შემოიტანა ტერმინი „(n)ostalgie for the present“ [„(ნ)ოსტალგია აწმყოზე“; აქ, აღმოსავლეთ გერმანიის ნოსტალგია – რედაქტორის შენიშვნა]. *ოსტალგია* არის ძლიერი მისწრაფება წარსულისადმი, რის განცდაც აღმოსავლეთ გერმანელებს შეეყარათ გაერთიანების შემდეგ. *ოსტალგიის* ბიზნესში, რომელშიც აღმოსავლეთ გერმანიის პროდუქციის ხელახლა გამოშვებას და გაყიდვას გულისხმობდა, რასაც სულ უფრო მეტი მოგება მოჰქონდა, ეს პროდუქცია ახალ მნიშვნელობას იძენდა; „ახლა მან დაკარგა თავისი თავდაპირველი მნიშვნელობა, რომელიც სასაქონლო დეფიციტის ეკონომიკას, ან რეპრესიულ რეჟიმს უკავშირდებოდა, [მათ] ძირითადად ახსენდებათ ისეთი აღმოსავლეთ გერმანია, რომელიც არასდროს არსებობდა“ (Berdahl 2009: 52). ნოსტალგია ამ კონტექსტში მოიცავს ისეთ რამეს, რაც არ არსებობს. ეს არის საინტერესო შეხედულება იმაზე, თუ როგორ უყურებდა გოშა წარსულს მომავლიდან. გოშასთვის, ნოსტალგია არ იყო წარსულისკენ გახედვა. ეს უფრო პროექტირებული ნოსტალგიის მსგავსი იყო: „ეს შესაძლოა კარგი დრო ყოფილიყო, ყოველ შემთხვევაში მას შესაბამისი მომავალი რომ მოსდევდეს.“ მომავლისკენ მისწრაფება, მაშინ ნიშნავდა წარსულისკენ უკან მოხედვის შეძლების სურვილს.

ორი არტისტის ამბავი

არმენსაც და მაგუსაც იგივე ოცნება ჰქონდათ, როგორც გომას: მათაც სურდათ თავიანთი ხელოვნების შემოსავლით – რეპის მუსიკით, თუ ხატვით შეძლებოდათ ეცხოვრათ. გომას მსგავსად, ისინიც გამოხატვის საშუალებად იყენებდნენ „ბნელი მხარის“ საკუთარ გამოცდილებას და სურათხატებს; გომასგან განსხვავებით, მომავალთან მათი კავშირი არ იყო დამყარებული რომელიმე ერთ ოცნებაზე. ეს უფრო ყოველდღიურობა იყო. ამ თავში შესწავლილია ის, თუ როგორ ცდილობდნენ ჩემი ინფორმანტები, არმენისა და მაგუს ჩათვლით, მომავალს პირდაპირ დაკავშირებოდნენ ყოველდღიურად მისი მიზანმიმართული ძიებით.

არმენი და მაგუ ერთმანეთისგან განსხვავდებოდნენ: არმენს ჰქონდა მიღებული განათლება (ეკონომისტის და მეზღვაურის – კომბინირებული კურსი გავლილი ჰქონდა ადგილობრივ საზღვაო აკადემიაში), ნარკოტიკებისთვის თავი დანებებული ჰქონდა და რეგულარულად დადიოდა პროტესტანტულ ეკლესიაში, სადაც დედამისიც და მამამისიც დადიოდნენ (ისევე როგორც ემილის დედა). ის, შეიძლება ითქვას, იყო „კარგი ბიჭი, კარგი ოჯახიდან.“ მაგუს მამა ახალი გარდაცვლილი ჰყავდა, როცა მას შევხვდი, ხოლო თვითონ მოსკოვში თავისი შანსი ხელიდან გაუშვა. ახლა ის ბათუმში იყო, სვამდა და დიდი რაოდენობით მოიხმარდა ნარკოტიკს და თანაც არკვევდა, რა უნდა ექნა. ერთი შეხედვით, ასეთ განსხვავებას (განათლება, ოჯახური წარმომავლობა და ა. შ.) იოლად უნდა მივყავდეთ დასკვნასთან, რომ არმენს უფრო სოლიდური წანამძღვრები ჰქონდა, ვიდრე მაგუს, რომ მეტად გამოვევლინა „მისწრაფების უნარი“, არჯუნ აბადურაის რომ დავესესხოთ (Appadurai 2004). მართალია, ამანაც გარკვეული როლი ითამაშა, მაგრამ ის, რაც ამ თავში მაინტერესებს, არის იმის ერთნაირობა, თუ როგორ უკავშირდებოდნენ არმენიც და მაგუც მომავალს „ბნელ მხარესთან“ მიმართებით.

მაგუ: არტისტი პერსპექტივის ძიებაში

ის თითქმის ლეგენდა იყო. მაგუს ყველა იცნობდა. ყველას, როგორც ჩანს, ტატუ მაგუს მიერ ჰქონდა გაკეთებული. მასზე ამბობდნენ, რომ მაგარი მსმელი, შესანიშნავი არტისტი და საუკეთესო მეგობარი იყო. აქ დიდი ხნის განმავლობაში არ ყოფილა; მოსკოვში იმყოფებოდა. მარტო წასულა, მშობლები, ძმა და და ყველა ბათუმში

დარჩა. 2008 წლის დასაწყისში, მამამისი, რომელიც ჩეჩენი იყო, უეცრად გარდაიცვალა ხანმოკლე ავადმყოფობის შემდეგ. მამის დაკრძალვაზე დასასწრებად, მაგუმ მაშინვე მიატოვა მოსკოვიც და თავისი ყველაზე ძვირფასი ნივთიც – ტატუს მანქანაც კი იქ დატოვა. ხოლო იმის გამო, რომ რუსეთში არალეგალურად იმყოფებოდა, ახალი სავიზო რეგულაციები აძნელებდა და თითქმის შეუძლებელს ხდიდა მის უკან დაბრუნებას.

მართალია ემილი ამ მდგომარეობით დამწუხრებული იყო (ის კარგად იცნობდა მაგუს მამას), იგი ბედნიერი იყო, რომ მისი ძმაცატი ბათუმში ბრუნდებოდა. ემილიც და მეც გახარებული ვიყავით, რომ ბოლოს და ბოლოს მაგუს პირადად შევხვდებოდით. თუმცა როცა მას პირველად შევხვდი, მისი გარეგნობა სრულიად არ შეესაბამებოდა მის დიდებულ რეპუტაციას. არც თუ ისე მაღალი იყო და საოცრად გამხდარი; უფრო წყნარი და მორიდებული ჩანდა, ვიდრე წარმომედგინა მასზე მოსმენილი გადარეული ამბების გავლენით. მას ჰქონდა პატარა, შავი თვალები, ცოტა დამფრთხალი, ცოტა ანცი, რასაც ხშირად მაღავედა დიდი მზის სათვალის ქვეშ. ის ბავშვობიდან იტანჯებოდა გარკვეული ფოტოფობიით, რაც მას ძალზე მგრძნობიარეს ხდიდა მზის სინათლის მიმართ; ასევე ჰქონდა ფილტვების პრობლემა, რაც ნაწილობრივ განაპირობებდა მის თხელ, მყიფე გარეგნობას.

ერთ საღამოს ის გაუფრთხილებლად მოვიდა ჩემთან ბინაში რომანთან ერთად, მათ ერთადვეს გადაეწყვიტათ, რომ დასაღვრად უნდა წავსულიყავით. იმის გამო, რომ მე ბევრ მის მეგობარს და ძმაცაც ვიცნობდი, მაგუს ჩემ შესახებ გაგონილი ჰქონდა და იცოდა რომ ჩემთვის ტატუ უნდა გაეკეთებინა. როდესაც ემილიმ პირველად მითხრა მაგუს შესახებ, დიდად აქო მისი ტატუს არტისტის ტალანტი და თქვა რომ ბათუმში ყველას მისი ტატუ ჰქონდა გაკეთებული. მე ვუთხარი, რომ გამიხარდებოდა, თუ მეც გამიკეთებდა ტატუს, თუ ოდესმე შევხვდებოდით. პირველ შეხვედრაზე ჩემს ტატუზე არ გვილაპარაკია, უბრალოდ დრო არყის სმასა და ძველი რუსული ციხის სიმღერების მოსმენაში გავატარეთ, რომელიც რომანსა და მაგუს მოსწონდათ, თუმცა ეს თემა რამდენიმე დღის შემდეგ წამოტივტივდა.

ესკიზი. ემილი მირეკავს და მეკითხება, ისევ მინდა, თუ არა ტატუ. ის ახლა მაგუსთან ერთადაა, რომელსაც უნდა ტატუ გამიკეთოს. ამის მერე ცოტა ხანში ჩემთან მოვიდნენ. „ტატუსთან დაკავშირებით პატარა ფულის პრობლემა გვაქვს,“ ამბობს ემილი, როცა ერთად ყავას ვსვამთ. „მაგუმ მანქანა ითხოვა, ძველი, მაგრამ ნემსი გვჭირდება და ცოტა მელანი. ნემსი ღირს ხუთი დოლარი, და მელანი კი თხუთმეტი.“ მე ვეუბნები, რომ შემიძლია ვიყიდო ნემსი და მელანი, როგორც ტატუს გასამრჯელო. მაგუ ამბობს, რომ მე ტატუ არაფერი არ უნდა დამიჯდეს – მას სურს, რომ მეგობრულად გამიკეთოს ეს – მაგრამ მე ვარწმუნებ, რომ ყველაფერი კარგადაა და მას შეუძლია ეს საჩუქრად ჩათვალოს. „მაშინ რამხელასაც გინდა იმხელა ტატუს გაგიკეთებს!“ ამბობს ემილი.

მაგუ ჩანთიდან იღებს სახლში გაკეთებულ ესკიზს, ქალაქის გახეული ფურცლიდან მგელი ხტება. „ესეთი გინდა?“ კითხულობს ემილი. „არა,“ ვეუბნები. „დასაწყისისთვის მე ზუსტად ის მინდა, რაც უკვე გადავიხატე და მერე ერთიც ახალი, ჩემი ვაჟის სახელი ზურგზე.“ მათ მკითხეს ინტერნეტი თუ მუშაობს, რომ ენახათ, თუ რა სახის დამწერლობა და ფერები მინდოდა. მივდივართ კომპიუტერთან. მე ვეუბნები, რომ მინდა ქართული ანბანით იყოს. „იქნებ გოთური შრიფტი გირჩევნია“ მეკითხება

ემილი, მაგუც ეთანხმება. „არა, არა, ჩვეულებრივი ქართული ასოები.“ ემილი მაინც „გოთურს“ წერს გუგლში, მე კი ქართულ ანბანიან წიგნს ვიღებ. მაგუ მთხოვს რამე ქაღალდის ფურცელზე დავწერო ისე, როგორც მე მინდა, რომ გამოჩნდეს. ისინი განიხილავენ რომელი ქართული ასო „პ“ ჯობია, სანამ მე ვაჩვენებ რა ზომა მირჩევნია. „რამხელაც გინდა, იმხელა იქნება“, ამბობს ემილი. „ბევრი მელანი გვექნება.“ „იქნებ მას ჩრდილები გავუკეთოთ,“ ამატებს მაგუ. იგი შესაძლო ვარიანტების წერას იწყებს სტილიზებული ასოებით. მე ვცდილობ დავიყოლიო, რომ რაც შეიძლება მარტივი გააკეთოს. „იქნებ მესამე ტატუც გინდა, ახლა ხომ ამდენი მელანი გვექნება.“ მთავაზობს ემილი. „შევკიძლია მთელი ზურგი მოგიხატოთ.“ დიდი მსჯელობის შემდეგ, როგორც იქნა, საბოლოო ესკიზიც მზადაა. მაგუს ვაძლევ მელნის და ნემსის ფულს, და ჩვენ ვთანხმდებით, რომ შევხვდეთ მეორე დღეს წარწერის გასაკეთებლად.

ტატუ. მაგუ და ემილი ნაშუადღევს, დაახლოებით 2 საათზე ჩნდებიან, მაგუს მოაქვს თავისი ტატუს მანქანა. ემილი მთხოვს ოთხმოც თეთრს, რომ იყიდოს დოლბანდი და პატარა ბოთლი სპირტი კანის გასაწმენდად. როცა ბრუნდება, ჩეკს მანვლის და ამბობს, რომ ოთხი აფთიაქი მოიარა იმისთვის, რომ ყველაზე იაფად ეყიდა. ისინი ჯერ-ჯერით მახატავენ ზურგზე ესკიზს. ორივე ფიქრობს, რომ უფრო დიდი ზომის უნდა იყოს, ვიდრე მე ვეუბნები და უფრო შუაში უნდა იყოს და არა მარცხენა მხარეს. მე დაბეჯითებით ვთხოვ მარცხენა მხარეს გამიკეთოს. მაგუ მეკითხება მაქვს, თუ არა რაიმე სპირტიანი დასალევი და ემილი ჩვენთვის პოულობს ბრენდის ბოთლს და ჭიქებს. მაგუ სწრაფად გადაჰკრავს რამდენიმე სირჩას და იწყებს. კონტურის მოხაზვის შემდეგ, ის მთხოვს, რომ შევხედო სააბაზანოს სარკეში. იქ მიმავალს მესმის, ერთმანეთში როგორ საუბრობენ, რომ ტატუ შუაში უნდა ყოფილიყო და თანაც უფრო დიდი ზომის.

როდესაც ვბრუნდები, კიდევ თითო ჭიქა ბრენდს ვსვამთ და მაგუ იწყებს. ემილი გვიყვება ფილმზე, რომელიც ახლახან ნახა, ნარკომანის შესახებ, რომელიც რუსულ რულეტკას თამაშობს და ილუპება. სანამ მაგუ მუშაობს, ტატუს მანქანა აქეთ-იქით აშხეფებს მელანს. ემილის მოაქვს ყავა და ჭიქებში კიდევ გვისხამს ბრენდს, მერე კი ბოდიშს იხდის და მიდის. მე და მაგუ ბრენდის ბოთლს ვცლით და ცოტა ხანს ვჩერდებით მოსაწევად. ის მიყვება, რომ ის ავტომობილებზე ხატავდა გამოსახულებებს, სანამ მოსკოვში ცხოვრობდა და რომ ბათუმში ამაზე მოთხოვნილება არ იყო. დასრულების შემდეგ, მან გადაიხატა ჩემი მეორე ტატუ და ცოტა ლუდს ვსვამთ. მთავაზობს რაღაც დეტალების დამატებას ამ ტატუზე, მაგრამ მე უარს ვეუბნები.

რამდენიმე დღის შემდეგ მე და ემილი მაგუს ვესტუმრეთ. ჩვენ იგი ვიპოვეთ თავისი საცხოვრებელი კორპუსის გარეთ მონყობილ ღია ბარში, სადაც რომასთან ერთად ლუდს სვამდა. ემილიმ ჰკითხა, წინა დღითაც ხომ არ დაუღევია და მაგუმ უთხრა, არა – „მხოლოდ ერთი ბოთლი მეგობრებთან ერთად, ასე რომ ეს არ ითვლება.“ ჩვენ რამდენიმე ბოთლი ლუდი დავლიეთ, სანამ მაგუს ბინაში ავიდოდით, სადაც ის დედასა და უფროს ძმასთან ერთად ცხოვრობდა. მე მაინტერესებდა, თუ რის კეთებას აპირებდა მაგუ ახლა, როცა ბათუმში დაბრუნდა. ამის შესახებ ვკითხე, როცა ყავას ვსვამდით. ცოტა ხანს ჩუმად იჯდა და ბოლოს მიპასუხა, რომ „პერსპექტივის ძიებაში“ იყო. ამ გამოთქმის არტისტული ასპექტი კარგად ესადაგებოდა მაგუს ბიოგრაფიას. ის ბავშვობიდან ხატავდა. ფაქტობრივად, მან და ემილიმ თავიდან ერთმანეთი

სამხატვრო კურსებზე გაიცნეს, სადაც ორივენი სკოლის მერე მოეწყვნენ. მასწავლებელი მიხვდა მაგუს ნიჭს და რამდენიმე წლის განმავლობაში ამზადებდა. მართალია მაგუს სკოლა არ აინტერესებდა, მაგრამ როცა კი შეეძლო, ხატავდა ფანქარშიც და ფერებშიც.

მის ბინაში ვიჯექით, მაგუმ თავისი ნახატების და ესკიზების დიდი გრაგნილი გამოიტანა, თან ისე შლიდა, რომ მე თითოეული მათგანი დამენახა. ბევრი ნამუშევარი სიურეალისტური, ანდა ექსპრესიონისტული სტილის იყო, აკვარელით ან ფანქარში შესრულებული. მას ჰქონდა სალვადორ დალის ფერწერის შთამბეჭდავი და ძალზე ზუსტი ასლები, თავისი მეგობრების და ნათესავების შავ-თეთრი პორტრეტები, ასევე წარმოსახვითი ფიგურები, რომლებიც თავად შექმნა. მე ვუთხარი, რომ მას მათი გაყიდვა უნდა ეცადა, მაგრამ ის ეჭვობდა, რომ ეს გამოუვიდოდა. გრაფიკული სურათების, ფერწერისა და ტატუს ესკიზების გარდა, მაგუს წვრილი ბურლით დაეწყო ბზისგან ფიგურების კეთება. ის ხეს ზეთში ხარშავდა, საპნით ხეხავდა და ბურლით პატარა ნასვრეტებს უკეთებდა, გაქვავებული მარჯნის პატარა ნატეხებს რომ დამსგავსებოდა. მან ამიხსნა, რომ სხვადასხვა მასალაზე და სტილში ატარებდა ექსპერიმენტებს, იმისათვის, რომ თავისი არტი შემოსავლიანი გაეხადა, თუმცა არ იცოდა სად და როგორ გაეყიდა.

რამდენიმე დღე მაგუ არ მინახავს, სანამ შემთხვევით არ წავაწყდი ჩემი კორპუსის კუთხეში, სადაც რომასთან ერთად იჯდა. თავიდან მეგონა, რომ ჩემთან აპირებდნენ ამოსვლას, მაგრამ აღმოჩნდა, რომ მაგუს სამუშაო ემოვა ქუჩის გადღმა. ან, უფრო სწორად, თავად გაუჩენია ეს სამუშაო. ილლიაში ამოჩრილი ნახატების და ესკიზების გრაგნილით მას მთელ ქალაქში ჩამოუვლია ტატუს კაბინეტები, საპარიკმახეროები, და მანიკურის კაბინეტები და ბოლოს უპოვნია ერთი პარიკმახერი, რომელიც დათანხმდა, რომ მალაზიის თავზე ოთახს დაუთმოდა. შემოსავლიდან მცირე ნაწილის სანაცვლოდ მაგუს შეეძლო ოთახში ტატუები ეკეთებინა, თუკი კლიენტებს იშოვიდა. სულ მალე ეს პატარა ოთახი მაგუს მეგობრების თავშესაფრის ადგილად იქცა. ზოგიერთი მისი ძმაკაცი, რომა, გია, ნიკიტა, ემილი, თითქმის მთელ დროს იქ ატარებდნენ, სანამ ერთი-ორი კლიენტი ტატუს იკეთებდა, ან თავის რიგს ელოდებოდა. რადგანაც ჩემი ბინა ქუჩის მეორე მხარეს იყო, მეც, როცა კი შემიძლო, ტატუს კაბინეტში ვიყავი, მაგუს მუშაობას ვაკვირდებოდი და კლიენტებს ვესაუბრებოდი.

სწორი სახის ტატუები

თავისი კაბინეტის მაგიდაზე, მაგუს ჰქონდა ტატუს გამოსახულებებიანი ორი გრაგნილი, ზოგი თავისი გაკეთებული, ზოგიც ინტერნეტიდან ამობეჭდილი. აქ ყველანაირი გამოსახულება იყო, მაგრამ მაგუ ყველაზე ხშირად იყენებდა ფოლკლორულ ფიგურებს, მგლების გამოსახულებებს, თუ კრიმინალური სამყაროს სიმბოლიკას. თუმცა, ზოგიერთი კრიმინალური გამოსახულების გაკეთება მას არ შეეძლო, რადგანაც ისინი ექსკლუზიურად ციხეების საკუთრება იყო.

ერთხელ, მაგუმ და ემილიმ ჩემს ბინაში ყოფნისას მაჩვენეს ეს ტატუები კომპიუტერში, ამიხსნეს სიმბოლოები და მათი მნიშვნელობა. ემილიმ ძებნაში ჩაწერა *‘Воры в законе’* და სწრაფად იპოვა საიტები, სადაც იყო სხვადასხვა სიმბოლოების ვიდეოები და ნიმუშები, რომლებიც ფართოდ იყო გავრცელებული ციხის ტატუებში. „თითქმის ყველა მათგანი საქართველოდანაა, ისინიც კი, ვინც რუსულ ციხეშია. თუ პო-

ლიცია დაიჭერს და ჰკითხავს, არიან თუ არა ისინი *კანონიერი ქურდები*, მათ უნდა დაუდასტურონ, ან მათივე ჯგუფის სხვა წევრები მოკლავენ. ამის შემდეგ ხუთ წელს ციხეს უსჯიან. ხუთი წლის შემდეგ, როცა ციხიდან გამოვლენ, გარეთ პოლიციელი ელოდება და იგივე შეკითხვას უსვამს და ისევ კიდევ ხუთი წლით მიდიან ციხეში. და ასე გრძელდება,“ ამიხსნა ემილიმ და გააგრძელა, თითქოს მახსენებდა, „ეს საქართველოს მეორე მხარეა, ის, რომელსაც უნდა იცნობდე.“ ემილი ეტყობა იმას გულისხმობდა, რომ *ქურდული* ტატუს ქონა – სულერთია ადამიანი მართლა *ქურდი* იყო, თუ არა – აუცილებლად გამოიწვევდა დაპატიმრებას. ამრიგად, როცა ვინმე მაგუს მსგავსად ტატუს აკეთებდა, ეს საფრთხილო საქმე იყო.

ჩვენ საათობით ვისხედით კომპიუტერთან ტატუების თვალთვლებაში და მათი მნიშვნელობის განხილვაში. ისტორიულად, ტატუირება, როგორც ნიშანთა სისტემა, დეტალურად დაიხვეწა რუსეთში და მოგვიანებით საბჭოთა სასჯელაღსრულების სისტემაში და *კანონიერი ქურდების* იერარქიაში პატიმრის ადგილის აღსანიშნად გამოიყენებოდა. ტატუები ასევე მიუთითებდა პატიმრის მიერ ჩადენილ დანაშაულზე, შესაძლოს ხდიდა დამნაშავის ამბის „წაკითხვას“ მის სხეულზე. საპატიმროს გარეთ, ტატუები იყო ურთიერთამოცნობის საშუალება ყოფილი პატიმრებისთვის.

ნენსი ქონდი, რუსულ პოპკულტურაში გავრცელებული კრიმინალური ტატუების საკუთარ ანალიზში ამტკიცებს, რომ პოსტ-საბჭოთა ტატუები განსხვავდება საბჭოთა საპატიმროებში გავრცელებულისგან, რადგანაც „ტატუირების კოდეზის კოლაფსი“ მოხდა და ის სიმბოლოები, რომელიც უნინ მხოლოდ „ღირსეულთა“ წრისთვის იყო განკუთვნილი, ახლა არაკრიმინალ მომხმარებლებშიც გავრცელდა (Condee 2005: 350). თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ ასეთი სიმბოლოების ტატუირებით შეეძლო ფინანსური მოგება ენახა, მაგუ ამას არ აკეთებდა. მისი აზრით, არასწორი იქნებოდა კრიმინალური სიმბოლოების ტატუირება იმ ადამიანებზე, ვინც სინამდვილეში კრიმინალი არ იყო. მიუხედავად ამისა, მაგუმ იპოვა ის, რაც, როგორც ჩანს, მისთვის შემოსავლიანი ნიშა აღმოჩნდა, ციხის სიმბოლიკას მიმსგავსებული ტატუების კეთება, რომელიც სინამდვილეში ციხის ტატუ არ იყო. მაგალითად, მგლის გამოსახულება (ის, რომლის გაკეთებაც ჩემთვის უნდოდა), ძალზე ხშირად იყო გამოყენებული. მიუხედავად ქართულ ორგანიზებულ დანაშაულებრივ სამყაროზე აშკარა მინიშნებისა, ის აგრეთვე იყო ველური ბუნების სიმბოლო და მაგუც მგლის უამრავ ტატუს უკეთებდა თავის კლიენტებს.

მიუხედავად იმისა რომ, მაგუმ იპოვა „პერსპექტივა“, საარსებო საშუალება, მისი ბრძოლა მაინც გრძელდებოდა. მას ნიჭიერი არტისტის სახელი ჰქონდა ბათუმელ ახალგაზრდა კაცებს შორის, რაც, ეტყობა, ადგილობრივი ტატუს ოსტატის ბიზნესის გაჩაღებაში დაეხმარა, მაგრამ ამავე დროს მას ჰქონდა საშინელი ლოთის რეპუტაცია. და ეს რეპუტაცია უსაფუძვლო არ იყო.

ნორმალური დამოკიდებულება (ადიქცია)

დაჭრა. კუთხეში შეეუხეხიეთ და მაგუს გადავეყარეთ. ის ხესთან დგას და დაბნეულად გამოიყურება. ვუახლოვდებით, მაგრამ კაი ხანი გავიდა, სანამ გვიცნო და მაშინაც კი გაუცხოებულია, ოდნავ გვეხუტება და თან უაზროდ ლულულებს რაღაცას. მოგვიანებით ამავე დღეს, ემილი გვიყვება, რომ მაგუ წინა ღამით მაგრად დამთვრალა და დასერილი და დაჩხვლეტილი მკლავებით გაუღვიძია და თანაც წარმოდგენაც არ ჰქონდა, საიდან ჰქონდა ეს ჭრილობები.

ის, რომ, თავის დროზე, ბათუმში მამის დაკრძალვაზე ჩამოსვლა ვერ მოახერხა, მაგუს ძალზე აღიზიანებდა და ხანდახან ისეთ ცუდ განწყობაზეც დამდგარა, რომ უგუნურად იქცეოდა და განუწყვეტლივ ლოთობდა. ალკოჰოლი მაგუს ცხოვრების განუყოფელი ნაწილი იყო, იმ დღეებშიც კი, როცა კარგად გრძნობდა თავს. ის ხშირად გაღვიძებისთანავე იწყებდა სმას, თუმცა ემილის აზრით, მაგუ სინამდვილეში ახლა უფრო ნაკლებს სვამდა, ვიდრე წინა წლებში: „მას უყვარს დალევა, და ადრე ბევრს სვამდა. ის არასოდეს დგება 14:00 საათამდე ადრე; მისთვის ეს დილაა. ერთხელ სახლში მივადექი დღის ოთხ საათზე და მარტო ორი მკლავი და ცოტა თმა დავინახე მისი საწოლის თეთრეულიდან გამოშვერილი. ხელი გამომიწოდა და მთხოვა სიგარეტისთვის მომეკიდებინა და მისთვის მიმეცა. სიგარეტი გამომართვა და მერე საწოლის ქვეშ ხელი შეჰყო და არყის ბოთლი გააძრო. ცოტა მოსვა და მხოლოდ მერე თქვა, „დილა მშვიდობისა.“ მიუხედავად იმისა, რომ მაგუს მეგობრები და ძმაცაცები აღნიშნავდნენ, რომ ის ბევრს სვამდა და ხუმრობდნენ კიდეც მის ალკოჰოლიზმზე, ამას იშვიათად მოიხსენიებდნენ ისეთ პრობლემად, როგორიც ნარკოტიკების მიღება იყო. დალევა სოციალური მოვლენა იყო; უბრალოდ მაგუ ცოტათი მეტს სვამდა, ვიდრე დანარჩენები.

ფილტვები პრობლემას უქმნიდა და მაინც თითქმის გამუდმებით ეწეოდა. ხშირად მეუბნებოდა, რომ ოცნებად ჰქონდა საქართველოში მდებარე რაღაც ერთ კონკრეტულ მთაში წასვლა, სადაც განსაკუთრებული ჯიშის ფიჭვი იზრდებოდა, რაც, ხალხის აზრით, ჰაერს სამკურნალოს ხდიდა და ფილტვებით ავადმყოფი ადამიანების მორჩენა შეეძლო. ერთი კაცის ამბავი ჰქონდა გაგონილი, რომელსაც ესროლეს და ტყვიამ ერთი ფილტი გაუხვრიტა. ექიმებმა მასზე ხელი აიღეს, მაგრამ მას შემდეგ, რაც იმ მთაში წავიდა, ფილტი სრულიად განეკურნა. მაგუს აჩემებული ჰქონდა, რომ ერთ დღეს ისიც წავიდოდა იქ და მისი ფილტვებიც განიკურნებოდა. ამა-სობაში კი, განუწყვეტელ მონევას განაგრძობდა.

მიუხედავად მაგუს ალკოჰოლთან და სიგარეტთან დაკავშირებული პრობლემებისა, მისი ბიზნესი სწრაფად მიდიოდა წინ. თავის პატარა ტატუს კაბინეტში ხშირად ჰყავდა კლიენტები და იმაზეც კი იყო ლაპარაკი, რომ მისი ნამუშევრების გამოფენა მონყობილიყო თბილისში.

არმენი: ცხოვრებისეული გზის პოეტი

არმენს მიღებული ჰქონდა ეკონომისტის განათლება საზღვაო აკადემიაში და როცა საშუალება ჰქონდა მეზღვაურად მუშაობდა. ის აგრეთვე მუსიკოსიც იყო, მაგრამ გარდა იმისა, რომ ცნობილი რეპერი გამხდარიყო, მას პროდიუსერობაც უნდოდა. ბევრი გეგმები ჰქონდა.

გლობალური ფინანსური კრიზისის გამო ბათუმის პორტში უფრო ცოტა გემი შემოდის. სატვირთო გემზე ნაოსნობა – ადგილობრივი მეზღვაურების ყველაზე ხშირი არჩევანი – თანდათან უფრო რთულდებოდა. არმენი ახალი დაბრუნებული იყო ზღვაში ხანგრძლივი ყოფნის შემდეგ, როდესაც ემილიმ ის გამაცნო 2008 წელს. იმ დროს, მას ისევ ჰქონდა ზღვაში გასვლის იმედი. 2009 წლის გაზაფხულზე, ის ჯერ კიდევ ეძებდა გემს და თანაც არც რეპის არტისტად გახდომის ოცნებას ეშვებოდა. ერთ შუადღეს ჩემს აივანზე ვისხედით და ინტერვიუს ვიწერდი. არმენს გაგონილი ჰქონდა ახალი ამბავი კომპანიაზე, რომელსაც მეზღვაურები აჰყავდა. იმ დღეს მათ

ადრინად დაკავშირებია და პასუხსაც ელოდებოდა. მან ამიხსნა, რომ სინამდვილეში ბათუმში დარჩენა უნდოდა, რადგანაც რამდენიმე თვეში ერთი მისი სანკტ-პეტერბურგელი მეგობარი ჩამოდიოდა. მათ გეგმაში ჰქონდათ ერთად ჩაენერათ მუსიკა და შეიძლება ბიზნესიც წამოეწყოთ. გემზე წასვლა ნიშნავდა, რომ ის ვერ შეძლებდა მეგობართან შეხვედრას, თუმცა უფულოდ მათ გემებს მაინც აზრი არ ჰქონდა.

მარტინი: მამ, დიდი ხანია ელოდები გემზე წასვლას?

არმენი: კი, რვა თვე.

მარტინი: ძნელია დღეს გემზე მუშაობის დაწყება?

არმენი: დიახ... ეს კრიზისი... ახლა ხელფასებიც შემცირდა... მაგრამ სხვა არჩევანი არ მაქვს; უნდა წავიდე.

მარტინი: [ხელფასი] ახლა უფრო ნაკლებია, ვიდრე, რასაც უნინ იღებდი?

არმენი: დიახ, მაგრამ ახლა სამუშაო არ მაქვს; სხვა არანაირი შანსი არ მაქვს, ასე რომ ამაზე უნდა დავთანხმდე. ყველაფერი დამოკიდებულია ფულზე, რამდენი ფული მექნება. მე რაც მიწა არის რაღაც ჩამწერი სტუდიის მაგვარი მოვანყო, მაგრამ ამისთვის ბევრი ფული უნდა მქონდეს და აქ ბიზნესის დაწყება არ არის ადვილი, რადგანაც ხალხი აქ ჩანანერის ხარისხს არ უყურებს, იმიტომ, რომ ეს ძალიან ძვირი ჯდება. აქ სადღაც ერთი საათი ჯდება ორმოცდაათი ლარი და ერთი სიმღერის ჩანერა ნიშნავს ორ, ან სამ საათს, და აქ ხალხს არა აქვს ამდენი ფული, რომ აიღონ და ჩანერონ. შეიძლება სომხეთში წავიდე და იქ გაეხსნა [ჩამწერი სტუდია].

გოშას ალტერნატიული როკ მუსიკისგან განსხვავებით, განგსტერული რეპი ფართო პოპულარობით სარგებლობდა ბათუმის ახალგაზრდებში და ქალაქში მრავლად იყო ასეთი ჯგუფები. მიუხედავად ამისა, ესენიც იგივე გამოწვევების წინაშე იდგნენ, როგორც შეშლილ ოჯახს ჰქონდა, რადგანაც ჩანერის შესაძლებლობა შეზღუდული ჰქონდა ადგილობრივი სტუდიების არარსებობის გამო და თანაც ფულის არქონის მიზეზითაც, რომ თბილისში ენახათ რაიმე სტუდია. როგორც მეოთხე თავში აღვწერთ, გოშამ მიზნად დაისახა სპონსორი მოეძებნა, ვინც შეშლილ ოჯახს დაეხმარებოდა. არმენს, მეორე მხრივ, უნდოდა, პრობლემის იმით გადაჭრა, რომ თავად გაეხსნა სტუდია. საქმის დასაწყებად ბევრი არ ჰქონდა, თუმცა სატვირთო გემზე ბოლო ყოფნისას, მაინც მოუხერხებია ეყიდა რაღაც ტექნიკური აპარატურა, როდესაც სამხრეთ აღმოსავლეთ აზიაში ერთ-ერთ დოკში იდგნენ. ეს სტუდიის გასაკეთებლად ალბათ არ ეყოფოდა, მაგრამ იმისთვის, რომ კომპიუტერზე მარტივი ჩანერა დაეწყო, საკმარისი იყო. მას ასევე ხელი მიუწვდებოდა მიქშერზე, რომელიც პროტესტანტულ ეკლესიას ეკუთვნოდა.

მუსიკალური სესია 1. არმენმა რეპერული სიმღერა დაწერა და უნდა, რომ გოშამ მისამღერი იმღეროს. ჩვენ ერთ დღეს გოშას სახლში ვხვდებით, სადაც ჩანერა უნდა მოხდეს, გოშას უმცროსი ძმის, შენიას კომპიუტერზე. მიკროფონს რაღაც პრობლემა აქვს და გოშა სასონარკვეთაშია. ის მთხოვს, რომ ბაღში მასთან ერთად ყავა დავლიო, სანამ არმენი, ბიგ არმენი და მუნი მიკროფონის ამუშავებას ცდილობენ. ისინი ხმამაღლა ადარებენ სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიაში ნაყიდი ელექტრონული აღჭურვილობის ფასებს და ხარისხს ადგილობრივ ბაზარზე არსებულ საქონელთან.

ამასობაში, გომა მიხსნის, რომ მისმა უფროსმა ძმამ იმ დილით ჩამწერ სესიაზე ეჭვი გამოთქვა და გომას კიდევ ერთხელ მოუწია თავისი მუსიკის დაცვა. ის ციკლოდოლს სვამს და თითქმის ცრემლებამდე მისული უცებ გადადის ბაღში ცეკვაზე იმ ძმომე რიტმის ხმაზე კომპიუტერიდან რომ გადმოიღვარა. „როდესაც რადიოში ეს სიმღერა ისმის, ჩამოვა მთელი ვაგონი, ათასობით მუტლით და იქ მარტო ერთი ყლე იქნება – ჩემი!“ აღტყინებული გაჰკივის გომა. ჩვენ სახლში შევდივართ, სადაც არმენს დაუსრულებია კომპიუტერის გამართვა. მან „სტუდიის მიკროფონიც“ გამართა – ნეილონის წინდაში პატარა მიკროფონი მოათავსა, რაც მაგარი პლასტმასის მოლუნულ ნაჭერზე იყო თასმით მიმაგრებული. ისინი უსმენენ რიტმებს, რომელიც არმენმა მანამდე ჩაწერა და მერე ფონები დაადო. არმენი თავისი რეპის ტექსტით ინყებს, მერე გომა მღერის მისამღერს და დასასრულს მუნი უკრავს რამდენიმე რიფს გიტარაზე. სიმღერას რამდენჯერმე უსმენენ. ხარისხი ისეთი არ არის, რაც არმენს უნდოდა, თუმცა ეს მხოლოდ დასაწყისია.

მუსიკალური სესია 2. არმენი მეპატიჟება პროტესტანტულ ეკლესიაში, რომ მისი „სამუშაო“ ვნახო და იმ გუნდს ფოტოები გადავუღო, სადაც დედამისი მღერის. მისი სამუშაო მდგომარეობს გუნდის აკუსტიკური სისტემის მოვლაში, რომელიც შედგება მიკროფონებისა და დინამიკებისგან, რომლებიც რამდენიმე ადგილასაა განლაგებული, რათა ყველამ შეძლოს ქადაგებისა და სიმღერების მოსმენა. არმენი თვალმისაცემად განსხვავებულად გამოიყურება, თავისი ჩვეულებრივი ჩაჩაჩული ტანსაცმელი კი არ აცვია, არამედ კოსტიუმი. პატარა აივანზე გასასვლელის თავზე ვსხდებით, სადაც მიქშერია მოთავსებული. კარგი მიქშერია, მიხსნის არმენი. ის მასზე ვარჯიშობს ხოლმე, როცა ტაძარი დაკეტილია, ზოგჯერ თავის საკუთარ მუსიკასაც უკრავს. მისი ქუჩური ცხოვრების ამსახველი სიმღერების ტექსტები ძნელი წარმოსადგენია ეკლესიაში, სადაც ახლა გადარჩენისა და რწმენის ჰიმნები ისმის. ეკლესიაში ჩაწერა არ შეუძლია, მეუბნება იგი და არც სახლში ჩაწერა გამოდის იმის გამო, რომ იქ ხშირად ხალხია.

წირვა დაახლოებით ორ საათს გრძელდება. ემილის დედა აქ არის, როგორც ყოველთვის, მაგრამ ემილი არ ჩანს. არმენის მამაც და დედაც იქ არიან, ისევე როგორც მისი უმცროსი ძმა. როცა წირვა დასრულდა მღვდელს დაველაპარაკეთ. როგორც მან მითხრა, არმენის დახმარებით, თურმე ისინი დროდადრო წერენ ალბომებს თავიანთ გუნდთან. არმენი აგრეთვე მღვდელთან ერთად ფეხბურთს თამაშობს ეკლესიის გუნდში.

არმენი ხშირად დაკავებული იყო. როგორც ერთხელ თქვა, „ადამიანი მანქანის ძრავასავითაა; თუ რეგულარულად არ ატარე, ბოლოს საერთოდ ვეღარ ივლის.“ ასე რომ, როცა ერთად ვისხედით ხოლმე, არმენი ხშირად ბრუნდებოდა, ან პირიქით მიდიოდა „რალაც საქმეებზე“, რასაც მიხედვა სჭირდებოდა. ზოგჯერ ეს მუსიკასთან იყო დაკავშირებული, ხანდახან შამპუნებს არიგებდა, რომელსაც დედამისი ჰყიდდა, ხან სამუშაოს ეძებდა სანაოსნო კომპანიებში. „ეკლესიაში ჩემს საქმეს ვაკეთებ, ვწერ მათ სიმღერებს, მიქშერზე ვზივარ. მერე, სახლში მოვდივარ და ჩანაწერებს მასტერინგს ვუკეთებ, ვასუფთავებ. მერე კიდევ ვფიქრობ გემით ზღვაში გასვლაზე. ასე რომ, მთელი ჩემი დრო რეპზე არ იხარჯება.“ მიუხედავად ამისა, ყველა მისი საქმე ერთმანეთთან დაკავშირებული იყო, როგორც მან ამიხსნა.

„ჩემს მომავალში მინდა განვაგრძო მუსიკასთან ურთიერთობა იმიტომ, რომ ვფიქრობ, რომ ხალხი... კაცი უნდა აკეთებდეს იმ საქმეს, რომელიც უყვარს, იმიტომ, რომ, თუ შენ აკეთებ რაღაცა ისეთს... მაგალითად, მე ვარ ეკონომისტი, კარგი ეკონომისტი; დიდ ფულს ვაკეთებ, მაგრამ ეს არ მიყვარს. მაგრამ, თუ არ გიყვარს, შენს საქმეს კარგად ვერ გააკეთებ. უნდა აკეთო, რაც გიყვარს. აქ, საქართველოში ძნელია აკეთო ის, რაც გიყვარს, იმიტომ, რომ უნდა აკეთო ის, რაც ფულს გამოგნიებს. ასე რომ მეზღვაურობა ჩემი საქმე არ არის; არ მომწონს, მაგრამ ვალდებული ვარ ვაკეთო, თუ მინდა, რომ მომავალი მქონდეს. აქ, თუ გინდა, რომ რაღაც ფული გააკეთო, მაქსიმუმ, რასაც იშოვი, ორასი, სამასი ლარია. შვიდასი, რვაასი ლარის გასაკეთებლად მეტი გამოცდილება უნდა გქონდეს, ასე რომ ძნელია. და, ჰმ, აი ხო, მე დავამთავრე ეკონომიკური – აკადემიაში, მაგრამ არ მომწონს; აღარც მახსოვს არაფერი. ასე რომ შეიძლება რაღაც ეკონომიკის კურსები გავიარო; არ მინდა ეკონომისტად ვიმუშაო, მაგრამ მუსიკა მინდა გავაგრძელო, არა როგორც მხოლოდ შემსრულებელმა, იმიტომ, რომ სექტემბერში ოცდაორი მისრულებდა და, ჰმ, მაქსიმუმ ოცდაათ წლამდე შემიძლია არტისტი ვიყო, მეტი არა. ჰოო, შესაძლოა, თუ კარგ სახელს მოვიხვეჭ და ცნობილი გავხდები, მაშინ ოცდათხუთმეტამდე შეიძლება გავქაჩო, მეტი აღარ, იმიტომ რომ... შენ თუ იცი Dr. Dre [დოქტორი დრე], სახელგანთქმული რეპერი არტისტი და პროდიუსერია, მაგრამ ახლა, ბოლო ექვსი, თუ შვიდი წელია ის აღარ მღერის, მხოლოდ პროდიუსერია – ხო, შეიძლება წელიწადში ერთხელ ერთ სიმღერას აკეთებს, მაგრამ მისი ძირითადი სამუშაო პროდიუსერობაა. ასე რომ, თუ მინდა, რომ განვაგრძო, როგორც პროდიუსერმა, უნდა ვიცოდე ბიზნესის და ეკონომიკის რაღაც დეტალები, ეკონომისტის აზროვნება, იმიტომ, რომ, ვინ არის პროდიუსერი? პროდიუსერი არის ადამიანი, ვინც იყვანს რამდენიმე არტისტს [და] მათთვის სპონსორს პოულობს. ის ფიქრობს კონცერტებზე, სად გააკეთებენ ჩანაწერებს, და ეს ყველაფერი ფულზეა დამოკიდებული. მან უნდა იფიქროს იმაზე, თუ სად აჯობებს ამის გაკეთება და თან რომ ნაკლები დაჯდეს, ეს ყველაფერი არის ეკონომიკა; ეს მე დამეხმარება. ეს კიდევ იმისთვისაა, რისთვისაც STAFF-ს ვაკეთებთ.”

არმენი აშკარად წინ იყურებოდა. STAFF იყო პროექტი, რომელიც მან ბიგ არმენთან ერთად დაიწყო, რაც ასეთივე სახის რუსულმა პროექტმა შთააგონა. მიზანი იყო ყოფილი საბჭოთა რეგიონებიდან ადამიანების შეკრება, ვინც ამა თუ იმ გზით, მუსიკის სფეროში მუშაობდა – სტუდიების მფლობელები, მწერლები, შემსრულებლები, ტექნიკოსები, ივენთების ორგანიზატორები და ასე შემდეგ. ამ დროისთვის ათი კაცი იყო დარეგისტრირებული საქართველოდან, რუსეთიდან და სომხეთიდან. არმენი მიხსნის: „სიტყვა STAFF-ი. ჩვენ ვფიქრობდით სიტყვებზე, რომელსაც განგსტერული რეპერები იყენებდნენ; ამაზე ძალიან დიდხანს ვფიქრობდით. იყო ბევრი სხვადასხვა სახელი – ‘ქუჩის მებრძოლები’, ‘ქუჩის ქილერები’, – მაგრამ მერე ვიფიქრეთ, რომ ეს სახელები არ იყო ორიგინალური; ასეთი სახელები ყოველდღე გესმის, მას რაიმე მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს, და მე მოვიფიქრე ეს. ერთი თვის წინ ძალღი მომიკვდა, ის იყო პიტბული, STAFF-ი [სტაფორდშირული ბულტერიერი]. STAFF-ი ბევრი ჯიშის ძაღლების ნარევი – ბულდოგის, ბოქსიორის, როტვეილერის, ბევრი ჯიშის. ასე რომ რას ნიშნავს STAFF-ი? ჯგუფს. აქ არ იქნებოდნენ მხოლოდ რეპერები; ეს იქნებოდა შერეული, STAFF-ის მსგავსად – STAFF-ი ბევრ რამეს ნიშნავს. ჩვენ რაც გვინდა არის, რომ რაღაც გავაკეთოთ, რომ ჩვენი სახელები მოხვდეს იქ, რომ ცნობილები გავხდეთ. თუ შეეძლებოდა, რომ სახელი STAFF-ი ავნიოთ,

ეს პრომოსავით იქნება, იმიტომ, რომ იქ იქნებიან ახალი ბიჭები, ზოგი რეპის, ან პოპ არტისტები, R&B, ჰიპ-ჰოპი, და, თუ ისინი შემოუერთდებიან STAFF-ს, მათთვის ადვილი იქნება გაზრდა. ახლა საქართველოში, ბათუმში ყოველი მეორე მიცნობს, მაგრამ ისინი მიცნობენ, როგორც არმენს და არა, როგორც რეპის არტისტს. მაგრამ, თუ ჩავწერ რამე მუსიკას რუს მომღერლებთან ერთად, შეიძლება სხვანაირადაც გამიცნობენ.”

არმენს რეპის მუსიკის წერა წლების წინ ბიგ არმენმა ასწავლა. ბიგ არმენი გაბრაზებული იყო სხვა რეპერებზე და უნდოდა დაენერა „diss“ (უპატივცემულობის ჩვენება სხვა რეპერის მიმართ ტექსტის მეშვეობით). არმენმა ჯერ შესთავაზა, რომ ის სხვა რეპერი ეცემათ, მაგრამ ბიგ არმენმა გადაწყვიტა, რომ „diss“ -ის დაწერა უკეთესი იქნებოდა. ბოლოს მათ ერთად რამდენიმე ახალი სიმღერა დაწერეს. თავიდან არმენს არ უფიქრია გაგრძელებაზე, მაგრამ თანდათანობით მოეწონა წერა და გადაწყვიტა სხვა რეპერული ლექსებიც დაენერა. ბიგ არმენს უნდოდა სოლო არტისტობა, რის გამოც არმენი გაუამხანაგდა სერგეის და ისინი შეთანხმდნენ, რომ დაწერდნენ ტექსტებს „ნამდვილ ცხოვრებაზე.“

მესამე თავში არმენმა გაიხსენა 1990-იანი წლები, როგორც ძალიან კრიმინალური პერიოდი, როცა მას ღამით გარეთ გასვლისას დანის ტარება უწევდა და იყო სიცოცხლის მოსპობის საფრთხე – სულ უმნიშვნელო მიზეზითაც, როგორიცაა, როცა ვინმე გძარცვავდა – ეს იყო მუდმივი საფრთხე. როგორც მან თქვა, „ყოველ წამს ადამიანები იღებდნენ ნარკოტიკებს და იყვნენ მძარცველები და მკვლელები.“ არმენის აზრით, იმ დროსთან შედარებით ბათუმი ძალიან შეიცვალა, მაგრამ ეს არ ნიშნავდა, რომ დანაშაული და ნარკოტიკები აღარ იყო, უბრალოდ ნაკლებად თვალშისაცემი იყო, ვიდრე წინათ. მართალია იმდენად ბევრი აღარ იყვნენ, მაგრამ ქალაქში მაინც იყვნენ „ნამდვილი“ განგსტერები. თუმცა ასევე მრავლად იყვნენ ახალგაზრდა კაცები, ვინც „თავს ასალებდა“ განგსტერად.

ენები, რომლებიც კლავს. მე და არმენი ერთად ვსხედვართ, განგსტერებზე ვლაპარაკობთ. „ზოგჯერ, როცა სიმღერა გესმის, რეპერი ამბობს, ‘ოჰ, მე განგსტერი ვარ; მე მებრძოლი ვარ’ – განგსტერული ბაზარი – და მერე, როცა შეხვდები, თავგვივით არის: ‘ოჰ, ნიხლებს ნუ ირტყემინები,’ მეუბნება არმენი. ‘მაგრამ აქ ბევრს, როგორც ჩანს, ხიბლავს განგსტერობა და მაფია,’ გეუბნები მე. არმენი მპასუხობს, ‘ოჰ, კი, მე აქ ბევრ ასეთ ადამიანს ვიცნობ და რატომ გეუბნები ამას? ჰმ, რაღაც პრობლემები მქონდა რამდენიმე ბიჭთან; ახლა ყველაფერი კარგადაა, მაგრამ რაღაც ხნის წინ პრობლემები იყო; ის ჩემზე იტყუებოდა. და, ჰმ, მე ვარ როგორც... [თ]უ პრობლემა მაქვს, მაგალითად, ‘ჯიმისთან’ – ის ნინოშვილზე ვხოვრობს; ეს არ არის ჩემი უბანი, მაგრამ, თუ პრობლემა მაქვს მასთან, შემიძლია იქ წასვლა, [და] მე არ მეშინია, იმის გამო, რომ ეს მისი უბანია და მისი ხალხია იქ. კი, შეიძლება მივიდე იქ და მათ პანლურები მირტყან, მაგრამ მე შემიძლია გავაკეთო და ვთქვა ის, რაც მე მინდა. ასე რომ, რაღაც პრობლემა მქონდა იმ ბიჭთან, ნავედი მასთან, მის სახლში. ქუჩიდან ვეძახდი და არ მეშინოდა. ჩვენ ოთხი ბიჭი ვიყავით და ისიც თავის მეგობრებთან ერთად იყო. შემიძლია ათ კაცს ეჩხუბო, როცა ოთხნი ხართ. ისინი დაახლოებით ოცდაათნი იყვნენ, მაგრამ ჩვენ მაინც ვეჩხუბეთ; ჩვენ არ გავიქეციით და მე ყველაფერი ვუთხარი, რისი თქმაც მინდოდა, გავაკეთე ყველაფერი, რაც მინდოდა. მე, თუ რამეს ვიტყვი, იმასაც ვაჩვენებ, რომ ამის გაკეთება შემიძლია. მე, თუ ცხოვრებაზე ვმღერე, თი-

თოეულ სიტყვაზე ვფიქრობ რასაც ვმღერის: 'ის ვარ რასაც ვწერ?' ვილაც მღერის, 'მოგკლავ,' მაგრამ ეს რას ნიშნავს? ვილაცამ შეიძლება იკითხოს, 'ვინმე მოგიკლავს?' 'არა.' 'მაგრამ შენს ლექსში რომ წერ.' მერე ამას ვერ აგისხნიან. შეგიძლია მოკლა იარაღით, ან რალაცით, მაგრამ უმჯობესია თუ სიტყვით მოკლავ, იმიტომ რომ, თუ ვინმეს ესვრი, მას ჭრილობა ექნება, მეტი არაფერი, მაგრამ, თუ სიტყვით მოკლავ მას, ეს მის გულში იქნება; ასე უფრო მაგარია – ენა საუკეთესო იარაღია; შეგიძლია შენი ენით მოკლა. ასე რომ... ნებისმიერი სიმღერის ტექსტი, რაც მე მაქვს, ყველას შეუძლია მოვიდეს ჩემთან და შემოიძლია ავუხსნა, რასაც ვამბობ.

„კიდევ ზოგი რეპერი მუსიკოსი მღერის ნარკოტიკებზე; მე ვფიქრობ ისინი უნდა დაფიქრდნენ ამაზე და არ აჩვენონ, რომ [ნარკოტიკები] კარგია. ვფიქრობ [ისინი არიან] ცუდები, რადგანაც ყველა უსმენს; თუ ვინმე მღერის, რომ [ნარკოტიკები არის] კარგი და ახალგაზრდა ბიჭები უსმენენ, ფანები, ჰმ, ისინი ბავშვები არიან, თხუთმეტი წლის [ასაკის] და მათ უნდათ, რომ ჩემნაირები იყვნენ, მაშინ დაიწყებენ ნარკოტიკების მიღებას. მე მგონი ეს ცუდია. ოჰ, ცოტა მარიხუანა, ცოტას ვენევი, მაგრამ... ბობ მარლი, რეგის სტილის მეფე – ყველა მის ფანს უნდა მარიხუანას მო-წევა; მათ ამის ლოგო აქვთ. შეიძლება რალაც მომენტებში ეს სასაცილოა, მაგრამ მხოლოდ ზოგ მომენტში. მე მგონი წელიწადში ერთხელ, ან ნახევარ წელში ერთხელ ამას არა უშავს, თუ იღებ იმას, როგორც სასმელს, რომ სვამ, განტვირთვისთვის, რომ კარგ ხასიათზე დადგე, მაგრამ არა ყოველდღიურად სახლში; ეს არ არის კარგი. ახლა აქ, ბათუმში უამრავი აბებია, რადგანაც ისინი ოცი თეთრი ღირს, არ არის ძალიან ძვირი, ხალხს შეუძლია იყიდოს, მაგრამ ღვიძლისთვის ცუდია. მრავალწლიანია; ეს აბები არ არის ნარკოტიკები [მითითებს იმაზე, რაც თან აქვს], მაგრამ ბევრი სხვადასხვაა: გლავილინი, პრეგალი, ციკლოდოლი, ბაკლოზანი...“

არმენისთვის, როგორც ჩანს, საჭირო იყო იმის ხაზგასმა, რომ ყველაფერი სწორად უნდა აკეთო; თუ ქუჩურ ცხოვრებაზე ან საზოგადოების ბნელ მხარეებზე იმღერებს, ადამიანმა სინამდვილეში უნდა იცოდეს ის და სწორად უნდა აღწეროს ის. ამავედროულად, არტისტს აკისრია პასუხისმგებლობა, რომ მაინცდამაინც ძალიან არ მოხიბლოს მისი (ახალგაზრდა) მსმენელები ამ ცხოვრებით. არმენი მკვეთრად განსხვავდებოდა სხვა ახალგაზრდა კაცების უმრავლესობისგან, რომელსაც მე ვიცნობდი – ემილის, მაგუს, გოშას, და მუნისგან – იმით, რომ ის არ იყო დანგრეული ოჯახიდან და არ ჰქონდა სერიოზული პრობლემები თავის მშობლებთან. კიდევ იმით იყო განსხვავებული, რომ ალკოჰოლს არ სვამდა, ყოველ შემთხვევაში, დიდი რაოდენობით.

თავისუფალი ადამიანი? არმენი და ემილი ჩემთან სახლში მოვიდნენ. თან მოიტანეს ერთი ფილა შოკოლადი და ნახევარლიტრიანი არაყი. არმენი თან ჭიქებს აწყობს და თან იწყებს ლაპარაკს ნარკოტიკებსა და ალკოჰოლზე: „ჩემი ცხოვრების რალაც მომენტში სტილი შევიცვალე, რალაც განსხვავებული უნდა ვაკეთო. ბევრი ადამიანი ცხოვრებას ამთავრებს ნარკოტიკების მოხმარებით, მაგრამ უკან რომ მოიხდავენ რას ხედავენ? როდესაც დაბრუნდებიან რა ექნებათ შვილიშვილებისთვის სათქმელი? მე შევწყვიტე სხვებივით ბევრის დაღევა. ცოტას არა უშავს, როგორც ახლა, ერთი ბოთლი სამ კაცზე, შეიძლება ოდნავ მეტი, მაგრამ მეტი არა. ბევრს უცნაურად ეჩვენება ასეთი რომ ვარ, მაგრამ... [ი]გივე მოხდა მარიხუანას შემთხვევაშიც. წინათ

ბევრს ვეწეოდი, მაგრამ ახლა მხოლოდ ხანდახან; ხანდახან არაუშავს, მაგრამ მუდმივად არა.“

ვსვამთ და თან ტატუებს ვადარებთ. ყველაზე მეტი არმენს აქვს. ყველაზე დიდი ტატუ, მგელი, ზურგზე ახატია. მეორე მკლავზე; ეს თვითონ გაიკეთა. წარწერა ასე იკითხება „homo liber“ [თავისუფალი ადამიანი]. „ეს ჩემი ადრინდელი არტისტული სახელი იყო.“ ეხლა მან სახელი შეიცვალა „wolf soul“-ით [მგლის სული]. ჩვენ მის სიმღერებს ვუსმენთ, რომელიც USB-მატარებელზე აქვს. ყველა რუსულადაა. მისი ღრმა ხმა მძიმე რიტმში ირევა, მღერის, „მე დაგივიწყე შენ; ცხოვრება მიდის/ ვინ მოიგონა სიტყვა სიყვარული; ის არ არსებობს/ მე უკვე დაგივიწყე, შენი სახე, შენი სახელი/ მე არ დავბრუნდები.“ „ბევრს ვმუშაობთ“, მეუბნება იგი სიმღერა რომ დამთავრდა. „იმედი გვაქვს რამე პროგრესი იქნება ჩვენს მუსიკაში; ბევრს ვვარჯიშობთ, ყოველდღე ვმუშაობთ ამაზე. ეს კარგია. ამ გზის გაგრძელება მინდა. აქ დავიბადე ბათუმში და აქვე გავიზარდე, აქ მინდა დავრჩე, მაგრამ მუსიკით შორს ვერ წახვალ, გაიზარდო და არ დაეცე, იმიტომ, რომ რასაც შეიძლება ბათუმში მიაღწიო, არის რეპუტაცია და პატივისცემა, მეტი არაფერი. ფულის შოვნა თუ გინდა, აუცილებელია სადმე სხვაგან წახვიდე.“ ემილი ირონიულად შენიშნავს, რომ არტისტობა თავისთავად ზღაპარში ცხოვრებას ნიშნავს.

ცოტა ქორწინებაზეც ვლაპარაკობთ, გოგონებს, რომლებიც თორმეტი წლის ასაკში თხოვდებიან და მეგობარი გოგონას ყოლის სირთულეებზე. „წყვილს შეუძლია ხელიხელჩაკიდებულმა ისეირნოს, მაგრამ ერთად ცხოვრება და სექსი არა“, ამბობს არმენი. ბიჭებს აუცილებლად უნდა ჰქონდეთ სექსი თხუთმეტი, ან თექვსმეტი წლის ასაკში; თორემ მეგობრები დასცინებენ. ის ყველა ამბავს, თუ როგორ მოუყვანეს ემილის თხუთმეტი წლის დაბადების დღეზე პროსტიტუტი ქალი და მერე ემილი საყვედურობდა, რომ იმ ქალს ქოლგასავით მუტელი ჰქონდაო.“ არმენი ხმამაღლა იცინის, ემილიმ კი ცოტა დაიმორცხვა. „ამჟამად გყავს მეგობარი გოგონა?“ ვეკითხები არმენს. „არა, მხოლოდ ემილი მყავს“, მეუბნება და ემილის მხარზე ხელს ხვევს.

მუსიკოსად გახდომის მცდელობაში არმენმა თავისი ძმაკაცებიც და „ბნელი მხარის“ ცოდნაც გამოიყენა. მაგრამ ამასთან ერთად ისარგებლა თავისი ურთიერთობით ეკლესიასთან. ეს უცნაური მიქსი იყო, მაგრამ როგორც აღმოჩნდა, გაამართლა.

საბოლოოდ არმენმა და სერგიმ გადაწყვიტეს თავისი ჯგუფისთვის დაერქმიათ ცხოვრების გზების პოეტები, ხოლო თავიანთი დემო ალბომისთვის, იყავი პირველი, ან მართალი გზა. როგორც არმენმა ამიხსნა, „ჩვენი ცხოვრება არის ბრძოლა და თუ პირველობა გინდა, უნდა იბრძოლო და თანაც უნდა გინდოდეს, რომ იყო პირველი. თუ გინდა რომ გაიზარდო, ყოველთვის უნდა იმეორო, ‘მე ვარ ნომერი პირველი; მე ვარ ნომერი პირველი’ თუ გსურს რომ იყო ნომერი პირველი. თუ იტყვი, ‘მე ვარ უკანასკნელი; მე ცუდი ვარ, ვერ გაიზრდები.... როცა ვამბობ, რომ მე ვარ ნომერი პირველი, იმიტომ ვამბობ, რომ მართლა ვიყო. ასე უნდა მიაღწიო რაღაც წერტილს, როცა მთაზე აღიხარ, რაღაც წერტილი დაისახო, რომლისკენაც უნდა მოძრაობდე. თუ აღმა არ გაიზარდე, მაშინ დაღმა გაიზრდები. დიახ, შეიძლება ყველა ვერ გაიზარდოს ზევით და მიაღწიოს მწვერვალს, მაგრამ უნდა ეცადო ისე გაიზარდო, რომ შუამდე მაინც მიაღწიო და არა ძირში იყო, ასე რომ უნდა თქვა, ‘მე ვარ ნომერი პირველი’, რაღაცას რომ მიაღწიო.“ არმენი აქ ორ რამეს ეხება: როგორც რეპერი, ის მიგვანიშნებს თავისი სიმღერების ტექსტებზე, რომელშიც ის ამტკიცებს, რომ არის

ნომერი პირველი და ასევე გვიზიარებს თავის ხედვას იმაზე, თუ როგორ უნდა „მი-
აღწიო ამას“. ამ უკანასკნელთან დაკავშირებით, მთავარი, მისი აზრით, არის მიზნის
ქონა (წერტილი მთაზე). თუმცაღა, მიზნის მიღწევა არ არის ყველაზე მნიშვნელო-
ვანი რამ; მნიშვნელოვანია ის, რომ მისკენ მიიწევი.

არმენი საქმეს ცოტ-ცოტაობით აკეთებდა, ისევე როგორც მაგუ. ჩვენ ვხედავთ,
რომ ორივე მათგანისთვის მნიშვნელოვანი იყო რეფლექსიური პოზიცია კრიმინა-
ლურ ცხოვრებასა და „ბნელ მხარესთან“ დაკავშირებით, იმ მხრივ, რომ საკუთარი
თავის პოზიციონირება მოეხდინათ, როგორც „ნამდვილსა“ და „ყალბს“ შორის გა-
ნსხვავების მცოდნეებისა. როგორც ასეთი, ეს არ იყო ბნელი მხარის წინააღმდეგ
მიმართული პოზიცია, არამედ პოზიცია მათ წინააღმდეგ, ვინც ამას სწორად ვერ
იგებდა.

„იმიტომ, რომ“ თუ „იმისთვის, რომ“?

გაშეშება. ორი ინგლისელი ფოტოგრაფი, რომელთაც ვიცნობ, არიან ბათუმში. ისინი ეძებენ ადგილობრივ გამყოლს, ვინც ფოტო სესიების დროს თან გაჰყვება ქალაქის სხვადასხვა ადგილას. ისინი მეკითხებიან, ხომ არავის ვიცნობ ინგლისურში შედარებით განაფულს, ვისაც უნდა, რომ რამდენიმე დღის იოლ სამუშაოში ფული იშოვოს. მე ვთავაზობ, რომ დაუკავშირდნენ ელენას, ან დიჯეის (ადგილობრივ ახალგაზრდა კაცს, რომელიც რამდენიმე თვის წინ გავიცანი). ორივე ლაპარაკობს ინგლისურად და ორივე უმუშევარია. ისინი მთავაზობენ ჯერ ელენას დავუკავშირდეთ, რადგანაც იგი ასაკით ცოტა უფროსია და თანაც ქალი. ვურეკავ ელენას მეგობარ ბიჭს, გიორგის, რომ მისი ტელეფონის ნომერი მომცეს. ველაპარაკები ელენას, რომელიც არ არის დარწმუნებული, რომ მისი ინგლისური საკმარისად კარგია; თუმცა მაინც ვთანხმდებით მასთან სახლში შეხვედრაზე.

შენობას რომ მივაღწიეთ, დავინახეთ, რომ გარეთ დგას გიორგი, ელენა კი იქ არ არის. ვანესა, ერთ-ერთი ფოტოგრაფი უხსნის რის გაკეთებას აპირებენ, მაგრამ გიორგი ამბობს, რომ ელენას ინგლისური არ არის საკმარისად კარგი. ვანესა ეუბნება, რომ მათ სჭირდებათ ვინმე მხოლოდ იმისთვის, რომ მათ გაჰყვეს და გააცნოს ადამიანები სხვადასხვა ცეკვის სკოლაში. გიორგიმ იცის ერთი ასეთი ადგილი, რომელზეც ვანესა გვეუბნებოდა. იგი ყველას თვალს გვარიდებს. ვეკითხები ხომ არ სურს მას, ან ელენას ცოტა ხანში წაიყვანოს იქ ფოტოგრაფები, რაშიც გადაუხდიან. გიორგი მეუბნება, რომ იმ დღეს რაღაც პრობლემები აქვს და ვერც ელენა წამოვა. შეიძლება ხვალ, ან როდისმე უფრო მოგვიანებით შეძლებენ იქ წასვლას. ვანესა ეუბნება, რომ ურჩევნია ჯერ ვინმეს დაუკავშირდეს სკოლაში, მაგრამ გიორგი მოითხოვს ამის განსახილველად ხვალ, ან მოგვიანებით შეხვედრას. ის შენობაში ბრუნდება. ვანესა ხაზგასმით ამბობს, რომ მათ უნდათ ვილაციის დაქირავება, რომ მთელი დღე თან ახლდეთ სულ მცირე ოთხი დღის განმავლობაში; შეიძლება, თუ არა დავურეკოთ ვინმეს, ვინც მაშინვე შეძლებს მუშაობის დაწყებას? ვურეკავთ დიჯეის. გიორგის მსგავსად, ისიც ყოყმანობს მაშინვე დაწყებაზე და უნდა, რომ დაიცადოს რამდენიმე დღე; ეუბნება, რომ გადმოურეკავს. საბოლოოდ ქირაობენ კაცს, რომელსაც წინა ვიზიტიდან იცნობენ და ვინც მყისიერად თანხმდება სამუშაოზე.

როდესაც ხდება ის, რასაც ვნატრობდით, როგორც ერნესტ ბლოხი აღნიშნავს *The Principle of Hope*-ში, ეს გვაკვირვებს და ამიტომაც ჩვენ ხშირად მეტის იმედი გვაქვს (Bloch 1955: 42). გიორგის შემთხვევაშიც ალბათ ასე უნდა ყოფილიყო, როდესაც მან უეცრად ხელიდან გაუშვა მუშაობის შესაძლებლობა, რასაც იგი ალბათ მთელი თვეები ელოდებოდა. ის ბარმენად მუშაობდა და ზაფხულის თვეებში სტაბილური შემოსავალი ჰქონდა. შემოდგომაზე იგი ცდილობდა კაზინოში ემოვა სამუშაო, მაგრამ უშედეგოდ. სამაგიეროდ, მთელი დღეები სახლში იჯდა და კომპიუტერულ თამაშებს თამაშობდა. „სახლი“ ელენას დედის ბინა იყო და მისი უსაქმურობა ორივე ქალს ძალიან აღიზიანებდა. დედა პატარა რესტორნის სამზარეულოში მუშაობდა, ხოლო ელენა უმუშევარი იყო. ისინი დამოკიდებული იყვნენ იმ ფულზე, რომელსაც რუსეთში მცხოვრები მათი ვაჟი/ძმა უგზავნიდათ, რომელიც თანდათანობით ძალიან ღიზიანდებოდა იმ ფაქტზე, რომ საკუთარი ფულით ელენას უმუშევარ მეგობარ ბიჭს არჩენდა და უნდოდა, რომ ამ ორ ქალს გიორგი სახლიდან გაეგდოთ. ელენას და დედამისს ესმოდათ, რომ სამუშაოს შოვნა თითქმის შეუძლებელი იყო, მაგრამ განა გიორგის არ შეეძლო უფრო მეტად ცდილიყო?

ის ფაქტი, რომ გიორგი, სავარაუდოდ, ფოტოგრაფებთან მუშაობის დაწყებაში ელენას ხელს უშლიდა, მიუხედავად იმისა, რომ, ჩემი აზრით, ელენას ინგლისურის ცოდნის დონე გიორგისას არ ჩამოუვარდებოდა, იმის მიმანიშნებელი უნდა ყოფილიყო, რომ გიორგის თავად უნდოდა აეღო პასუხისმგებლობა. ეს უფრო უცნაურს ხდის იმ ფაქტს, რომ მან უარი თქვა სამუშაოზე. შესაძლოა ის ემოციებს ვერ მოერია, როცა უცაბედად მოკლევადიანი სამუშაოს შესაძლებლობა გაჩნდა. ასეთი შესაძლებლობები იშვიათი იყო; პირიქით, ყოველდღიურ ცხოვრებას ხშირად თან სდევდა მოლოდინის შეგრძნება, რომ რაიმეს მოხდენის შანსი არ იყო. თუმცა, ამ „მოლოდინის დროს“ სხვადასხვანაირად უმკლავდებოდნენ. დროდადრო ახალგაზრდა კაცები ყველაფერს აკეთებდნენ იმისათვის, რომ შეეცვალათ თავიანთი სიტუაცია, ან სტატუსი, მაგრამ წარმატების გარანტიები არ არსებობდა.

არმენი, მაგუ, და გოშა – და სამშობლოში ბევრი სხვა ახალგაზრდა კაცი – მოლოდინში იყვნენ. ზოგი ზამთრის გასვლას ელოდებოდა; სხვები გემის შემოსვლას და დანარჩენები სპონსორს, რომელიც მათ აღმოაჩენდა.

თუმცა, მოლოდინი მაინცდამაინც არაფრის კეთებას არ ნიშნავდა. სანამ რაღაც ერთს ელოდებოდნენ, ადამიანები ხშირად სხვა რამეებით კავდებოდნენ. მართალია მოლოდინი მიგვანიშნებს, რომ ადამიანი სადღაც გაიჭედა, მაგრამ ლოდინიც შეიძლება იყოს დინამიური პროცესი, რომელსაც მოაქვს ოცნებები და სხვა რამეების კეთების შესაძლებლობაც. მიუხედავად იმისა, რომ მოლოდინს ხშირად მიიჩნევენ როგორც უარყოფით გამოცდილებად, რომელიც დამღლეელი, გამაღიზიანებელი და მოთმინების დამკარგავია; ის შეიძლება უფრო დადებით შეგრძნებებსაც უკავშირდებოდეს და თანაც ისეთ მდგომარეობებს, როგორიცაა იმედი, ლტოლვა და მოლოდინი. თუმცა, როგორც ბილი ენი და ორვარ ლოფგრენი შენიშნავენ თავიანთ წიგნში, *The Secret Life of Doing Nothing* [არაფრის კეთების საიდუმლო ცხოვრება], „როცა მოლოდინი იპყრობთ, ადამიანები ხშირად ახერხებენ პარალელურად დაკავდნენ სხვა რამითაც; მაგალითად, ადამიანი შეიძლება ფიზიკურად იმყოფებოდეს მოსაცდელ სივრცეში, ხოლო გონებით შორს მოგზაურობდეს“ (Ehn and Löfgren 2010: 78).

ამ გაორების მაგალითებს ჩვენ ვხედავთ არმენის, მაგუს, და გოშას ცხოვრებაში. მართლაც, სანამ რაღაცას ელოდებოდნენ, გემის შემოსვლას, თუ არტისტულ კარი-

ერაში გარღვევას – არმენიც და მაგუც ჩაფლულები იყვნენ სხვა პატარა საქმეებში, როგორიცაა მაგუს ტატუს პატარა სალონი. ამისგან განსხვავებით, გოშა ძირითადად მომავლის ოცნებებში იყო ჩაძირული. როგორც აღვნიშნეთ, იყო მომენტები, როდესაც გოშას გამოგონილ მომავალში გადავყავდით, სადაც ის და ბენდი წარმატებულები იყვნენ, სადაც მან შური იძია ყოფილი მეგობრების ღალატზე, სადაც ჩვენ შეგვეძლო უკან მოგვეხედა და გაგვეცინა. მაგრამ ეს მომენტები იმსხვრეოდა ჩვენ ირგვლივ არსებული მწარე სინამდვილით, რომელშიც არაფერი ხდებოდა, სადაც გოშას პრობლემები ჰქონდა ნარკოტიკებთან და ყოფილ ცოლთან და მაინც მისი ოცნებები უბრალოდ ჰაერში გამოკიდებული კოშკები არ იყო; ისინი რეალურად არსებული ნივთებიდან ამოზრდილიყო, როგორიცაა, სიმღერები, რომლებიც მან და მუნიმ დაწერეს. გოშას ოცნებები სჭირდებოდა იმ შემთხვევაში, თუ ის მცდელობას განაგრძობდა.

ამ ნაწილში წარმოდგენილი ემპირიული მონაცემები ეხება მოქმედებისა და დროის ურთიერთობის საკითხებს – ანუ, ცალკეული აქტორების დროით ორიენტაციებს. ამ საკითხის გაშუქებისას ალფრედ შუტცი ყურადღებას აპყრობს ურთიერდამოკიდებულებას პროექტსა და მის მოტივს შორის. მოტივი შეიძლება იყოს ნებისმიერი რამ, რაც ინდივიდს აიძულებს ჩაიდინოს მოცემული კონკრეტული მოქმედება და არა სხვა. შუტცი ამას უწოდებს „იმიტომ-რომ მოტივს“. მაგრამ მოტივი კიდევ შეიძლება გაგებულ იქნას, როგორც დაგეგმილი ქმედების მიზანი, რასაც შუტცი ტერმინად აყალიბებს და უწოდებს „იმისთვის-რომ მოტივს“. ამრიგად, იმიტომ-რომ მოტივი ასახავს წარსული ცხოვრების გამოცდილებას; იმისათვის-რომ მოტივები კი ეხება დაგეგმილ ქმედებას – ორიენტაციებს და განზრახ მოძრაობას სასურველი მომავლის მდგომარეობისკენ (Schütz 1967). აღნიშნულის ილუსტრაციაა, „აბი იმიტომ დავლიე, რომ ცუდ საზოგადოებაში ვიყავი“ თვისობრივად განსხვავდება, „აბი დავლიე, რომ ჩემი ოცნება გამეცოცხლებინა“ -სგან. ჩემ მიერ ამ განსხვავების ხაზგასმის მიზანია, მკითხველისთვის ნათელი გავხადო, რომ ისეთი ახალგაზრდა კაცები, როგორებიც აქაა აღწერილი, ვინც, რაღაც გაგებით წარსულში „გამოჭერილები“ არიან, უბრალოდ ამ წარსულით არ ცხოვრობენ. ამ გაგებით, ეს წარსული შესაძლოა იყოს თემაც და მიზეზიც.

მიუხედავად იმისა, რომ წარსულს ვერ მოიშორებ, ის შეიძლება შეგვხვდეს მომავალზე-ორიენტირებული ფორმით. მაგალითად, ამ ნაწილში აღწერილი სამივე ახალგაზრდა კაცი, მაგუ, არმენი და გოშა იყენებდნენ თავისი წარსულის და აწმყოს რაღაც ნაწილებს არტისტული თვითგამოხატვისათვის: გოშა და არმენი ამას ახერხებდნენ თავიანთ ლექსებში, მაგუ თავის ტატუებსა და ნახატებში. ისინი ხატავდნენ ქუჩის ცხოვრებას, ნარკოტიკებს, განგსტერებსა და ქურდებს, სიღარიბეს, დანაშაულს, შიმშილს. მართალია, ამ მოვლენის აღქმის დონეზე ვერ თანხმდებოდნენ, მაგრამ ყველა ადასტურებდა, რომ 1990-იანი წლები ცუდი იყო და რომ აწმყო ჯობდა, მიუხედავად იმისა, რომ პრობლემატური იყო. ის, რასაც ისინი ხატავდნენ ჯერ გავლილი არ იყო; მისი მხედველობაში მიღება ჯერ კიდევ აუცილებელი იყო. ამ უარყოფითი ზეგავლენების გამოყენებაც კი შეიძლებოდა პროდუქტიულად, მაგრამ ეს საჭიროებდა რეფლექსირებას.

ყურადღება მიაქციეთ ამ კონტექსტში მათი მხრიდან მუდმივ ხაზგასმას „ნამდვილობაზე“, „სისწორეზე“ და „სწორად მოქცევაზე“. ეს გამოთქმები გულისხმობს სოციალურ კავშირს, კავშირს იმ სამყაროსთან, რომელიც თანხმდება იმაზე, თუ რა

არის „ნამდვილი,“ და „სწორი“; ასევე, მაგუს მიერ გამოყენებულ გამოსახულებებს, რომელიც უკავშირდება, კანონიერ ქურდებთან დაკავშირებულ სიმბოლიკას, თუმცა მის ზუსტ ასლს არ წარმოადგენს; დაფიქრდით არმენის „ყალბი განცხადებების“ აღწერაზე და ქუჩის ცხოვრების და საზოგადოების ბნელი მხარეების ისე წარმოსახვას, რომ ეს რეალობასთან ახლოს ყოფილიყო, მაგრამ, თანაც, ისე უნდა აღწერილიყო, რომ მისით მოხიბლვა არ გამოენვია, რაც ადამიანებს შიგ ჩაითრევდა; ასევე, გოშას ჯიუტ მტკიცებაზე, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ის ნარკოტიკებს იღებდა, ის არ იყო ნარკოტიკებზე დამოკიდებული – ის ნარკოტიკებს იღებდა „იმისათვის, რომ“ მისი ოცნებები ახდენილიყო.

როგორც ჩვენ ვნახეთ მეოთხე და მეხუთე თავებში, ეს ვითარება უპრობლემო არ იყო; რეფლექსიური პოზიცია ინერციის განცდას ყოველთვის არ ხსნიდა. როცა ვინმე გადანწყვეტს, რომ ცხოვრება შეიცვალოს, ეს მის ცხოვრებას ჯადოსნურად სხვანაირს ვერ გახდის. თუმცა, ოცნება მომავალ თავშესაფარზე, როგორც უკვე მომხდარზე, რომელსაც გოშა მიმართავდა; „ძრავის მუდმივად ამუშავება“, როგორც არმენი აკეთებდა; ან მაგუსნაირად, „პერსპექტივის ძიებაში“ ყოფნა, საშუალებას აძლევდა ამ ახალგაზრდა კაცებს გაეხადათ ყოველდღიური ცხოვრება უფრო მეტი, ვიდრე ანმყოზე-ორიენტირებული მცდელობა, მეტი, ვიდრე უწყვეტი ზაზუნას დღე. ნაცვლად იმისა, რომ მომავალი დაუსრულებელი უსიამოვნო ამბების შაბლონად გაეხადათ, ისინი ცდილობდნენ, სხვადასხვა გზებით გაეხსნათ მისთვის შესაძლებლობების სივრცისკენ მიმავალი კარი. მიუხედავად იმისა, მიზეზული მასშტაბით, ეს ნიშნავდა, რომ რაღაცა ხანდახან იცვლებოდა, თუნდაც ძალიან მცირედით და თუნდაც შედეგიც ყოველთვის არ ყოფილიყო ისეთი, როგორსაც ელოდნენ. უფრო მეტიც – და ამ აზრს, რომელსაც ახლა გამოვთქვამ, ცენტრალური მნიშვნელობა აქვს – პერსპექტივა, საიდანაც თითოეული ახდენდა თავის სიტუაციაზე რეფლექსიას ძალზე განსხვავდებოდა გოშასთან, მაგუსთან და არმენთან. მაგუსა და არმენისთვის, რომლებიც საზღვარგარეთ იყვნენ ნამყოფი, ის, რაც მათ ადრე ჰქონდათ გაკეთებული, მომავალში გადავიდა. ანუ, მაგუმ იცოდა, რომ ის მოსკოვში წარმატებული იყო, როგორც ტატუს ოსტატი და ეს წარსული, დაუკავშირა „ბნელი მხარის“ გამოსახულებებს, ბათუმში პატარა ბიზნესის წამოსაწყებად. მსგავსადვე, არმენმა გამოიყენა თავისი ეკონომიკური განათლება და ის ფული მეზღვაურობით რომ იშოვა, რომ ხელახლა გაეაზრებინა რეპერის როლი და ეცადა ორგანიზაციის შექმნა და არა უბრალოდ ბენდის. ამ გაგებით, მაგუსაც და არმენსაც ჰქონდათ შესაძლებლობა თავიანთ სიტუაციაზე გარედან მოეხდინათ რეფლექსია (მაგალითად, საზღვარგარეთიდან). ამისგან განსხვავებით, მიუხედავად იმისა, რომ გოშას რეფლექსიაც ზოგჯერ ანმყოზე „გარედან ყურება“ იყო, ეს სხვა ადგილიდან ყურება კი არ იყო, არამედ უფრო სხვა დროიდან, როგორც აღვნიშნეთ, ეს იყო რეფლექსია წარმოსახული მომავლიდან. ეს ჩვენ გვაბრუნებს დროითი შრეების საკითხთან, რომელსაც პირველ ნაწილში აღვწერთ. ამ ნაწილში ნაჩვენები იყო, თუ როგორ იყო წარსული ამოტვიფრული ანმყოში (მატერიალურადაც და სოციალურადაც) და, თუმცა მას სხვა საგნები, ან მოვლენები მალავდა, ან ჩრდილავდა, ის კვლავ ჩუმად მიყუჟულიყო ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

ანთროპოლოგიური ნაშრომები საკუთარ ანალიზში, როგორც წესი, წარსულის როლს უსვამენ ხაზს (Munn 1992), მაგრამ, როგორც ამ ნაწილმა გვაჩვენა, დროის სუბიექტურ გამოცდილებაში მომავალს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. ანმყო, აღნიშ-

ნავს შერილ მეთინგლი (Mattingly 1998: 217), გაჯერებულია მომავლის ოცნებებითაც და კომპარებითაც. ამ გაგებით, მომავალი ხდება წარმოსახვითი ფენა ანმყოში, რაც ზემოქმედებას ახდენს იმაზე, თუ როგორ წარმოუდგენიათ ადამიანებს თავიანთი ცხოვრება და როგორ რეფლექსირებენ მასზე. ჩვენს ამბებს ვყვებით დროსთან კავშირში (იქნება ეს წარსული, აწმყო, თუ მომავალი), და მიუხედავად იმისა, რომ ეს ამბები გარეგანი ძალების გავლენით ყალიბდება, ჩვენ ხშირად ვცდილობთ, რომ ჩვენვე ვიყოთ ჩვენი ამბების ავტორები, ან გმირები (იხ., Jackson 1989). თუმცა ყველა ამბავი იოლად არ გადმოიცემა – ხანდახან ერთადერთი, რაც შეიძლება მოყვე, არის სრული გაჭედილობა, სადაც შეუცნობელში გადასვლა, უფრო არაფერში გადაადგილებაა, ვიდრე რაიმესკენ და რალაცაში მოძრაობა. ამით ნაწილობრივ აიხსნება გოშას საჭიროება, რომ თავისთავისთვის სხვანაირი ეწოდებინა, მიეღო ის, რომ მას „თეთრ ქართველს“ უწოდებდნენ და გადააქცია ეს მთავარ, და მისი ცხოვრების ამბის, დადებით ასპექტად.

თუმცა, როგორც მესამე ნაწილი გვიჩვენებს, ეს ახალგაზრდა კაცები მარტო იმის წარმოდგენით და განსაზღვრით არ იყვნენ დაკავებული, თუ როგორი შეიძლებოდა ყოფილიყო მომავალი. ამრიგად, როდესაც ისინი ფერხდებოდნენ იმ მხრივ, რომ ვერ აღწევდნენ იმას, რაც მათ სურდათ, ეს უმეტესწილად ხდებოდა, როგორც მომავლის გამო, ასევე წარსულის მიზეზით.

ნაწილი III

ანგუოს არღილისებრ აკვიატებული მომავალი

ბეტონის ძველი სტრუქტურა, რომელიც ჰორიზონტზე მიუთითებს

სანაძლეო. „მაგუს ნიძლავი დავუდე“, მეუბნება ემილი ლიმილით. „გუშინ მასთან ვიყავი და ვლაპარაკობდით, რომ ის ბევრს სვამს და მე კიდევ ნარკოტიკებს ვიღებ. მე მას ვუთხარი, რომ როცა ყოველდღე მარიხუანას ვენეოდი, მონყენილი, შეშინებული და გაბრაზებული ვიყავი – რომ ეს ყოველდღიურად იცვლებოდა და შეწყდა, როცა თავი დავანებე მონყევას. ახლა მაგუმ შეწყვიტა სმა, იმიტომ, რომ სანაძლეო დავდე. თუ ის ორი თვის განმავლობაში დაღევს, ასი ლარი უნდა მომცეს. „და თუ არ დაღევს, მაშინ?“ „მაშინ მე მექნება მისთვის ასი ლარი მისაცემი, მაგრამ ეს არ გახდება საჭირო; ეს სანაძლეო ნაღდია. ის აუცილებლად დაღევს ამ ორი თვის განმავლობაში.“ „იქნებ მაშინ დალიოს, შენ რომ იქ არ იქნები.“ „შეიძლება, მაგრამ დარწმუნებული ვარ ერთხელაც მაშინ დაღევს, როცა მე იქ ვიქნები.“ რამდენიმე დღის შემდეგ ემილის ვეკითხები, როგორ მიდის სანაძლეო, მაგუ სმისას ხომ არ დაუჭერია. ის მეუბნება, რომ, რა თქმა უნდა, კი. ვეკითხები ფული თუ მიიღო. რასაკვირველია, არა. ეს არ იყო მიზანი. როგორც ის მიხსნის, შეუძლებელი იყო, რომ მაგუს მთლიანად მიეტოვებინა სმა; სანაძლეოს მიზანი იყო ისე მოეწყო საქმე, რომ მაგუს შედარებით ნაკლები დაეღია, ვიდრე ჩვეულებრივ.

სიცოცხლით მოკლული

2010 წლის მარტის ბოლოს, თითქმის ერთი წლის მერე, რაც ჩემი საველე სამუშაო დავამთავრე, ემილიმ მომწერა ორსიტყვიანი იმეილი: „მაგუ გარდაიცვალა.“ არ აუხსნია როგორ. როცა ეს ამბავი გავიგე, მაგუ უკვე დაეკრძალათ.

ბევრის მსგავსად, ემილისაც ჰქონდა პროფილი ოდნოკლასნიკებში. მაგუს სიკვდილის შემდგომ დღეებში ემილის განახლებული პროფილი ასე იკითხებოდა: „Я думал я потерял только лучшего друга, оказывается я потерял большую часть своего сердца.“ [„მეგონა, რომ მხოლოდ საუკეთესო მეგობარი დავკარგე, თურმე კი ჩემი გულის დიდი ნაწილი დამიკარგავს“]. ემილის დაფურეკე, რომ გამეგო რა მოხდა. მისი ხმა შორიდან ისმოდა. არა იმიტომ, რომ ათასობით მილი გვაშორებდა ერთმანეთს, ან ცუდი კავშირი იყო. ისე ჩანდა, თითქოს ის სადღაც საკუთარი თავის მიღმა ლაპარაკობდა. სიტყვების წარმოთქმისას ხმა ტირილისგან არ უკანკალებდა, პირიქით მძიმე იყო, დათრგუნული, თითქოს რაღაც გულს უღრღნიდა. მაგუმ ერთხელაც მიგვატოვა – ამჯერად უკვე სამუდამოდ. და ერთხელაც მისი არ ყოფნა რაღაცა უფრო ცხადი გახდა. მაგალითად, ჩვენი ტატუები, ჩვენს სხეულებზე ამოკანრული მაგუს არტი. ამაზე დიდხანს ვილაპარაკეთ, რომ ყოველთვის თან დაგვყვებოდა

მაგუს ნაკვალევი. „მაგუ ყოველ დღე მეკითხებოდა, ‘მარტინი როგორ არის? რას შვრება მისი სამუშაო?’“ მითხრა ემილიმ. „ის ყოველთვის ფიქრობდა შენზე; ის ჩვენი მეგობარი იყო. მისნაირ მეგობარს ველარასდროს ვიპოვი. ახლა მისი დის სახლში ვარ. ყოველ საღამოს აქ ვარ. დამირეკე თუ გინდა, რომ მაგუზე მელაპარაკო. შენ ხომ იცი, რომ ის აქ (ბათუმში) იმიტომ ჩამოვიდა, რომ მამამისი გარდაიცვალა. ძალიან ცუდ გუნებაზე იყო; სულ სვამდა და ძალიან ბევრს ენეოდა. აი ამან მოკლა სწორედ. აქ რომ ჩამოხვალ მის საფლავზე წავალთ და შესანდობარს დავლევთ.“

რამდენიმე კვირის შემდეგ ბათუმში გაფფრინდი პატივის მისაგებად. ემილიმ მითხრა, რომ მაგუ დედამისს უპოვნია ერთ დილას თავის საწოლში გარდაცვლილი. დედამისმა ემილის დაურეკა და ისიც მაშინვე მათთან წავიდა. ემილიმ მითხრა, რომ მაგუ, თითქოსდა, ძილში მოკვდა – ყოველ შემთხვევაში ემილის ასე ეგონა. როცა გადმოაბრუნეს, ნახეს, რომ ზურგი ერთ ადგილას გაშავებული ჰქონდა. რატომ, ზუსტად, ვერ დაადგინეს. საყოველთაო განწყობა, ემილის სიტყვებით, იყო ის, რომ მაგუ „სიცოცხლით იყო მოკლული.“

გაზაფხულის დღეებს, რომელიც 2010 წელს ბათუმში გავატარე, დანაკლისის გრძნობა ებურა. რამდენიმეჯერ მაგუს ხსოვნისა დავლიეთ, რათა პატივი მიგვეგო მისთვის და გაგვეხსენებინა. ხშირ შემთხვევაში ჩუმად ვისხედით. მისი სიკვდილი შემაშფოთებელი, საშინელი იყო, იმ სიცარიელის გამო, რომელიც დავგიტოვა. მაგრამ გასაკვირი მაინც არ იყო. შეიძლება ნაწილობრივ სწორედ ამიტომაც გვაშფოთებდა ასე. ერთი შეკითხვა მანვალებდა: შეგვეძლო კი უფრო მეტის გაკეთება, რომ ეს არ მომხდარიყო? და რამდენად გარდაუვალი იყო მხოლოდ მაგუსთვის განკუთვნილი ხვედრი „სიცოცხლით მოკლული“ ყოფილიყო? ემილიმ თავისებურად სცადა, რომ მაგუს გადაჭარბებული სმისთვის დაეკლო. ჩვენ ყველას ძალიან კარგად გვესმოდა, რომ მაგუ იყო ალკოჰოლიკი; მიუხედავად ამისა, ჩვენ ყველანი მაინც ვსვამდით მასთან ერთად – ალკოჰოლიკობა მისი რაობის ნაწილი იყო. მისი სიკვდილი იყო შეხსენება მოკვდავობისა და იმ ქმედებებისა, რასაც ადამიანი უფრო ახლოს და უფრო სწრაფად მიჰყავს თავისი საბოლოო მომავლისკენ.

კავშირებითობა

თავის საველე სამუშაოებშიც და ნაწერებშიც სიუზან რეინოლდს უაითი გვიჩვენებს, რომ ჩვენ, ანთროპოლოგებმა, ადამიანებს უნდა შევხედოთ, როგორც განზრახვის მქონე სუბიექტებს, ვისაც ერთმანეთი და თავიანთი ცხოვრების გაუთვალისწინებელი მოვლენებიც გადაჰყავთ „ისეთ კილოში, რომელიც უფრო ხშირად არის კავშირებითი, ვიდრე ჩვენებითი, ან ბრძანებითი“ (Whyte 2002: 172). ჩვენებითი კილო, წერს იგი, არის გარკვეულობის ხმა, ხოლო ბრძანებითი კილო არის ბრძანების ხმა. ამ კონტექსტში კავშირებითი არის ხმა ეჭვის, იმედის, სურვილის და პოტენციალის, სადაც ადამიანები ერთმანეთთან ათანხმებენ გაურკვეველობასა და შესაძლებლობას: „ეს გულისხმობს კონკრეტულ გაურკვეველობას, რომელსაც კონკრეტული ადამიანები განიცდიან მაშინ, როცა ცდილობენ რაღაცის გაკეთებას, რაც მათთვის მნიშვნელოვანია – როდესაც პრობლემების გადაჭრას ცდილობენ“ (იქვე: 175). კავშირებითობის ცნების შემოტანით, ეს ნაწილი თავდაყირა აყენებს პირველ და მეორე ნაწილებში მოცემულ მიდგომებს. პირველი ნაწილისგან განსხვავებით, რომელიც იკვლევს, თუ როგორ გავლენას ახდენს წარსულის ფრაგმენტები და „მოჩვენებები“

ანწყოზე, ეს ნაწილი იკვლევს იმ გზებს, რომლითაც მომავალი აჩრდილივით აკვირდება ანწყოს, სოციალურად და მატერიალურადაც. მეორე ნაწილისგან განსხვავებით, რომელიც აღწერს, თუ როგორ მიიკვლევდნენ გზას ახალგაზრდა კაცები მომავლისკენ, ეს ნაწილი განიხილავს, ასე ვთქვათ, როგორ მოქმედებდა მომავალი მათ მიმართ. ამრიგად, ის იკვლევს იმას, რაც მთლიანად არ დასრულებულა, მაგრამ რის შესაძლო დასრულებასაც რაღაც კავშირი აქვს მომავალთან. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ის იკვლევს თუ როგორ არსებობს მომავალი, ისევე როგორც წარსული, ანწყოში და მონაწილეობს მარგინალობის გამოცდილებების შექმნაში. ამ ნაწილის ორი თავი, შესაბამისად, აღწერს ისეთ მომავლებს, რომლის ნაწილიც ახალგაზრდა კაცებს არ სურდათ რომ ყოფილიყვნენ და იმ მომავლებსაც, რომლის ნაწილადაც ისინი თავს არ გრძნობდნენ.

კავშირებითი კილოები და ბრძანებითი შეხსენებები

სტიკერები. სასტუმრო ოთახში ჩართულია ტელევიზორი, *КИНОХИТ*-ზე ფილმი გადის. მაგიდაზე თეფში დგას, პატარა ნამცხვრებითა და დაჭრილი ვაშლით. ემილი ყავას ამზადებს. დედამისი სალამის სათქმელად შემოდის. ის იასამნისფერ სპორტულ სამოსში გამოწყობილა და ბულვარში სარბენად მიემშურება. მაგიდა აგურით მოპირკეთებული ბუხრის გვერდით დგას. ერთ მხარეს ფანჯრები ეზოს გადაჰყურებს, და უფრო მოშორებით პატარა თაროებიან კარადაში ჩაის სერვიზები და სურათებია გამოფენილი. ფანჯრები ღიაა, რადგანაც ემილის დედას დილაობით სუფთა ჰაერი უყვარს. იქვე აწყვია მისი რამდენიმე რელიგიური ხასიათის არტეფაქტი, პატარა ბიბლიის ჩათვლით.

ემილის ოთახი ავეჯითაა გამოტენილი. ერთ-ერთი კედლის გაყოლებით, უმეტეს ადგილს თაროების დიდი წყება იკავებს. ერთადერთი, რაც ამ ოთახში აშკარად პირადი ნივთია, მისი პასპორტია, რომელიც ერთ-ერთ თაროზე დევს. ემილი დროგამოშვებით ბინაში რალაცეებს არემონტებს და აუმჯობესებს – ახალ ფანჯარას სვამს, კარის ჩარჩოს შეაკეთებს, კედლებს ლეპავს. ამ ოჯახში კაცი ის არის. მისი ძმა მოსკოვიდან ფულს უგზავნის ხოლმე სარემონტო მასალებისთვის, მაგრამ ახლა ფინანსური პრობლემები აქვს და რალაც პერიოდი ველარ გამოავ ზავნა.

სასტუმრო ოთახში მაგიდასთან ვსხედვართ. ჩვენ გვერდით, ბუხრის თავზე, სტიკერებია -პატარა წებოვანი ქაღალდები, აქა-იქ გაკრული. მათზე ინგლისური სიტყვებია, რომელსაც ემილი იზეპირებს. ამჯერად ის არანესიერ ზმნებს გადის. შესაძლოა სტიკერები დროდადრო ცვია კიდევაც კედლიდან. შეიძლება დღეები, ან კვირები გავიდეს, სანამ მათი ნახვა გაახსენდება, ან ახლით შეცვლის. თუმცა სტიკერები ადგილზე რჩებიან; მათ განგებ არავინ არ აშორებს. ემილი მიხსნის, რომ მან მათი გაკვრა დაიწყო ბათუმიდან ჩემი ბოლო გამგზავრების შემდეგ, რადგანაც მას აღარავინ ჰყავდა, რომ ევარჯიშა. სტიკერები ახსენებენ, რომ სწავლა უნდა გააგრძელოს.

მეოთხე თავში, გოშა ზოგჯერ მომავალზე ისე საუბრობდა, თითქოს ის უკვე მომხდარიყო, ხოლო სხვა დროს უფრო და უფრო ღრმა დეპრესიაში ვარდებოდა, რადგანაც გრძნობდა, რომ მომავალი, რომელსაც ის ელოდებოდა, შესაძლოა არასდროს დამდგარიყო. აქ საუბარი იყო ერთ შედარებით ნათელ იდეაზე იმის შესახებ, თუ როგორი იქნებოდა – ან უნდა ყოფილიყო – მომავალი. რაც მომავალს მყიფეს ხდიდა,

იმიტომ, რომ გოშას ამ ნატერის ასრულებას მეტად უღიმღამო ალტერნატივა ჰქონდა. მეხუთე თავში არმენი და მაგუც ოცნებობდნენ მომავალზე და გოშასგან განსხვავებით, ისინი ცდილობდნენ ანმყო ნელ-ნელა რეალური გაეხადათ, მუდმივი აქტიურობით და არა უბრალოდ ლოდინით.

წინამდებარე თავი იკვლევს მომავალთან კავშირში ყოფნის განსხვავებულ გზას, იხილავს რა მას არა როგორც „ოცნებებს“, ან „იმედებს“, არამედ როგორც უხვ პოტენციურ შესაძლებლობებს, რომელიც სხვაგვარად გამოკვეთს, ან აჩრდილისებრ აკვიატებია ანმყო. ხანდახან ეს პოტენციური შესაძლებლობები უფრო უცვლელია, პოტენციურად უფრო რეალურია. ქვემოთ მე გადმოვცემ მოვლენათა რიგს, რომელიც გათამაშდა ჩემი ინფორმანტების, კერძოდ მუნისა და ემილის ცხოვრებაში. ჩემი მიზანია აღვწერო, თუ როგორ ისადაგურებს პოტენციალი – ანუ, მომავალი, ჩვეულებრივში, თუნდაც მხოლოდ სხეულებრივი, სოციალური, ან მატერიალური შეხსენების სახით – რაღაცის მინიშნებასავით, ან, კეთლინ სტიუარტის სიტყვით, ჩვეულებრიობის დაშრევაში (Stewart 2007a: 21).

ჩემი ბათუმელი ინფორმანტების უმეტესობისთვის ყოველდღიური ცხოვრება არ არსებობების რიგით აღინიშნებოდა: შესაძლებლობების; განათლების; ფულის; ადამიანების; და სამუშაოს, რომელიც ჩემმა ინფორმანტებმა დაკარგეს, ვერ შოულობდნენ ან თავის ნებით მიატოვეს. ზოგჯერ, კონკრეტული ტიპის არ არსებობა მაინც ინარჩუნებდა კავშირს იმასთან, რაც შეიძლება წინ შეხვედროდათ. ასეთ მინიშნებებს, თუ არ არსებობებს, მე მოვიხსენიებ, როგორც *კავშირებით შეხსენებებს*: შეხსენებებს იმისა, თუ როგორი უნდა, ან შეიძლება ყოფილიყო ცხოვრება, ესა და ეს რომ მომხდარიყო, ან ეს ვითარება რომ დამდგარიყო – ანუ, ეს იმის შეგრძნებაა, რომ ეს–ესაა რაღაც ახალი უნდა მოხდეს, რაც გავლენას მოახდენს მავანის ანმყო სიტუაციაზე (იხ. Bourdieu 2000; Louw 2010; Stewart 2007b; Whyte 2002), ანდა, რომ სხვებთან რაღაც ხდება, რაც, შესაძლოა, ასევე მოხდეს მავანთანაც. მაგალითად, ფიქრი მამობაზე, ან მოახლოებულ მამობაზე ინვევდა დიდ რეფლექსიას, არა მხოლოდ მათში, ვინც უკვე იყო, ან უნდა გამხდარიყო მამა, არამედ მათშიც, ვისი მეგობრებიც ასევე მალე უნდა გამხდარიყვნენ მამები: რა მოყვებოდა მამობას? როგორ შეცვალა ამან სხვები – კარგისკენ თუ ცუდისკენ? და როგორ შეიძლება შეეცვალა ამას მავანის საკუთარი ცხოვრება? რა დამოკიდებულებაში იქნებოდა ის მშობლების მოლოდინებთან, ძმაცაცებისადმი პასუხისმგებლობასთან, მავანის ოცნებებთან?

როგორც ირკვევა, კავშირებითობა თავისი არსით მაინცდამაინც დადებითი რამ არ იყო. ის სამყაროს მხოლოდ იმედიან ფერებში კი არ ღებავდა, ან შესაძლებლობებით კი არ ავსებდა; ზოგჯერ ის უფრო ბრძანებითისკენაც კი იხრებოდა. უფრო ზუსტად, ის აიძულებდა ჩემს ინფორმანტებს მიეღოთ კონკრეტული გადაწყვეტილებები, ან გარკვეული ქმედება ჩაედინათ, რათა პოტენციური მომავლისთვის მიეღწიათ, ან იგი თავიდან აეცილებინათ, ანდა უბრალოდ ანმყო ასატანი გაეხადათ. კავშირებითი უკავშირდება იმას, რასაც კეთლინ სტიუარტი უწოდებს „ჩვეულებრიობის აფექტებს“. ჩვეულებრიობა, წერს ის, არის პრაქტიკების და პრაქტიკული ცოდნის ერთობლიობის ცვალებადობა, როგორც სიცოცხლისუნარიანობის, ასევე გამოფიტულობის სცენა, ოცნება თავის დაღწევაზე, ან მარტივ ცხოვრებაზე (Stewart 2007a: 1). გავლენის მოხდენა, ან გავლენაში მოქცევა არის ის, რაც ყოველდღიურ ცხოვრებას ანიჭებს თვისებას იყოს ურთიერთობების, სცენების, შემთხვევითობების და მოულოდნელობების მუდმივ ცვალებადობაში. ამ კონტექსტში კავშირებითი შეხსენე-

ბები წარმოადგენს იმ რალაციის აფექტური შესხენებების გარკვეულ ფორმას, რაც, შესაძლოა, გაჩნდეს და რისი თავიდან არიდება, ან მიღწევა აუცილებელია, ესაა მომავალი შექმნის პროცესში (Frederiksen 2007).

ჩვეულებრიობაზე აქცენტის გაკეთებას თავისი არგუმენტები აქვს. ჩემი სავსე სამუშაოებისას, ყოფილა ამკარად დრამატული მოვლენები და ასევე, ერთეული შემთხვევებიც, რაც განაპირობებდა, ან ცვლიდა ყოველდღიური ცხოვრების მიმდინარეობას; მსგავსი მოვლენებიდან უპირველეს ყოვლისა უნდა აღინიშნოს ომი და საერთაშორისო ფინანსური კრიზისი, ორივე მათგანმა დატოვა ჩრდილები, რასთანაც ადამიანებს გამკლავება უხდებოდათ. მაგრამ, როგორც ნაჩვენებია პირველ და მეორე ნაწილებში, დღეები, კვირები და თვეები ისე გადიოდა, როცა თითქოსდა არაფერი არ ხდებოდა – ჩვეულებრივი დღეები, როცა ყველაფერს მონყენილობისა და ინერციის დალი ესვა. რასაკვირველია, ჩვეულებრიობა ყოველთვის გაჯერებულია უფრო დიდი ძალებითა და მოვლენებით, რომლებიც ნამდვილიცაა და დამთრგუნველიც (Stewart 2007a: 1), თუმცა, უმეტესწილად, ისინი განიცდება, როგორც თუნდაც ბანალური, მაგრამ მაინც მნიშვნელოვანი რუტინის რიგი (Grøn 2004: 142). ბათუმის ყოველდღიურობაში, ომზე და ფინანსურ კრიზისზე ბევრად უფრო ბანალური სიტუაციები თანაბრად მონაწილეობდნენ ანმყოს პრაქტიკის და მომავლის შესახებ იდეების ჩამოყალიბებაში. ამრიგად, ის, რასაც ახლა მე აქ განვიხილავ, მხოლოდ ცხოვრებისეული ეტაპების უცაბედი ცვლილებები კი არ არის – თუმცა, რასაკვირველია, მამობა შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ასეთი მოვლენა – არამედ უფრო ჩვეულებრივი საზრუნავიც.

რომ შევაჯამოთ, ეს თავი იკვლევს საგნებში, ადამიანებში დავანებულ პოტენციალურობას და მომენტებს, როდესაც ასეთი რამ ნაწილობრივ, ან სრულიად არ არსებობს, აგრეთვე იმას, თუ როგორ აიძულებდა კავშირებითობა ჩემს ინფორმანტებს ცხოვრების სხვადასხვა ასპექტის ხელახლა გააზრებას, მათგან თავის შეკავებას, ან მათში ჩართვას. ეს თავი აღწერს ურთიერთსაპირისპირო მოლოდინებს შორის ზრდას, რომელიც მომავალს წარსულივით დამთრგუნველს ხდიდა. აღნიშნულის ნიადაგზე მე ვამტკიცებ, რომ მომავალი, ისევე როგორც წარსული, შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ანმყოს აჩრდილისებრ აკვიატებული. მომავალი ამას აღწევს იმით, რომ ანმყოს ავსებს დამამიდებელი, მაგრამ ასევე საშიში პოტენციალით.

ურთიერთსაპირისპირო ვალდებულებები

ჩარჩო. *ოთახში სამნი ვართ, მაგრამ ფიზიკურად იქ მხოლოდ მე და მუნი ვიმყოფებით. ოთახში ძალიან ცოტა ნივთია – ციფრული საათი კედელზე, სანოლი, და ორი სკამი კომპიუტერის მაგიდის წინ. კალმების შეკვრა ფანჯრის რაფაზე დევს. მუნის მამაც აქაა, ჩარჩოიან სურათში, თაროზე. სინამდვილეში ის ახლა მოსკოვშია, მუშაობს. ჩვენ წინ მდგარ ჩამწერს ვრთავ. „რატომ წავიდა მამაშენი მოსკოვში?“ ვეკითხები მას. მუნი მპასუხობს, „როცა წავიდა, აქ ცუდი დრო იდგა. სამუშაო არ იყო; ფულს ვერავინ შოულობდა. ჩემს ბავშვობაში ხალხი შიმშილობდა. არა მხოლოდ ჩემს ოჯახში – უამრავი ხალხი იყო უფულოდ. და... ზოგიერთები წავიდნენ მოსკოვში; ზოგი წავიდა თურქეთში. ერთი მილიონი ქართველი ცხოვრობს რუსეთში. სამი მილიონი ქართველი ცხოვრობს საზღვარგარეთ; რუსეთში ერთი მილიონი.“ „მამ, რატომ დარჩა მამაშენი იქ?“ ვეკითხები. ის მპასუხობს. „იმიტომ, რომ, იქ რომ წავიდა,*

ფული იშოვა, და ჩვენ გვიგზავნიდა, და, ჰმ, ხუთი წლის შემდეგ დაბრუნება გადაწყვიტა. მაგრამ როცა დაბრუნდა, [აქ არაფერი იყო] მისთვის.... აქ ცხოვრება ვერ შეძლო, რადგანაც ნახა აქ როგორი ცხოვრება იყო და თვითონ იცოდა როგორი იყო ცხოვრება რუსეთში. იმიტომ, რომ იქ კარგი ცხოვრება იყო. პატარა რომ ვიყავი, მეც ნამიყვანა იქ. ბევრჯერ ვარ იქ ნამყოფი; მოსკოვს ძალიან კარგად ვიცნობ, ისევე კარგად, როგორც ბათუმს. იქ ბევრი მეგობარი მყავს და ბევრი ხალხი მიცნობს. ისინი ხშირად მეუბნებიან, 'ჩამოდი ჩვენთან.' მოსკოვი არის... რუსებს უკეთესად ვიცნობ, ვიდრე ქართველებს. „მართლა?“ ვეკითხები მე. „ჰოო, მე ვიცნობ მათ ტრადიციებს, და მიყვარს რუსი ხალხი. იქ წასვლა მინდა, სულ იქ ცხოვრება კი არ მინდა, მაგრამ... მე ორი ქვეყანა მაქვს, რუსეთი და საქართველო,“ მპასუხობს ის.

ის თავის პატარა ფოტოს პოულობს, სადაც სახის ძალიან სერიოზული გამომეტყველება და კოხტად დავარცხნილი თმა აქვს. „ეს ფოტოსურათი რუსეთისთვისაა. პასპორტი რომ უნდა ამეღო რუსეთისთვის, მითხრეს, რომ ასეთი სურათი უნდა გადამეღო.“ „ანუ ახლა რუსული პასპორტი გაქვს?“ „არა, ორი წლის წინ პრობლემა შეიქმნა. სააკაშვილმა დააპატიმრა ორი რუსი და ამან პუტინი ძალიან გააბრაზა და ქართველები გაადეპორტა რუსეთიდან, ვისაც მხოლოდ ქართული პასპორტი ჰქონდა. ამ დროს რუსეთში ვიყავი და მე ჩემი ნებით წამოვედი, ისე რომ 'დეპორტირებული' არ ჩამინერგეს პასპორტში. ახლა მამამ უნდა გამომიგზავნოს რაღაც საბუთები და უნდა წავიღო რუსეთის საელჩოში და რუსეთის პასპორტს მომცემენ. რადგანაც მამაჩემს სახლი აქვს რუსეთში – იქ თხუთმეტი წელია ცხოვრობს – და, როგორც მესმის, მისი თქმით, უნდა მომცენ რუსეთის პასპორტი.“

ერთ-ერთ კედელზე კომპიუტერის გვერდით წერია სიტყვები „შეშლილი ოჯახი“ – ანუ, მუნიის ბენდი და საძმო. რა დაემართებოდა შეშლილ ოჯახს, ვფიქრობ მე მოგვიანებით, თუ მუნი მოსკოვში წავა?

მუნიის ნამდვილი სახელი მუნი არ იყო. ეს იყო ზედმეტსახელი, რომელიც გოშამ შეარქვა მისი ერთი ჩვევის გამო, გვიან ლამემდე ჯდომა და მთვარის ყურება რომ უყვარდა. (მუნი (Muni) უფრო ინგლისურ moon-ს შეესატყვისებოდა, ვიდრე ქართულ მთვარეს). მუნი, გოშასთან ერთად, შეშლილი ოჯახის ცენტრალური ფიგურა იყო. ის გოშაზე ნაკლებად კომუნიკაბელური იყო, რომელსაც ძალიან უყვარდა ლაპარაკი. შოუმენად არ ვარგოდა, მაგრამ ბრწყინვალე გიტარისტი იყო. ასე რომ, როცა „ოჯახი“ იკრიბებოდა, საუბარი ხშირად გოშას მიჰყავდა. მაგრამ გოშას მზარდი დეპრესიის გამო, მე და მუნი საკმაოდ დიდ დროს ორნი ვატარებდით, ჩვეულებრივ მუნიის ბინაში ვისხედით გოშას მოლოდინში იმ დღეებში, როცა გოშა არ იყო დარწმუნებული შეძლებდა, ან თუ მოუნდებოდა სახლიდან გამოსვლა, მიუხედავად იმისა, რომ შეხვედრა უკვე გვქონდა დაგეგმილი.

მუნიის ოჯახი წარმოშობით ხულოდან იყო, ჩრდილო აჭარის სასოფლო-სამეურნეო და უმეტესწილად მუსლიმური რეგიონიდან. მუნიც მუსლიმი იყო, იქამდე, სანამ რამდენიმე წლის წინ ქართველ მართლმადიდებლად არ იქცა. მუნი იშვიათად ახსენებდა თავის მუსლიმურ წარმომავლობას, გარდა იმ შემთხვევისა, როცა ამბობდა რომ აღარ იყო მუსლიმი. ის არ იყო ეკლესიური ქართველი მართლმადიდებელი, იმ გაგებით, რომ იშვიათად დადიოდა ეკლესიაში და როგორც ვიცოდი, არასდროს ინერდა ხოლმე პირველს ეკლესიას რომ ჩაუვლიდა, როგორც ამას ბევრი აკეთებდა. მუნიის თავად იშვიათად წამოცდებოდა სიტყვა წინაპრებზე, ან რელიგიურ კუთვნი-

ლებაზე, თუ მე პირდაპირ არ ჩავეძიებოდი. უფრო პირიქით, თავს შორს იჭერდა თავისი რელიგიური წარმომავლობისგან, ზოგადად, წარსული, წარმომავლობის თვალსაზრისით, ჩანდა, რომ დიდად არ ანუხებდა. მამამისთან დაკავშირებით, რომელიც წასული იყო, უფრო მეტად ის აინტერესებდა, თუ რისი გაკეთება შეეძლო მას მისი მომავლისთვის.

მუნი დედასთან ერთად პატარა ბინაში ცხოვრობდა. მას ძალიან უნდოდა აქედან წასვლა და გარკვეულწილად იცოდა კიდეც, სად მიდიოდა – რუსეთში. იქ წასვლაში მამამისი უნდა დახმარებოდა. მუნი ადრეც ნამყოფი იყო მოსკოვში და უმუშავია კიდეც, ფულს იმით შოულობდა, რომ მამამისის მეგობრებს კომპიუტერული პრობლემების მოგვარებაში ეხმარებოდა. ჯერ არ იცოდა ასეთი სამუშაოს არჩევანი მას ისევე ექნებოდა, თუ არა, თუმცა მუნის და მამამისის გეგმა ჰქონდათ: მუნი მამამისის საქმეს გადაიბარებდა, ხოლო მამამისი დაბრუნდებოდა ბათუმში. მუნი და მამამისი უბრალოდ ადგილებს გაცვლიდნენ და მერე მუნი გამოუგზავნიდა ხოლმე თავის ოჯახს ფულს.

მაგრამ ეს გეგმა ჩიხში მოექცა. ჯერ ვიზის პრობლემები დაიწყო, თუმცა მუნის კი სჯეროდა, რომ ამას მოეწეებოდა. მოგვიანებით უფრო სერიოზული დაბრკოლება გაჩნდა, მისი ავადმყოფობა, ეჭვქვეშ დადგა საკითხი საერთოდ შეძლებდა კი წასვლას მუნი. გარდა ამისა, საკითხავი ისიც იყო, თუ როგორ შეენცობოდა, ან დაუპირისპირდებოდა მუნის იდეები საკუთარი მომავალი ცხოვრების მოწყობაზე დაწარჩენების წარმოდგენებს, კერძოდ კი შეშლილი ოჯახისას. მაგალითად, ფაქტები მიუთითებდა, რომ მუნი უფრო პრაგმატული იყო, ვიდრე გოშა, როცა საკითხი ეხებოდა მუსიკოსად გახდომის ოცნებას. იმას კი არ ვგულისხმობ, რომ მას არ სურდა ეს, მაგრამ ამასთან ერთად, ის ხშირად საუბრობდა სხვა რამის კეთებაზეც, როგორიცაა, ვთქვათ მოსკოვში წასვლა მამამისთან დასარჩენად, ან კიდეც მამამისი შეეცვალა იქ, ან ისეთი საქმის მონახვა, რომელიც ერთხელ და სამუდამოდ შემოსავალს უზრუნველყოფდა.

ახალგაზრდად ყოფნის დრო

ჯერ კიდევ არა. მუნი თავისი ბინის შესასვლელში ახალი ამბით მეგობრებს: „გადავწყვიტე, რომ გემზე უნდა წავიდე.“ „ეს დღეს გადანყვიტე?“ „ხო, დღეს, ამაზე ნაფიქრი მაქვს. ნამდვილად მინდა წასვლა.“ „და რას გააკეთებ გემზე?“ „ამ წუთას არ ვიცი, მაგრამ ამაზე ვფიქრობ. მოტორისტად წასვლა მინდა; სატვირთო ხომალდზე მინდა წასვლა. რასაკვირველია, კაპიტნობა მინდა [იცინის]. ეს ჩემი ცხოვრებაა. არა, ჩემი ცხოვრება უფრო დიდია, მაგრამ...“ როგორც ჩანს, ის ჯერ კიდევ ფიქრობს ახლად მიღებულ გადანყვიტელობაზე. ეს-ესაა გოშას ველაპარაკე ბენდის შესახებ და მაინტერესებდა ეს დაბრკოლებას ხომ არ შეუქმნის მათ მუსიკალურ მომავალს. „და შენს მუსიკას რას უშვრები, თუ გემზე წახვალ?“ ვეკითხები მე. „მარტინ,... მუდმივად ხომ არ დაუჭკრავ, სულ გიტარაზე ვერ დაუჭკრავ, თუ ამას შედეგი არ ექნება, არა? რალაცა უნდა გავაკეთო. გემზე თუ წავალ, ფულს ვიშოვი; შინ დავბრუნდები და ალბათ ახალ გიტარას ვიყიდი, ან დრამს, ან სხვა ინსტრუმენტებს და მერე რალაც გვექნება. ახლა ჩვენ არაფერი გავგაჩნია; მხოლოდ ორი აკუსტიკური გიტარა გვაქვს.... [ჩვენ მხოლოდ ერთმანეთთან ვუკრავთ. მრცხვენია. არა, არ მრცხვენია, მაგრამ... ხო, მრცხვენია. დღეს ფულის გარეშე მუსიკა არაფერია. არაფრის გაკეთება არ შე-

გიძლია ადამიანს თუ მდიდარი მამა, ან მდიდარი ბიძია არ გყავს, რომ დაგეხმაროს.... შენ თვითონ უნდა გააკეთო რაიმე. ჩვენ არავინ გვეხმარება.“ „მაშ, როგორ წარმოგიდგენია, რას გააკეთებ ხუთ ან ათ წელიწადში?“ „ახლა არ ვიცი, მაგრამ... მინდა გოშასთან ერთად გავიმგზავრო; მინდა ცნობილები გავხდეთ ისე, რომ ხალხი გვცნობდეს. მაგრამ, ჰმ, შენ რომ მკითხე, რას ვუზამდი მუსიკას, თუ გემზე წავიდოდი, არც არაფერს, იმიტომ, რომ ცხოვრება ახლა ისეთი ცუდია; თუ არ მუშაობ, ან არსად წახვალ სამუშაოდ, მოკვდები, ან იშიმშილებ, აბა რა უნდა ვქნა [მძიმედ ამოიხრა]? ოდესღაც უნდა დაქორწინდე და ახლა ცოლს უნდა მოუარო. ახლა არ მაქვს ბევრი ფული და... ჯერჯერობით ეს ჩემთვის არა უშავს, მაგრამ მე შემდეგზე [მომავალზე] ვფიქრობ – კაცი უნდა გახდეს; უნდა გესმოდეს, როგორ იცხოვრო, როგორ იმუშაო, როგორ დაქორწინდე, როგორ მოუარო ცოლსა და შვილს, ახლა კი არ ვარ ამისათვის მზად.... გიყურებთ თქვენ, შენ და გოშას [ვისაც შვილები გყავთ].... [ჩემი სხვა მეგობრები მეუბნებიან, რომ ეს ჯერ არ გავაკეთო, იქამდე სანამ არ მენდომება, რომ სულ ცოლთან დავრჩე; ისინი წასვლას მირჩევენ, გოგოებთან, სხვა ქვეყნებში. მე მგონი მართლები არიან. ალბათ რუსეთში წავალ მომავალ ორ წელიწადში.“

უამრავი რამ იყო ცხოვრებაში, რის გაკეთებაც მუნის უნდოდა. მისთვის მომავალი მძიმე ტვირთი იყო, არა მხოლოდ ვიზის პრობლემების გამო, ან წარმატებულ მუსიკოსად ჩამოყალიბებაში მხარდაჭერის არქონის გამო, რაც ამ მიზანს რთულად მისაღწევს ხდიდა. ამ ტვირთის სიმძიმე გამომდინარეობდა იქიდან, რომ მისი რაღაც ნაწილები უფრო მალე იჩენდა თავს, მაშინ, როცა სხვა დანარჩენი სამუდამოდ გაურკვევლობაში რჩებოდა. რაღაც მომენტში ის „კაცი უნდა გამხდარიყო“, რასაც მისგან მამამისი მოელოდა. რაც იმას ნიშნავდა, რომ ის უნდა დაქორწინებულიყო და შვილები ჰყოლოდა. და მიუხედავად იმისა, რომ ის ამ ვალდებულებას აღიარებდა და აცნობიერებდა, როგორც საკუთარი მომავალი ცხოვრების სასიცოცხლოდ არსებით ნაწილს, მას არ უნდოდა ეს სწორედ ახლა მომხდარიყო. რაღაც გაგებით, მას უნდოდა საკუთარი ანმყოს მომავლის კონკრეტული ასპექტებისგან განთავისუფლება იმისათვის, რომ „უბრალოდ ახალგაზრდა ყოფილიყო“, „ეველო გოგოებში“, და „დაესვენა“ (არდადეგებზე წასულიყო). თუმცა მომავალი, და მასზე ფიქრი, მაინც ჟონავდა ზედაპირზე.

მუნისათვის გაზრდა მაინცდამაინც საკუთარი ოცნებების და მოლოდინების ასრულებას არ ნიშნავდა, როგორც იყო მუსიკოსად გახდომა. ეს ასევე იმის მიღწევის საკითხიც იყო, რასაც მისგან სხვები მოელოდნენ, მაგალითად, ოჯახის შექმნას და ალბათ კიდევ მშობლებისთვის ფინანსურად მხარში ამოდგომას, თუკი ის მოსკოვში წავიდოდა მამამისის ნაცვლად სამუშაოდ. როგორც მან თქვა, „კაცი უნდა გახდეს“ – სხვა სიტყვებით, იშოვო სამუშაო და ოჯახს მოეკიდო – მაგრამ რამდენად თავსებადი იყო ეს იმასთან, რაც მას თავად სურდა ეკეთებინა მეგობრებთან, ანდა მის პირად ოცნებებთან მომავალზე?

მარტო მუნის არ უნევდა მშობლების მოლოდინების გამართლება. როგორც მეოთხე თავში ვნახეთ, დედა და განსაკუთრებით მისი მამინაცვალი, წლების განმავლობაში ეჩხუბებოდნენ გოშას, რომ მიეტოვებინა მუსიკა და მის ნაცვლად ეშოვა „წესიერი სამუშაო“ და როცა ის ასე არ მოიქცა, საბოლოოდ შეუწყვიტეს ფინანსური დახმარება. ემილის მიმართაც არსებობდა სხვების მოლოდინი, რომ ის გარკვეულად მოიქცეოდა და გარკვეულ რამეს გააკეთებდა. როგორც მეორე თავში გამოჩნდა,

რელიგია ძალიან მცირე როლს თამაშობდა ემილის ბავშვობაში, სანამ დედამისი არ დაქვრივდა და პროტესტანტულ ეკლესიაში სიარული არ დაიწყო. ეკლესია ემილის და დედამისს დაეხმარა და დედამისიც ერთგული მორწმუნე იყო. ემილი, პირიქით, სკეპტიკოსად რჩებოდა, არ იცოდა რა ექნა, „ვის ნდობოდა“ როდესაც საქმე სხვადასხვა რელიგიას ეხებოდა. დედამისი მუდმივად ეჩივინებოდა, რომ მასთან ერთად ევლო ეკლესიაში, რასაც ის ხანდახან უხალისოდ ასრულებდა, რადგანაც დედას სჯეროდა, რომ მას ეს შესაძლოა გამოდგომოდა. ემილის ესმოდა, რომ დედამისი კეთილი განზრახვით ცდილობდა აეძულებინა „სწორად მოქცეულიყო“. ემილის აზრით, დედამისის მოძღვარიც მართალი იყო, როცა არ დაღევაზე და არ მოწვევაზე ქადაგებდა. და მაინც, ემილი სვამდა, რადგანაც თავის მეგობრებთან ძირითადად სწორედ ამით იყო დაკავებული.

აშკარა იყო, რომ ემილის მყარად ჰქონდა გადანყვეტილი ბათუმიდან გამგზავრება. ერთ დღეს, როდესაც ბულვარს მივუყვებოდით, ის უეცრად შეჩერდა და გაბრაზებით თქვა, „აქედან უნდა წავიდე! უნდა მოვშორდე აქაურობას!“ და მერე ჩუმად განაგრძო სიარული. თუმცა ის პასუხისმგებლობას გრძნობდა დედამისის მიმართ, რადგანაც ის ერთადერთი შვილი იყო, რომელიც ქალს ჯერჯერობით თავისთან ჰყავდა და თანაც, ემილის მამისა და ბებია-ბაბუის გარდაცვალების შემდეგ, მისი ერთადერთი ახლო ნათესავი ქალაქში სწორედ ემილი იყო. უფრო მეტიც, როგორც „ოჯახის კაცს“, ემილის ევალეობდა პერიოდული რემონტის ჩატარება ბინაში. უფროსი ძმა, როცა ახერხებდა, მოსკოვიდან მასალებისთვის ფულს უგზავნიდა, ხოლო ხელობას ემილი ასრულებდა. მაგრამ ვინ იზრუნებდა ფინანსებზე, თუკი ძმას არ შეეძლებოდა ფულის გამოგზავნა? და ვინ დაასრულებდა რემონტს, თუ ემილი გაემგზავრებოდა? როგორც მეორე თავში ვნახეთ, როცა მე და ემილი მის რუსულ-ინგლისურ სახელმძღვანელოში კითხვებს გავდიოდით, დედამისს უნდოდა, რომ ის ქირურგი გამხდარიყო, რადგანაც მიაჩნდა, რომ ეს „კეთილშობილური პროფესია“ იყო. ემილიმ აღნიშნა, რომ სამედიცინო განათლების დაუფლებისთვის მას მოთმინება (ან ფინანსები) არ ეყოფოდა და მიუხედავად იმისა, რომ დედამისმა უთხრა, რომ მას თავად გადაეწყვიტა, რა უნდოდა მომავალში, მან იცოდა, რომ დედა მისგან, სულ მცირე, „რალაცის გაკეთებას“ მოელოდა, რაც ერთ-ერთი მიზეზი იყო იმისა, რომ ის ჩემთან ინგლისურს სწავლობდა და მათემატიკაში მეცადინეობდა.

ჩემი ინფორმანტებისთვის მშობლების მოლოდინები მათი ცხოვრების შემადგენელი ნაწილი იყო. მშობლები მათ ხშირად ახსენებდნენ, თუ რას მოუტანდა მათ მომავალი, თუკი ისინი მოიქცეოდნენ (ან არ მოიქცეოდნენ) ასე და ასე. მაგრამ ერთი იყო მშობლების მოლოდინები და მათ მიმართ ვალდებულებები; ხოლო სხვა იყო ძმაცაცების მოლოდინები, როგორიც იყო გოშა, რომელიც მუნიზე ამყარებდა ბენდის იმედებს, ასევე ემილის ძმაცაცები, ვისზეც ის იყო მინდობილი და ვისაც მისი იმედი ჰქონდა, როცა „რალაც იყო გასაკეთებელი“ (როგორიც იყო მესამე თავში აღწერილი იარაღის გადამალვა), რაც დედამისის სურვილებს და მისი მოძღვრის მიერ მიცემულ გაფრთხილებებს პირდაპირ ეწინააღმდეგებოდა. მართალია, ემილის და მუნიის მამები იქ არ იყვნენ, ისინი მაინც იჭრებოდნენ ანმყოში მათ ფიქრებში, თუ როგორი უნდა ყოფილიყო, ან არ ყოფილიყო მათი მომავალი. ემილისთვის, მამამისის არ ყოფნა იყო ფაქტორი, რომელიც მის მართოდ ყოფნის გრძნობებს ეხმიანებოდა – მას არავინ ჰყავდა, ვინც მიხედავდა, ან ვისაც ენდობოდა და ამის გამო უწევდა თავად „გარკვეულიყო ყველაფერში“. ძმაცაცები ალტერნატივას სთავაზობდნენ, სფეროს,

სადაც მას კაცად ყოფნა და ნდობის პოვნა შეეძლო. მაგრამ ეს ხშირად დედამისის სურვილებს ეწინააღმდეგებოდა, რომელიც დარდობდა იმაზე, რასაც ის მეგობრებთან ერთად აკეთებდა და ხშირად სთხოვდა, რომ მასთან ერთად ევლო ეკლესიაში. მუნისთვის კი ეს იყო მამამისის და ასევე გოშას მოლოდინების შეთავსების და ამავე დროს, „უბრალოდ ახალგაზრდად ყოფნის“ საკითხი.

მოკლედ, ურთიერთსაპირისპირო ვალდებულებები იწვევდა კითხვებს მომავლის შესახებ, როდესაც ოჯახის წინაშე პასუხისმგებლობები ეწინააღმდეგებოდა საძმაცაცოს წრეში მავანის მიმდინარე საქმიანობას და ძმაცაცების წინაშე ვალდებულებებს. ოჯახის მოლოდინები აქარწყლებდა საძმაცაცოების, როგორც მომავლის ალტერნატიული სივრცის, როლს. ამასთან მიმართებაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო მამობის საკითხი.

მამად ყოფნა (ან გახდომა)

მამად გახდომა ნიშნავს შეაბიჯო სხვა სოციალურ კატეგორიაში. საქართველოს სოფლებში მამობის როლის აღწერისას, ანთროპოლოგი თამარ დრაგაძე აღნიშნავს, რომ მამად გახდომა ხშირად მიიჩნევა უფრო დიდ ნაბიჯად ზრდასრულობისკენ, ვიდრე ქორწინება. მამისგან, წერს იგი, მოელიან, რომ ის მიატოვებს თავის უზრუნველცხოვრებას მეგობრებთან, ჩხუბსა და სხვა საშიშ ქმედებებს თანატოლთა ჯგუფებსა, თუ სამოქმედოში. მამობის ტრადიციული ღირებულებების მიხედვით, „მიიჩნევენ, რომ ადამიანს, რომელსაც ჯერ არ ჰყავს შვილები, შესაბამისად ჯერ არ გააჩნია რეალური მიზანი, რომელზეც ღირს ყურადღების მიპყრობა და მონდომება. ამის გამო მათ მიიჩნევენ ადამიანთა საზოგადოების ჯერ კიდევ არასრულყოფილ წევრებად“ (Dragadze 1988: 145). მიუხედავად იმისა, რომ ეჭვი მეპარებოდა იმაში, რომ თითქოს ჩემს ინფორმანტებს თავი რეალური მიზნის არმქონედ წარმოედგინათ, მათ ისიც ესმოდათ, რომ მამობას სხვანაირი პასუხისმგებლობა ახლდა, რომელიც ძმაცაცობის სფეროსგან განსხვავდებოდა და ხშირად სცდებოდა კიდევ მას. ამრიგად, მამად გახდომა მხოლოდ ფინანსური საკითხი არ იყო, იმ გაგებით, რომ შეგძლებოდა შვილების უზრუნველყოფა, ან, იმ მხრივ, რომ იმაზე გეფიქრა, თუ როგორ ყოფილიყავი „კარგი“ მამა შენი შვილებისთვის. ეს იმასაც ნიშნავდა, რომ უნდა გდომებოდა – და მზადაც ყოფილიყავი – დაგეთმო ცხოვრების რალაც ასპექტები. მათთვის, ვისაც არ ჰყავდა შვილები, მაგალითად ემილის და მუნის, ეს ჩანდა მათი მეგობრების ცხოვრებაში, ვისაც შვილები ჰყავდა. ამ პრობლემის წარმოჩენაში მე მეხმარება საკუთარი როლი, მამის როლი.

როდესაც 2009 წლის გაზაფხულზე ბათუმში დავბრუნდი, მე იქ დავბრუნდი როგორც მამა. ჩემი საველე სამუშაოს მეორე ნახევარში შემომიერთდნენ ჩემი ცოლი და სამი თვის ვაჟი და ჩვენ ერთად გადავედით უფრო დიდ ბინაში, ვიდრე მანამდე მქონდა. როგორც ადრევე აღვწერე, ემილიმ ჩვევად გაიხადა, როგორც ბევრმა სხვამ, ჩემთან შემოვლა, როდესაც ჩემს უბანში გამოივლიდა. მიუხედავად იმისა, რომ მე არ მეგონა, რომ ჩემი ცოლისა და შვილის ბათუმში ყოფნა ამ სიტუაციას რამენაირად შეცვლიდა, ემილის თურმე ჰგონებია. ახალი ბინა უფრო ახლოს იყო იმ ადგილთან, სადაც ემილი ცხოვრობდა, მაგრამ ჩემი დაბრუნების შემდეგ, მისი გაუფრთხილებელი ვიზიტები შეწყდა. ის აღარასდროს აკაკუნებდა მოულოდნელად კარზე, როგორც ადრე ჩვეოდა, არამედ ზრდილობიანად რეკავდა მობილურზე, ან ცდილობდა

ჩემი ყურადღება ქუჩიდან სტვენით მიეპყრო, რათა დარწმუნებულიყო, რომ ჩემთან ამოსვლა შეიძლებოდა. მარტო ემილი არ ფრთხილობდა სტუმრობისას. ვერ ვიტყვი, რომ ჩვენთან არავინ მოდიოდა – სრულიადაც არა – მაგრამ ვიზიტები ახლა წინასწარ დაგეგმილი გახდა და იშვიათად გრძელდებოდა გვიან ღამემდე, როგორც ეს ხშირად ხდებოდა ჩემს წინანდელ ბინაში და ახლა მათ უფრო იშვიათად ახლდა სმა.

ჩემი ინფორმანტები არ გაუბრუნდნენ იმ ფაქტს, რომ სახლში ბავშვი გვყავდა. პირიქით, როცა აივანზე, ან სასტუმრო ოთახში ისხდნენ, ჩემს ცოლს მუდმივად სთხოვდნენ ჩვენი ვაჟი გამოეყვანა, რომ შეეხედათ და ხელში აეყვანათ. გასაოცრად მოსიყვარულეები იყვნენ ბავშვის თანდასწრებით, ხელში იყვანდნენ, მის გარეგნობას განიხილავდნენ, თავიანთი მობილურებით მასთან ერთად ფოტოებს იღებდნენ და კითხულობდნენ, მას შემდეგ, რაც ბოლოს ნახეს, რა ისწავლა ახალი (ცხადია, ბევრს არაფერს ასწრებდა, მისი ასაკის და იმის გათვალისწინებით, რამდენად ხშირად გვსტუმრობდნენ). დიდად აინტერესებდათ, როგორ ვუვლიდით – საფენებში იყო თუ არა გახვეული, რა ჭამა, რამდენ ხანს ეძინა და რა სიმღერებს ვუმღეროდით (ადგილობრივი იავანებიც კი გვასწავლეს). და, კიდევ უფრო მეტადაც კი აინტერესებდათ, თუ რას ველოდით მისგან, როცა გაიზრდებოდა. როდესაც ვიკრიბებოდით, მისი მისამართით სადღეგრძელოებს ამბობდნენ და ლოცავდნენ, როგორც სიცოცხლის გაგრძელების სიმბოლოს. მაგრამ, რაც კიდევ უფრო მნიშვნელოვანი იყო, იგი გახდა ჩემი სოციალური მდგომარეობის ასპექტი, იმის აღიარება, რომ მე ახლა სხვა პასუხისმგებლობა მქონდა, ვიდრე მანამდე.

წინა საველე სამუშაოზე ჩამოსვლისას, ჩემგან ელოდნენ, რომ თითქმის ყველაფერში მივიღებდი მონაწილეობას, რაც ხდებოდა, რომ მე ყოველთვის მექნებოდა თავისუფალი დრო ჩამოსაჯდომად და სასაუბროდ და განსაკუთრებით დასალევად. დღისით, თუ საღამოს, როცა არ ვიყავი გაუთავებელი არყის ჭიქების დაცლის გუნებაზე, ვცდილობდი რაიმე საბაბით დალევა ამეცილებინა – თუმცა უმეტესწილად წარუმატებლად. ამიტომ, ზოგჯერ, იძულებული ვიყავი ხოლმე ავყოლოდი, თუ ვინმე მთხოვდა ამას. როცა მამა გავხდი, ყველაფერი შეიცვალა. არ ვიცი სინამდვილეში რა მიზეზი იყო, მაგრამ მამობა თავისთავად მიიჩნეოდა საპატიო მიზეზად; მე და ჩემს ცოლს ქალაქში ნათესავები არ გვყავდა და ოჯახის კეთილდღეობაზე ზრუნვა მუდმივად ჩემი პასუხისმგებლობა იყო. როცა მინდოდა, კვლავ შემეძლო ჩემს ინფორმანტებს შევერთებოდი, მაგრამ მათ ავყოლოდი, თუ არა – უკვე ჩემი გადასაწყვეტი გახდა.

იმის ნახვა, თუ როგორ იცვლებიან სხვები

ცხოვრების კავშირებითობის ერთ-ერთი ასპექტი იყო სხვების ცხოვრებაზე დაკვირვებით იმის ამოცნობა, თუ როგორ წარიმართებოდა შენი საკუთარი ცხოვრება. როგორ იცვლებოდა, მაგალითად, ცხოვრება მას შემდეგ, რაც ადამიანი მიაღწევდა დაოჯახებისა და მამობის „მიზანს“? ეს იმას კი არ გულისხმობდა, რომ ქორწინებისა და მამობის საკითხის შესრულება შეუძლებელი იყო – ზოგი ახალგაზრდა კაცი მამა „მოულოდნელად“ ხდებოდა – ეს უფრო მეტად ნიშნავდა იმის გააზრებას, თუ რამდენად კარგი მამა იქნებოდა მავანი და მამად გახდომით რას დაკარგავდა.

გიას, ემილის ძმაკაცს, გაზაფხულზე უნდა ექორწინა, ხოლო მომავალ სექტემბერს კი მამაც გახდებოდა. ორივე ამბავი გიასთვის უდიდესი სიხარულის და მოლო-

დინების მიზეზი იყო, მაგრამ ამავე დროს დიდი შფოთვისაც. გიას საცოლე პარიკ-მახერად მუშაობდა, ხოლო თვითონ გია უმუშევარი იყო. როცა ბავშვი გაჩნდებოდა, დედა სამსახურიდან უნდა წამოსულიყო, და ისინი შემოსავლის გარეშე დარჩებოდნენ. გია ხშირად იჯდა სახლში იმაზე ფიქრით შენუხებული, ანუ „დეპრესიაში“, როგორც ამას ემილი აღწერდა, თუ რა უნდა ექნათ. ემილი ლელავდა ბავშვსა და მომავალ ქორწილზე და ასევე ნუხდა წყვილის პოტენციურ ფინანსურ პრობლემებზე. ემილი ყველაფერს აკეთებდა, რაც შეეძლო, გიას რომ სამუშაო ემოვა, თუმცა წარუმატებლად.

მაგრამ ემილი სხვა რამეზეც დარდობდა. როცა გია ოჯახის კაცი გახდებოდა, მისი პასუხისმგებლობა უფრო და უფრო ცოლ-შვილისაკენ გადაინაცვლებდა და ნაკლებად იქნებოდა მიმართული „ძმაცაცებისკენ“. ემილიმ ამიხსნა, როდესაც მას ვკითხე, თუ რას გრძნობდა თავისი მეგობრების მამად გახდომაზე, „ადამიანები იცვლებიან, როცა ოჯახს ქმნიან. ნაკლები დრო რჩებათ მეგობრებისთვის და ზოგჯერ იკარგებიან ხოლმე.“ ემილი ნუხდა, რომ ის და გია ერთმანეთს უწინდელივით დიდ დროს ვეღარ დაუთმობდნენ. გიას სოციალური როლი სადაცაა შეიცვლებოდა, ისევე როგორც მისი ურთიერთობა ემილისთან. იგივე შეიძლება თქმულიყო ჩემი და ემილის ურთიერთობაზეც. რასაკვირველია, ჩვენი ურთიერთობა ისეთი ახლო არ იყო, როგორიც მისი და გიასი, მაგრამ ჩვენ საკმაოდ დროს ერთად ვატარებდით ჩემი პირველი საველე სამუშაოების დროს, თითქმის ყოველდღე ვნახულობდით ერთმანეთს. ის, რომ ემილიმ შეიცვალა დამოკიდებულება და გაუფრთხილებლად აღარ მოდიოდა, შესაძლოა ჩემი ახალი როლის, როგორც მამის, შედეგი იყო. ეს იმიტომ არ მოხდა, რომ მე გადავწყვიტე, რომ რაღაცეები ახლა სხვანაირად უნდა ყოფილიყო, არამედ ემილის ვარაუდის გამო, რომ რაღაცა გარკვეულწილად შეიცვალა. მგონი, ის მართალი იყო ბევრ თავის ვარაუდში: მე და ჩემს ცოლს არ მოგვეწონებოდა ის, რომ ჩვენი ბინა გადაქცეულიყო ბუნაგად, სადაც მთელი ღამე სმა და მოწევა იქნებოდა, ამავე დროს, მეც, ფაქტობრივად არ მქონდა დრო ყოველდღიურად ემილისთან და სხვებთან გასატარებლად. თუმცა, ამაზე არასდროს მილაპარაკია; უბრალოდ იგულისხმებოდა, რომ ეს ასე უნდა ყოფილიყო.

თუმცა, მამობის საკითხი, მაინცდამაინც არ გულისხმობდა ძმაცაცებთან ურთიერთობის მოშლას. როგორც მეოთხე თავში აღვნიშნავ, გომა ცხოვრობდა თავის ვაჟთან ერთად, როგორც მე; თუმცა მე ცოლთან ერთად ვცხოვრობდი, გომა კი გაშორებული იყო – ნიკას დედა წასული იყო. ჩანდა, რომ გომას საძმაცაცომ ამ სიტუაციაზე პასუხისმგებლობა იტვირთა; ისინი მიუახლოვდნენ ნიკას „ნამდვილი“, ანუ „ბიოლოგიური“ ოჯახის მდგომარეობას, როგორც სუროგატი დედები (ან, უფრო, მამის ალტერნატივები), ვინც გომას ბავშვის აღზრდაში ეხმარებოდა. ასე რომ, ჩემთვისაც და გიასთვისაც კავშირი ძმაცაცობასთან შეიძლება პოტენციურად შემცირებულიყო და წარსულის ამბად გადაქცეულიყო, მაგრამ გომასთან ძმაცაცობა სხვაგვარად ვითარდებოდა – მისი ძმაცაცები საჭირო იყვნენ მის აწმყოში და ამიტომაც ისინი მასთან იყვნენ. თუმცა, ნებისმიერ შემთხვევაში, მამობასაც და ქორწინებასაც ცვლილებები მოსდევდა. მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნაც, რომ ის, რასაც მამობა და ქორწინება მოიცავდა, აისახებოდა ისეთ ადამიანებში, როგორც იყო გომა, გია და მე, როგორც ერთგვარი მომავალი მუნიისა და ემილისთვის; ჩვენი ცხოვრება თამაშობდა შემხსენებლის როლს, თუ როგორი იქნებოდა მათი ცხოვრება, ისინიც რომ ანალოგიურ სიტუაციაში ყოფილიყვნენ. მაგრამ მამობა და მშობლობის მოლოდინები არ

იყო ერთადერთი შემხსენებელი იმისა, თუ როგორი შეიძლება (ან უნდა) ყოფილიყო მომავალი. სხვა რამეებიც იჭრებოდა, როგორც მათ პირად ოცნებებში მომავლის შესახებ, ასევე „უბრალოდ ახალგაზრდად ყოფნის“ იდეებში.

ასაკის მომატება, არა გაზრდა

„კაცად გახდომა“, უდავოდ აუცილებელ პირობად მიიჩნეოდა, როგორც ახალგაზრდა კაცების, ისე მათი მშობლების მიერ. მნიშვნელოვანი იყო პასუხი გაცემოდა კითხვას „როგორ“, მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვანი იყო კითხვა „როდის“. მიუხედავად იმისა, რომ ემილის და მუნის განსხვავებული სურვილები ჰქონდათ, თუ რას იზამდნენ და – როგორ – ორივე იდგა იგივე პრობლემის პირისპირ, თუ როდის შეძლებდნენ ამის გაკეთებას და მანამდე რისი დასრულება უნდოდათ. ხომ არ იყო იმის საშიშროება, რომ მავანის გაზრდა მომხდარიყო იმის გარეშე, რომ ის არასდროს ყოფილიყო ახალგაზრდა და ზრდასრულობაშიც ვერ გადასულიყო? არაერთი ანთროპოლოგიური ნაშრომი ახალგაზრდობის შესახებ იხილავს ყოფნისა და გახდომის ურთიერთდამოკიდებულებას (მაგალითად, Bucholtz 2002; Vigh 2006). თუმცა, ბათუმში ცხოვრება ხანდახან არც ერთი იყო და არც მეორე.

ქართული ცნება „ახალგაზრდა“ შედგება ორი სიტყვისგან – ახალი და გაზრდა. ის ხაზს უსვამს პროცესს: რაიმე (ან ვინმე) გადაიქცევა სხვა რაღაცად (ან ვიღაცად). ეს შესაძლოა იყოს, მაგალითად, მამად გახდომა. სოციალურად გაზრდა შესაძლოა ძნელი იყოს, ხოლო ზოგიერთ შემთხვევაში შეიძლება საერთოდ არ შედგეს. მაგრამ ფიზიკურად გაზრდას, ან დაბერებას – ასე იოლად ვერ მოიშორებდი თავიდან. ბევრი ჩემი ინფორმანტი, მიუხედავად იმისა, რომ ჯერ ოც წელს გადაცილებულები იყვნენ, ნაადრევად დაბერების ნიშნებს ამჟღავნებდნენ, შერყეული ჯანმრთელობის გამო. გიორგი, მაგალითად, ლეზულობდა აბებს გაზრდილი წნევის გამო, როგორც ადრე აღვნიშნე. 2009 წლის ადრე გაზაფხულზე მუნის მწვავე ტკივილები დაეწყო მუცლის არემი და ხშირად იძულებული იყო ლოგინში წოლილიყო.

მექსიკა. მუნის მობილურზე ველაპარაკები მას შემდეგ, რაც საავადმყოფოში კონსულტაცია გაიარა, და გომასთან ერთად მის სახლში შეხვედრაზე ვთანხმდებით. მე რომ მივდივარ, ის კომპიუტერთან ზის და წარუმატებლად ცდილობს ინტერნეტთან დაკავშირებას. სანამ დედამისი ყავას გვიდულებს, მუნის სასტუმრო ოთახში მივყავარ და მაჩვენებს სხვადასხვა მედიკამენტებით სავსე პატარა თაროს. ის მიხსნის, რომ ყოველდღიურად უწევს თვითონ გაიკეთოს ინექცია ღუნდულზე და კვირაში ერთხელ საავადმყოფოში შემოწმებაზე უნდა წავიდეს. „არ შეიძლება ღვინის, ან არყის დაღევა; სამაგიეროდ აი ასეთი ჩაი უნდა დავლიო“, მეუბნება ის და მაჩვენებს პატარა მინის კონტეინერს გამხმარი, დაპრესილი ბალახებით. „ეს ჩემი თირკმელეების გამოა. თანაც სპეციალურ დიეტაზეც დამსვენს.“ „რამდენ ხანს უნდა გააგრძელო ასე?“ ვეკითხები მე. „მთელი ჩემი ცხოვრება! საბედნიეროდ ექიმს არაფერი უთქვამს მონევის შესახებ“, ამბობს ღიმილით და გრძელ ნაფაზს არტყამს. „და რა უნდა ქნა თუ მოგინევს სუფრაზე მისვლა, ან მეგობრებთან დასაღევად თუ წახვალთ?“ ვეკითხები მე. ის არ მპასუხობს. მის ოთახში შევდივართ. როგორც ყოველთვის, ფარდები ჩამოშვებულია, მაგრამ ფანჯრები ღიაა, რომ სიგარეტის კვამლის ღრუბლები გავიდეს.

დედამისი შემოდის ყავით და თან პატარა თეფშით მსხალი და ქლიავი შემოაქვს. არა მგონია მუნი მას ხედავდეს, თუმცა რამდენჯერმე დაუყვირა, სანამ ქალი ოთახიდან გავიდა. „მინდა, რომ მექსიკაში ვიყო“, ამბობს ფანჯარასთან მდგომი მუნი. „მაგრამ მთელი მექსიკა, რაც მაბაღია, ის არის, რასაც გარეთ ხედავ – არაფერი.“ „რამდენი ხანია რაც თირკმელები გტკივა?“ ვეკითხები მე. „მოსკოვში ყოფნისას რაღაც შემემთხვა. დავეცი და თავი დავარტყი. როდესაც იქ გამსინჯეს, მითხრეს, რომ კონტუზია მექონდა. მაგრამ დრო გავიდა და რუსული პასპორტის აღება რომ მინდოდა, შარდის ანალიზი უნდა ჩამებარებინა. როცა შარდი ჩავაბარე, მითხრეს, რომ მასში სისხლი იყო. ამან სერიოზულად დამაფიქრა და ბათუმის საავადმყოფოში წავედი რომ გამეგო, რა მჭირდა. მათ გამსინჯეს და მკითხეს, ხომ არაფერი შეგმთხვევიაო. მე ვუთხარი, რომ მოსკოვში წავიქეცი და კონტუზია დამემართა. მათ მკითხეს, სხვა ხომ არაფერი დამირტყამს და მე ავუხსენი, რომ, როცა წავიქეცი იქ ბავშვის ფეხი იყო და ზედ დავეცი და ბავშმა ფეხი დამარტყა. ხოდა გამსინჯეს და მითხრეს, რომ ყველაფერი რიგზეა. რაღაც დროის შემდეგ, სახლში ტუალეტში შევედი და ტკივილი დამეწყა; შარდი რაღაც მონიტალო ფერის მექონდა. ისევ საავადმყოფოში წავედი და მითხრეს, რომ დაცემის ბრალი იყო; და, რომ ეს არაფერს ნიშნავდა. რამდენიმე კვირის წინ, გამეღვიძა და ტკივილი ვიგრძენი, თანდათან უფრო მიძლიერდებოდა, არც განძრევა და არც სიარული არ შემეძლო. დედას ვუთხარი სასწრაფო დახმარება გამოეძახა, რომ მოვიდნენ, იფიქრეს, რომ ბრმა ნაწლავი იყო. ‘მე ვუთხარი, რამე ქენით რა, ნემსი გამიკეთეთ, ან რამე’, მაგრამ მათ მითხრეს, რომ არ შეეძლოთ, იქნებ ოპერაცია გახდეს საჭიროო; წყალიც კი არ მომცეს. საავადმყოფოში საწოლში ჩამაწვინეს. ექიმი მოვიდა, მნახა და თქვა, ‘ეს არ არის ჩემი პაციენტი,’ რადგანაც ტკივილი აი ამ ადგილას მექონდა [ხელს მუცელზე იღებს]. ასე რომ მოცდა მომიხდა. ვყვიროდი და ავეჯს ხელებს ვურტყავდი. სხვა ექიმი მოვიდა და გამსინჯა, თქვა, რომ ეს არ იყო ბრმა ნაწლავი და ნემსი გამიკეთეს, ტკივილს ველარ ვგრძნობდი. რენტგენი გადამიღეს და თქვეს, რომ თირკმლის კენჭი მექონდა. სახლში უნდა წავსულიყავი და კენჭის გავლას დავლოდებოდი.

„ხუთი დღის შემდეგ, ხელახალი გამოკვლევა ჩამიტარეს, ექიმმა მკითხა კენჭმა გაიარა თუ არა, ვუთხარი რომ, კი. მან მითხრა, თუ გაიარა, მაშინ სახლში წადი. „შევხედე და ვთხოვე, „იქნებ კიდევ გამსინჯოთ, „მან მითხრა, „არა, არა, აზრი არა აქვს.“ კიდევ სხვა ექიმი ვნახე, იმანაც გამსინჯა და თქვა, რომ ერთი კენჭი ისევ მაქვს, აქ [ხელს იშვერს] და ორი კიდევ აქ [ისევ მაჩვენებს]. წარმოგიდგენია – პირველმა ექიმმა მითხრა სახლში წადიო! აი ასეთი ექიმები გვყავს აქ; არ ენაღვლებათ. დიდი კენჭები მაქვს [ხელით მაჩვენებს]; დიდებია. დრო გავიდა და რას ვშვები? სულ იზრდებიან და იზრდებიან. მეუბნებიან რამე დავლიო რომ დაიშალოს კენჭები, რომ მივხედო ამას, თორემ კიდევ გაიზრდებიან და გაიზრდებიან. ოპერაციას ვერ გავიკეთებ. დღეს აქ არავინ აკეთებს ასეთ ოპერაციას. შეგიძლია სხვაგან სადმე გაიკეთო, მაგრამ ძალიან დიდი ფული ღირს – შეიძლება ერთი კენჭი ათასი დოლარიც კი. მე სამი კენჭი მაქვს; ამხელა ფული სად უნდა ვიშოვო? შეიძლება მოვკვდე, ამ ექიმს კი არ ედარდება რა დამემართება ორ, თუ სამ წელიწადში. ხალხი იხოცება აქ და ეს არავის ანაღვლებს.“

ფანჯარასთან რომ ვდგავართ, ვენევით და მუნის მექსიკას ვუყურებთ, წვიმას იწყებს. ქარიშხალი გვიახლოვდება.

ნაცრისფერი. *ემილის გაბმული მშრალი ხეელა აქვს. ის იმ მცირედთაგანია ჩემს ნაცნობ ახალგაზრდა კაცებს შორის, ვინც არ ეწევა. დავგვცინის ხოლმე, როცა ჩვენ ვენევიტ, მაგრამ უმეტესწილად იძულებულია იყოს მდუმარე უმცირესობა ბოლით სავსე ოთახებში. გულმკერდი ტკივა. ხშირად გვიჩვენებს ახალ-ახალ წამლებს, ადგილობრივ აფთიაქებში ნაყიდ აბებსა და ნაყენებს, – რაც ჰგონია, რომ უშველის. გულმკერდის ტკივილები მაშინ დაეწყო, როცა თინეიჯერობისას მარიხუანას ეწეოდა. სწორედ მაშინ დაეწყო თმის გაჭალარავენაც. ხშირად მეკითხება, ხომ ვერ ვამჩნევ, რომ ჭალარა მომატებია. ავადმყოფობის ეშინია. ადგილობრივ ჯანდაცვის კლინიკაში შიდსზე უფასო ტესტი გაიკეთა, უბრალოდ, რომ დარწმუნებულიყო, რომ არ სჭირდა, ფულიც დახარჯა კარდიოგრამის გადასაღებად. ერთ დღეს მოიტანა კიდეც ამობეჭდილი ერთად რომ გვენახა, მაგრამ ბევრი ვერაფერი გაუგეთ.*

ჯანმრთელობას მეც ვუჩივი, რომ არაფრის კეთებისგან სხეული მეღლება. გადაწყვეტილებას ვიღებთ ყოველ დილით სანაპიროზე ვარჯიში დავიწყით. რვაზე ვიკრიბებით ეშმაკის ბორბალთან და მივრბივართ პორტისკენ. უფრო სანაპიროს მივუყვებით, ვიდრე ბულვარს, რადგან აქ უფრო ძნელია სირბილი. წინ და უკან დავრბივართ, სანამ ფეხები არ აგვტკიცდება და ერთ-ერთი ჩვენგანი იძულებული გახდება, რომ შეწყვიტოს. არცერთ ჩვენგანს არ უნდა, რომ პირველმა შეწყვიტოს. მერე საზოგადოებრივ სავარჯიშო მოედანზე მივდივართ აზიდვებისა და ბუქსების გასაკეთებლად. ქალაქი იშვიათად ილვიძებს ცხრა-ათ საათამდე, მაგრამ ბულვარში ხალხი მაინც არის, ძირითადად პენსიონერები ფერად სპორტულ კოსტუმებში, სეირნობენ, ან ნელა დარბიან, ან ნაპირზე ვარჯიშობენ. აქა-იქ, პატარა ჯგუფებად უფრო ასაკოვანი კაცები დგანან და ამინდს ან პოლიტიკას განიხილავენ. ემილი ხშირად ჩერდება მოჭიდავეებთან, ან მოკრივეებთან, ვისაც ადგილობრივი სანვრთელი ცენტრიდან იცნობს. მას უყვარს მათი ყურება, როცა თავის სავარჯიშო რუტინას ასრულებენ. ჩვენ ზოგჯერ ვცდილობთ მივბაძოთ მათ მოძრაობებს.

დილაობით ვვარჯიშობთ რამდენჯერაც გამოგვდის, მაგრამ ზოგჯერ ამინდი გვიშლის ხელს და გარეთ საერთოდ ვერ გავდივართ – ძლიერი წვიმაა. სამაგიეროდ, ვზივართ და ველოდებით. ერთ დილას ემილის მოაქვს ლიმონები და აბების პაკეტი. „ამის მიღება დავიწყე,“ მეუბნება ის და პაკეტს მანვლის. „ამას ჰქვია ‘ბილობა’; მეხსიერებას უხდება. ახლა ათი წამი მჭირდება რალაცის დასამახსოვრებლად.“ „შეიძლება ხუთ წამამდე დაიყვანო ამის დახმარებით,“ შევნიშნავ მე. „წამის მეთხუთსედი უნდა იყოს!“ ყელისა და მკერდის ტკივილზე ჩივის. „გუშინ დასაღებად გავედი. თერთმეტზე დავწეი, მაგრამ ყელი მაინც მეწვის. ვერ დავიძინე.“ ცოტა არაყს მთხოვს; იქნებ უშველოს ლიმონთან ერთად თუ შეურევს, ამბობს იგი.

რადგან ექიმთან წასვლა ძვირი იყო და, როგორც მუხის შემთხვევიდან გავიგეთ, პაციენტებს გულგრილად ეკიდებოდნენ, ან კორუმპირებულები იყვნენ, ავადმყოფობასთან გამკლავება ხშირად თავად ადამიანის საზრუნავი იყო, რასაც ექსპერიმენტებით, სხვადასხვა უფასო წამლით, ანდა ანალიზებით აკეთებდნენ. მედიკამენტებით ექსპერიმენტირება, ამრიგად, მაინცდამაინც, კაიფის გამო არ ხდებოდა; ეს შეიძლება შესაფერისი წამლის ძიების გამოც მომხდარიყო ჯანმრთელობის მცირე, ან უფრო რთული პრობლემების გადასაჭრელად. ზოგიერთი, გიორგისავით, ექიმის გამონერილ წამალს სვამდა, მაგალითად წნევის აბებს, სხვები კი ცდილობდნენ თვითონ ეპოვათ საკუთარი განსაკუთრებული საშუალება. როგორც

მეოთხე თავში აღვწერ, გოშა ციკლოდოლს იღებდა, რადგანაც სჯეროდა რომ ეს „ნერვებს“ მოურჩენდა, თუმცა ერთადერთი, რასაც ამით მიაღწია იყო ის, რომ ამ წამალზე საშინელი დამოკიდებულება (ადიქცია) გაუჩნდა. ემილიმ რამდენიმე კვირაში ტკივილგამაყუჩებლების მთელი ჩემი მარაგი გამოლია, რომელიც დანიიდან ჩამოვიტანე. ეს წამლები არ განსხვავდებოდა იმ ტკივილგამაყუჩებლებისგან, რომელიც ადგილობრივ აფთიაქებში იყიდებოდა, მაგრამ რადგანაც შეფუთვა განსხვავებულად გამოიყურებოდა, ემილი დარწმუნებული იყო, რომ ესენი უშველიდა მის „თავის პრობლემებს“ (მის გულმავინყოფას). ალბათ, ეს უფრო ექსპერიმენტი იყო, ვიდრე სხვა რამ.

ჯანმრთელობის პრობლემები, რასაც ემილი, მუნი და ბევრი სხვა ადამიანი განიცდიდა, არც თუ იშვიათად აჩენდა მათ უფრო ასაკოვნად, ვიდრე სინამდვილეში იყვნენ (გაჭალარავებული თმა, ხველის პრობლემა, ფერმკრთალი კანი, მძიმე სუნთქვა, ჩაშავებული თვალის უბეები). როგორც ქვემოთ დავრწმუნდებით, ეს მათ ხელს უშლიდა ანამოში გარკვეულ საქმიანობაში მონაწილეობის მიღებაში და ასევე მომავალში კონკრეტული მიზნების განხორციელებაში.

თავის შეკავება

უსაფრთხო დისტანციის დაცვა! მუნი ქალაქის ჩრდილოეთით, ბოტანიკური ბაღის ქვემოთ ერთდღიან ლაშქრობაში მეპატიჟება. ჩვენთან ერთად ასევე მოდიან გოშას ორი ძმა და რამდენიმე სხვაც „ოჯახიდან“. გოშა თბილისშია წასული რუს რეპერ ტიმატისთან შესახვედრად. ჩვენ ვაპირებთ მოლუსკების დასაჭერად ჩავყვინთოთ და მერე სანაპიროზე შევწვათ. მოლუსკები ბოძებზე ცხოვრობენ, რომლებსაც ძველი მიტოვებული საბჭოთა ბეტონის ნაგებობებში უჭირავს. ყველაზე მაღალი ადგილებიდან ხტომასა და ხტომის მცდელობასთან ერთად, მოლუსკებს ვიჭერთ პატარა დანების დახმარებით და ჩვენს ბანაკში მიგვაქვს. პატარა კოცონს ვანთებთ, ტოტებისა და წკირებისაგან და ზედ ჟანგიან ლითონის ფირფიტას ვადგამთ. მოლუსკები სუფთავდება, და ეგრევე თეფშზე იყრება და მაშინვე შიშხინს იწყებს. ვავომ, გოშას უფროსმა ძმამ, დიიჟინა, რომ პური და რაიმე დასალევი მოვიტანოთ, რომ სადღეგრძელოები ვთქვათ. ჯიბის ხურდა გროვდება, მთლიანობაში რამდენიმე ლარი, და ვავო და ერთიც სხვა მიდიან, რომ რამე იშოვონ. ისინი მალე ბრუნდებიან ორი თეთრი პურით, რამდენიმე ქალაქის ქიქითა და ერთლიტრიანი ფანტას ბოთლით, რომელშიც ამჯერად ჭაჭა – სახლში ნახადი არაყი ასხია.

მოშიშინე მოლუსკების გარშემო ვიკრიბებით. ბადრი ცეცხლში პლასტიკის ნაჭერს აგდებს, რომელიც მაშინვე შავ ბოლს უშვებს. მუნი პირზე ხელს იფარებს და ბადრის უყვირის. თავისი ჯანმრთელობის გამო ეშინია; ბოლმა შეიძლება მის თირკმლის კენჭებს ავნოს. მუნი სანაპიროზე გადის; პლასტიკის ცეცხლში რჩება. დანარჩენები იწყებენ ჭიქებში ჭაჭის ჩამოსხმას, მუნი კი უფრო და უფრო შორს მიდის. ალბათ დალევა არ უნდა, ან ექიმმა აუკრძალა. შორს უჩინარდება, ამასობაში პირველი სადღეგრძელოები ისმება. მხოლოდ ერთი ლიტრი არაყი გვაქვს, ასე რომ სადღეგრძელოების სესია დიდხანს არ გასტანს. ცოტა ხანში, მუნი ჩნდება ერთი ილია ხმელი წკირებით. დანარჩენები ამისთვის აქებენ, ის ჯდება და პატარა ჭიქას ითხოვს. ვავო ცდილობს ძალიან ბევრი არ დაუსხას, მაგრამ ბოლოს მუნი თავად იღებს ბოთლს და არაყს იმატებს.

ვარჯიში; იყავი კაცი; გაიმარჯვე. ჭიდაობის ცენტრის წინა დარბაზში კედელზე სურათები ჰკიდია – ყოფილი და ახლანდელი ჩემპიონები, ცნობილი და საამაყო კაცები. როდესაც ემილიმ გადანყვიტა მოჭიდავე გამხდარიყო, მწვრთნელები მას არ იყვანდნენ, – ის ასაკით საკმაოდ დიდი იყო, იმ დროში, რაც მას დარჩენოდა, იგი ვერ შეძლებდა საკმარისად დანინაურებას; ჩემპიონები უფრო ადრე იწყებდნენ ვარჯიშს. სამაგიეროდ ემილის ნება დართეს ევარჯიშა გვერდით დარბაზში მასზე ხუთი-ათი წლით უმცროსი ბიჭების ჯგუფთან ერთად. როდესაც ემილის ცენტრში ვესტუმრები ხოლმე, გარკვეული ხნით მოკრივეების დარბაზში ვრჩებით, მაგრამ ემილის ხშირად უფრო მოჭიდავეების ვარჯიშის ყურება აინტერესებს. მისი მეზობელი მოჭიდავეა, კარგი მოჭიდავე.

ემილის ისევე სურს სწავლისთვის ფულის გადანახვა, მოსკოვში თუ არა, მაშინ ალბათ ბათუმში, იქნებ საზღვაო აკადემიაში ეკონომიკის ფაკულტეტზე. თუმცა ასევე ცდილობს ფულის დაზოგვას კრივის ხელთათმანებისთვის, რომელიც ოთხმოცი ლარი ღირს. მას შეუძლია ხელთათმანები საწვრთნელ ცენტრში ითხოვოს, მაგრამ მათი სუნი არ მოსწონს. იქ უამრავი ვინმე ასევე თხოულობს ხელთათმანებს და მათ ძველი ოფლის სუნი უდის, რომელიც ხელებზე რჩება. ემილის მწვრთნელი ერთ დროს ალკოჰოლიკი იყო. ჩვენ მას კვირაში ერთხელ ნაშუადღევს ვხვდებით საწვრთნელ ცენტრში. ის მომცრო ტანისაა და ცხოვრებისგან შეღახული. ჩუმად ყოფნა ურჩევნია. ემილი მონინებით ექცევა და მორიდებით ელაპარაკება. მწვრთნელმა ემილის პირობა დაადებინა, რომ არ დაღვეს; თორემ აღარ ავარჯიშებს. ცოტა ხანში ემილი მაინც სვამს. მწვრთნელი იგებს ამის შესახებ და აგდებს მას.

როგორც მეხუთე თავში აღვნიშნეთ, არმენმა შეძლო სმა მინიმუმამდე შეემცირებინა, იმისათვის რომ „გაიზარდო და არ დაეცე“, როგორც თავად ამბობდა. თუმცა ეს არ ნიშნავდა, რომ ის არასდროს სვამდა, უბრალოდ იშვიათად თვრებოდა. დანაჩენი უმრავლესობისთვის, თავის შეკავება თითქმის შეუძლებელი იყო, მიუხედავად იმისა, რომ ამას ზოგჯერ ცდილობდნენ, ან თავად ვითარება მოითხოვდა. მუნიმ იცოდა, რომ არ უნდა დაეღია თავისი მდგომარეობის გამო და ემილისაც კარგად ესმოდა, რომ დაღვეა არ შეეძლო, თუ უნდოდა, რომ ვარჯიში გაეგრძელებინა. მეოთხე თავში, ჩვენ ვნახეთ რომ გოშა აბებს სვამდა, რათა დროებითი შვება ეგრძნო, რაც, მისი აზრით, „ნერვების“ გამო მას სჭირდებოდა, რათა ანმეოს გამკლავებოდა და მომავალზე ეფიქრა. თუმცა ძმაცაცებთან ალკოჰოლის სოციალური მოხმარებისგან გვერდზე გადგომა ნიშნავდა, რომ ძირი ეცლებოდა მათ მონაწილეობას იმაში, რაც ხდებოდა – მაგალითად, სანაპიროზე მეგობრებთან მყოფ მუნიისთვის ძნელი იყო სმისგან თავის არიდება. თავისი ჯანმრთელობის მიმართ ვალდებულებები ძმაცაცების მიმართ ვალდებულებებთან უნდა დაებალანსებინა.

ისეთი რამით დაკავება რამაც შეიძლება დიდხანს ვერ გასტანოს

რამის კეთება, სანამ სხვა რამეს ელოდები იყო ერთ-ერთი გზა, რომ დაკავებულიყავი. შესაფერისი პოტენციალის მქონე სამუშაოს პოვნა იდეალური სიტუაცია იქნებოდა, მაგრამ საერთოდ სამუშაოს შოვნა ძალიან ძნელი იყო. ემილი იმედოვნებდა, რომ ზაფხული რომ დადგებოდა მას რომელიმე საზაფხულო კაფეში ბარმენად აიყვანდნენ და არა მიმტანად. ბარმენები მეტ ფულს შოულობდნენ და თუ ოდესმე რუსეთში ან ბათუმში განათლებისთვის ფულის დაზოგვას მოახერხებდა, კარგად

ანალოგიური სამუშაო უნდა ეშვნა. მაგრამ, რათა ბარმენის ადგილი ეპოვნა სა-
ზაფხულო კაფეში, მას, სულ მცირე, გამოცდილება სჭირდებოდა. ზამთარში ცოტა
კაფე მუშაობდა, ასე რომ, სამუშაოს შოვნის და ბარმენობის სწავლის ალბათობა
თითქმის არ არსებობდა. თუმცა, ემილი ილბლიანი აღმოჩნდა, დედამისის მეგობრე-
ბის დახმარებით, მოახერხა ადგილობრივი სპორტული კომპლექსის ბარში სამუ-
შაოს შოვნა.

მოგონება. მზე თანდათან ძალას იკრებს. ზოგიერთი უკვე ცურვასა და გარუჯვა-
საც ცდილობს. სანაპიროსკენ მიმავალ გზებზე ზამთრის შტორმების მიერ შექმნილი
კენჭების დიუნები აღმართულა. სხვადასხვა სამშენებლო მასალებით სავსე თეთრი
ტომრები ბულვარის გასწვრივ პალმების ძირში აწყვია. სანაპიროს რამდენიმე კა-
ფესა და ბარს ასუფთავებენ და არემონტებენ. ძველი ხის პანელები და ნავის ტო-
მრები გააქვთ, პატარა გაზონებს რწყავენ, სკამები მზეზე გამოაქვთ. სასტუმროს
ხარაჩოებიდან მშენებელი მუშები აქა-იქ სანაპიროზე გამოჩენილ ბიკინიან გოგოებს
უსტვენენ.

„მარინა“, სპორტული კომპლექსი, სადაც ემილი ამჟამად მუშაობს, ბულვარის
გაყოფებით ცენტრიდან ოცი წუთის სავალზეა. ჭიშკარი ღიაა და არც დაცვა დგას.
ბარი პატარაა. ერთ ბოლოში ორი დივანი დგას; შუაში, ხუთი მაგიდა; მეორე ბო-
ლოში, სამზარეულოში გამავალი კარი და პატარა სალაროს მაგიდა. ბარის თავზე
ბრტყელეკრანიანი ტელევიზორია. თითქმის ყველაფერი ლურჯის სხვადასხვა ტო-
ნალობაშია შეღებილი. ემილი ბარის უკან ზის და ბეჯითად ჩასჩერებია მობილურს.
სანამ გვერდით არ ეუფდები, ვერ მაშინვეს. მოლარის, მიმტანის და ჩვენ გარდა ოთა-
ხში არავინაა. ემილი მაშინვე ადულებს ერთ ფინჯან თურქულ ყავას პატარა მადულა-
რაში. დაახლოებით დილის 11 საათია, ხოლო ის 9:00 საათიდან სამსახურშია. ძალიან
ცოტა კლიენტები ჰყავთ.

შემოდის საშუალო ასაკის კაცი ჯინსებსა და უჯრულა პერანგში და ერთ ჭიქა
წვენს უკვეთავს. ოფიციალტი ქალი ემილის საყვედურობს, როცა ის წითელ სანრუ-
პავს დებს ჭიქაში. ჭიქაზე რუსული წვენის სახელწოდების აღმნიშვნელი წარწერა
მწვანე ფერისაა და ქალი თვლის, რომ სანრუპავიც მწვანე უნდა იყოს. ემილი არ
ცვლის მას. რამდენიმე წუთში მთავარი მენეჯერი შემოდის და ისიც აქცევს ყურა-
დლებას წითელ სანრუპავს მწვანე წარწერიან ჭიქაში. ემილი გაღიზიანებული ჩანს;
თვითონ კლიენტი, როგორც ჩანს, საერთოდ არ აქცევს ამას ყურადღებას. ორ ჭიქა
არაყს უკვეთავს და სწრაფად აცარიელებს ორივეს, სანამ ბარიდან გავა.

MTV-ის ვიდეოკლიპები ემილის უკან ბრტყელი ეკრანიდან ხმაურობს. ოფიცია-
ლტი ქალი სთხოვს, რომ ხმას დაუწიოს, მაგრამ ეს ემილის არ უნდა. ოფიციალტი
უკივის და პულტის ალებას ცდილობს. „კომუნისტი ხარ, თუ რა?“ ამბობს ემილი და
მაშინვე სხვა არხზე რთავს. ნასვლისას ემილის ვეკითხები, თუ რამდენი უნდა გადა-
ვიხადო. ის გაკვირვებული გამომეტყველებით ხელებს შლის. „გაგიჟდი?“ არაფერიც
არ ღირს – თუ მაინცდამაინც – ერთი მუშტი სახეში!“

ბარმენობა ემილისთვის მუდმივი სწავლის პროცესი იყო. სადაც პატარა ბროშურა
ეპოვა სასმელების სხვადასხვა რეცეპტებით, რომელშიც წამდაუნუმ ვიყურებოდით,
ემილის კი ხელახლა დაბრუნებოდა ინგლისურის სწავლის სურვილი, რომელიც ზა-
მთარში საკმაოდ განელებოდა. ისეთი სიტყვები, როგორიცაა „shaker“, „highball“, და
„screwdriver“ რვეულში, პატარა ლექსიკონში ეწერა, რომელიც ემილიმ თავად შეა-

დგინა და სულ თან დაჰქონდა. მას სხვა რვეულიც ჰქონდა, განტოლებებით სავსე. კვირაში რამდენიმე დღეს, ნაშუადღევს, ან საღამოობით, ის ბიძამისთან, ყოფილ მასწავლებელთან, მათემატიკაში მეცადინეობდა, რომელიც ახლა საფლავის ქვებზე გრავირებით ირჩენდა თავს.

ემილის ეშინოდა, რომ მისი თავი მუშაობას შეწყვეტდა. როგორც აღვნიშნეთ, ის ხშირად იტანჯებოდა მეხსიერების დაკარგვით, შუა წინადადებაში ავინწყებოდა რა უნდა ეთქვა. ინგლისური სიტყვების სწავლა და განტოლებების ამოხსნა სავარაუდოდ უნდა დახმარებოდა მას „ტვინის უკეთესად ამუშავებაში“. ეს აუცილებელი იყო, თუ სტუდენტი გახდებოდა, მაგრამ ასევე საჭირო იყო ბარმენად მუშაობისთვისაც. წინა ზაფხულს, როცა ის მიმტანად მუშაობდა ბარში, სადაც ჩვენ პირველად შევხვდით, მუდმივი პრობლემა ჰქონდა, რადგანაც სულ ავინწყებოდა, რას აკეთებდა. მას ავინწყებოდა რომელ მაგიდაზე რა შეკვეთა უნდა მიეტანა, ან ვინ სთხოვა ანგარიში. ახლა, როდესაც ის ბარმენი გახდა, მას მთელი თავისი ძალისხმევის გამოყენება მოუწევდა საქმის სწორად გასაკეთებლად. თუმცა მაინც განაგრძობდა არასწორი ფერის საწრუპავების გამოყენებას და ჩხუბობდა სხვა თანამშრომლებთან. საბოლოოდ ის სამუშაოდან გაათავისუფლეს.

მოგვიანებით ემილიმ გამიმხილა, რომ ბარმენობა შეიძლება მისი საქმე არ იყო; ის უბრალოდ ვერ შეძლებდა კარგ ბარმენობას და ვერასდროს გააკეთებდა იმას, რასაც მისგან მოითხოვდნენ. შედეგად, ბულვარში განლაგებულმა კაფეებმა და ბარებმა მისთვის დაკარგეს მომხიბვლელობა, როგორც შესაძლო მომავალმა. პრობლემა კი ის იყო, რომ მეტი არც არაფერი იყო გასაკეთებელი. ხანდახან ის დროებით სამუშაოს პოულობდა რომელიმე სამშენებლო კომპანიაში და თაბაშირ-მუყაოს ჭერს აკრავდა. სამუშაო მძიმე იყო და მისი ჯანმრთელობისთვისაც დიდი დატვირთვა იყო, თანაც მან არასდროს იცოდა რამდენიმე დღის მერე კიდევ თუ ექნებოდა სამუშაო. ასე რომ, ემილი განაგრძობდა სამუშაოს ძებნას. ამაში წარმატებას ვერ მიაღწია — უფრო სწორად, სანამ მე არ დავიქირავე ის ჩემს კვლევით ასისტენტად.

ფული ქრება. ქუჩას მივუყვებით და ცოტას ვსაუბრობთ. ემილის ვეკითხები, რამდენს პოულობს თაბაშირ-მუყაოს კეთებაში. ოცდათხუთმეტ ლარს ათსაათიან ცვლაში, მიხსნის ის. საათში ხუთ ლარზე ვთანხმდებით. ემილი ამბობს, რომ ჩემთან მუშაობა გაცილებით უკეთესი იქნება, თუმცა მთლად არ ესმის რა უნდა აკეთოს. მე ვეუბნები, რომ მიინდა რაღაც თარგმანებში და სხვადასხვა დანესებულებებში მომუშავე ადამიანებთან ინტერვიუების ორგანიზებაში დამეხმაროს. პირველ სამუშაო დღეს მას შემდეგ, რაც ოთხი საათი ვიარეთ სხვადასხვა ადამიანებთან შესახვედრად და ადგილობრივ პოლიტიკურ პარტიასაც ოფისში ვეწვიეთ, ჯიბიდან ოც ლარს ვიღებ. ხელებს მიქნევს და თავს აბრუნებს. „ბარათი მაქვს, VISA ბარათი; შეგიძლია ფული იქ ჩამირიცხო? ფულს თუ ხელზე ავიღებ, მაშინვე დავხარჯავ; ჯობია ჩემს ანგარიშზე იდოს.“ მას ისევ უნდა ფულის გადანახვა კრივის ხელთათმანების და შეიძლება სწავლისათვისაც, რამდენიმე კურსისთვის მაინც. ვთანხმდებით, რომ ფულს, რაც მემართება, ორ კვირაში ერთხელ გადავურიცხავ. სანამ პირველ დეპოზიტს ჩავურიცხავდე, ემილი ცოტა ნაღდ ფულს მთხოვს, მობილურის ბარათის ყიდვა სჭირდება. იმის ნახევარს იღებს, რაც მისი მმართებს. ცოტა ხანში უფრო მეტი სჭირდება და რამდენიმე კვირაში მისი აღარ მმართებს. კიდევ რამდენიმე კვირის შემდეგ ემილის წინასწარ ვუხდი. თუმცა მთხოვს მისი ბარათი დავიტოვო, რათა მომდევნო ჩარიცხვისთვის იყოს მზად.

მომეჩვენა, რომ ემილის აზრით, თუ ბარათს დავიცოვებდი, მის ანგარიშზე ფულის ჩარიცხვის უფრო მეტი ალბათობა იქნებოდა. თუმცა, საბოლოოდ, თავის ბარათს უკან იღებს ისე, რომ მასზე ერთი ლარიც კი არ ჩარიცხულა. ჩემი სავსე სამუშაოს დასასრულისკენ ემილი უფრო და უფრო ნაკლებად იყო დაინტერესებული, რომ დამხმარებოდა და ხშირ-ხშირად მეკითხებოდა, როდის გავემგზავრებოდი ბათუმიდან. ჩემთან მუშაობა დროებითი გადაწყვეტილება იყო, სამუშაო, რომელიც ჩიხით მთავრდებოდა და ემილიმ იცოდა, რომ მას სხვა რაიმე საქმეც უნდა მოეფიქრებინა და არა უბრალოდ ჩემი ასისტენტი ყოფილიყო.

ფიქრები იმაზე, თუ სად მიიყვანდა, ან არ მიიყვანდა კონკრეტული სამუშაოები, მუნიმაც სდევდა თან სამუშაოს ძებნისას. გაზაფხულზე მუნიმ სტაბილური სამუშაო იშოვა, მაგრამ იმაზე ნერვიულობდა, თუ საით წაიყვანდა ეს.

შესაფერისი სამუშაო. ინტერნეტი გათიშულია. მუნი ვილაცას ურეკავს, რომ ამბავი გაარკვიოს. „არაფერი არ იცის,“ ამბობს იგი და თან ტელეფონს დებს. „ჩემი უფროსია; ერთად ვმუშაობთ. ახალი სამუშაო მინდა. არ მინდა ის, რაც ახლა მაქვს, იმიტომ, რომ ყოველ ღამე ფოთში [პატარა საპორტო ქალაქი ჩრდილოეთისკენ] მიწვევს წასვლა, ან სხვა ქალაქებში. ეს საშიშია. ერთხელ იცი რა მოხდა? მზესუმზირის თესლები ხომ იცი? მზესუმზირის თესლი მივიღეთ თურქეთიდან, დიდი ოდენობით, და უფროსმა მითხრა, რომ პორტში წავსულიყავი და ჩამენერა რამდენს ინონიდა, თან მითხრა, რომ თოთხმეტ ლარს მომცემდა. მე უარი ვუთხარი და ისიც მოვახსენე, რომ ამ თანხად მუშაობა არ მინდოდა. ვუთხარი 'რამე რომ მოხდეს მერე? ვინმემ, რომ წაიღოს ეს მზესუმზირა?' მან მითხრა, რომ ხელს არავინ ახლებდა, მე კი ვუპასუხე, 'თუ მისაღებ რეალურ თანხას მომცემ, წავალ.' მან მითხრა, 'ფული არ მაქვს'. მიხარია, რომ უარი ვთქვი; ძალიან საშიშია. როდესაც ფოთში ვმუშაობ, სახლში დაბრუნება მიწვევს დილის ოთხ საათზე. გზისპირას ვდგევარ და ველოდები ბათუმისკენ ვინმე ხომ არ გამოვიდეს. ერთ ღამეს, ორ, თუ სამ საათს ველოდე, სანამ ავტობუსი გამოვიდოდა. რას ვშვები, ვინმე რომ მოვიდეს და ფული და საბუთები წამართვას? მანქანა არ მაქვს; საშიშია. ნორმალური სამუშაო მინდა, სადაც ერთ ადგილას ვიქნები. მაგრამ არ არის სამუშაო.

მუნის ადრეც მოუყოლია სამუშაოსთან დაკავშირებული სხვა შემთხვევები, რომელიც პორტში შემოსულ სხვადასხვა საქონელის მიღებას ეხებოდა. ერთი შეხედვით, მუნის სამუშაო კანონიერი ჩანდა, მაგრამ მთლად დარწმუნებულიც არ ვიყავი, რომ ის საქონელი, რომლის რეგისტრაციასაც ის ფოთში აგვარებდა, ყალბი იყო თუ არა. ხანდახან თვითონაც არ იყო დარწმუნებული. მაგრამ მთავარი ის კი არ იყო, რომ, რასაც მუნი აკეთებდა უკანონო იყო, არამედ უფრო ის, რომ სამუშაოზე წასვლა-მოსვლა შეიძლება საშიში ყოფილიყო. რა მოხდებოდა მოულოდნელად ცუდად რომ გამხდარიყო, როცა გზაზე ავტობუსს ელოდებოდა. იქნებ ჯობდა დრო სწავლაში დაეხარჯა დიპლომის ასაღებად, თუ მუშაობა გაეგრძელებინა – საშიშროების მიუხედავად – ისე, რომ რაღაც გადაენახა მუსიკალური აპარატურისთვის, ან დასასვენებლად? რა უფრო დააჩქარებდა მის მოსკოვში წასვლას, მუშაობა და ფულის შოვნა, თუ განათლების მიღება? რა ბედი ეწეოდა მის მუსიკას, თუკი ერთ-ერთი ეს სცენარი გათამაშდებოდა? და რამდენ ხანს გაგრძელდებოდა ასე?

ისევე, როგორც რაღაც ნიშნები იყო იმისა, რაც შეიძლებოდა მომხდარიყო, ასევე ჩანდა იმ ამბების ნიშნებიც, რაც შესაძლოა არ მომხდარიყო. როგორც მეოთხე თავში

იყო აღნიშნული, გოშას არ ეხალისებოდა მუნის მოსკოვში წაყვანა მისი ავადმყოფობის გამო. მაგრამ მუნის სხვა მიზეზებიც ჰქონდა, რომ გოშასავით მონდომებული არ ყოფილიყო მუსიკალური კარიერა გაეგრძელებინა. ის დარცხვენითად გრძნობდა თავს იმის გამო, რომ არაფერი ხდებოდა; მას გოშასთან ერთად უნდოდა გამგზავრება, უნდოდა, რომ სახელი გაეთქვათ, მაგრამ ცუდი ცხოვრება იყო და არაფერი ამართლებდა. მათი „სპონსორის“ მოვნის მცდელობები ჯერჯერობით ამაო იყო და თან წლებიც ემატებოდათ. მუნისთვის საკითხი იმაში კი არ მდგომარეობდა, რომ უნდოდა მუსიკოსი გამხდარიყო, არამედ იმაში, თუ რამდენ ხანს შეეძლო დალოდებოდა ამას. ის გრძნობდა, რომ მასაც სჭირდებოდა სხვა რალაცის გაკეთება; სხვაგვარად ის მუდმივ მოლოდინში დარჩებოდა. მაგრამ რა საქმეში უნდა ჩაბმულიყო? მომავალში რომელი სცენარის მიღწევას უნდა ცდილიყო? ვისი მოლოდინების გამართლება უნდა ეცადა?

დაპატიმრება

სასჯელის მოხდა. რომა, ემილი, გია, და მე მაგუს ესტუმრობთ ტატუს სალონში, ლუდს შევექცევით, სანამ მაგუ კლიენტის მოლოდინშია. რომა და მაგუ კუთხეში მიმალულ მატრასს პოულობენ და ფანჯრის ქვეშ ათავსებენ. ემილი თავით მატრასზე მიმანიშნებს. „რამდენიმე კვირის წინ ნერვიულად ვიყავი, და რალაც აბები ვიყიდე აფთიაქში დასაწყნარებლად. არ ვიცოდი რამდენად ძლიერი იყო. ერთი აბი დავლიე და სამი ჭიქა ლუდი დავაყოლე და ამ მატრასზე წამოვწეი და ლამის ორ საათამდე მეძინა, სანამ სხეებმა არ გამაღვიძეს.“ გია და ემილი მაგუს სურათების პორტფოლიოს ათვალიერებენ.

ჩამწერი თან მაქვს და რომას ვთხოვ მის ციხეში გატარებულ დროსა და იქ მოხვედრის მიზეზზე ისაუბროს. ის ამბობს, რომ რამდენიმე წლის წინ ორი ბიჭი გაიცნო და ერთ საღამოს მათ რალაცის მოპარვა შესთავაზეს. მათ ადგილობრივი მაღაზიიდან კომპიუტერი მოიპარეს. ემილი რომას გამართლებას ცდილობს და ამბობს, რომ იმ დროს ის მთვრალი იყო, მაგრამ რომა ამბობს, რომ არ ყოფილა. აღარ უნდოდა ამ ბიჭებთან ურთიერთობა და მიატოვა ისინი და სამუშაო იშოვა. ეს ორი ბიჭი კი ისევ იპარავდა და ბოლოს დაიჭირეს. მათ პოლიციას უთხრეს, რომ პირველ ჯერზე რომაც მათთან ერთად იყო და მოკლედ ამის მერე მალევე რომა დააპატიმრეს. სამი დღე გაატარა პოლიციის განყოფილებაში სასამართლოს მოლოდინში. „ვენერვიულობდი“, ამბობს ის, „რადგანაც არ ვიცოდი, როგორ მიმიღებდნენ სხვა პატიმრები, თუ ციხეში ჩამსვამდნენ“. მოსამართლემ მას ორი თვე მიუსაჯა ადგილობრივ ციხეში, რის შემდეგაც ის მეორე სასამართლო პროცესზე უნდა წარდგენილიყო. პირველი, რაც მან ნახა, იყო თექვსმეტსაწლიანი საკანი, სადაც ორმოცდათოთხმეტი პატიმარი გამოეკეტათ; ჯერ-ჯერით უწევდათ დაძინება. პოლიციამ მოატყუა, უთხრეს, რომ იქ ორ თვეს გაატარებდა, მიმტკიცებს რომა; მან იქ ექვსი თვე დაჰყო მეორე სასამართლომდე, მაგრამ ადვოკატი არ ჰყავდა, ასე რომ ვერაფერს გახდებოდა. მეორე სასამართლოზე მას ორი წელი და რვა თვე მიუსაჯეს სხვა ციხეში. ვეკითხები იქ როგორი იყო, მაგრამ პასუხის გაცემა არ უნდა, მხოლოდ იმას ამბობს, რომ თავიდან იქ ჩხუბები არ იყო, მაგრამ მოგვიანებით ესეც იყო. აი ესე იყო ამბები ციხეში. ჯოჯოხეთი იყო.

გია სიცილით შენიშნავს, რომ რომამ ორი წინა კბილი დაკარგა იმიტომ, რომ ციხეში ბევრი ორალური სექსი უწევდა. რომა გიას შორტებს ნახევრად ქვემოთ ჩამოქაჩავს, ხოლო გია სამაგიეროდ თავის შორტებს უფრო ქვემოთ ექაჩება და ღუნდულები

რომას სახესთან მიაქვს. დაკა-დაკა ტყდება, მაგრამ მალევე წყდება, როცა გია იკითხავს, ხომ არ გაგვიგია, რომ ავთო ციხეშია. ემილი მაშინვე თხოულობს ტელეფონს და დავითს ურეკავს, რომელიც ამ ჭორს უდასტურებს – ხვალ ავთოს სასამართლო აქვს. ყველანი ჩუმდებიან. ემილი ამბობს, რომ დათრობა უნდა, ჯერ ცურვა და მერე დათრობა. რომა, გია და მაგუ სარდაფში რჩებიან, ხოლო მე და ემილი სანაპიროზე მივდივართ, გზად ლუდს ვყიდულობთ. „ოდესმე გინერვიულია?“ მეკითხება ის მას შემდეგ, რაც ცოტა ვიცურავთ.

ავთო პოლიციას კვირების განმავლობაში ემალებოდა. უკანონო იყო არა მხოლოდ ნარკოტიკების ფლობა და გაყიდვა, არამედ მათი მოხმარებაც. ავთომ პატარა პაკეტებით თურქეთში შეძენილი ჰეროინი გადაყლაპა და ამ გზით საზღვარზე კონტრბანდით გადმოიტანა. პოლიციამ რამდენჯერმე დააკავა ზემოქმედების ქვეშ მყოფი და პირობითად ორი წელი მიუსაჯეს, რა დროის განმავლობაში აჭარის რეგიონის დატოვება ეკრძალებოდა. თუ კიდევ დაიჭერდნენ ნარკოტიკის ზემოქმედების ქვეშ, ციხეში ჩასვამდნენ. ადგილობრივი პოლიციელი რამდენიმე კვირის წინ თავზე დაადგა, მაგრამ ავთომ გაქცევა მოახერხა. ამის მერე, ბათუმის ახლოს, მეგობრებთან იმალებოდა, მაგრამ ახლა დაპატიმრებული ყოფილა. მაგუს, რომას, გიას და ემილის ეს არ უკვირდათ, მაგრამ დალონებულები იყვნენ იმის გამო, რომ მის გარეშე უნდა გაეძლოთ, რაც სავარაუდოდ, რამდენიმე წელი გასტანდა. ავთო ამაცობდა იმით, რომ ქურდი იყო (როგორც მესამე თავში აღვწერე) და არც მალავდა, რომ იღებდა ნარკოტიკს. რამდენჯერმე შემომთავაზა ეჩვენებინა, თუ როგორ ხდებოდა ნარკოტიკის გასაღება და როგორ იპარავდა, მაგრამ დანარჩენებმა მკაცრად გამაფრთხილეს, ეს არ მექნა.

შემთხვევითი დაპატიმრება უჩვეულო რამ არ იყო. ბევრი ახალგაზრდა კაცი პოლიციის განყოფილებაში ხვდებოდა, ჩემი საველე სამუშაოების დროსაც კი, ან ჩხუბის გამო, ან ნარკოტიკის მოხმარებაზე ეჭვის გამო. პოლიცია ხშირად აჩერებდა ახალგაზრდა კაცებს ქუჩებში და მიჰყავდა განყოფილებაში დაკითხვაზე, ან შარდის ანალიზზე თუ ისინი საეჭვოდ ეჩვენებოდნენ. ემილი სულ მცირე ხუთჯერ მაინც იყო იქ ნამყოფი.

მაგრამ, თუ თვითონ ადამიანს დააპატიმრებდნენ, ეს პრობლემის ნახევარი იყო. ასეთივე პრობლემატური იყო, თუ მეგობარს, ან ნაცნობს აიყვანდა პოლიცია, როგორც რომას შემთხვევაში იყო, რადგანაც არსებობდა თანამზრახველობისთვის დაპატიმრების რისკი. მორალი და ერთგულება უკრძალავდა დაპატიმრებულებს ის მეგობრები დაეხმარებინათ, ვინც კონკრეტულ დანაშაულში გარეული იყო, განსაკუთრებით, თუ ისინი ძმაკაცები იყვნენ. ჩამშვებობას სხვა თანასაკნელებთანაც შეეძლო შეექმნა პრობლემები, მაგრამ პოლიციის ინფორმაციის მიღების სხვა გზებიც ჰქონდა. რომამ, მაგალითად, თქვა, რომ პოლიციის განყოფილებაში სცემეს. პირიქითაც შეიძლება ყოფილიყო: ძმაკაცის დასაცავად ბრალის საკუთარ თავზე აღება. ადგილობრივ არასამთავრობო ორგანიზაციაში და ყოფილი ახალგაზრდა განსასჯელების სარეაბილიტაციო ცენტრში ინტერვიუს დროს, ერთმა ჩვიდმეტი წლისამ მითხრა რომ ის დააპატიმრეს ორი წლით იმ დანაშაულისთვის რომელიც არა მან, არამედ მისმა ძმაკაცმა ჩაიდინა. რათა დარწმუნებულიყო რომ ეს ძმაკაცი არ იქნებოდა დაპატიმრებული, ამ ბიჭმა თავი დამნაშავედ ცნო, როცა პოლიციამ დაიჭირა, თავისთავზე აიღო სასჯელი.

იმას, რაც ვინმეს ძმაკაცმა ჩაიდინა, სერიოზული შედეგები შეიძლება მოჰყოლოდა. ერთგულება იმ ძმაკაცისადმი, ვინც დანაშაული ჩაიდინა ან ნარკოტიკი გა-

ყიდა, მნიშვნელოვანი იყო, მაგრამ ერთგულებასა და თავის დაცვას შორის ერთი ნაბიჯი იყო. მე არასდროს გამიგია რომა, ემილი, გია ან მაგუ ოდესმე ყოფილიყვნენ ჩართული ავთოს საქმეებში, მაგრამ ასევე ნაკლებ სარწმუნო იყო ის, რომ ავთო და-აბეზლებდა მათ, თუნდაც ზეწოლის გამო.

ხანდახან ახალგაზრდა კაცები ისეთ რამეში გაყოფდნენ თავს, რაში მონაწილეობასაც ისინი არ აპირებდნენ, როგორიცაა მესამე თავში მოხსენიებული სროლის ინციდენტი, სადაც ემილის მოუწია იარაღის დამალვა. პოლიცია რომ მოსულიყო, ყველას დაგვაპატიმრებდნენ. ემილიმ მითხრა, რომ რამდენიმე დღის შემდეგ ავთომ და მან იარაღი სხვენში სამალავიდან მოაცილეს. ავთო კაიფში იყო და დარჩენილი ტყვიები ჭერში ისროლა, კიდეც ერთი შემთხვევა, რასაც შეიძლებოდა პრობლემა შეექმნა.

საქმე მხოლოდ მავანის ციხეში წასვლას არ ეხებოდა. პოტენციურად ასევე არსებობდა მორალური და პრაქტიკული მხარდაჭერის დაკარგვის ალბათობა, რაც შეიძლებოდა ძმაცაცის დაპატიმრებას გამოენჯია. როგორც მესამე თავში ვნახეთ, ემილი განადგურებული იყო, როდესაც პირველად შევხვდით, იმ ფაქტით, რომ რომა ციხეში იჯდა, იმის გამოც, რომ მან იცოდა, რომ ციხეში საშინელი პირობები იყო და იმიტომაც, რომ ყოველდღიურ ცხოვრებაში აკლდა რომა. თუ მეგობარი ციხეში მოხვდებოდა, მომავალი მასთან ურთიერთობისა და მხარდაჭერის გარეშე წარიმართებოდა.

კვლავ რომ დავუბრუნდეთ ძმაცაცობის საკითხს, როგორც ამ თავში (და მეორე ნაწილში) ვნახეთ, ძმაცაცობა თავად შეიძლებოდა აღქმულიყო, როგორც ზემოდან გადაწერის ერთ-ერთი სახეობა – ბიოლოგიური ოჯახის როლის დაჩრდილვა ძმაცაცების ანმყოში უფრო ძლიერად გამოკვეთილი არსებობით. თუმცა, ისევე როგორც ზემოდან გადაწერილი წარსული, ბათუმის მატერიალურ პეიზაჟებში, მოულოდნელად ამოხეთქავდა და ანმყოში ჩნდებოდა, ასევე იქცეოდნენ ბიოლოგიური ოჯახებიც: გოშას დედა შემოივლის ხოლმე, რათა გოშას მცირე თანხა დაუტოვოს და მას მამინაცვალს ახსენებს; მაგუს მამა კვდება და მოსკოვიდან ბათუმში გადადის, რაც მის ცხოვრებაში ცვლილებას იწვევს; ემილი დედამისზე პასუხისმგებლობას იღებს და ბინის რემონტს ატარებს; მუნი აპირებს მამამისის ადგილის დაკავებას რუსეთში. ამგვარად, ეს არ ნიშნავს, რომ ბიოლოგიური ოჯახები არ იყო მნიშვნელოვანი. ნამდვილად, ხანდახან ძნელი იყო თქმა, დაჩრდილვის ასპექტში ძმაცაცობა უფრო ჭარბობდა, თუ ოჯახი.

მომავლის ჩიხში შეყვანა

ერთ-ერთი კითხვა, რომელსაც მე ხშირად ვსვამდი საველე სამუშაოს ადრეულ ეტაპზე, იყო „რისი გაცეთება გინდათ მომავალში?“ როგორც შევტიყვე, ეს კითხვა მოიცავდა სურვილს, რომლის მიღწევაც შეუძლებელი იყო, ან ამ კითხვაზე უბრალოდ შეუძლებელი იყო პასუხის გაცემა. გოშასთვის, ეს შედარებით ადვილი იყო: მას სურდა, რომ ცნობილი მუსიკოსი გამხდარიყო. მაგრამ სხვა დანარჩენებისთვის, ეს უმეტესწილად იმ დონემდე რთული იყო, რომ პროვოკაციულიც კი იყო. ჩვენი პირველივე შეხვედრებიდან ემილი ღიზიანდებოდა ჩემს შეკითხვებზე მომავალ დროზე, რომელიც დადგებოდა და ხშირად თავს იკავებდა პასუხის გაცემისგან. მუნის პასუხები, სამაგიეროდ, ყოველდღიურად იცვლებოდა. ხან გემზე უნდოდა წასვლა; ხან მამამისთან მოსკოვში უნდოდა სტუმრობა; სხვა დროს სამუდამოდ რუსეთში დარჩენა სურდა; ზოგჯერ მთელი ენერგიის თავისი და გოშას ერთობლივი ოცნების – მუსიკალური კარიერის აწყობაში – დახარჯვა უნდოდა; ზოგჯერ უნდოდა „კაცი

გამოსულიყო“, რასაც მისგან მისი მშობლები ელოდნენ; ზოგჯერ კი უბრალოდ დასასვენებლად უნდოდა წასულიყო, ან კიდევ პლაჟზე საბანაოდ და დასალევად, რაც მის მეგობრებს უნდოდათ მისგან. ეს აიძულებდა მუხის მრავალნაირი პოზიციის დაკავებას, რათა მის გარშემო არსებულ სხვადასხვა მოლოდინებს გამკლავებოდა – საკუთარსაც და სხვებისაც.

ეს თავი აღწერს, თუ როგორ იყო დაშრევებული მომავალი (ან მომავლები) ჩემი ინფორმანტებისათვის, მიუხედავად იმისა, რომ ის ხშირად ბუნდოვანი იყო, მათ ყოველდღიურ ცხოვრებაში. გარდა ამისა, აღწერს კავშირებით შემხსენებლებს, რომლებიც მათ ცხოვრებაში არსებობდა, რაღაცაზე მიაწინებდა: დილის ვარჯიშის შემდეგ მტკივანი კუნთი, რომელიც მიუთითებდა, რომ რაღაც გაკეთდა, რომ სხეული გამოკეთდა; მამის, რომელიც იქ არ იმყოფებოდა, ფოტოსურათი (არა დაკარგული მამის, არამედ უბრალოდ სხვაგან მყოფი), რომელიც შესაძლოა რაღაც მომენტში, მას იმ სადღაცაში მოხვედრაში დახმარებოდა; ტკივილი მუცელში, რომელიც შეიძლება გამჭრალიყო თირკმელში ერთი, ან რამდენიმე კენჭის გავლის შემდეგ, ან შეიძლება დარჩენილიყო და ადამიანი აეძულებინა რომ სხვაგვარად ეცხოვრა; VISA ბარათი, ჯიბეში შერჩენილი, ან მეგობარს მიბარებული, ამჟამად თანხის გარეშე, მაგრამ იმ იმედით, რომ მომავალში მასზე ფულიც იქნებოდა; პატარა გონებრივი შეფერხება, რომელიც ადამიანს ავინყებდა თავის მიზანს, ან კონკრეტულ სიტყვას, როგორც შესხენება, რომ მარიხუანა ცუდია; მეგობრებთან ერთად ცოტა მარიხუანას მოწევის სურვილი იმ იმედით, რომ თავს ცოტა უკეთ იგრძნობდა, თუნდაც მხოლოდ რამდენიმე საათით; ჩხუბი სამსახურში, რაც აშკარას ხდის, რომ სამუშაო დიდხანს არ შერჩება; მეგობარი, რომელიც ციხეში ჩასვეს. ეს გამოცდილებები და აღქმები, კარგიც და ცუდიც, ცხოვრების დინებას უფრო ხელმოსაჭიდს ხდიდა – მომავალი დროების ყველა გაურკვეველ ტექსტურებსა და სენტიმენტებს.

თავიანთი წიგნის *An Anthropology of Absence* [არარსებობის ანთროპოლოგია] შესავალ ნაწილში მიკელ ბილე, ფრიდა ჰასტრაპი და ტიმ ფლორ სორენსენი ახსენებენ სოციალური სფეროს „ფანტომურ ტკივილებს“ – ანუ, „იმ ადამიანების, ადგილების, და ნივთების არსებობის შეგრძნება, რომლებიც წაიშალა, დაიკარგა, აღარ იყო, ან მიზანს აცდა, ან ჯერ მატერიალიზებული არ იყო“ (Bille, Hastrup and Sørensen 2010: 3). გავიხსენოთ, მაგალითად, ომი და საომარი მოქმედებების განახლების კარს მომდგარი მუქარა, მეგობრის დანაკლისი, რომელიც დაიღუპა, ან ციხეში ჩაჯდა, გემები, რომლებიც არ ბრუნდებოდნენ, სოციალური ფიგურები, როგორიცაა ასლან აბაშიძე, რომელიც პრინციპში გაქრა, მაგრამ რაღაცნაირად მაინც არსებობდა. ასეთი გრძნობითი გამოცდილება მჭიდროდ არის დაკავშირებული იმასთან, რასაც მე აქ კავშირებით კილოს ვუწოდებ. კავშირებითი კილო წარმოადგენს ერთგვარ ნავარაუდებ დროითობას, კავშირს იმასთან, რაც ჯერ არ მომხდარა – აწმყოდან გამომდინარე, რაღაცაზე, რაც შესაძლო მომავალთან კავშირს ვარაუდობს. მესამე თავში, ჩვენ ვნახეთ, რომ ჩემი ინფორმანტებისთვის წარსული აგრძელებდა ყოფნას, როგორც აჩრდილისებრ აკვიატებული რამ, ყოფილი პრაქტიკების, იდეების, თუ მოჩვენებისებური ფიგურებით, რომლებიც ყოველდღიურ ცხოვრებაზე ანაბეჭდს ტოვებდნენ, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი ოფიციალურად წარსულს იყვნენ მიკუთვნებული. მაგრამ, როგორც ამ თავმა გვიჩვენა, ყოველდღიური ცხოვრება ასევე ხასიათდება დიკენსისეული დროის მოჩვენებებით, „რომლებიც ჯერ კიდევ უნდა მოსულიყვნენ“. კავშირებითი, ისე, როგორც მე მას აქ აღწერ, აღძრავდა ფიქრს იმის შესახებ, თუ

„რა მოხდებოდა, თუ ეს გაგრძელდებოდა, ან, თუ ეს მე დამემართებოდა.“ ასეთი ნაკვალევის გამო ხანდახან მომავალი ანმყოს ამძიმებდა, იმ პოტენციალებით, რომელიც თავს ავლენდა არა მხოლოდ როგორც იმედის მომცემი ნიშნები, არამედ როგორც მომენტები, რომელიც გვერდს აუვლიდა მომავალ შესაძლებლობებს, ან მავანის ანმყო ცხოვრებას.

იმის გამო, რომ ცხოვრება ინტერსუბიექტური გამოცდილებაა, აღნიშნავს ჰანა არენდტი, სიახლე იქმნება არა მხოლოდ თავად ინდივიდების, არამედ მათ გარშემო მყოფი ადამიანების მიერაც. სიახლის შესაძლებლობა მუდმივად ჩნდება პიროვნებების გეგმების, სურვილების და განზრახვების გამოც და მათ მიუხედავად (Arendt 1958: 8, 9). თუმცა მომავალი ანმყოში წარმოდგენილია არა როგორც სინამდვილე.

ჩვეულებრივობაში არის გაურკვევლობის გრძნობა, წერს კეთლინ სტიუარტი, თუმცა ის გარშემორტყმულია ხმის შეწყობის ქცევით, მუდმივი პასუხებით რაღაცაზე, რომელიც ჯერ არაა მოცემულობა, მაგრამ ანმყო (Stewart 2007a: 127). მე ვთვლი, რომ მსგავსადვე, კავშირებითი გვაფხიზლებს, მოგვმართავს საჭირო ტონალობაზე და გვაიძულებს ვუპასუხოთ სიცოცხლის განშლას. ის შეიცავს გამოსახულებებს, რომლებსაც ჩვენი გონება მომავალ სცენარებში გადაჰყავს და ბრუნდება, რათა მონაწილეობა მიიღოს ჩვენი ანმყო გაგების ჩამოყალიბებაში, თუ ვინ ვართ და სად ვიმყოფებით. მაგალითად, ცეცხლში ჩაგდებული პლასტმასის ნაჭრისგან ამოსული შავი კვამლის სურათი, აგონებს მუნის, რომ მას თირკმელში კენჭები აქვს და, რომ კვამლმა შეიძლება მისი მდგომარეობა გააუარესოს. როდესაც მიდის და სადღეგრძელოების მთქმელი და მსმელი ჯგუფისკენ უკან იხედება, ის ამჩნევს იმ ფაქტს, რომ სწორედ ეს არის ის, რასაც ცხოვრება ჰქვია; თუ მეგობრებთან ერთად არ დავლევ, მაშინ ვინ ვარ მე? როგორ შემიძლია რომ უკან არ დავბრუნდე?

არ დალევა იმ საზოგადოებაში სადაც ალკოჰოლი და მამაკაცურობა ასე მჭიდრო კავშირშია (იხ. მაგ. Frederiksen 2012b; Kottthoff 1995) საკმაოდ რთული საკითხია. მუსლიმი მოსახლეობისთვის აჭარაში ეს პრობლემური იყო (იხ. Pelkmans 2006). ასაკიანი კაცები, ვინც წარსულში დაამტკიცა თავისი მამაკაცობა, თავს გაიმართლებდნენ, თუმცა ასეთი პრივილეგია იშვიათი იყო და ახალგაზრდა კაცებისთვის, ალკოჰოლისგან თავის შეკავება ძნელი იყო, თუნდაც ემილის და მუნის შემთხვევაშიც, რომელთა ფიზიკური მდგომარეობა დალევას პრობლემატურს ხდიდა. უფრო მეტიც, მიუხედავად იმისა, რომ დედამისის ეკლესიაში მღვდელი თავშეკავებლობაზე ქადაგებდა და ის ფაქტიც, რომ ემილი ამას აღიქვამდა, როგორც „სწორ რამეს“, თავად მაინც თავს არ იკავებდა.

პოტენციალი, წერს სტიუარტი, არის წარმავალი ნარჩენი, ჩვეულებრივზე გადაფარებული დანაშრევი, რაც მიუხედავად თავისი შეუსაბამო ფორმებისა, ბადებს დანართებს და საბურველებს. პოტენციალს მე აქ განვიხილავ, როგორც კავშირს მომავალთან, რომელიც შეიძლება არსებობდეს ანმყოში, როგორც შესხენება, ან ნაკვალევი. ასეთი პოტენციალის არსებობა ყოველდღიურ ცხოვრებაში მიუთითებს მომავალთან დაკავშირების გზაზე, რომელიც განსხვავდება მეხუთე თავში აღწერილისგან. ის ხაზს უსვამს ყოველდღიური ცხოვრების სირთულეებს, სადაც არსებობს სხვადასხვა მოლოდინი, ხელის წაკვრა და ამოქაჩვა. ჩემი ინფორმანტებისთვის, მომავალთან შეხმატკბილება არ ხდებოდა სწორხაზოვნად, რადგანაც მრავალი ნაკვალევი და შესხენება გულისხმობდა განსხვავებულ შედეგებს. ხანდახან ეს მომავალს ისეთივე სასონარმკვეთს ხდიდა, როგორიც წარსული იყო – მოჩვენება, ან მოჩვენებები, რომლებიც ანმყოს მძიმედ აწევბოდნენ.

კავშირებითი მატერიალურობანი

რა ხდება? მუნი მაშინ იღვიძებს, როცა მე ბინაში თავზე დავადექი, სადღაც დღის 2 საათზე. ის კართან მხვდება. „გაიგე, გუშინ პუტინის ერთ-ერთმა მრჩეველმა რა თქვა?“ მეკითხება ის და პასუხს არც ელოდება ისე განაგრძობს. „მან თქვა, რომ რუსეთი ისევ დაიწყებს ომს საქართველოსთან ექვს ივნისს.“ ამასობაში ტანთ ჩაიცვა და გოშას სახლისკენ გავეშურეთ. გზად გვერდით ჩავუვლით შენობას წარწერით „ბათუმის მერია.“ „ეს ადრე აბაშიძის ერთ-ერთი შენობა იყო“, მიხსნის მუნი. „ოფიციალურად აქ საბილიარდო დარბაზი იყო, მაგრამ არაოფიციალურად ყველამ იცოდა, რომ ეს ის ადგილი იყო, სადაც ნარკოტიკის შესაძენად მოდიოდნენ. ამას აბაშიძის ვაჟი ამუშავებდა.“

გოშა ის-ისაა იღვიძებს, როცა მის სახლს მივალწიეთ. ვსხდებით მაგიდასთან, სადაც ჩემს ჩამწერს ვდებ. „ოცდაოთხი საათი გადაბმულად მეძინა,“ ამბობს გოშა ხრინიანი ხმით, „არ მომიწევია, არც აბები მიმიღია და ყავაც კი არ დამიღევია. ცუდად ვგრძნობ თავს.“ მუნის სურს პუტინის მრჩეველის ამბავი გადაამოწმოს ინტერნეტში, მაგრამ გოშას კომპიუტერი არ მუშაობს. „გუშინ ვავო იჯდა აქ მთელი ღამე და პორნოგრაფიას უყურებდა; ალბათ ხუთასი ფანჯარა იყო გახსნილი პორნოგრაფიით – ცხენის პორნო, ბოსტნეულის პორნო, ტენისის პორნო, მაგიდის ფეხის პორნო, ყველა ტიპის პორნო – და ახლა კომპიუტერს ვირუსი აქვს,“ ამბობს გოშა ეშმაკურად. მუნი უყვება, რომ პუტინის მრჩეველს უთქვამს კიდევ ერთ შესაძლო ომზე.

გოშა ამბობს, რომ ალიზიანებს ის, რომ ქართველები ყოველთვის რუსებს ადანაშაულებენ და თავისთავზე არანაირ პასუხისმგებლობას არ იღებენ. „ომის დროსაც კი ყველა ჩიოდა და ისინიც კი, ვინც საზღვარზე იყო, გაიქცა. მათ არა აქვთ გამბედაობა. საფრანგეთსა და რუსეთში რალაცეები შეიცვალა იმიტომ, რომ ხალხმა გაბედა; რუსეთმა დაამარცხა ნაპოლეონი და ჰიტლერი, რადგანაც ხალხი საბრძოლველად წავიდა და დაიხოცა – მათ იცოდნენ, რომ ხალხი დაილუპებოდა [უნდა დალუპულიყო], თუ გამარჯვება სურდათ. აქ ასე არ არის. აქ ხალხი ომში მხოლოდ საკუთარი ტელევიზიების წინ იბრძვის. ისინი ხედავენ, რომ რუსები აქ არიან, და მიდიან სახლებში საჭმელად და ღვინის დასალევად, ღვინის დასალევად, ღვინის დასალევად და სანუწუნოდ სხვადასხვა რალაცაზე და რუსეთზე. მე ვამაყოფ, რომ ქართველი ვარ; რუსეთშიც კი, როცა ვიღაც სკინჰედები თავს დამესხნენ, იქაც ვთქვი, რომ ქართველი ვარ. მაგრამ ამ ქვეყანაში მოაზროვნე ადამიანები აღარ არიან; ყველანი

ნავიდან აქედან. მერე კიდევ აქ სააკაშვილია. შენ რომ იცოდე, ოპ, მარტინ, რას სჩადის – არ დაიჯერებ. იტყუება და ხალხს კი სჯერა მისი.“ მუნი ილიმება და გოშას გამოსვლას მოკლე ტაშს უკრავს. „საუკუნეების განმავლობაში,“ ამბობს მუნი, „რუსეთი და სომხეთი ჩვენი მეგობრები იყვნენ და თურქეთი ჩვენი მტერი იყო; დღეს ყველაფერი შეტრიალდა. პატარა რომ ვიყავი, სკოლის წიგნებში წამიკითხავს, რომ თურქეთი მტერი იყო. დღეს მტრები აღარ არიან, მაგრამ ჩემს აზრს ვერ შევიცვლი. გინახავს ბულვართან რას შვრებიან? ახალი შენობები? დიდი სასტუმრო? საშინელება. მგონი სააკაშვილის დედის პროექტია და მისი სახლია.“

მომხდარი მოვლენების განხილვებს ხშირად ახლდა ბუნდოვანება და სპეკულაციები უფრო ფართო სოციალურ და პოლიტიკურ დონეზე. მიუხედავად იმისა, რომ ჩემი ინფორმანტები ზოგადად ამტკიცებდნენ, რომ პოლიტიკა არ აინტერესებდათ, ზოგჯერ ისინიც გადმომცემდნენ ახალ ამბებში მოსმენილ ისტორიებს. ემილი ჩემთან სტუმრობისას დროდადრო დიდი მონდომებით უყურებდა CNN-ს იმის გასაგებად, თუ როდის დასრულდებოდა საერთაშორისო ფინანსური კრიზისი, ხოლო მუნი ხანდახან მაჩვენებდა ინტერნეტში მოძიებულ კლიპებს, სადაც გადმოცემდნენ რუსეთის, ან საქართველოს პოლიტიკურ განცხადებებს შესაძლო ახალ საომარ კონფლიქტზე. თუმცა, თითქმის არ არსებობდა ფაქტობრივი მონაწილეობა პოლიტიკურ საქმიანობაში, ან ჩართულობა პარტიულ პოლიტიკაში.

სამამისოდ ორი მიზეზი ჰქონდათ. პირველი, პოლიტიკის სფერო ხშირად მიიჩნეოდა „ბინძურ საქმედ“, რომელიც სავსე იყო ტყუილებით, კორუფციით და ამორალურობით. მეორე, ჩემს ინფორმანტებში არსებობდა საერთო სენტიმენტი, რომ ბევრს ვერაფერს შეცვლიდა. 2008 წლის ბოლოსკენ ჩატარებულ ადგილობრივ არჩევნებში, ჩემს ნაცნობებში მხოლოდ ემილიზე ვიცოდი დანამდვილებით, რომ არჩევნებში მიიღო მონაწილეობა და ეს თავისი მეზობლის გამო გააკეთა, ვინც ნაციონალური მოძრაობის პარტიის ადგილობრივი განყოფილების აქტიური წევრი იყო. როცა რამდენიმე დღის შემდეგ ამის შესახებ ვლაპარაკობდით, ემილის აღარ ახსოვდა რომელ პარტიას მისცა ცოტახნის წინ ხმა. ინტერესი პოლიტიკისადმი უფრო მათი საწუხარით იყო განპირობებული, თუ საითკენ მიემართებოდა სიტუაცია და რამდენად იმოქმედებდა ეს მათ პირად ცხოვრებაზე. ასეთი საწუხარი განსაკუთრებით კარგად აისახებოდა იმაში, თუ როგორ საუბრობდნენ ჩემი ინფორმანტები პრეზიდენტ სააკაშვილის მიერ ბათუმში განხორციელებულ სხვადასხვა სამშენებლო პროექტებზე. რაზე მიუთითებდნენ ეს პროექტები და რატომ ქმნიდნენ ისინი ასეთ საწუხარს?

ათასწლეულების გასაყარზე, როცა ასლან აბაშიძე ჯერ კიდევ ხელისუფლებაში იყო, ანთროპოლოგი მათაის პელკმანსი აწარმოებდა სავსე სამუშაოებს აჭარის რეგიონში, მათ შორის ბათუმშიც. იმ დროს, ახლად გახსნილ საქართველო-თურქეთის საზღვარს კვეთდა ახალი საქონელი, იდეალები და ადამიანები, რაც თითქოსდა მიუთითებდა ცვლილებებზე პოლიტიკურ და ეკონომიკურ ცხოვრებაში. თუმცა, ფართოდ გავრცელებული ნეპოტიზმი და სახელმწიფო კონტროლი კვლავ მიუთითებდა საბჭოთა პრაქტიკების გარკვეულწილად გაგრძელებაზე. ეს დაპირისპირება, ნერს პელკმანსი, განსაკუთრებით ჩანდა „გარდამავლობის (გადასვლის) გამოსახულებებში,“ რომლებიც ადგილობრივი მთავრობის სამშენებლო პროექტებით იყო შექმნილი. ოფიციალური ბროშურები ამაყად აღწერდნენ სკოლებს, ეკლესიებს, სტადიონებს, ქარხნებს, საბავშვო ბაღებს, საავადმყოფოებს და კულტურის სახლებს,

რომელიც აბაშიძის პოლიტიკურმა პარტიამ ააშენა არა მხოლოდ ბათუმში, არამედ მთელს აჭარის რეგიონში. ამდაგვარი გარდამავლობის გამოსახულებების თავის ანალიზში პელკმანსი შენიშნავს, რომ ეს პროექტები უნდა აღვიქვათ, როგორც მეტაფორა და სოციალური ცვლილებების და მომავლის შესახებ ადგილობრივი იდეების გასაგებად (Pelkmans 2006: 144). გარდამავლობის გამოსახულებები იყო ვიზუალურად შეხსენება იმისა, რომ ცხოვრება ნამდვილად იცვლებოდა, რომ აჭარის მთავრობა ზრუნავდა მომავალი ცხოვრების დაცვისა და გაუმჯობესებისთვის.

საოცარი მსგავსებები შეინიშნება დაკვირვებებში, რასაც პელკმანსი თავის 2000-იან წლებში ჩატარებულ კვლევებში გადმოგვცემს და ჩემს დაკვირვებებში 2008-2010 წლებში ჩატარებული სავლელ სამუშაოების დროს, რომელიც შეეხებოდა ურბანული სივრცის მატერიალურობის, პოლიტიკურ სფეროსა და მომავლის იდეებს შორის ურთიერთდამოკიდებულების ადგილობრივ გაგებას. თუმცადა აქვე შესამჩნევი სხვაობაც გვხვდება. როგორც პირველ ნაწილში აღვწერ, მიხეილ სააკაშვილის მიერ განხორციელებული იკონოკლაზმური ცვლილებები, რაც რევოლუციის შემდეგ ბათუმის რეკონსტრუქციის მცდელობებში გამოიხატა, მთლად ახალი ფენომენი არ იყო, მაგრამ აშკარად წააგავდა 1990-იანი წლების ურბანული სივრცის მატერიალურ რეკონსტრუქციას. თუმცა მას ახლა ერთი მნიშვნელოვანი განსხვავება: ფსონზე დადებული მომავლის იდეები და ის, თუ როგორ აღიქვამდნენ ამ ცვლილებებს ადგილობრივები.

ამ თავში მე ვაღარებ ბათუმში განხორციელებულ სახელმწიფო სამშენებლო პროექტებზე მოპოვებულ ჩემს საკუთარ მასალას მათის პელკმანსის მიერ შემოთავაზებულ ემპირიულ აღწერასთან. ამ შედარებას მე ვიყენებ რათა გადმოვცე აშკარა ცვლილებები ადგილობრივების მიერ მომავლის აღქმაში, განსაკუთრებით ჩემი ინფორმანტების მიერ განცდილი მარგინალობის კუთხით – ანუ, მათი შეგრძნებით, რომ ისინი არ „მიეკუთვნებოდნენ“, სახელმწიფოს მიერ სხვადასხვა სამშენებლო პროექტების მეშვეობით სიმბოლურად შემოთავაზებულ მომავალს. თუმცა, ისევე, როგორც მეორე თავი გადმოგვცემს, თუ რისი გადაწერა და „წარსულად ქცევა“ სცადა სააკაშვილმა (მაგალითად, ასლან აბაშიძისეული პროექტები), ეს თავი აღწერს, თუ რითი ჩანაცვლდა ასეთი პროექტები და როგორ აღიქვეს ეს მატერიალური სტრუქტურები ჩემმა ინფორმანტებმა. ამ გზით, მე ვიკვლევ ურთიერთდამოკიდებულებას სახელმწიფოს, იმედსა და მატერიალურობას შორის, დროით მარგინალობასთან კავშირში.

ცარიელი შენობები და მათი კავშირი მომავალთან

როგორც ბევრ სხვა პოსტ-საბჭოთა ქალაქებში 1990-იანებში (იხ., Alexander and Buchli 2007; Humphrey 2007), ურბანული სივრცე ბათუმში უფრო მეტად გამოხატავდა ეკონომიკური უთანასწორობის ნიშნებს. იმ ფაქტს, რომ შელახული საბჭოთა საცხოვრებელი კორპუსების გვერდით იდგა ახლად აშენებული, ან განახლებული საკუთარი სახლები, აბაშიძის მთავრობა ხსნიდა, როგორც გარდამავალი პერიოდის „დროებით გვერდით ეფექტს“ – უთანასწორობები კი თავის დროზე გასწორდებოდა, როდესაც მოხდებოდა საზოგადოების მასობრივად მოდერნიზება (Pelkmans 2006: 199). პელკმანსი აღწერს, თუ როგორ წამოიწყო აჭარის მთავრობამ სამშენებლო პროექტების სერიები, რაც ბათუმის მოდერნიზაციის და საბჭოთა პერიოდთან განშორების ნიშანი უნდა ყოფილიყო.

ერთი საერთო თვისება, რაც აბაშიძის მიერ განხორციელებულ თანამედროვე სამშენებლო პროექტებს ახასიათებდა იყო ის, რომ სხვადასხვა მიზეზით ისინი მიეტოვებინათ და ამიტომ იდგნენ უფუნქციოდ, ან ნაწილობრივ დაუსრულებლები, ან როგორც ცარიელი კარკასები. ამაში ყველაზე გასაოცარი იყო ის, ამბობს პელკმანსი, რომ ეს სიცარიელის გამოსახულებები ადგილობრივი მოსახლეობის დიდი ნაწილის მიერ კვლავ აღიქმებოდა, როგორც პროგრესის სიმბოლო. ანუ, მიუხედავად იმისა, რომ უძრობას გამოსახავდნენ, მათზე ლაპარაკობდნენ როგორც საზოგადოების „ბრწყინვალე მომავლისკენ“ წინსვლის ნიშნებზე.

ამის კარგი მაგალითი ქალაქის ცენტრში აშენებული საბავშვო ბაღია, რომელიც ყველას დასანახად ამომართულიყო გარშემორტყმული ღობიდან, თეთრადშეღებილი და მინის სახურავით. შიგნიდან ის სხვადასხვაფერად იყო შეღებილი და იქ იყო სრულად აღჭურვილი ოთახები სათამაშოდ და დასაძინებლად; პატარა საცურაო აუზიც კი ჰქონდა. როგორც მისი არქიტექტორი ამბობდა, საბავშვო ბაღის ჩანაფიქრი იყო ბავშვები „ახალ სამყაროში საცხოვრებლად“ მოემზადებინა (Pelkmans 2006: 200).

ერთადერთი რამ, რაც საბავშვო ბაღს აკლდა, იყო ბავშვები, მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ ის თითქმის ორი წელი იდგა მზად. იქნებ ეს, კითხულობს პელკმანსი, ცუდი დაგეგმვისა და ორგანიზების ბრალი იყო? ან წარსული დროების გადანწყვეტილებების ცენტრალიზებულად მიღების ნარჩენი პროცესის ნიშანი, სადაც იდეები იშვიათად ეხამებოდა რეალურ პრაქტიკას? საბავშვო ბაღი წარმოდგენილი იყო აბაშიძის მთავრობის ბუკლებებში, როგორც რეგიონის პროგრესის მაჩვენებელი, მაგრამ პელკმანსის გასაკვირად, აღმოჩნდა, რომ საბავშვო ბაღი სინამდვილეში არ დაფინანსებულა აბაშიძის მიერ, არამედ ნავსადგურის დირექტორის მიერ იყო აშენებული – რაც გულისხმობდა, რომ ეს იყო საჩუქარი ნავსადგურის თანამშრომელთა შვილებისთვის. თუმცა, რაღაც გაგებით, ეს შენობა ნაწილობრივ სახელმწიფოსთანაც იყო დაკავშირებული სახელმწიფო და კერძო სექტორს შორის არსებული ბუნდოვანი საზღვრების, ფულის გათეთრების და პოლიტიკური ქსელების კორუფციის გამო და ამიტომაც სახელმწიფო ღიად იყენებდა მას, როგორც საკუთარი წარმატების მტკიცებულებას. ამრიგად ის, რასაც ყველა სახელმწიფო პროექტად თვლიდა, სინამდვილეში იყო კერძო პროექტი, რომელზეც მხოლოდ განსაზღვრულ ჯგუფს მიუწვდებოდა ხელი. ამ გაგებით, შენობის სტატუსი და მფლობელობა ისეთივე გაურკვეველი იყო, როგორც სოციო-პოლიტიკური კონტექსტი და ისეთივე ბუნდოვანი, როგორც „გარდამავლობის“ მიმართულება (Pelkmans 2006: 205). ასეა თუ ისე, საბავშვო ბაღზე ლაპარაკი მაინც უმეტესწილად პოზიტიურ ტონალობაში მიმდინარეობდა იმ ადგილობრივების მხრიდან, ვისაც პელკმანსი გასაუბრებია, ვინც ან არაფრად აგდებდა, ან არ იცოდა მისი ექსკლუზიური სტატუსის შესახებ.

იმ დროს ბათუმის ურბანული სივრცე მხოლოდ დასრულებული, მაგრამ ცარიელი შენობებისგან არ შედგებოდა, როგორიც იყო საბავშვო ბაღი; ის ასევე შედგებოდა შენობებისგან, რომლებიც საერთოდ არ იყო დასრულებული. ყველაზე თვალსაჩინო მაგალითი იყო ეგრეთწოდებული „რივიერა“, რომელიც მდებარეობდა სანაპიროს და ნავსადგურის გამყოფ რკალზე. ეს პროექტი დროებით შეჩერებული იყო ფინანსური მიზეზებით და იმ ფაქტის გამო, რომ ნიადაგი, სადაც მასიური კომპლექსი იდგა დაბლა იწევდა. მიუხედავად ამისა, ამან ბოლო არ დაუდო იმ წარმოსახვებს, თუ რად გადაიქცეოდა მომავალში რივიერა, თუმცა ჯერ არ იყო გარკვეული კერძოდ

რა შეიძლებოდა აქ ყოფილიყო: ბირჟა, შოურუმი, თუ სავაჭრო ცენტრი (Pelkmans 2006: 210). მიუხედავად თავისი დაუსრულებლობისა, შენობა უკვე „გაეცოცხლებინათ“ მთავრობის ბუკლეტებში და ღია ბარათებზე. პირველი შეიცავდა მომავალი კომპლექსის საცხოვრებელი არეების ილუსტრაციებს, სადაც მუქ სათვალისანი მამაკაცები და ბიკინიანი ქალები კოკტილებს მიირთმევდნენ საცურაო აუზებთან. პელკმანის დაკვირვება იმსახურებს ვრცელი ციტატის მოტანას:

ძნელია ამ გამოსახულებებში არ დაინახო გარდამავლობის მითის, „თანამედროვე ცხოვრების“ ოცნებების განსხეულება. რაც მათ განსაკუთრებულად მომბეზრებელს ხდიდა – ყოველ შემთხვევაში უცხო თვალისთვის – იყო ის, რომ ეს ახალი „მოდერნი“ მხოლოდ ელიტის მიზნებს ემსახურებოდა. თუმცა იმის გამო, რომ ეს პროექტი არ იყო დასრულებული, რივიერა და ოცნებები, რასაც ის გამოხატავდა, ყველასათვის იყო მისაწვდომი, განცხრომის, ფუფუნების და სიუხვის წარმოსახვითი მომავალი ცხოვრება. უეჭველად ეს ოცნება მაშინვე გაქრებოდა, როგორც კი გამოსახულებები რეალური გახდებოდა, რასაკვირველია, იმ მცირე წრის გამოკლებით, ვინც მართლა შეძლებდა კოკტილების დაღევას საცურაო აუზის პირას ნეოკლასიკურ კოშკებს შორის. (იქვე: 211)

მთლიანობაში, ბათუმის ახალი სამშენებლო პროექტები უამრავი ადგილობრივის თვალში იყო ცვლილების გამოხატულება და რწმენა, რომ მომავალი ოცნებებს აუხდენდა. შენობების სიცარიელე, წერს პელკმანი, შეგვიძლია გავიგოთ, როგორც წინაპირობა, რომელიც უკეთესი მომავლის ოცნებას ასაზრდოებს, რაკი ისინი ცარიელები იყვნენ, ამით მომავლის საბრძანებელს მიეკუთვნებოდნენ და ამიტომ პოტენციურად ყველასათვის ხელმისაწვდომი იყვნენ (იქვე: 207). მათი სიცარიელე პროგრესის უთანასწორო ბუნებას შეუმჩნევლს ტოვებდა. მაგალითად, საბავშვო ბაღის სიცარიელე, ჩქმაღავდა იმ ფაქტს, რომ ის მხოლოდ რჩეული ჯგუფისთვის მოიაზრებოდა, ხოლო დაუმთავრებელი რივიერა არ გიმხელდა, რომ ყველას არ შეეძლებოდა იქ კოკტილის დაღევა.

პელკმანის მიერ აღნიშნული „უცხო თვალი“ ჩემი სავსე სამუშაოს დროს სინამდვილეში გაადგილობრივდა. თუმცა, ეს იმის გამო არ მომხდარა, რომ წარმოსახული იმ რეალობად იქცა, სადაც ოცნებები არ გამქრალა. პირიქით, აბაშიძის მოდერნისტული პროექტები არასოდეს გამოუყენებიათ, არამედ ამის ნაცვლად ისინი გადააქციეს წარსულად, რომელიც აღარ არსებობდა. უფრო მეტიც, სააკაშვილის მიერ დაწყებული ახალი პროექტები უწინდებურად აღარ მალავდა ეკონომიკურ უთანასწორობას. რივიერა ისევ იდგა პორტის გვერდზე, როგორც ჩონჩხი და თანდათანობით ინგრეოდა. ხმები დადიოდა, რომ მას სააკაშვილი დაეპატრონა და ყაზახურ კომპანიას მიჰყიდა, რომელიც მას მთლიანად დაანგრევდა და მის ნაცვლად სხვა რამეს ააშენებდა (ეს პროცესი ჯერ კიდევ გრძელდებოდა ჩემი ვიზიტის დროს, 2010 წელს).

ამასობაში, რივიერა იდგა, როგორც ცარიელი ნიჟარა, თითქმის ერთკილომეტრიანი პლასტიკატის ღობის მიღმა. ღობე რამდენიმე ადგილას გაენგრიათ, რაც შიგნით შესვლას შედარებით აიოლებდა. იქ რამდენიმეჯერ სხვადასხვა ინფორმანტებთან ერთად ვყოფილვარ დასათვალისწინებლად. იქაურობა აშკარად ატარებდა გრანდიოზულობის ნიშნებს, რაზედაც ეს პროექტი იყო გათვლილი და, იმავდროულად,

იმასაც ამჟღავნებდა, რომ ეს გრანდიოზულობა ვერასდროს განხორციელდებოდა. ჭერის დიდი მონაკვეთები ძირს ჩამოცვენილიყო, მთელ იატაკზე ნატეხები იყო მობნეული და აღარსად ჩანდა აქ თუ ოდესმე ავეჯი, ან მოსართავეები არსებობდა, რაც ალბათ მოეპარათ.

მეორე თავში, ემილიმ ბათუმი აღწერა, როგორც „სოკოების ქალაქი“, ადგილი, რომელიც ინგრეოდა და ამავე დროს განაშენიანდებოდა. სააკაშვილი ცდილობდა ასლან აბაშიძის დროინდელი პერიოდის გადანერას ბევრი მისეული პროექტის დანგრევით, ან დასანგრევად მიტოვებით და იმავდროულად თავისი საკუთარი ახალშენებლობის განხორციელებით. თუმცა რა სახის მომავლის სამყაროს ქმნიდა სააკაშვილისეული პროექტები ჩემი ინფორმანტებისთვის? როგორ მიესადაგებოდნენ, ან განსხვავდებოდნენ ისინი სულ რაღაც ათი წლით ადრე განხორციელებული აბაშიძისეული პროექტების მიერ შექმნილი მომავლის ოცნებებისგან?

ოპერის შენობა

გეგმები ოპერის ახალი შენობის აშენების შესახებ ბათუმში იმ დროს გაჩნდა, როცა პრეზიდენტი ძლიერი პოლიტიკური წნეხის ქვეშ იმყოფებოდა. კრიტიკოსებს მიაჩნდათ, რომ სააკაშვილს დიდწილად ეკისრებოდა პასუხისმგებლობა წინა წელს მომხდარი ომისთვის და რომ თავად ეს ომიც საჭირო არ იყო. მასობრივი დემონსტრაციები მის წინააღმდეგ დედაქალაქში თვეების განმავლობაში გრძელდებოდა. ოპოზიციონერი ლიდერები სააკაშვილის გადადგომას ითხოვდნენ და ორატორებმა და პროტესტის მონაწილეებმა დაიწყეს მანქანებითა და მიკროავტობუსებით ქვეყანაში მიმოსვლა. ისინი მოითხოვდნენ არჩევნებს – კიდევ ერთი რევოლუციის თავიდან ასაცილებლად. პრეზიდენტმა სააკაშვილმაც მოაწყო ტურნე, თითქმის იმავე მარშრუტით, თუმცა რამდენიმე კვირის დაგვიანებით ჩადიოდა იმავე ადგილებში, სადაც დემონსტრანტები იყვნენ ნამყოფი. ის დამამშვიდებელი სიტყვით მიმართავდა, რომ ომი უდავოდ დასრულებული იყო და, რომ მთლიანი პასუხისმგებლობა რუსეთის ლიდერებს ეკისრებოდათ. გარდა ამისა, მას ჩაჰქონდა სხვადასხვა ახალი სამშენებლო პროექტების გეგმები, რაც ქვეყნის მომავალს უზრუნველყოფდა.

იმ დღეს, როცა სააკაშვილი ბათუმს სტუმრობდა, ემილი, ჩემი ცოლი, ჩვენი ვაჟი და მე ჩვენი საცხოვრებელი კორპუსის გვერდით მდებარე პარკში პიკნიკზე ვიყავით. ამ ვიზიტის შესახებ არაფერი ვიცოდით მანამდე, სანამ მე და ემილი წყლის საყიდლად არ გამოვედით იქვე მდებარე ჯიხურში და დიდი შავი მანქანების გარემოცვაში აღმოვჩნდით, რომლებიც პარკის შესასვლელისკენ მიემართებოდნენ. მძიმედ შეიარაღებული დაცვის წევრები გზებს კეტავდნენ, მერე კი პრეზიდენტიც გამოჩნდა, ნაჩქარევად ხელი დაიქნია, სანამ კაფეში გაუჩინარდებოდა. „დღეს ბათუმში რატომაა?“ ვკითხე ემილის. „არ ვიცი“ მითხრა მან. „ოპოზიციამ მოსთხოვა დღის 2 საათამდე გადამდგარიყო, თუ არადა რევოლუციას დაიწყებენ“ „დღეს 2 საათამდე?“ „არა, არა, გუშინ [იცინის], ასე რომ, მგონი არ გადადგა.“ პარკში დავბრუნდით და სადილი მივირთვიით.

როგორც აღმოჩნდა, ამ ვიზიტის ოფიციალური მიზეზი იყო ბათუმში ახალი ოპერის მშენებლობის გეგმის პრეზენტაცია, რომელიც უნდა ყოფილიყო ბულვარის იმ ადგილთან ახლოს, სადაც ადრე ასლან აბაშიძის ერთ-ერთი სამშენებლო პროექტი ხორციელდებოდა, რომელიც ახლა დაანგრეეს. უზარმაზარი პოსტერი ოპერის შენობის გამოსახულებით აღმართული იყო ცარიელ სივრცეში და იუნყებოდა, რომ

შენობა მომავალი ზაფხულისთვის დასრულდებოდა. სლოგანი ასე იკითხებოდა, „ახალი ოპერის შენობა ყველასათვის,“ ამ ფრაზას უნდა აესახა ის ფაქტი, რომ შენობის მინის ფასადი ფერებს შეიცვლიდა – ხან ყვითლად, ხან მწვანედ, ხან მენამულისფრად და ხანაც ლურჯად.

ბათუმში, თავის გამოსვლაში პრეზიდენტი აცხადებდა, რომ ოპერის შენობა იქნებოდა ყველაზე „გრანდიოზული შავი ზღვის რეგიონში.“ შიგადაშიგ განცხადებებთან ერთად, რომ ის არ გადადგებოდა მის წინააღმდეგ მასობრივი პროტესტის მიუხედავად, ის პირდებოდა, რომ, „ჩვენ, არა მხოლოდ ავაშენებთ აქ ოპერის შენობას, არამედ ცდას არ დავაკლებთ ჩვენს ბრძოლას უმუშევრობისა და გაჭირვების წინააღმდეგ საქართველოს შავიზღვისპირეთში – ბათუმში, ფოთში, ქობულეთში, აჭარაში, გურიასა და სამეგრელოში – და რასაკვირველია, მომდევნო ეტაპზე, აფხაზეთში“ (ციტატა Mchedlishvili 2009 მიხედვით).

მიუხედავად აფხაზეთისა და ოსეთის ოკუპაციისა და მზარდი გლობალური ეკონომიკური კრიზისისა, სააკაშვილი ამტკიცებდა, რომ საქართველო განაგრძობდა „აღმშენებლობის პროცესს,“ და ამატებდა, „ჩვენ ერთად დავასრულებთ ამ პროექტს და, როგორც დაგპირდით, ჩვენ გადავაქცევთ ბათუმს ყველაზე მშვენიერ ქალაქად შავი ზღვის სანაპიროზე. ბევრი ალბათ იტყვის: 'რა დროს ოპერისა და საკონცერტო დარბაზების შენებაა, როცა მტერი ჩვენს მიწაზე დგას და როცა გვშია და უმუშევრები ვართ.' მაგრამ ეს ხომ დამატებითი დასაქმების წყაროა და ტურისტების მოზიდვის საშუალება. თუ დღეს აჭარა მასპინძლობს 200.000 ტურისტს, ორ წელიწადში ეს რიცხვი გაიზრდება 1.5 მილიონამდე და ხუთ წელიწადში – 4-დან 6 მილიონამდე... ამის გარანტიას გაძლევთ და მე თქვენ არასდროს მომიტყუებხართ... როდესაც მომავალი თაობა იკითხავს, თუ რა მიზეზით მათ, ისინი იტყვიან, რომ მათ ააშენეს ყველაზე ლამაზი ოპერა ევროპაში, ყველაზე თანამედროვე ტურისტული ცენტრი, ახალი ბარსელონა საქართველოში და, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, უკეთესი ცხოვრება“ (იქვე). ასე რომ, პრეზიდენტს თუ დავუჯერებთ, ეს ოპერის შენობა იყო საჩუქარი მომავალი თაობისათვის. თუმცა ბევრისთვის გაუგებარი რჩებოდა საკითხი სინამდვილეში „ვისთვის“ იყო ეს ოპერის შენობა. სლოგანი „ახალი ოპერის შენობა ყველასათვის“ ჩემი ინფორმანტების მიერ არ იქნა აღქმული იმ გაგებით, რომ ახლა ყველა შეძლებდა ოპერაში სიარულს. მათთვის ეს უფრო ნიშნავდა იმას, რომ ყველა შეძლებდა ოპერის გარედან დანახვას – როცა კი ააშენებდნენ.

„როგორ გგონია რატომ უნდა მას ოპერის აშენება?“ ვკითხე მაგუსა და ემილის, როცა სააკაშვილის ვიზიტის შემდეგ, მეორე დღეს, შევხვდით. „არ ვიცი; ეს ჩემთვის არ არის,“ თქვა მაგუმ. „აჯობებს, თუ არ ააშენებს. ხალხს ფულის პრობლემა აქვს. ჯობდა მიშას [პრეზიდენტი] ხალხისთვის მიეცა ფული, თუ ფაბრიკებს ააშენებდა სამუშაო ადგილების შესაქმნელად და არა ოპერას – უბრალო ადამიანები იქ ვერ ივლიან; იქ მხოლოდ მდიდრები იქნებიან, ბევრი ფულით.“ მაგუს და ემილის ვკითხე, რას იფიქრებდნენ სააკაშვილზე, ოპოზიციასავით მათაც, რომ სჯეროდათ, რომ უნდა გადამდგარიყო. ემილიმ მიპასუხა, „დღეს მიშას საკმარისი ფული აქვს, რომელიც უკვე მოიპარა. თუ სხვა პრეზიდენტი მოვა, ისიც თავისთვის მოიპარავს ფულს. მიშამდე ჩვენ არ გვქონდა კარგი ცხოვრება; მიშა რომ მოვიდა, მაშინაც არ გვქონია კარგი ცხოვრება.“ მაგუსთვის, ეს ოპერის შენობა იმდენად არ იყო საჩუქარი მომავალი თაობისთვის, რამდენადაც საჩუქარი მათთვის, ვისაც უკვე ჰქონდა ფული – ეს უთანასწორობის მაჩვენებელი იყო. ემილისათვის ეს იყო ცვლილებების სიმბოლო,

სინამდვილეში რაიმეს ცვლილების გარეშე – ოპერის შენობა ცხოვრებას უკეთესს ვერანაირად გახდიდა.

ბათუმში კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი შენობა, სასტუმრო შერატონი იყო, ასევე ბულვარში, რომელსაც თურქული კომპანია აშენებდა. იგი ჩაფიქრებული იყო, როგორც ყველაზე მაღალი შენობა ქალაქში, ღირსშესანიშნაობა, რომელიც ხილული იქნებოდა შორი მანძილიდანაც. ამ პროექტს სხვადასხვა ჯგუფი ძალზე აკრიტიკებდა სხვადასხვა მიზეზის გამო. ზოგი გაბრაზებული იყო, რომ სასტუმროს მიმდებარე მიწის ნაკვეთი შეჭრილი იყო ბულვარში და საუკუნოვან სასაფლაოს ადგილს არღვევდა; სხვები სიმაღლეს უწუნებდნენ, ამტკიცებდნენ, რომ ის არღვევდა ქალაქის ტრადიციულ არქიტექტურას; კიდევ სხვანი შიშობდნენ, რომ შენობის თავი მუსლიმურ მიწაზე დაემსგავსებოდა. უკმაყოფილო მოქალაქეთა ჯგუფები აწყობდნენ საჯარო შეხვედრებს და დემონსტრაციებს პროექტის წინააღმდეგ, არიგებდნენ პატარა ღია ბარათებს გამოსახულებით, თუ როგორი უნდა ყოფილიყო ბათუმი. მათზე იყო სხვადასხვა ისტორიული შენობების ძველი ფოტოსურათები, გადაღებული წინა საუკუნის დასასრულს, როცა ურბანულ სფეროში რუსული კოლონიური სტილი ბატონობდა.

თუმცა, ჩემს ინფორმანტებს მაინცდამაინც სასტუმროს ფიზიკური ასპექტი არ ანუხებდა. უფრო ეს კითხვა აფიქრებდათ – ვისთვის იყო ის. როგორც ადრეც ითქვა, მუნიციპალიტეტის იყო, რომ შერატონის პროექტის უკან იდგა სააკაშვილის დედა და, რომ ის სინამდვილეში თავისთვის იშენებდა მას. ემილი, მეორე მხრივ, დარწმუნებული იყო, რომ ეს ნამდვილად სასტუმრო იქნებოდა. როცა მას სეირნობისას ჩაუვლიდით, ის ხშირად ხუმრობდა, რომ თუ ოდესმე მილიონერი გახდებოდა, ზედა სართულს იყიდდა. მაგრამ როცა მე ძალიან ჩავეძიებოდი, თუ რას ფიქრობდა, ვინ იცხოვრებდა მომავალში ამ სასტუმროში, ის მხრებს იჩენდა და ამბობდა, „არ ვიცი; ეს ჩემთვის არ არის.“

როგორც ზემოთ აღინიშნა, პრეზიდენტის ბევრ სხვა პროექტსაც სკეპტიციზმი ახლდა, მაგალითად, ფრანგულ შადრევანს, რომელიც მოიხსენიებოდა, როგორც მისი „საყვარელი პროექტი“ და ამბობდნენ სხვა არაფერი იყო, ვიდრე უბრალოდ მისი იმიჯის გაუმჯობესების მცდელობა. თუ სეირნობისას მე რომელიმე შადრევანს ახლოს ჩამოვჯდებოდი, ის ხშირად დემონსტრაციულად განაგრძობდა სეირნობას; როცა მე ბოლოს ვდგებოდი რომ გავყოლოდი, ის ამბობდა, რომ „სისულელე“ იყო მათი ყურება.

სახელმწიფო, იმედი, და მატერიალურობა

ჩემი სავსე სამუშაოებისას, დაახლოებით ათი წლის შემდეგ მათის პელკმანსის დაკვირვებებიდან ცარიელი, მაგრამ იმედით აღსავსე შენობების შესახებ ბათუმში, ამ შენობების უმეტესობა ისევ ცარიელი იდგა – საბავშვო ბაღი, მაგალითად. მაგრამ მათი სიცარიელე აღარ ასახავდა მომავლისადმი გახსნილობის გრძნობას. ისინი უფრო აღიქმებოდნენ, როგორც ღრუ. ახალგაზრდა კაცების უმეტესობისთვის ეს უმეტესწილად იყო ადგილები, სადაც შეეძლოთ განსატვირთად შეჩერებულიყვნენ – „ერთი დიდი ტუალეტივითაა,“ ამბობდა ემილი ერთ-ერთ მათგანზე – და, სადაც ნარკოდამოკიდებულები საზოგადოების თვალს ეფარებოდნენ.

ის აბაშიძისეული შენობები, რომლებიც არ აეღოთ, ნანგრევების სახით იდგა პრეზიდენტ სააკაშვილის მიერ წამოწყებულ, ასევე ცარიელ, ან დაუსრულებელ უამრავ ახალ სამშენებლო პროექტს შორის. ამ უკანასკნელთაგან ზოგიერთი, მაგალითად,

ოპერის შენობა, ჯერ კიდევ არ არსებობდა, მაგრამ აქა-იქ სამშენებლო მოედნებზე იყო წარმოდგენილი მხოლოდ სურათებით და სლოგანებით უზარმაზარ პოსტერებზე. მაგრამ მომავალი, რომლის სიმბოლოსაც ისინი წარმოადგენდნენ არ პოულობდა გამოძახილს ჩემს ინფორმანტებში. ის იმედიანობა, რაც აბაშიძის მმართველობისას ახლდა ცარიელ, ან ნახევრად დასრულებულ შენობებს, ახლა უიმედობასა და სკეპტიციზმს ჩაენაცვლებინა, რაც იზრდებოდა ყოველი ახალი შენობის ანონსირებისას. როგორც ემილი იტყოდა, აბაშიძის დროს ცხოვრება უკეთესობისკენ არ შეცვლილა, ასე რომ, რაღა ახლა შეიცვლებოდა?

იმედი და სახელმწიფოსადმი ნდობა აღწერილი იყო სხვა კონტექსტში, როგორც ცენტრალური ელემენტები იმისა, თუ როგორ აღიქვამენ ინდივიდები თავიანთ მომავალს. სახელმწიფოსა და იმედს შორის ურთიერთობის ანალიზისას ავსტრალიაში, ლასან ჰეიგი ჰყვება ლიბანელი იმიგრანტის, ალის გამოცდილებაზე ქუჩის საფეხმავლო გადასასვლელთან დაკავშირებით. ალიმ აუხსნა ჰეიგს, რომ ამ გადასასვლელებმა თავი მნიშვნელოვნად აგრძნობინეს, იმიტომ, რომ მანქანებს აიძულებდნენ მის გამო გაჩერებულიყვნენ. თავის მშობლიურ ბეირუთში ამგვარი სიტუაცია მისთვის უცნობი იყო. ავსტრალიაში საფეხმავლო გადასასვლელებმა ალის აგრძნობინა, რომ ვიღაც (სახელმწიფო) ზრუნავდა მასზე (Hage 2003: 145). საფეხმავლო გადასასვლელის „ჯადოსნობა“, წერს ჰეიგი, იმაში მდგომარეობს, რომ ის ადამიანს აღიარების მომენტს სთავაზობს. ამ მხრივ, გადასასვლელი შეიძლება განხილულ იქნას, როგორც „სოციალური საჩუქარი“, რაც მის მიმღებს აგრძნობინებს, რომ იგი საზოგადოების ნაწილია (იქვე: 146). ჰეიგის მიხედვით, ეს არის საზოგადოების (ან სახელმწიფოს) იმედის გავრცელების უნარის გამოხატულება – ანუ, ადგილების, სცენარების და მექანიზმების შექმნის უნარი, რაც საზოგადოების წევრებს უბიძგებს, ენდონ მას. იმედი, წერს იგი, ზოგადად რომ ვთქვათ, არის ერთ-ერთი გზა, რითაც ადამიანები უკავშირდებიან მომავალს. მოსახლეობაში სახელმწიფოს რწმენის, ან მისადმი ნდობის გაღვივება იმედის შექმნით, ამრიგად, უკავშირდება უნარს მოსახლეობას ჩაუნერგონ სახელმწიფოს მომავლის რწმენა და, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ამ მომავალში მოსახლეობის საკუთარი პოზიციის რწმენა (იქვე: 10).

იმიგრანტი ალისათვის, ავსტრალიაში საფეხმავლო გადასასვლელი იყო სოციალური საჩუქარი, რომელიც მას აძლევდა საზოგადოებასთან გაიგივების გამოცდილებას, იმის მტკიცებულებას, რომ საზოგადოებამ აღიარა იგი. მაგრამ რა სახის სოციალური საჩუქარი იყო შადრევნები ბათუმში? ოპერის შენობა? შერატონი? მოცემული თავის დარჩენილ ნაწილში მე ამ საკითხებს განვიხილავ, რადგანაც ისინი უკავშირდება ურთიერთობას შენობებს, მარგინალობას და დროს შორის.

მარგინალობა და დროის წყალვარდნილებები

შეიძლება ითქვას, რომ ადამიანები და მატერიალური ნივთები არსებობენ ურთიერთდამოკიდებულებაში: ადამიანები ქმნიან ნივთებს; ნივთები კი ზემოქმედებენ ადამიანებზე, რომლებიც სხვა ნივთებს ქმნიან (Miller 2005). მაგრამ, როგორც ქრისტოფერ პინი აღნიშნავს, მთლად ასე მარტივი და ცირკულარული სურათი არ გამოდის, როგორც ერთი შეხედვით ჩანს. რასაკვირველია, მატერიალურობებმა შეიძლება წარმოშვან ერთიანობის შეგრძნება ყოველდღიურ ცხოვრებაში, მაგრამ მათ ასევე შეუძლიათ შექმნან უნესრიგობა და გათიშულობა (Pinney 2005: 257). ეს განსაკუთრებით აშკარა ხდება მატერიალურობას და დროს შორის ურთიერთობისას.

ამ ურთიერთობის ანალიზისას, პინი ეხმიანება გერმანელ ფილოსოფოსს ზიგფრიდ კრაკაუერს, რომელიც წერდა, რომ დრო არ არის ერთგვაროვანი ნაკადი. პირიქით, ის განხილულ უნდა იქნას, მეტაფორულად რომ ვთქვათ, წყალვარდნილებივით. ამ გაგებით, დრო არ არის ერთიანი მდინარე, არამედ ჩანჩქერების და მორევების სერიები, რომლებიც თავ-თავიანთი ნახევრად გაურკვეველი ტრაექტორიით მიედინებიან (Kracauer 1969). ამრიგად, ნივთები, ადამიანები და მოვლენები შეიძლება ერთი და იგივე ეპოქაში არსებობდნენ, ისე რომ მაინცდამაინც ერთიმეორის თანამედროვეები არ იყვნენ (Pinney 2005: 265); მათ არ სჭირდებათ ერთ და იგივე ნაკადს ეკუთვნოდნენ, ან იგივე ბოლო ჰქონდეთ. მიუხედავად იმისა, რომ ნივთები, ადამიანები და მოვლენები, რაღაც დონით დაკავშირებული არიან ერთმანეთთან, როგორც წყალი წყალვარდნილების სერიებში, ისინი მაინცდამაინც ერთმანეთთან ურთიერთობაში არ არსებობენ. ეს თვალსაზრისი მე ძალზე საინტერესოდ მომეჩვენა საქართველოში არსებულ სიტუაციასთან მიმართებაში, რადგანაც ის შეიძლება დაგვეხმაროს გავიგოთ მომავლის სხვადასხვა გამოცდილება და იდეები მის შესახებ, ასევე გავერკვეთ სხვადასხვა შექმნილ ტრაექტორიებშიც.

მაინც რა იყო სააკაშვილის მომავლის იდეა? თავის წერილში ნაციონალურ ნარატივებზე საქართველოში, ზაზა შათირიშვილი (Shatirishvili 2009) ასახელებს მთავარ განსხვავებას სახელმწიფო ნარატივებში ვარდების რევოლუციამდე და მის შემდეგ. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომი წლების განმავლობაში, ქართული ნარატივები მიმართული იყო ერის გადარჩენისკენ, მიუხედავად ისტორიის განმავლობაში გაცილებილ თავდასხმების და იმპერიული აგრესიის გამოცდილებებისა. შათირიშვილი ამას ესქატოლოგიურ წვდომას უწოდებს: ანმყო ყოველთვის ტრაგიკულია, მაგრამ მომავალი მშვენიერია. იგი იკვლევს ამ იდეას გვიანი საბჭოთა პერიოდის ქართულ ლიტერატურაში და იმასაც განიხილავს, თუ როგორ იყენებდა მას თავის ნაციონალისტურ რიტორიკაში დამოუკიდებელი საქართველოს პირველი პრეზიდენტი ზვიად გამსახურდია (იქვე: 59). იოლია იმის დანახვა, თუ რატომ იყო ასეთი ტიპის ამბები მნიშვნელოვანი გვიან საბჭოთა პერიოდში „დაპყრობისგან“ გადარჩენის დაპირებებთან კავშირში. თუმცა, ეს ნარატივები ასევე მხედველობაში უნდა მივიღოთ პოლიტიკურ ცხოვრებასთან კავშირში „გარდამავალ“ პერიოდში საქართველოსა და აჭარაში — მაგალითად, სახელმწიფოს სპონსორობით აგებულ ცარიელ შენობებში ბათუმში და ის, თუ როგორ განასახიერებდნენ ისინი მშვენიერ მომავალს ქაოტური ანმყოს შუქზე.

განიხილავს რა ვარდების რევოლუციას, შათირიშვილი ამტკიცებს, რომ ამ დროს გაჩნდა კიდევ ერთი ნაციონალური ნარატივი, რაც კოსმოგონიის ერთგვარ ფორმას წარმოადგენდა: ახალი სამყაროს გაჩენას. ეს იყო 1990-იანი წლების ქაოსიდან დაბადებული ახალი ერის ამბავი, რომელსაც ჰყვებოდა პრეზიდენტი სააკაშვილი და სახელმწიფო ოფიციალური პირები და ასევე მათზე დამოკიდებული ინტელექტუალები (Shatirishvili 2009: 60). ეს ნარატივი ფართოდ გამოიყენებოდა სიტყვით გამოსვლებში ისევე, როგორც სიმბოლურ აქტებსა და მატერიალურ მშენებლობაში. თბილისში, მაგალითად, ის გაახსენდათ წმინდა გიორგის და გველეშაპის ქანდაკების აღმართვისას სახელშეცვლილ „თავისუფლების მოედანზე“, რომელსაც ადრე „ლენინის მოედანი“ ერქვა. წმინდა გიორგი არის საქართველოს მფარველი წმინდანი, მაგრამ ის ასევე გამოსახავს დემიურგის (შემოქმედის) მითოლოგიურ ფორმას, რომელიც განმსჭვალავს დამარცხებულ გველეშაპს, პირველყოფილ ქაოსს (იქვე).

პრეზიდენტი სააკაშვილის მსგავსი ეროვნული ნარატივები, უმეტესწილად ემყარება იმ იდეას, რომ საზოგადოება მთლიანობაში ცალსახად მოძრაობს ერთი

მიმართულებით, როგორც მდინარე მიედინება განსაზღვრული მიზნისკენ. საქართველოში, ეს იდეა დაკავშირებული იყო „გარდამავალი დროის“ დასრულებასთან, ყოველ შემთხვევაში პრეზიდენტის სიტყვებში ეს ასე უდერდა. პოსტ-საბჭოთა ქაოსიდან თხუთმეტი წლის შემდეგ, პრეზიდენტის მიხედვით, ქვეყანამ ბოლოს და ბოლოს იპოვა მყარი დასაყრდენი. თუმცა ბევრი ქართველისათვის, ჩემი ინფორმანტების ჩათვლით, რეალობა უფრო რთული იყო. ბევრი მათგანისათვის, საზოგადოება, როგორც ჩანდა, მიდიოდა სხვა მიმართულებით და არა იქითკენ, საითაც ისინი მიდიოდნენ. ბათუმის მშენებლობის პროექტებს ისინი „თავისად“ არ მიიჩნევდნენ; ისინი ვერასდროს იცხოვრებდნენ ამ სახლებში, ხოლო იქ სამუშაოს პოვნის შესაძლებლობა მინიმალური იყო. ოპერა, პრეზიდენტის სიტყვით, იყო საჩუქარი მომავალი დროის თაობებისთვის. პრობლემა ჩემი ინფორმანტებისთვის იმაში მდგომარეობდა, რომ ისინი არ იყვნენ დარწმუნებულები, მიეკუთვნებოდნენ თუ არა ამ მომავალს.

ოპერის სოციალური საჩუქრის სახით წარმოდგენა მხოლოდ იდეა იყო და პოსტერზე გამოსახული სურათი; უფრო მეტიც, ის საჩუქრად საერთოდ არ აღიქმებოდა. სწორედ აქ არის მთავარი განსხვავება აბაშიძის პერიოდს, როგორც მას პელკმანსი აღწერს და ჩემი სავსე სამუშაოების დროინდელ ბათუმს შორის – ის ფაქტი, რომ სიცარიელეც კი, როგორც შესაძლებლობის სივრცე, როგორც მას აღგვიწერს პელკმანსი – ინკლუზიური მომავლის სახით არ არსებობდა ჩემი ინფორმანტებისთვის. როდესაც პრეზიდენტმა სააკაშვილმა გარდამავალი დრო დასრულებულად გამოაცხადა, მომავალი აღარ ჩანდა, როგორც შესაძლებლობისთვის გახსნილი სივრცე, სადაც ანმყო ამ გზის ერთ საფეხურად აღიქმებოდა. პირიქით, ეს აშკარას ხდიდა იმას, თუ რა იქნებოდა, ან არ იქნებოდა (და ვისთვის) ეს მომავალი, რამაც კალეიდოსკოპივით ამოატრიალა მომავლის ადრე დანახული სურათი. ჩემი სავსე სამუშაოებისას, როგორც უკვე აღვნიშნე, ბათუმში ჯერ კიდევ მიმდინარეობდა არაერთი სამშენებლო პროექტი, ზოგიერთი მათგანი დასრულებული, მაგრამ ცარიელი იდგა, ხოლო სხვები დასამთავრებელი, ან მიტოვებული, თუმცა არცერთი აღარ გამოსახავდა ღიაობის სურათს.

მიხაილ იამპოლსკის მსგავსად, მეც აღვნიშნავ მეორე თავში, რომ მონუმენტების მშენებლობა მოდის იმ სურვილიდან, რომ გავლენა მოახდინოს დროის მიმდინარეობაზე, შეცვალოს ის, ან თავიდან აიცილოს მისი გავლენები. როგორც ამ თავში იყო მოცემული, ეს აისახა ლენინისა და სტალინის ძეგლების დამხობაში, საბჭოთა პერიოდის დასასრულის საჯარო გამოცხადებაში და ასლან აბაშიძის სამშენებლო პროექტების დანგრევაში რევოლუციის შემდგომ ბათუმში. ამ მოქმედებებს ახლდა ძალაუფლების ცვლილება და ძალაუფლების დემონსტრაცია. მიუხედავად ამისა, საჯარო სივრცეში დავანებული ძალაუფლება თავს მხოლოდ ისეთ დიად ქმედებებში არ იჩენს, როგორიცაა იკონოკლაზმია; ის ასევე არსებობს უფრო ფაქიზ ფორმებშიც (Thrift 2004). თანაბრად მნიშვნელოვანია ჩამრთველის ჩართვა-გამორთვის შესაძლებლობა, თუ ძალაუფლება, რათა გაანათო ერთი შენობა, ხოლო მეორე ჩააბნელოს, როცა გადანწყვეტ, თუ რა უნდა გამოჩნდეს და რა დარჩეს ჩრდილში. ამიტომ, დარწმუნებული ვარ, რომ სწორედ ამას მივყავართ მარგინალიზაციის დაუგეგმავი პროცესების შექმნისკენ და სახელმწიფოსა და მომავლისადმი ნდობის ნაკლებობისკენ, და ეს ჩანს, მაგალითად, არა მხოლოდ ქალაქში არსებული სხვადასხვა მატერიალურობის ალქმაში, არამედ, უფრო ვრცლად, იმაშიც, თუ როგორ ახდენდა ჩემს ინფორმანტებზე გავლენას წარსულისა და მომავლის ფრაგმენტები.

როგორც ელიზაბეტ დანი აღნიშნავს, პრეზიდენტ სააკაშვილის მიერ საზოგადოების რეფორმირების მცდელობების მიუხედავად, ქართული სახელმწიფო რეგულაციის შემდეგ დარჩა მთელი რიგი სოციო-ეკონომიკური არენების გარეთ. ეს მხოლოდ იმიტომ არ მომხდარა, წერს დანი, რომ სააკაშვილის მთავრობა მკაცრად იცავდა თვითრეგულირების ნეოლიბერალურ პრინციპებს. საქმე უფრო ეხებოდა ხალხის და გარემოებების რეგულირების უნარის დაკარგვას (Dunn 2008: 244). მაშინ, როცა სახელმწიფომ სოციალური ცხოვრების ზოგიერთი სფეროს კოლონიზება მოახდინა, (მაგ., იხ., Koch 2006 – ციხეების შესახებ), სხვა სფეროები დარჩა „არა-კოლონიზებული, არა-შელწეული და უმეტესად მიტოვებული“ (Dunn 2008: 253, ჩანაწერი ჯანდაცვის სექტორის შესახებ). პოლ მენინგი მსგავსადვე შენიშნავს, რომ ძნელია გამოყო სააკაშვილის პოლიტიკის რაიმე თვალსაჩინო მიღწევა, გარდა განახლების ზედაპირული პროექტებისა, დედაქალაქში შეღებილი ფასადების და დანჯღრეულ გზებზე დაკერებული ორმოებისა (Manning 2007: 202). მიუხედავად მრავალ მილიონდოლარიანი დეველოპერული პროექტებისა, უამრავი სოციალური პრობლემა ამა-სობაში უგულვებელყოფილი იყო (Dunn 2008: 254). ამრიგად, როგორც ამ თავშია ნაჩვენები, საქართველოში არსებული სიტუაცია მხოლოდ რეგულირების უნარის დაკარგვაში არ გამოიხატებოდა; ეს ასევე იმედის შექმნის უნარის დაკარგვის საკითხი იყო.

შადრევნები და სამშენებლო პროექტები ბათუმში და ჩემი ინფორმანტების მათდამი სკეპტიციზმი, ამ შუქზე უნდა დავინახოთ. როგორც აღვნიშნეთ, ჩემი ინფორმანტები ჩიოდნენ, რომ შადრევნები და ოპერები მაგიდაზე საჭმელს ვერ გააჩენდნენ და, რომ მომავლის ხედვა და დაპირებები, რასაც ეს ობიექტები სიმბოლურად განასახიერებდნენ, ლიტონი ჩანდა. რასაკვირველია, ბანალურია, როცა მოსახლეობის ნაწილი სკეპტიკურადაა განწყობილი სახელმწიფო პროექტების მიმართ. უფრო საინტერესოა ის ცვლილება, რომელიც სახელმწიფოსადმი და მომავლის მისეული ხედვებისადმი რწმენამ განიცადა, რაც ასევე იმ წარმოდგენებშიც აისახა, თუ რა ადგილს იკავებენ მათში ცალკეული ადამიანები. იმის ნაცვლად, რომ მომავლის რწმენა ჩაენერგათ, სააკაშვილის პროექტებს უკუეფექტი მოჰქონდათ: რადგან ისინი უნებლიედ მიანიშნებდნენ, რომ ამ მომავლის მონაწილე საქართველოს ყველა მოქალაქე ვერ იქნებოდა. ამ გაგებით, ისინი თანამედროვეები ვერ იქნებოდნენ. კრაკაუერის მეტაფორას თუ გავიხსენებთ, იმის მაგივრად, რომ ერთად, ერთი მიმართულებით მოძრავი საზოგადოების იდეა შეექმნა, სააკაშვილის პროექტებმა უნებლიედ შექმნეს მორევები და წყალვარდნილები, რითაც მოსახლეობის ნაწილი ბედის ანაბარა მიატოვეს – ალტერნატიული ტრაექტორიებით სამოძრაოდ.

ალტერნატიული ტრაექტორიების შექმნის პროცესი შედარებულია მესამე თავში აღწერილ „წარსულად გადაქცევის“ პროცესთან. იქ ნაჩვენებია, რომ 1990-იან წლებთან ასოცირებული ქმედებები და ინსტიტუციები, როგორიცაა კრიმინალური სამყარო, მთავრობამ ოფიციალურად აღარ არსებულად და წარსულის ნაწილად გამოაცხადა. თუმცა, ჩემი ინფორმანტებისთვის რეალობა სხვა იყო. მათთვის, წარსულად გამოცხადებული ბევრი ქმედება და ინსტიტუცია კვლავ აგრძელებდა ყოველდღიური ცხოვრების რალაც ნაწილებზე ზეგავლენას. ფაქტობრივად, ზემოდან გადანერის პროცესის დახმარებით მოხდა საძმოების უფრო მეტად გამოკვეთა, თავისი ტრადიციული ქართული სულიერი ნათესაობის ცნებებით, რომელიც შეერწყა საბჭოთა და პოსტსაბჭოთა კრიმინალური საძმოებისგან წამოსული ღირსებისა და

პატივისცემის ცნებას. იმას, რაც ოფიციალურად აღარ არსებობდა ჩემი ინფორმანტები აღწერდნენ როგორც „ბნელ მხარეს“, ისეთი რამის მოჩვენებისებურ არსებობას მათ ცხოვრებაში, რაც სინამდვილეში არც გამქრალა. ამ ბნელ მხარესთან ურთიერთქმედება მათ საკუთარი თავის კარგ კაცებად წარმოჩენის ახალ გზებს სთავაზობდა, ხოლო მათი საძმოები თანადგომის ისეთ შეგრძნებას სთავაზობდნენ, რასაც სხვაგან ვერსად ვერ იპოვიდნენ. და მაინც, როგორც მესამე თავში ვამტკიცებ, ეს პრაქტიკები ანმყოში განვითარდა იმ ტრაექტორიების მეშვეობით, რომელიც სცდებოდა მთავრობის ნარატივს იმის თაობაზე, თუ საითკენ მიემართებოდა საზოგადოება. ამ თავში წარმოდგენილი ემპირიული მაგალითები აჩვენებს, რომ ამ ტიპის დროითი მარგინალიზაცია მხოლოდ გარკვეული ჯგუფების საკითხი არ არის, რომლებიც საზოგადოებისგან დისტანცირებას ცდილობენ; ეს ისევე იმ ჯგუფების საკითხია, ვინც სახელმწიფოსგან დისტანცირებას განიცდის.

კავშირებითი მატერიალურობა

მოდერნიზაციის ერთ-ერთი ცენტრალური იდეა, წერს ტიმ ინგოლდი, არის წრფის ცნება. თუმცა, „მოდერნიზმის უქვეულობები ინვევენ ეჭვსა და დაბნეულობას; ის წრფეები, რომელიც ერთ დროს პირდაპირ მიზნისკენ მიდიოდნენ, ფრაგმენტულნი გახდნენ და ცხოვრების ამოცანა ახლა ამ ბზარებში კიდევ ერთხელ გზის პოვნაში მდგომარეობს“ (Ingold 2007: 4). წრფე როგორც მოდერნიზმის ხატი, განაგრძობს იგი, გვთავაზობს მიზეზს, უფლებამოსილებას და მიმართულების შეგრძნებას, თუმცა, „თუკი წრფეს მოდერნიზმის ხატად ვაღიარებთ, მაშინ, ეტყობა, ფრაგმენტული ხაზი ადგილს იმკვიდრებს, როგორც პოსტმოდერნიზმის ტოლფასი ძალის ხატი“ (იქვე: 167). ამ გაგებით, პოსტმოდერნიზმი და ფრაგმენტული ხაზები მსოფლიოში ჩვენი ახლანდელი მდგომარეობის მთავარი მარკერებია. თუმცა, სოციალური მეცნიერებების ანალიზის მიუხედავად, უამრავი ადამიანი თავიანთ ყოველდღიურ ცხოვრებაში მაინც იძულებულია დაკავშირებული იყოს ეროვნული ნარატივის, თუ იდეების „წრფესთან“, სწორ ხაზებთან, რომლებიც პოლიტიკოსების, ან პოლიტიკის შემოქმედების მიერ წარმოსახული მომავლისკენ მიუთითებენ. როგორც ამ თავში ვნახეთ, ამგვარი წრფეების იდეები თვალსაჩინო გახდა ბათუმის ურბანულ სივრცეში; ამ სივრცის მატერიალურობა მხოლოდ წარსულის ნანგრევებსა და წარჩენებს არ ეხებოდა; ეს ასევე ერთ-ერთი შესაძლო მომავალი იყო.

განსხვავებულ კონტექსტში აღწერს წარმოსახვითი მომავლის მატერიალიზაციის პრინციპს, ნაიჯელ თრიფტი, რომელიც მათ მოიხსენიებს, როგორც „წინმსწრებ ინფრასტრუქტურებს“ (Thrift 2005). ამასთან დაკავშირებით საინტერესოა აღინიშნოს, რომ ამგვარი ოფიციალური მოლოდინები ემსგავსება მომავალზე ორიენტირებული ინდივიდუალური აქტების დროით სტრუქტურას, როგორც ამას მეორე ნაწილში აღვწერთ – ანუ, ესაა ორიენტირება სასურველ მომავალზე, რომელიც ანმყოზე გავლენას ახდენს. ბათუმის დაუმთავრებელი შენობებები „უკვე ცოცხლები“ იყვნენ, როგორც მთავრობის თვითგამოცხადებული წარმატების ცოცხალი მტკიცებულება. თუმცა, მათ ჯერ ისევ კავშირებითი ხასიათი ჰქონდათ, რაკი დასრულებულები არ იყვნენ; ისინი ჯერ ისევ აბსტრაქციებს და იდეებს წარმოადგენდნენ. მიუხედავად ამისა, აუცილებელი იყო მათი გათვალისწინება. თავიანთი მომავლის წარმოსახვისას ჩემს ინფორმანტებს არ შეეძლოთ უგულვებელყოთ ის მომავალიც, რომლის შექმნასაც სხვები – მაგალითად, სახელმწიფო – ცდილობდა.

მოძრავი ჰორიზონტები

მ ნაწილში ჩემი არგუმენტი არის ის, რომ მომავალი შესაძლოა აჩრდილისებრი აკვიატებული იყოს ყოველდღიურ ცხოვრებაში ზუსტად ისევე, როგორც წარსული. სინამდვილეში, როგორც ფრედერიკ ჯეიმსონი შენიშნავს ჟაკ დერიდაზე დაყრდნობით, მომავალი ისევე აჩრდილისებრია, როგორც წარსული; ანმყოში არის „მომავლის კვალი“ (Jameson 1995: 103). მაგრამ როგორ უნდა მივიჩნიოთ, რომ მომავალი ანმყოს აჩრდილისებრი აკვიატებია, რადგანაც ეს რაღაც ჯერ არ არსებობს? თუმცა იძულებულები ვართ ის ვალიაროთ, რადგან ის მოქმედებს წარმოსახვაზეც და ყოველდღიურ პრაქტიკაზეც. როგორც ენ მიში (Mische 2009) ამტკიცებს, მომავალი ყოველთვის ბუდობს ანმყოში. მომავალი არასდროსაა ცარიელი; ის ანმყოს შუქსაც და ჩრდილსაც ფენს და ცვლის იმას, თუ როგორ გვესახება სამყარო. ეს იმას არ ნიშნავს, რომ შესაძლებელია მომავლის ობიექტურად ცოდნა, ან წინასწარმეტყველება; სამყაროს ჩვენეული ხედვა ამგვარად არ და ვერ წარმოგვიდგენს მომავალს. თუმცა, სამაგიეროდ ის ქმნის შეგრძნებას „რაღაცის, რაც ჯერ კიდევ გასაკეთებელია“ (Grove 2010 8; აგრეთვე იხ., Mattingly 1998).

ამ ნაწილში ჩვენ განვიხილეთ, თუ როგორ წარუდგა მომავალი ანმყოდ ჩემს ინფორმანტებს ორი სხვადასხვა გზით: ყოველდღიურ დონეზე, როგორც სოციალური, ან განსხეულებული შემხსენებელი იმისა, თუ რა შეიძლებოდა, ან უნდა ყოფილიყო მომავალი; ხოლო უფრო ფართო, სოციო-პოლიტიკურ დონეზე, როგორც ურბანული სივრცის შენება და რეკონსტრუქცია. ადამიანები მომავლისკენ ისწრაფვიან, უკავშირდებიან მას წინმსწრები მოქმედებით და 'იმისთვის-რომ' მოტივაციით, როგორც ამას მეორე ნაწილში განვიხილავთ. მაგრამ მომავალი თავადაც მიდის ადამიანებთან. ასე რომ, გაურკვევლობის, ან კრიზისის კონტექსტში მოძრაობაში არა მხოლოდ სოციალური ველები მოდიან, როგორც ვიი ამტკიცებს (Vigh 2006); ჰორიზონტი, ანუ ის, რისკენაც ისწრაფვიან, ასევე შეიძლება იყოს მოძრაობაში.

კავშირებითი, როგორც სიუზან რეინოლდს უაითი (Whyte 2002) აღნიშნავს, დაკავშირებულია ინტერსუბიექტურთან, რადგანაც მასში ფიგურირებს მომავალში სხვა სოციალურ აქტორებთან თანამონაწილეობის აღიარება, მიუხედავად იმისა, რომ მომავალსაც და სხვა აქტორებსაც ახლავს შეუცნობლობა. როგორც ამ ნაწილში დავინახეთ, სხვადასხვა პოტენციური მომავალი მოითხოვს ანმყოში აღიარებას; მათი უგულვებელყოფა არ შეიძლება, მხედველობაში უნდა მივიღოთ და გავიაზროთ. ამ

გაგებით, ჩემი ინფორმანტებისთვის მომავალი არ იყო უბრალოდ სივრცე, სადაც შესაძლებლობების წარმოსახვა შეეძლოთ, არამედ აგრეთვე ეს იყო დიდი საფიქრალის სივრცე. ამავე გაგებით, დევიდ სნითი, მარტინ ჰოლბრადი და მორტენ პედერსენი ამტკიცებენ, რომ საშიშია წარმოსახვა განვიხილოთ, როგორც იმთავითვე დადებითი რამ. ამის ნაცვლად, ისინი გვთავაზობენ დავაკვირდეთ „წარმოსახვის ტექნოლოგიებს“ და მის სოციალურ და მატერიალურ შემადგენლებს, რომლის მეშვეობით იქმნება წარმოსახვა (Sneath, Holbraad and Pedersen 2009: 5). ისინი აკრიტიკებენ ვინცენტ კრაპანძანოს მსგავს მეცნიერებს (Crapanzano 2004), რომელიც წარმოსახვის „ტრანსგრესიულ შესაძლებლობაზე“ საუბრობს, რადგან ვერ მსჯელობს ამ ძალის ნეგატიურ ასპექტებზე და ამიტომაც არ ეხება წარმოსახვითი ჩართულობის უფრო დისტოპიურ პოტენციალს (ასევე იხ., Humphrey 2009). დისტოპიური, აქ წარმოდგენილი გაგებით, იმდენად არა ჩემი ინფორმანტების პიროვნულ იდეებს უკავშირდება, არამედ მათ პოტენციურ მომავალს, როგორიცაა მთავრობის გეგმები, ან ავადმყოფობა, რაზედაც მათ დიდი გავლენა არ ჰქონდათ.

ამ ბოლო წლებში, სულ უფრო მეტი ანთროპოლოგიური ნამუშევარი აღწერს, თუ როგორ ჩნდება მომავალი, როგორც ანმყოში ჩაბეჭდილი მოსალოდნელობები (Nielsen 2011; Dalsgård and Frederiksen 2012) და, თუ როგორაა მოქმედებები ყოველთვის განპირობებული ჯერ-კიდევ არ დამდგარი მოვლენების მიერ (Miyazaki 2006; Strathern 2005). მიუხედავად ამისა, როგორც მორტენ ნილსენი (Nielsen 2011) ამტკიცებს, მოლოდინი ყოველთვის არაა ორიენტირებული უცნობ მომავალზე. მოზამბიკში სახლთმშენებლობის საკუთარ კვლევაზე დაყრდნობით, იგი ამტკიცებს, რომ წინმსწრები ორიენტაცია ასევე შესაძლოა იყოს უკვე ნაცნობ დროით სამყაროში ალტერნატიული დროითი ტრაექტორიების გაკვალვის საკითხი. ამრიგად, მრავალრიცხოვანი მომავლები თანაარსებობენ, რომლებიც მუდმივად მოქმედებაში მოდიან და ხელახლა იქმნებიან იმის მიხედვით, თუ როგორ ცდილობენ ადამიანები დროის გაურკვეველ პერიოდებში იპოვონ სტაბილური სოციალური მდგომარეობები (იქვე). ასეთი „გაკვალვა“ ჩემი ინფორმანტებისთვის გამოწვეული იყო სურვილითაც და საჭიროებითაც. როგორც მეორე ნაწილში მივუთითებ, არსებობდა მომავალი, რომლისკენაც ისინი ისწრაფვოდნენ და ცდილობდნენ, რომ მიეღწიათ; თუმცა, როგორც ამ ნაწილშია ნაჩვენები, იყო ასევე მომავალი, რომელიც თავიდან უნდა აერიდებინათ და მომავალი, სადაც ისინი თავს გარიყულად გრძნობდნენ.

გარდა ამისა, ბათუმის მატერიალურობის ემოციური ელემენტები უბრალოდ წარსულის გამოცდილებებთან დაკავშირებული კი არ იყო, რომლებიც მიუხედავად გადანერისა, ხილული იყო (მეორე თავის თემა). ქალაქის მატერიალურ და თანამედროვე ფენებთან ერთად იყო ფენები, რომლებიც ჯერ კიდევ არ არსებობდა – ოპერის შენობა, რომელიც მომავალში აშენდებოდა, სასტუმროს მშენებლობის მაუწყებელი პოსტერები. მაგრამ ასეთი დროით დატვირთული მატერიალურობები ასევე არსებობდა ცხოვრების უფრო წუთობრივ დონეზეც: წებოვანი ბარათები, სურათის ჩარჩოები, ქალარა თმა, მტკივანი კუნთები, თირკმლის კენჭები, უფულო VISA ბარათები, არასწორი ფერის სანრუპავი – ყველა იმ გვარის მატერიალურობა, რომელიც მიანიშნებდა სხვადასხვა (და ხშირად ურთიერთსაპირისპირო) დამოკიდებულებას დროსთან. ზოგიერთი მათგანი სხვადასხვაგვარად შეიძლება განხილულ იქნას როგორც მომავალში ჩაშვებული ღუზები (თუ წებოვანი ბარათებს ვიყენებ და ინგლისურს ვსწავლობ, შეიძლება სამუშაო ვიშოვო; თუ VISA ბარათი მაქვს, ერთ

დღეს მასზე შეიძლება ფული გამიჩნდეს; თუ ყოველ დილას ვირბენ, სხეული გამიმარდება და შეიძლება მოკრივეც გავხდე), მაგრამ იგივე შეიძლება გადაქცეულიყო შემაშფოთებელ არსებულობად და თავმომაბეზრებელ შეხსენებად (მე ვერასდროს ვისწავლი ინგლისურს; ჩემი VISA ბარათით შეიძლება არასდროს ვისარგებლო; მე ვერ გავხდები მოკრივე). ეს დროითი ნაყარ-ნუყარი, დაწყვილებული თავად ქალაქის დიდ მატერიალურობასთან, ცხოვრებისგან ნებისმიერ რამეს ქმნიდა, მაგრამ არა გარკვეულობას – იგი ქმნიდა კონკრეტული მომავლისადმი არმიკუთვნების, ანდა მისი მიღწევის შეუძლებლობის გამოცდილებას და ამით მის მიმართ მარგიანალურ ურთიერთობაში ექცეოდა.

ნაწილი IV

გამოსხადებები

ფოტო: გინების აღმნიშვნელი თითი ამოდის კენჭებიდან

ათასი პეპელა. მე და ემილი სანაპიროს მივუყვებით. ირგვლივ კაფეების გამართვა მიმდინარეობს, მათ შორის, *Bari White* და სექტორ 31-საც. გიორგის ვხვდებით. ის და ელენა ერთმანეთს დაშორდნენ რამდენიმე კვირის წინ, და ეტყობა ახლა თავით გადაეშვა სამუშაოში, ამზადებს *Bari White*-ს – სადაც ამ ზაფხულს ის უფროსი ბარმენი იქნება. ემილიმ იცის, რომ იმ წელს სექტორ 31-ში სამუშაოს ვერ იშოვის და ამიტომ ცდილობს დაიყოლიოს გიორგი აიყვანოს ის ბარმენად *Bari White*-ში. თავისი დროის უმეტეს ნაწილს გიორგისთან ხარჯავს, მოსამზადებელ სამუშაოებში ეხმარება, შეიძლება მუშაობის სურვილი და მონდომებაც უნდა რომ აჩვენოს. ისინი ბაზარში მიდიან რაღაც მარაგების შესაძენად, მე მეზობლად გადავდივარ სექტორ 31-ში.

ჩემი საველე სამუშაოები დასასრულს უახლოვდება, ზაფხული დგება და სეზონური თანამშრომლები ნელ–ნელა ბრუნდებიან თბილისიდან. მათ შორისაა გიო, ბარმენი სექტორ 31-დან, რომელმაც იხუმრა, რომ ზამთარში ყველა ახალგაზრდა კაცი ბათუმში მხოლოდ „ანძრევდა და ცხვირს იხოცავდა“. ზამთარში დაქორწინებულია და ახლა ბათუმში ცოლთან ერთად ჩამოვიდა. გიოს და მისი ცოლის გარდა, რამდენიმე თბილისელი სეზონური მუშაკიც ჩამოსულა, რომლებიც გასულ ზაფხულს გავიცანი. ვზივართ და ვსაუბრობთ. გვიან საათებში, როცა ზღვიდან თბილი ქარი უბერავს, ბარში ჯდომა წინა სეზონის გამოძახილივით ჩანს. გიოს ცოლი ბარის ქვეშ მჯდარ პეპელას პოულობს. „სასიკვდილოდ ემზადება,“ ამბობს ის და ხელში იყვანს. ჩვენ ვმსჯელობთ იმაზე, რომ მისი ჯერ კიდევ მოფარფატე ფრთები რამეს თუ შეცვლიდა.

ქალაქში ცხოვრების ტემპი მატულობს და ზაფხულის დაბრუნებასთან ერთად, როგორც ჩანს, ციკლი სრულდება. თუმცა ეს არ იყო წინა წლის გამეორება. ბევრი რამ მოხდა; ბევრი რამ განსხვავებული იყო. ზამთრის სეზონი დიდხანს გაგრძელდა, ფეხმოთრეული დღეებითა და გაბმული წვიმებით, მაგრამ კიდევ ბევრად მეტი რამ მოხდა, ვიდრე უბრალოდ ნძრევა და ცხვირის ხოცვა. მოჩვენებითი ინერციის შუაგულში გათამაშდა ადამიანების სურვილები, ოცნებები და მისწრაფებები დიდ და ხშირად დრამატულ სოციალურ ცვლილებებთან ერთად და მათ საპირისპიროდაც.

მამ, რატომ იყო ბათუმი მოსაწყენი? ანდა, თუ ამ კითხვას სხვაგვარად დავსვამთ, რატომ მიიჩნევდნენ ჩემი ინფორმანტები თავის ცხოვრებას იმდენად მოსაბეზრებლად, რომ ვინმე ჩემნაირისთვის მისი შესწავლა უაზრობა იყო? ამ დრამატული სოციალური ცვლილებების ფონზე, ცხოვრებას რატომ უნდა ჰქონოდა მოწყენილი ხასიათი? თავის წერილში ავსტრალიელი აბორიგენების დასახლების შესახებ, იასმინე მუშარბაში აღნიშნავს, რომ მოწყენილობა დგება მაშინ, როდესაც ღირებულებები

და გარემოებები ერთმანეთს ვერ ემთხვევა, როდესაც სამყაროში არსებობის გზები და თავად სამყარო ებრძვიან ერთმანეთს. მონყენილობა, წერს იგი, იქმნება „უაზრო მისწრაფებებით“ (Musharbash 2007: 315). ბათუმში, მონყენილობას მოიხსენიებდნენ, როგორც „ბნელი მხარის“ ასპექტს და, როგორც არც თუ ბევრი, ან საერთოდ არანაირი შესაძლებლობების არსებობის შედეგს – ალბათ, ეს იყო შეუსაბამობა, ბნელ მხარეს ცხოვრებას და ირგვლივ არსებულ სამყაროში ცხოვრებას შორის, „მეფე შადრევან პირველის“ სამყაროში.

ბათუმში ამ ბნელი მხარის გასაცნობად ემილისგან მქონდა მიპატიჟება, მიპატიჟება რომ მენახა, თუ როგორი იყო ცხოვრება მისნაირი ახალგაზრდა კაცებისათვის. როგორც წინა თავებში აღვნიშნავ, ამ ბნელ მხარეზე ყოველდღიური ცხოვრება აბსოლუტურ უმოქმედობას არ წარმოადგენდა. მუდამ კეთდებოდა არჩევანი, გამუდმებით მიიღებოდა მხედველობაში მავანის გარშემო არსებული ასპექტები და მომხდარი შემთხვევები. ეს იყო ბაგირზე ბალანსირების ადგილი, სადაც ერთი არასწორი მოძრაობა შეიძლება ფატალური აღმოჩენილიყო, სადაც ერთ არასწორ დროს მოწეულ მარიხუანას, შესაძლოა კარტების სახლი დაენგრია. გარდა ამისა, დრო უბრალოდ კი არ მიედინებოდა, არამედ სხვების მიერ იქმნებოდა წარსულისა და მომავლის ნარატივებითა და გამოსახულებებით; ის ყოვნდებოდა და მასზე ფიქრობდნენ. ცხოვრება მაინცდამაინც საცოდავად კი არ მიჩანჩალებდა; მას აცოცხლებდნენ ადამიანის ოცნებები და სურვილები, იმის ნატვრა, რომ მავანის ფრთების ფარფატით რაიმე შეიცვლებოდა, სანამ ძალზე გვიანი არ იყო.

წინამდებარე თავებში, სხვაგვარად იყო შესწავლილი ის, თუ როგორ ჩნდება დრო სოციალურ ცხოვრებაში, როგორც აჩრდილისებრ აკვიატების ფორმა, ან გამოცხადება ყოველდღიურ ცხოვრებაში. ამ ბოლო ნაწილში, მე მხედველობაში მაქვს განსხვავებული სახის გამოცხადება – სახელდობრ ის, რაც ამ თავებში ანალიზის სახითაა მოცემული. პირველ თავში, მე დავსვი კითხვების სერია: რითი ხასიათდება სიტუაცია, როცა იზრდები სოციალური და მატერიალური ნანგრევების საზოგადოებაში? როგორ შეიძლება მივუდგეთ მას და რას გვეუბნება ის? პირველ-მესამე ნაწილებზე დაყრდნობით, მეოთხე ნაწილში განხილულია ეს კითხვები. მეორე თავში, მე მათ ვპასუხობ ორ მთავარ თემასთან – სოციალურ შემდგომ ცხოვრებასთან და დროით საზღვრებთან – კავშირში, და ნანგრევებად ქცევისა და დროითობის თეორიულ ცნებებს ვუბრუნდები, რაც ხაზგასმულია პირველ თავში. საბოლოოდ, მე გთავაზობთ რამდენიმე ზოგად დასკვნას სოციალურ მეცნიერებებში ამ თვალსაზრისების გამოყენების შესახებ ახალგაზრდობისა და მარგინალურობის კვლევისას.

სოციალური შემდგომი სხოვრება და დროითი საზღვრების შექმნა

ნგრევა და სოციალიზმის სოციალური შედეგები

თავის წიგნში *Specters of Marx [მარქსის აჩრდილები]* (2006), ჟაკ დერიდამ შემოიღო ტერმინი „აჩრდილოლოგია“, [hauntology] აგებული „ონტოლოგია“-სთან სიტყვათა თამაშზე (უფრო გასაგებია ფრანგულად წარმოთქმისას). აჩრდილოლოგიით დერიდა აპირებდა ჩაენაცვლებინა ონტოლოგია იმით, რომ ყოფნისა და დასწრების პრიორიტეტი შეეცვალა იმაზე ფოკუსირებით, რაც არც მთლად არსებობს და არც მთლად არ არსებობს: მოჩვენებითზე. როგორც ფრედერიკ ჯეიმსონი აღნიშნავდა, დერიდას ნაწერებში განხილული ამგვარი „აჩრდილობის“ საკითხი იმაში კი არ მდგომარეობს, რომ ვინმეს სჯერა მოჩვენებების, ან მათი არსებობის. პირიქით, ის ცდილობს დაგვაჯეროს, რომ „ანმყოფი ცხოვრება თვითმკარი სულაც არაა, როგორადაც ცდილობს წარმოჩნდეს.“ (Jameson 1995: 39). დერიდასთვის, მოჩვენებები – ან აჩრდილები – დეკონსტრუქციული ფიგურაა, რომელიც არსებობასა და არარსებობას შორის ფარფატებს, რაც ჩამოყალიბებული გარკვეულობების შერყევას იწვევს (Davis 2005: 376). ჩვენ, ამტკიცებს დერიდა, მეტი ყურადღება უნდა მივაქციოთ იმას, რაც „ანანევრებს“ ანმყოს და იმ ადამიანების მოჩვენებებს, ვინც ჯერ არ დაბადებულა და იმათისაც, ვინც უკვე მკვდარია (Derrida 2006: XVIII).

ამ წიგნში განხილული ერთ-ერთი ფართო თემა, სხვადასხვა მიზეზის გამო, აჩრდილისებრ აკვიატების ცნებაა. ჯერ ერთი, აჩრდილისებრ აკვიატება – მეტაფორული გაგებით – არაერთი მეცნიერის მიერ ხასიათდება, როგორც ნანგრევებად ქცევის პროცესის მთავარი გვერდითი მოვლენა (Armstrong, 2010; Edensor 2005; Ivy 1995; Stoler 2006, 2008). მეორე, აღნიშნულთან დაკავშირებული მიზეზი არის ის, რომ აჩრდილისებრ აკვიატება და მოჩვენებები, როგორც სოციალური ფიგურები, აცოცხლებენ სოციალურ ცხოვრებას, განსაკუთრებით ისეთ სიტუაციებში, სადაც ყოველდღიურ ცხოვრებას აზის გაურკვევლობის და სოციალური ცვლილებების დაღი (Gordon 2008; Stewart 1996). მე აქ განვიხილავ, თუ ნგრევისა და აჩრდილისებრ აკვიატების რა ცნებებს შეუძლია მოგვითხროს, როგორც „პოსტ-საბჭოთა“ სიტუაციის, ასევე ახალგაზრობის სიტუაციაზე პოსტ-საბჭოთა სივრცეში.

საბჭოთა კავშირის დაშლა აღნიშნავდა სისტემის დასასრულს, რომელიც, როგორც ითვლებოდა, მუდმივად იარსებებდა (Yurchak 2006). როცა იმპერია დაეცა, გაურკვევლობა, ხოლო ზოგან კი სრული ქაოსი, ყოველდღიური ცხოვრების დამახასიათებელი ნიშანი გახდა (Nazpary 2001). სიტუაცია, რომლის წინაშეც მომდევნო წლებში ბევრი ადამიანი დადგა, მკაცრი იყო და სინამდვილეში, როგორც დევიდ კიდელკელი აღნიშნავს, „პოსტ-სოციალისტური კვლევები სულაც არ არის ბედნიერი ჟანრი“ (Kideckel 2008: 7). მრავალმა ანთროპოლოგიურმა კვლევამ აჩვენა, რომ „დასასრული“ მთლად დასასრული არ იყო და, რომ ახალი და უკეთესი მომავალი უბრალოდ მოსახვევში კი არ იცდიდა, მიუხედავად იმისა, რომ საბჭოთა კავშირის მიერ გაჟღერებულ მომავალს გვერდი აუქციეს (მაგალითად, Verdery 1999). მიუხედავად ფართომასშტაბიანი პოლიტიკური რეფორმებისა, რომელსაც უნდა უზრუნველყო სახელმწიფო სოციალიზმიდან საბაზრო ეკონომიკაზე სწრაფი გადასვლა, ეს გადასვლა სულაც არ აღმოჩნდა სწრაფი ბევრი ახლად წარმოქმნილი ერისათვის. როგორც ადრეც აღინიშნა, აღნიშნულმა მდგომარეობამ გამოიწვია ცნება „გარდამავალის“ ანთროპოლოგიური კრიტიკა, რომელსაც, როგორც ამტკიცებდნენ, მხედველობიდან გამორჩა ის ფაქტი, რომ „-კენ და -დან“ ამ პროცესში სულაც არ იყო გასაგები იმ ადამიანებისთვის, ვინც ეს გამოსცადა.

საამისოდ ბევრი მიზეზი არსებობდა. როგორც ელიზაბეტ დანი აღნიშნავს, პოლონეთში ბავშვთა კვების ბიზნესისადმი მიძღვნილ თავის კვლევაში, ახალი მარეგულირებელი ტექნოლოგიების შემოღებამ, რომლებიც ამერიკის შეერთებული შტატებიდან და დასავლეთ ევროპიდან გადმოიღეს, პიროვნულობის ახალი კონცეფციები და ძალთა შეფარდება გამოიწვია, რამაც ხელი შეუწყო უთანასწორობის ახალი ფორმების წარმოშობას და იმავდროულად, რაოდენ ირონიულადაც არ უნდა ჟღერდეს, გაზარდა სოციალისტური წყობის დროს არსებული კორუფციული და არაფორმალური ურთიერთობების გარკვეული ფორმების რაოდენობა (Dunn 2004 162). ანალოგიურად, ალიონა ლედენევა (Ledeneva 2006) რუსეთში არაოფიციალური პრაქტიკების უწყვეტ გავრცელებასთან დაკავშირებით აღნიშნავს, რომ კანონმდებლობამ, რომელიც საგანგებოდ შექმნეს პოლიტიკური და ეკონომიკური წყობის გასაუმჯობესებლად, საბჭოთა დროის გადმონაშთებთან განაგრძო ხელჩაკიდებული მსვლელობა. ბრიუს გრანტი აღნიშნავს, რომ მთლიანობაში განხორციელებული პოლიტიკური ცვლილებების მიუხედავად, ათასობით პოლიტიკურმა ლიდერმა სხვა არაფერი გააკეთა, გარდა იმისა, რომ შეცვალეს თავისი სამსახურის სატიტულო ფურცელი (Grant 2001: 333). როცა საქმე ეხება ანთროპოლოგიურ კვლევებს იმისა, თუ მომავალზე ორიენტირებული პოლიტიკური, თუ ინდივიდუალური წამოწყებები როგორ აღმოჩნდნენ წარსული პრაქტიკების ზემოქმედების და ეჭვის ქვეშ, და როგორ წარმოიშვა ბუნდოვანება ყოველდღიური ცხოვრების თვით ყველაზე ინტიმურ ასპექტებში – აქ სია საკმაოდ გრძელია: კვლევები მოიცავს ყველაფერს, საკუთრებასა და ღირებულებას (Verdery 2003), მოხმარებას (Barker 2005; Creed 2002) და ბაზრებისა და ვაჭრობის საკითხიდან დაწყებული (Mandel and Humphrey 2002), სამოქალაქო საზოგადოებისა და არასამთავრობო ორგანიზაციების სფეროებით დამთავრებული (Sampson 1996); და ეს მხოლოდ მათი ნაწილია. გაურკვევლობა, რომელიც საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ წლებში ყოველდღიურ ცხოვრებას ახლდა იყო ორმხრივი. ვიდრე ხალხი ცდილობდა საბჭოთა ცხოვრების „დანგრევას“ და მათ გარშემო ახლად წარმოქმნილ სამყაროში გარკვევას, გაჩნდა ახალი საქმიანობები და

ახალი დასაბუთებები (Humphrey 2002: xvii). მიუხედავად ამისა, მართალია ზოგიერთმა რამ ახალი ფორმა შეიძინა, ბევრი რამ კვლავ ემყარებოდა იმას, რაც ერთხელ უკვე არსებობდა – ან მის გავლენას განიცდიდა.

კეეინ პლატმა ცოტა ხნის წინ აღნიშნა, რომ 2008 წლის საქართველო-რუსეთის კონფლიქტმა თავისთავად აჩვენა, რომ პოსტ-საბჭოთა ეპოქა, ისეთი, როგორიც ის იყო, კატეგორიულად დასრულებულიყო; საკითხავი ახლა ისაა „რა იქნება შემდეგ?“ მკაცრად პოლიტიკურ-ინსტიტუციონალურ სფეროს მიღმა, „გარდამავალი“, თუ „რევოლუცია“ შეიძლება მხოლოდ მეტაფორად დარჩეს, სოციალური ორგანიზაციების და ყოველდღიური საქმიანობების გარდაუვალი ცვლილებების შესანიშნავად – როგორც ეს მოხდა საბჭოთა ეპოქის დასაწყისში და ახლაც მეორდება (ხალხის აღქმაში) პოსტ-საბჭოთა ერის დასასრულს – „შედეგის დასასრულს“ (Platt 2009).

ნამდვილად, ბათუმში, როგორც მეორე და მეშვიდე თავებში აღვნიშნავ, მშენებლობამ და რეკონსტრუქციამ ისევე წარმოქმნა ნანგრევები, როგორც პოსტ-საბჭოთა 1990-იან წლებში. მაგრამ როგორ უნდა მოვახდინოთ ამ სიტუაციის კონცეპტუალიზაცია? „პოსტ-სოციალიზმის“ იარლიყი დახმარებას გვინევდა, წერს სტივენ სემპსონი, რადგანაც გვახსენებდა იმ ფაქტს, რომ სოციალისტური წარსული დარჩა სოციალისტურის შემდგომი ანმეოს ნაწილად (Sampson 2002: 297). „გარდამავალთან“ ერთად, მან უფრო მეტი მნიშვნელობა შეიძინა ვიდრე უბრალოდ თეორიულმა ტერმინმა, არამედ სასაუბრო გამონათქვამი (კოლოკვიალიზმი) გახდა, რომელსაც იყენებდნენ პოლიტიკოსებიც და ჩვეულებრივი მოქალაქეებიც ყოველდღიური რეალობის აღსაქმელად (იქვე; ასევე იხ., Louw 2010). თუმცა სემპსონი იმ აზრს იზიარებს, რომ „გადასვლის პერიოდი, რასაც ჩვენ პოსტ-სოციალიზმს ვუწოდებთ დასრულდა“; ჩვენ ახლა ვიმყოფებით „პოსტ-პოსტ-სოციალიზმის“ პერიოდში, სამყაროში, სადაც ადამიანები „აღარ არიან ისეთი დაბნეულები, როგორც ადრე“ – სამყაროში, რომელიც ხასიათდება „ცხოვრების ახალი წესით, მთლიანად განსხვავებულით ‘გარდამავალ’ პერიოდისგან“ (2002: 298). თუ პოსტსოციალისტური შუალედური პერიოდი, წერს იგი, ხასიათდებოდა ქმედითობის პრიმატით სტრუქტურასთან შედარებით, როგორც ვერდერი აღნიშნავს (Verdery 1996), „პოსტ-პოსტ-სოციალიზმში სტრუქტურა ემფატიკურად უკან ბრუნდება“ (Sampson 2002: 298). დომინიკ ბოიერი და ალექსეი იურჩაკი (Boyer and Yurchak 2008) თვლიან, რომ „პოსტ-საბჭოთა გადასვლას“, როგორც ანალიტიკურ სტრუქტურას, აქვს წარმავალი შედეგი, რადგანაც პოსტ-სოციალიზმი არის წარმავალი ობიექტი.

მე არ ვეთანხმები ამ მტკიცებულებებს. ჯერ ერთი, არსებობს მიზეზი რომ ფრთხილად უნდა ვიყოთ დამატებითი „პოსტ“-ის თაობაზე. როგორც მორტენ აქსელ პედერსენი და ლარს ჰოიერი (Pedersen and Højer 2008) ამტკიცებენ, ჯერ კიდევ არსებობს უამრავი ადამიანი, ვინც „გარდამავლობაში თავს დაკარგულად გრძნობს“ და ვინც ჯერ კიდევ იბრძვის თავისი საყრდენის მოსაპოვებლად. აქედან გამომდინარე, ჩემი შეხედულება უფრო დაფნე ბერდალისკენ იხრება, რომელიც ამტკიცებს, რომ პოსტ-სოციალიზმი (და შესაბამისად, „პოსტ-საბჭოთა გადასვლა“) კვლავ სარწმუნოდ რჩება „იმდენად, რამდენადაც სოციალიზმი განაგრძობს აქტიურ სოციალურ ცხოვრებას, რომელშიც ხალხი ერთვება და შეგნებულად იყენებს თავიანთ კულტურულ პრაქტიკასა და წარმოებაში“ (Berdahl 2010: 131). თუმცა, ბერდალთან შედარებით, მე ნაკლებად ვარ დარწმუნებული, რომ გვაქვს საფუძველი ვისაუბროთ „ფაქტობრივად არსებულ პოსტ-სოციალიზმზე“ იმ გაგებით, რომ თითქოს

სოციალიზმი დღესაც იმავე მნიშვნელობის მატარებელია, როგორისაც უნინ, რაც მე სიმართლე არ მგონია, განსაკუთრებით ახალ თაობასთან მიმართებით. მაგრამ მაშინ, როგორ უნდა ჩავწვდეთ არსებულ სიტუაციას – ანუ, ისეთ სიტუაციას, სადაც ცხოვრების რაღაც ნაწილები ნამდვილად შეუქცევადად შეიცვალა, სხვა ნაწილები კი შენარჩუნდა? ნგრევის ცნება, განსაკუთრებით იმ მნიშვნელობით, როგორც მას ენ სტოლერი იყენებს და მისი კავშირი აჩრდილისებრ აკვიატებასთან, ჩემი აზრით, გვთავაზობს, „პოსტ-პოსტის“ ალტერნატივას.

მთავარი შეკითხვა სტოლერისთვის არის ის, თუ როგორ რჩებიან იმპერიული ფორმაციები თავიანთ მატერიალურ ნამსხვრევებში და ადამიანების ცხოვრების სოციალურ ნანგრევებში (Stoler 2008: 194). დაშლის და ნგრევის ადგილები, პე-იზაჟები და სივრცეები სტოლერისთვის არის არა ხატოვანი გამოთქმა, არამედ ძალიან „მონყვლადობის ზონები, სადაც ცოცხლები სახლდებიან და რასაც ჩვენ ყურადღება უნდა მივაქციოთ“ (იქვე: 200). ამრიგად, ვალტერ ბენიამინის ნგრევის ცნებას იგი ანიჭებს ანთროპოლოგიურ შეფერილობას, როდესაც მოგვიწოდებს ნგრევაზე ფოკუსირებისკენ, რაც საშუალებას მოგვცემს აღვიქვათ ის, როგორც ყოველდღიური გამოცდილება, სტრუქტურების, მგრძნობელობების და ნივთების მატერიალურ და სოციალურ შემდგომ ცხოვრებაზე ყურადღების მიქცევით (იქვე: 194); ანუ ის, რაც ხელში *შერჩათ* ადამიანებს და, თუ როგორ უმკლავებიან ამ ნარჩენებს. ნანგრევები და ნარჩენები წარსულად მიჩნეული პერიოდიდან (მატერიალური, თუ სოციალური) „შეიძლება წარმოადგენდეს მარგინალიზებულ სტრუქტურებს, რომლებიც განაგრძობენ ორგანიზების მოდუსების ფორმირებას, მაგრამ თან იმგვარ ფუნქციონირებასაც წყვეტენ, როგორც „ერთ დროს“ (იქვე: 203). ამ აზრიდან გამომდინარე, მიუხედავად დიდმასშტაბიანი სოციო-პოლიტიკური ცვლილებებისა, ვერასდროს ვერ მოხდება ყველა სოციალური ფენომენისგან უცაბედი და სრული დაცლა და მათი ჩანაცვლება ცხოვრების სხვა წესით; ზოგიერთი რამ, მიუხედავად ყველაფრისა, რჩება. ნაცვლად ნგრევის პროცესისა, ჩემი აზრით, ჯობია გამოვიყენოთ ცნება „სოციალური შემდგომი ცხოვრება“, ვიდრე პოსტ-სოციალიზმის სოციალურ ცხოვრებაზე ვილაპარაკოთ, რადგანაც ასეთი პოზიცია საშუალებას გვაძლევს დავძლიოთ აშკარა შეუსაბამობა, რომ, ერთი მხრივ, საბჭოთა (პოსტ-საბჭოთა) პერიოდი მკვდარია და წასული, ხოლო, მეორე მხრივ, ცოცხალი და კარგად ფეხმოკიდებული მოგონებებსა და პრაქტიკებში, ზოგჯერ აჩრდილისებრ აკვიატებული არსებობის ფორმით. მე ვუბრუნდები პირველ ნაწილში წარმოდგენილ ემპირიულ მონაცემებს ამ საკითხის დეტალურად განსახილველად.

მეორე თავში ნაჩვენებია, რომ ბათუმი, ჩემი ინფორმანტების მიერ, აღიქმებოდა, როგორც ქალაქი „სოკო“, მუდმივი კონსტრუირების, დეკონსტრუირების და რეკონსტრუირების ადგილი. უმეტესობა ამ რე-/დეკონსტრუქციისა მომდინარეობდა პოლიტიკური სურვილისგან, ბათუმი ხელახლა გაეხადათ საკურორტო და ტურისტული ადგილი, ამ პროცესმა კი შენებისა და განახლების პროექტების მთელი ჯაჭვი წარმოშვა. როგორც მეორე (და მეშვიდე) თავში განიხილება, ამ პროექტებში ღრმად იყო გამჯდარი სიმბოლიზმი, იმ გაგებით, რომ მათ უნდა აღენიშნათ ახალი ეპოქის საქართველოს განთიადი და გადასვლის პერიოდის დასასრული. როგორც კი პრეზიდენტი სააკაშვილი ხელისუფლებაში მოვიდა, აჭარის ყოფილი ლიდერი, ასლან აბაშიძე გაძევებულ იქნა და უამრავი სამშენებლო პროექტი აშკარად მიზნად ისახა-

ვდა იმის ჩვენებას, რომ ბათუმი (და აჭარა) ისევ დაუბრუნდა თბილისის მთავრობის პირდაპირ კონტროლს, ხოლო აბაშიძე კი ისტორიას ჩაბარდა.

თბილისში სააკაშვილს იმისთვის აკრიტიკებდნენ, რომ იგი ზედმეტად იყო დაკავებული ფასადების შეღებვით და ნაკლებად აინტერესებდა ისინი, ვინც ამ ფასადების მიღმა ცხოვრობდა (Frederiksen 2006; Manning 2007). ნუთუ ბათუმი პოტიომკინის სოფლად იქცა, გამოსახულებად შინაარსის გარეშე? ასეთი იყო რამდენიმე ოპოზიციური პარტიის პოლიტიკოსებისა და საერთაშორისო მიმომხილველების პოზიცია, ვინც სააკაშვილს ადანაშაულებდა, რომ პიარის ეფექტებზე, კოსმეტიკურ ცვლილებებზე და პირად ხუმტურებზე დაყრდნობით ქმნიდა ეკონომიკური განვითარების შთაბეჭდილებას ურბანულ აღმშენებლობაში ბათუმშიც და თბილისშიც ("Tbilisi" 2010; Finn 2005; Rukhadze and Hauf 2009). სწორედ ამის გამო შეარქვეს ბათუმში ზედმეტი სახელი, მეფე შადრევან პირველი. თუმცა, ფაქტობრივად ამ ფასადებს და გამოსახულებებს „მიღმა“ იყო რაღაც, მაგრამ არა ის, რაც სააკაშვილს ედო გუნებაში. როგორც აღვნიშნე, სწორედ ემილი მომიწოდებდა, რომ ქალაქში მხოლოდ ბოლო პერიოდის ფენები კი არ დამენახა, არამედ მათ მიღმაც ჩამეხედა, რათა მივმხდარიყავი, რომ ის, რასაც ზემოდან გადაანერეს, არ წასულა – ზემოდან გადაანერის პოლიტიკურმა პროცესმა ვერ წაშალა ყველაფერი, რაც მანამდე ხდებოდა, თუმცა, საკითხავი იყო, ზუსტად რა გადარჩა და რა ფორმით.

მესამე თავში აღნიშნულია, რომ ასლან აბაშიძე მთლად არ გამქრალა, ყოველ შემთხვევაში, როგორც სოციალური ფიგურა. როგორც ამბობდნენ, ის პერიოდი და მასთან დაკავშირებული პრაქტიკები ქალაქში ბუნდოვან არსებობას განაგრძობდა, მიუხედავად მთავრობის ბეჯითი მცდელობისა გადაენერა მისი არსებობა და წარსულის ნაწილად ექცია. აბაშიძის პერიოდის მემკვიდრეობა განაგრძობდა ჩემი ინფორმანტების ანმყო ცხოვრებაზე გადამწყვეტი გავლენის მოხდენას. სოციალური შემდგომი ცხოვრების ცნების ნიმუშად შეიძლება მოვიყვანოთ „ეშმაკების“ როლი ბათუმში და ის წინააღმდეგობრივი ფაქტი, რომ თუმცა პრეზიდენტმა წარსული, გარდამავალი პერიოდის მნიშვნელობით, დასრულებულად გამოაცხადა, იგივე წარსული თავის გავლენას კვლავ ახდენდა ჩემი ინფორმანტების ცხოვრებაზე და ქმნიდა დაძაბვას იქ, სადაც ყოველდღიური ცხოვრების განვითარება წინააღმდეგობაში მოდიოდა ოფიციალურ ნარატივებთან. პირველმა ნაწილმა გვაჩვენა, თუ როგორ გაჩნდა ასეთი დაძაბულობა ისტორიის ოფიციალურ ვერსიას და ჩემი ინფორმანტების სუბიექტურ გამოცდილებას შორის: მათთვის, ოფიციალური მიერ გაპიარებული ბათუმი, როგორც კურორტი-სამოთხე, მაინც ჭაობი იყო, სადაც ეშმაკები ბუდობდნენ.

თუ სოციალური შემდგომი ცხოვრება გვიჩვენებს, თუ რა შერჩათ ხელში ადამიანებს, მაშინ მნიშვნელოვანი ხდება განისაზღვროს, თუ რა სახის მოჩვენებებია ეს, ვის რა და რომელი პერიოდი აჩრდილისებრ აკვიატებია? თავის ავტორიტეტულ ნაშრომში თაობებსა და სოციალურ ცვლილებებზე, კარლ მანჰაიმი აღნიშნავს, რომ თითოეული ახალი თაობა განიცდის „ახლებურ კონტაქტს“ თავის სოციალურ გარემოსთან, რაც ახალი თაობისთვის შესაძლებელს ხდის იურთიერთოს და ახალ ფორმებში ჩამოასხას უკვე არსებული სოციალური და კულტურული პრაქტიკები (Mannheim 1972). როგორც დებორა დურჰამი (Durham 2008) და კრეიგ ჯეფრი (Jeffrey 2010) გვაფრთხილებენ, აღნიშნული უცილობლად არ ნიშნავს იმას, რომ ახალგაზრდობას უფრო მეტი „ქმედებითობა“ აქვს, ვიდრე საზოგადოების სხვა წევრებს. თუმცა, ის

აგრეთვე მიუთითებს იმ ფაქტზეც, რომ კონკრეტული თაობის ახალგაზრდა ადამიანებს ახლებური გზებით აქვთ ჩართულობა საკუთარ სოციალურ სამყაროებთან და მათი განცდა. მაგალითად, როგორც წინა თავებშია აღნიშნული, ბათუმში ჩემი ინფორმანტებისთვის პრობლემებს იწვევდა არა იმდენად საბჭოთა კავშირის მიერ გაჩენილი შედეგები, არამედ 1990-იანი წლების გამოძახილი. ზუსტად ისევე, როგორც მათი მშობლების თაობა იბრძოდა ახალი პოზიციების მოსაპოვებლად საბჭოთა კავშირის მიერ დატოვებულ სიცარიელეში (იხ. მაგ., Alexander and Buchli 2007: 13), „პირველი პოსტ-საბჭოთა თაობის“ ახალგაზრდების გარკვეული ჯგუფები იძულებულნი იყვნენ ფეხი აენწყოთ ცვლილებებისთვის, რასაც ადგილი ჰქონდა პოსტ-საბჭოთა აურზაურის შემდგომ პერიოდში.

ამრიგად, ის, რაც ამ ჯგუფებს განსაზღვრავს, როგორც თაობას, არის ის ფაქტი, რომ მათ ხელთ „შერჩათ“ რალაც ძალზე განსხვავებული, ვიდრე ის, რაც ხელთ შეერჩათ მათ მშობლებს. ამ წიგნში აღწერილი ბათუმელი ახალგაზრდა კაცებისათვის სოციალიზმზე მეტად პოსტ-სოციალიზმი იყო ის კონტექსტი, რომელიც წარსულად აქციეს. რაც შეეხება კითხვას, აქვს თუ არა კიდევ აზრი პოსტ-სოციალიზმს, ქეროლან ჰამფრი აღნიშნავს, რომ თაობათა საკითხს შეეძლო შეეცვალა პოსტ-სოციალიზმის კვლავინდებური მნიშვნელობა, რადგანაც „ახალგაზრდა ადამიანებს რეგიონის დიდ ნაწილში უკვე დაეწყოთ ამ ტერმინის უარყოფა“ (Humphrey 2002: 13). მართლაც, როგორც აღნიშნულია პირველ ნაწილში, საბჭოთა წარსულის რელევანტურობას ჩემი ინფორმანტები დიდ მნიშვნელობას არ ანიჭებდნენ და სამაგიეროდ მთავარ აქცენტს აკეთებდნენ გარდამავალ პერიოდზე და 1990-იან წლებში სოციალიზმის სოციალური შემდგომი ცხოვრების აჩრდილისებრ აკვიატებულ არსებობაზე.

საბოლოო ჯამში, მე მჯერა, რომ ფოკუსირება სოციალურ შემდგომ ცხოვრებაზე გვთავაზობს პოსტ-საბჭოთა მდგომარეობის რეკონცეპტუალიზაციის გზას და ამგვარად საშუალებას გვაძლევს უფრო ნათლად ჩავწვდეთ ახალგაზრდობის მდგომარეობას ამ რეგიონში. თუმცა, თუ სოციალური შემდგომი ცხოვრება გვეხმარება იმის ახსნაში, თუ რა შერჩათ ხელში ჩემს ინფორმანტებს, როგორღა გავიგოთ, თუ რის ანაბარა დარჩნენ ისინი და როგორ ურთიერთობდნენ ისინი ამ ნარჩენებთან და ახალ რალაცებთანაც, რაც თავს დაატყდათ.

ნანგრევები და რეკონფიგურაციები

კაროლინა შმაგალსკა-ფოლისი თავის კვლევაში ერთი კაცის შესახებ უკრაინაში, ვინც მოახერხა საბჭოთა ატომური ბაზა და მესაზღვრეთა სამხედრო ნაწილი გადაეკეთებინა ყოფილი პატიმრების, ადამიანთა ტრეფიკინგის მსხვერპლების და გამოძევებული თავშესაფრის მაძიებლების თავშესაფრად, იყენებს მარქსის ცნობილ ციტატას, რომელიც ზემოთ მოგვყავს, რათა აღწეროს წარსულის არსებითი რეკონფიგურაციის მაგალითი. რას გულისხმობს, კითხულობს იგი, საბჭოთა სამხედრო კომპლექსის ნანგრევებს შორის აღმშენებლობაში ჩართვა? როგორც იგი ამტკიცებს, ეს იმდენად ისტორიული მეხსიერების მხარდაჭერის თემა კი არ არის, არამედ იმის საფუძველზე, რაც დარჩა, ახალი პირობების შექმნის საკითხი. ასეთი კონფიგურაციები, ამტკიცებს იგი, განსაკუთრებულად გადაუდებელია იმ ადამიანებისთვის, ვისაც ყველაფერი წაართვეს, რადგანაც უპოვრობა არის ნგრევის განსაკუთრებული ფორმა, რაც, ქეროლან ჰამფრის მიხედვით: „ქმნის დამსხვრეულ სამყაროებს, სა-

დაც საზიაროდ არაფერი აღიქმება და, სადაც ყველაზე მთავარია საერთოდ, თუ გალიარებენ და გისმენენ“ (ციტატა Szmagalska-Follis 2008: 336 მიხედვით). უპოვრობა არის იმ კოლექტივიდან გამორიცხვის სიტუაცია, რომელიც ადრე უზრუნველყოფდა ინდივიდებს „სოციალური და ეკონომიკური ჩარჩოთი, რის შიგნითაც მათი ცხოვრება ვითარდებოდა შედარებით სტრუქტურირებული და პროგნოზირებადი ტრაექტორიებით“ (იქვე). უპოვარნი რუსეთში, ამტკიცებს ჰამფრი, შექმნილია პოლიტიკური სფეროებით, რომელსაც ისინი უკვე აღარ ეკუთვნიათ (Humphrey 2002: 22).

ჩემი ინფორმანტებისთვის ბათუმში, რალაც ამის მსგავსი იდო ფსონზე. უპოვრობა, ერთი მხრივ, ეხებოდა დაკარგულ ტრაექტორიებს – მაგალითად, ზრდასრული მამაკაცის სტატუსის მიღწევის გზებს; მეორე მხრივ კი, უპოვრობა განაპირობებდა იმას, რომ მავანს არ სჯეროდა, რომ გარკვეულ საზოგადოებრივ სფეროებს ეკუთვნოდა. მაგრამ ამ განლაგებაში რა სახის რეკონფიგურაციები იდო ფსონზე? როგორ ეგუებოდნენ ახალგაზრდა კაცები ტრაექტორიების დაკარგვას? და როგორ წარმოედგინათ მომავალი ამ ნგრევის შუაგულში?

ერთ-ერთი პასუხი ამ შეკითხვებზე იმალება მცდელობაში შეიქმნას რაიმე გამძლე, ირგვლივ არსებულ სოციალურ ცვლილებებთან დასაპირისპირებლად (იხ. Shevchenko 2002). ერთ-ერთი ასეთი გამძლე მოცემულობა იყო მეგობრობა. როგორც მესამე თავშია აღნიშნული, საძმოები ჩემი ინფორმანტებისთვის მყარი ნიადაგის ფორმას სთავაზობდა, ეს რალაც (ვილაც) ყოველთვის რომ დაეყრდნობოდა. როცა არ შეგეძლო მხოლოდ მშობლების მოლოდინების გამართლებისთვის ცხოვრება, ან თუ სურვილი გქონდა მშობლებისგან განსხვავებული ყოფილიყავი, ალტერნატივის საჭიროებას ქმნიდა. საძმოები ქმნიდნენ სამყაროს, სადაც ყველას შეეძლო კაცი ყოფილიყო და ასევე ისინი სთავაზობდნენ საწყისს – მშფოთვარე ან-მყოს სამართავად და ასევე მომავალზე დასადევნებლად.

საძმოების ცნება რალაც ახალი არ იყო. პირიქით, მას საქართველოში სულიერი ნათესაობის სახით ხანგრძლივი ისტორია ჰქონდა, ხოლო ჩემი ინფორმანტების შემთხვევაში ასევე 1990-იანი წლების გარკვეული გამჭოლი ასპექტების დიდი გავლენის ქვეშ იმყოფებოდა, როგორიც იყო, *კანონიერი ქურდების* კრიმინალური საძმო. თუმცა ეს მაინც არ იყო ამ ტრადიციების და გავლენების ზუსტი ასლის გადაღების მცდელობა. ეს უფრო მიმდინარე სიტუაციის სპეციფიკა იყო, როგორც ისეთი რამ, რაც ცნობილი და აღიარებული იყო ფართო საზოგადოებაში და, რაც საშუალებას აძლევდა ჩემს ინფორმანტებს თავი გაერთვათ „ბნელი მხარის“ მუდმივი გავლენისთვის, ან აჩრდილისებრ აკვიატებული არსებობისთვის. როგორც მესამე თავშია აღნიშნული, ჩემს ინფორმანტებს ეს საშუალებას აძლევდა ცხოვრების გზაზე ევლოთ, როგორც მორალურად კარგ კაცებს, ვინც ზოგჯერ ცუდსაც სჩადიოდა – მაგრამ ამ ცუდს სწორად სჩადიოდა. ეს იყო ნგრევით გამოწვეული უპოვრობის სხვადასხვა ტიპთან გამკლავების გზა.

წარსულის არსებობასთან შეგუების კიდევ ერთი გზა იყო მისი სიტყვებით და გამოხატულებებით გამოხატვა. ამის მაგალითები ჩვენ ვიხილეთ მეოთხე და მეხუთე თავებში, სადაც საუბარია იმაზე, თუ რა გზებით გამოხატავდნენ არტისტულად საკუთარ თავს გოშა, მაგუ და არმენი სიმღერების ტექსტების და ტატუების მეშვეობით, რომლებიც ქუჩის ცხოვრებასა და ნარკოტიკებს, განგსტერებსა და ქურდებს, სიდუხჭირესა და შიმშილს აღწერდნენ. როგორც აღვნიშნეთ, ისინი არ აღწერდნენ იმ საგნებს, მოვლენებსა და სიტუაციებს, რომლებიც აღარ არსებობდნენ, ყოველ

შემთხვევაში მათი ცხოვრების მისამართით ეს არ ითქმოდა. თუმცა, სიმღერები, მაგალითად განგსტერებზე, არ ნიშნავდა, რომ მომღერლები განგსტერები იყვნენ, ან განგსტერობა სურდათ; ასე უფრო თავის არსებობას გამოხატავდნენ, იმის თქმა უნდოდათ, რომ მომღერლების არსებობისთვის ანგარიში უნდა გაენიათ. მიუხედავად იმისა, რომ წარსულის გარკვეულ ასპექტებში გახლართულიყვნენ, ისინი უბრალოდ ამ წარსულით კი არ „ცხოვრობდნენ“, ანდა მის კვლავწარმოებას კი არ ცდილობდნენ ყოველგვარი რეფლექსიის გარეშე, არამედ მას იმგვარად უკავშირდებოდნენ, რაც მომავალთან კავშირს ბადებდა. როგორც აღვნიშნე, იმის მაგივრად, რომ მომავალი სავალალო კანონზომიერების გაგრძელებად ექციათ, ისინი სხვადასხვა გზით ცდილობდნენ მის გახსნას და შესაძლებლობათა სივრცედ ქცევას თავის გარშემო არსებული სოციალური და მატერიალური ნანგრევების გადანაცობის გზით. ასე მაგალითად, როდესაც გოშა ნარკოტიკების შესახებ მღეროდა, ანდა როდესაც თავად ლებულობდა ნარკოტიკს, ეს იყო არა მხოლოდ ანმყოში არსებობის ფორმა, არამედ საკუთარი თავის წინ ნაბიძგების მცდელობა, ანმყოფი შორს.

როგორც ჰანა არენდტი წერს ვალტერ ბენიამინის ნიგნის *Illuminations* [განათებების] (1999) შესავალში, დაშლის პროცესები იმავდროულად კრისტალიზაციის პროცესებს წარმოადგენენ. მიუხედავად იმისა, რომ ნგრევა არის ჩადენილი ქმედება, მდგომარეობა, რომელსაც შეიძლება დაექვემდებაროს პიროვნება და დანაკლისის მიზეზიც (Stoler 2008: 195), იგი უცილობლად ქმნის რაიმე ახლის ფონს, როდესაც ადამიანები ეჯახებიან სოციალურ და მატერიალურ ნანგრევებს.

ადამიანები ხვდებიან, თუ რა დაკარგეს იმით, რომ ფოკუსირდებიან იმაზე, რაც ხელმისაწვდომი დარჩა, წერს სერგეი უშაკინი რუსეთში არსებულ სოციალურ ფრაგმენტაციაზე მსჯელობისას (Oushakine 2009: 7). ჩემს ინფორმანტებში მომავალზე გათვლილი სიცოცხლისუნარიანი ანმყოფების და ტრაექტორიების შექმნა დიდწილად უკავშირდებოდა წარსულს (1990-იანი წლების გაგებით), თუმცა, ეს არ ყოფილა მისი კვლავწარმოების მცდელობა. მართლაც, როგორც მარქსმა აღნიშნა, მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანები ქმნიან საკუთარ ისტორიას, იგი არაფრისგან არ წარმოიქმნება და რომც დავუშვათ ასეთი ალბათობა, იშვიათადაა სრულებით ახალი რამ. თუმცა, ის მუდამ განსხვავებულია, ისეთი რამაა, რასაც შეიძლება ნათელი მოეფინოს თაობათა შორის არსებულ განსხვავებებზე ყურადღების მიქცევით და იმ განსხვავებებით, რომლებიც მათ ხელთ შერჩათ.

დროითი მარგინალიზაციის ცნებისათვის

თუკი პოსტ-საბჭოთა გარდაქმნამ მოახდინა ჩემი ინფორმანტების კონფიგურირება და კონკრეტულ თაობად ჩამოყალიბება, მაშინ საკითხავია, რა განსაზღვრავდა მათი, როგორც ჯგუფის რაობას? და რა გაგებით იყვნენ ისინი მარგინალურები? ჩემი ინფორმანტები არ იყვნენ მიჯაჭვულები ქალაქის რაიმე კონკრეტულ ადგილს, ან უბანს, არ იზიარებდნენ რაიმე კონკრეტულ რელიგიას, ან ეთნიკურობას (ასეც რომ ყოფილიყო, აღნიშნულს მათთვის მცირე მნიშვნელობა ენიჭებოდა) და, რაკი ისინი ძალზე განსხვავებული ოჯახებიდან იყვნენ, ძნელი იყო მათი მიკუთვნება რაიმე კონკრეტული კლასისთვის, ანდა სოციალური წარმომავლობისთვის. რა თქმა უნდა, რეგიონი, სადაც ისინი ცხოვრობდნენ შეიძლება მიჩნეულიყო მარგინალურად საქართველოს მასშტაბით, ხოლო მათი ქვეყანა მარგინალურად მიჩნეულიყო

ევროპაში, ამ კონტინენტის გეოგრაფიის ფართო გაგებით. და მაინც ისინი მარგინალურები იყვნენ თავიანთ ქალაქში იმ გაგებით, რომ ბევრი თავისი თანატოლისგან ძალზე განსხვავებულები იყვნენ და ძალზე განსხვავებულ შესაძლებლობებს ფლობდნენ და ძალზე განსხვავებული აზრებიც ჰქონდათ იმაზე, თუ რას წარმოადგენდა ან არ წარმოადგენდა მათი ქალაქი. მაგალითად, კითხვაზე 'რა არის ბათუმში ყველაზე ცუდი', რომელიც უნივერსიტეტის სტუდენტებს და ჩემს ინფორმანტებს შორის ჩატარებულ მოკლე გამოკითხვისას დავსვი, პირველთაგან ოთხიდან სამი პასუხობდა, რომ ყველაზე მეტად არ მოსწონდათ აქაური ამინდი, რომელიც ხშირად წვიმიანი და ნესტიანი იყო. როდესაც იგივე კითხვარი ჩემს ინფორმანტებს შევავსებინე, უკლებლივ ყველა მათგანმა დაწერა, რომ ყველაზე უარესი იყო სამუშაოს არ არსებობა და არაფრის კეთება.

მარგინალობის ცნება, განსაკუთრებით ურბანულ სივრცესთან დამოკიდებულებაში, კვლავ გვაბრუნებს ვალტერ ბენიამინის ნაშრომთან. ბენიამინი მოიხიბლა პარიზის უპატრონო მიტოვებული თაღედებით, რომლებიც ააგეს ადამიანებმა, ვინც პროგრესის შუაგულში იდგა და მიაჩნდათ, რომ თაღედები სამუდამოდ გაძლებს (Benjamin 1999a). თუმცა ნგრევის პროცესმა თაღედები მარგინალური გახადა ახლად წარმოქმნილი ურბანული განვითარების ცენტრების მიმართ. ათწლეულების შემდგომ ბენიამინის ნაშრომის გამოქვეყნებიდან, მიშელ დე სელტო ასევე აღნიშნავდა, რომ პარიზის ქალაქის დაგეგმარებამ წარმოშვა ადგილებისა და ადამიანების ანომალიები, რომლებიც ამ (კონტექსტში) ველარ ჯდებოდნენ (Certeau 1984: 94). „ცხოვრების გაურკვეველი უსარგებლო ნარჩენები, რომლებიც გადაყარეს, ანდა გადამალეს პროცესის შედეგად, რომელმაც ყველაფერი სუფთად, მონესრიგებულად და გამართულად წარმოაჩინა“ წერს სარა გრინი როცა იმ პროცესს გულისხმობს, რომლის მეშვეობით თანამედროვეობა ქმნის მარგინალურობას (Green 2005: 5).

ბევრწილად, პარიზული თაღედების მსგავსად, ოღონდ გაცილებით დიდი მასშტაბით, საბჭოთა კავშირიც შეიქმნა იმ ვარაუდზე დაყრდნობით, რომ ეს იყო ცხოვრების მოწყობის ახალი გზა და იგი აშენდა „მუდმივი არსებობისთვის“, ისევე როგორც ბათუმში განხორციელებული ასლან აბაშიძისეული მოდერნიზებული პროექტებიც, ადრეულ პოსტ-საბჭოთა წლებში. საბჭოთა კავშირიც და ასლან აბაშიძის ხელისუფლებაც, რომლებიც თავის დროზე ძალაუფლების ცენტრს წარმოადგენდნენ, ახლა დაშლილი და მიტოვებული იყო. ჩემი სხვადასხვა სამუშაოების პერიოდში მათი ადგილი დაიკავა სახელმწიფოს მიერ ნაკარნახევი მომავლის ახალმა გრანდიოზულმა ნარატივებმა, ახალმა პროექტებმა. თუმცა, ბათუმისთვის, როგორც სივრცისთვის, ნებისმიერი რამ შეიძლება გეწოდებინათ, მაგრამ არა მიტოვებული ადგილი. იგი ფაქტობრივად იყო სახელმწიფოს ყურადღების ერთ-ერთი მთავარი ცენტრი, ხოლო ჩემი ინფორმანტები მის შუაგულში ცხოვრობდნენ. ამით ისინი არ იყვნენ ჩაკეტილნი გეოგრაფიულ პერიფერიაში – ყოველ შემთხვევაში, სახელმწიფოსთან მიმართებით. პირიქით, პროგრესის შუაგულში ყოფნისას ისინი უსარგებლო ნარჩენებს წარმოადგენდნენ, რის გადაყრასაც, ანდა გადამალვასაც ცდილობდა სახელმწიფო; ისინი იმ რაღაცის ნაწილს წარმოადგენდნენ, რაც ვერ ჯდებოდა მომავლის ახალ ეროვნულ ნარატივში.

უფრო ზოგადად მათი პოზიცია, მათივე სიტყვებით, იყო საზოგადოების ჩრდილში და საზოგადოების მომავლის განაპირას ცხოვრება. იმ დროს, როდესაც პროგრესისა და პოტენციური მომავლების ხატები მრავლად იყო მათ გარშემო არსებულ

ურბანულ სივრცეში, მაგალითად, პოსტერებზე და სამშენებლო პროექტებში, მათი ცხოვრება თითქმის შორს იყო ამ მომავალი დროიდან. ამ სიტუაციის ერთ-ერთი ახსნა არის ის, რომ ისინი აწმყოთი შემოიფარგლებოდნენ, რაც, ფაქტობრივად, ვერ იქნებოდა აღქმული, როგორც პოზიტიური რამ. თავიანთ ანთოლოგიაში, რომელიც დროს და მარგინალობას ეძღვნება, სოფი დეი, ევთიმოს პაპატაქსიარხისი და მაიქლ სტიუარტი მოგვინოდევენ, „ყურადღება მივაქციოთ ველის შროშანებს“, რაშიც გულისხმობენ ადამიანებს და ადამიანთა ჯგუფებს, რომლებიც მიმდინარე წამით ცხოვრობენ. მათი ამოსავალი წერტილია მათეს სახარების ციტატა „ნუ ზრუნავთ ხვალინდელი დღისათვის, რადგან ხვალე თვითონ იზრუნებს თავისას: ყოველ დღეს ეყოფა თავისი საზრუნავი.“ (ციტატა Day, Papataxiarchis, and Stewart 1999: 2 მიხედვით). ადრექრისტიანული აზროვნების ამ ციტატაში, დეის და მისი კოლეგების აზრით, ამა ქვეყნის ბოროტებანი ეკუთვნის აწმყოს, ამგვარ აზროვნებას დღესაც არ დაუკარგავს აქტუალურობა. თუმცა, როგორც აღნიშნავენ ავტორები, ზოგიერთ ადამიანს შეუძლია აწმყოს წარმოსახვა, ისე, როგორც სხვებს შეუძლიათ წარსულისა და მომავლის წარმოსახვა — საკუთარი გართობისა და სიამოვნებისთვის. მაგალითად, ისინი აღწერენ მარგინალურ ჯგუფებს, როგორიცაა ბოშები უნგრეთში, ლონდონელი პროსტიტუტები, პოლონელი გლეხები და ამაზონის ტყეების შემგროვებლები, ვინც სრულებით აწმყოზე ორიენტირებულ საქმიანობაში არიან ჩართულნი და იმავდროულად ახერხებენ იმავე მეთოდებით „მოიმკან იქ, სადაც არ უთესიათ“ (იქვე: 4). როგორც ავტორები ამტკიცებენ, „თავიანთი ფუნდამენტური თავდადებით, რომ სრულად იცხოვრონ ყოველი დღე, ისე როგორც არის, ეს ხალხი ახერხებს თავიანთი მარგინალური სტატუსის შემობრუნებას და საკუთარ თავს აყენებს მათივე შექმნილი მორალური სამყაროს ცენტრში“ (იქვე: 2).

დეისა და მისი კოლეგების მიერ აღწერილი ჯგუფების გარშემო არსებობენ ინსტიტუტები, რომლებიც აღიქმება, როგორც ხანგრძლივადიანი, როგორიცაა სახელმწიფო, გავლენიანი მეზობლები და სოციალური კონტროლის პროცედურები. მიუხედავად ამისა, ისინი ცდილობენ ამგვარი ინსტიტუტების გარეშე „თავი გაიტანონ“, რათა არ „გაიხლართონ პოლიტიკური იძულების სამყაროში, სადაც მათ მხოლოდ კმაყოფაზე მყოფთა ადგილს თუ არგუნებენ“ (Day, Papataxiarchis, and Stewart 1999: 3). ამრიგად, ისინი „ახდენენ თავიანთი მარგინალური პოზიციების შემობრუნებას და მნიშვნელოვან პირად ავტონომიას მოითხოვენ“ იმგვარი მეთოდებით, რომლებიც ღიად და სისტემატურად უპირისპირდება მათ გარშემო არსებული საზოგადოების ხანგრძლივადიან ორიენტაციას, სადაც ისინი იძულებულნი გახადეს მეინსტრიმის ოპოზიციაში იცხოვრონ (იქვე). აღნიშნულის მთავარი აზრი იმაში მდგომარეობს, რომ მარგინალურ მდომარეობაში ცხოვრება აიძულებს გარკვეულ ჯგუფებს, (როგორიცაა დეის და მისი კოლეგების აღწერილი პროსტიტუტები, ბოშები და გლეხები) კონკრეტული დროითი ორიენტაციით იცხოვრონ.

რამდენად შეიძლება ბათუმში ჩემი ინფორმანტების განხილვა აღნიშნული პერსპექტივიდან? მიუხედავად განსახილველი სიტუაციების იდენტურობისა, ჩემი პოზიცია, რომელზეც მე ოდნავ ქვემოთ მოგახსენებთ, ეწინააღმდეგება დეის, პაპატაქსიარხისის და სტიუარტს — კერძოდ მე ვთვლი, რომ ქართულ კონტექსტში გარკვეული დროითი ორიენტაციები აქცევს გარკვეულ ჯგუფებს მარგინალურად. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მარგინალობა კი არ ქმნის დროის გამოცდილებას, არამედ დროის გამოცდილება ქმნის მარგინალობას.

ამიტომაც მე დავინყებ მსგავსებების გარჩევით. როგორც მართებულად აღნიშნავენ დეი, პაპატაქსიარხისი და სტიუარტი კავშირი სოციალურ ხელმოცარულობას და ანმცოსადმი თავდადებას შორის დიდი ხანია წარმოადგენს ანთროპოლოგიის კვლევის საგანს. ოსკარ ლუისის (Lewis 1966) კვლევა „*Cultures of Poverty*“ [სიღარიბის კულტურები], რომლებიც იქმნება კაპიტალიზმის ექსპანსიის კიდეებზე, ამ თემაზე შექმნილი ნაშრომის ადრეული მაგალითია. სოციალური თეორიის თვალსაზრისით სიღარიბის კულტურა გულისხმობს, რომ ღარიბი სიღარიბეში რჩება იმიტომ, რომ ის ამ უღელს შეეგუა. ეს „კულტურა“, როგორც მას ლუისი წარმოგვიდგენს, ხასიათდება ალკოჰოლიზმით, ძალმომრეობით, არაფორმალური ეკონომიკით და აქცენტით მოკლევადიან პერსპექტივაზე – გრძელვადიანთან შედარებით. მართლაც, როგორც მე აღვწერ, ყოველდღიური ცხოვრება ბათუმში ხშირად ხასიათდებოდა მსგავსი მოვლენებითა და პრაქტიკებით. ჩემი ინფორმანტების მიხედვით, ეს, ფაქტობრივად იყო „ბნელი მხარის“ მთავარი მარკერები.

თუმცა, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ახალგაზრდა კაცები ბათუმში წარმოადგენდნენ „სიღარიბის კულტურას“, ცნება, რომელიც თავად იქცა პრობლემატურად ანთროპოლოგიაში. ლუისის ნაშრომის კრიტიკოსების მთავარი სამიზნე იყო მინიშნება, რომ მის მიერ აღწერილი პუერტორიკოელები მარგინალები იყვნენ იმიტომ, რომ მათმა „კულტურამ“ გახადა ასეთები; კრიტიკოსები ამტკიცებდნენ, რომ ეს აზრი ასახავდა იმ იდეოლოგიას, რომელსაც ეყრდნობოდა ამ ადამიანების ჩაგვრა (Day, Papataxiarchis, and Stewart 1999: 6). როგორც ფილიპ ბურგუა აღნიშნავს, ლუისი აქცენტს აკეთებს თითქმის მხოლოდ დესტრუქციული ღირებულებების თაობათაშორის გადაცემის პათოლოგიაზე და საერთოდ არ ახსენებს, რომ სოციო-ისტორიული და პოლიტიკურ-ეკონომიკური სტრუქტურები მუდმივად ზღუდავენ პიროვნებების ცხოვრებას (Bourgois 2003: 16). მეორე მხრივ, ლუისი იმასაც არ აღიარებს, რომ შეზღუდვა არ არსებობს წინააღმდეგობის გარეშე. ასეთმა წინააღმდეგობამ შეიძლება მიიღოს დესტრუქციის საპირისპირო რეგისტრის ფორმა, როგორც პოლ უილისი ამტკიცებს გაერთიანებული სამეფოს მუშათა კლასის ახალგაზრდობის კვლევაში (Willis 1977), თუმცა შეზღუდულმა მდგომარეობამ ასევე შეიძლება გამოიწვიოს რაღაც განსხვავებული შექმნა (Jeffrey 2010). მის მსგავსად, დეი, პაპატაქსიარხისი და სტიუარტი აღნიშნავენ, რომ „ცხოვრება ანმცოში არის აქტიური და არა პასიური პასუხი მარგინალიზაციასა და სოციალურ გარიყულობაზე“ (Day, Papataxiarchis, and Stewart 1999: 7) და რომ „ანმცოს რიტუალური მშენებლობა არა მხოლოდ გაქცევაა რეალური სამყაროდან, არამედ იგი აგრეთვე ამ სამყაროს შეცვლა“ (იქვე: 18).

დეის, პაპატაქსიარხისისა და სტიუარტის კვლევას და ჩემს ნაშრომს შორის არსებობს ორი ძირითადი განსხვავება. პირველი არის ის, რითიც ჩემი ინფორმანტები ძალზე დაინტერესებული იყვნენ არა მხოლოდ აზრიანი ანმცოს აშენებით, არამედ აზრიანი მომავლისაც. მეორე, როგორც მარგინალობის ბევრ სხვა კვლევაშია, აღნიშნული (მაგ., Charlesworth 2000; Wacquant 2008), დეის, პაპატაქსიარხისის და სტიუარტის მიერ აღწერილი ჯგუფები გარკვეული გაგებით ყოველთვის უკვე არიან მარგინალიზებულები, როგორც გარკვეული გეოგრაფიული, ან სოციალური ჯგუფები, ანდა არსებული კლასობრივი სტრუქტურების გამო. ამისგან განსხვავებით, მე მივიჩნევ, რომ მიუხედავად გაჭირვებაში ცხოვრებისა და უმუშევრობისა, ჩემი ინფორმანტები არ იყვნენ უბრალოდ „უკვე“ მარგინალიზებულები; ისინი უფრო მეტად და მეტად გახდნენ ასეთები მათ გარშემო მომხდარი სოციალური ცვლილე-

ბების გამო, კერძოდ მთავრობის მიერ წარსულის შექმნის და მომავლის აშენების პოლიტიკის გამო.

ამ საკითხს მე განვიხილავ დროისა და გამოცდილებას შორის კავშირის თვალსაზრისით. როგორც პირველ თავშია აღნიშნული, ალფრედ შუტცი ამტკიცებს, რომ საერთო დროის მშენებლობა სოციალურის მშენებლობაა, რადგან სოციალური სამყაროს ერთ-ერთი ძირითადი ელემენტი არის იგივე დროის გაზიარების გამოცდილება. პიერ ბურდიე (Bourdieu 2000) მიიჩნევს, რომ დრო ჩვეულებრივ შეუმჩნეველად გადის, რადგანაც ადამიანები ჩაფლულები არიან „სამყაროს თამაშებში“; მხოლოდ როდესაც არსებობს შეუსაბამობა იმას, რაც მოსალოდნელია და თამაშის ლოგიკას შორის, მომავლის პრაქტიკული აზრი გზას უთმობს ობიექტივირებულ დროს. როგორც მარია ლოუვი აღნიშნავს, ბურდიე დიდ ყურადღებას არ აქცევს ობიექტივირებულ დამოკიდებულებას დროსთან, როგორიცაა ლოდინი, მოწყენილობა და უკმაყოფილება, „შესაძლოა იმიტომ, რომ ის არ ანიჭებს მათ დიდ მნიშვნელობას, როგორც სოციალურ მოვლენებს“ (Louv 2007: 141). ამ წიგნში წარმოდგენილი მონაცემები კი გვიმტკიცებს, რომ ასეთი სოციალური მოვლენები, ფაქტობრივად, ძალზე მნიშვნელოვანია, რადგანაც მათ შეუძლიათ ცენტრალური ადგილი ეკავოთ კონკრეტული ადამიანების ყოველდღიურ გამოცდილებაში. თუ, მუშარბაშის (Musharbash 2007) მიხედვით, მოწყენილობას მივიჩნევთ ისეთ რაღაცად, რაც უაზრო მისწრაფებებით შექმნისას ჩნდება, მდგომარეობა, რომელშიც სამყაროში ყოფნის გზები და თავად სამყარო დისონანსში არიან, ანუ შუტცისგან განსხვავებით, იგივე დროის გაზიარების საკითხი ირღვევა.

ბათუმში, ასეთი საზიარო უაზრო მისწრაფებები ნამდვილად იქმნებოდა დროის გამოცდილებებთან მიმართებით, როცა ჩემი ინფორმანტები სულ უფრო დისტანცირებულები ხდებოდნენ წინ არსებული სოციალური მომავლისგან. მიუხედავად იმისა, რომ მათ ქალაქში დრამატული ცვლილებები ხდებოდა, ისინი ამას მაინც მოწყენილობად მიიჩნევდნენ; თუმცა, ეს არ ტოვებდა მათ მომავლის „გარეშე“ და მხოლოდ აწმყოში არ კეტავდა, არამედ აძალებდა ალტერნატიული მომავლების ძიებას მთავარი ნაკადიდან გამოყოფილი წყალვარდნილების გასწვრივ, როგორც მეშვიდე თავშია აღნიშნული.

მერიან ფერმე (Ferme 2004) მიუთითებს „ურთიერთდაპირისპირებულ სივრცე-დროითობაზე“ რომელიც მის სიერა-ლეონელ ინფორმანტებს უჩნდებოდათ სახელმწიფო დოკუმენტთან დაკავშირებით (როგორიცაა ვიზები, პასპორტები), რადგან ასეთი დოკუმენტები ზღუდავენ მოგზაურებს, მიგრანტებს და დევნილებს. როგორც ის შენიშნავს, „სახელმწიფოს კონტროლი ტერიტორიებსა და მოსახლეობაზე ხშირად აღიქმება, როგორც კონტროლი სივრცე-დროზე – პასპორტების, ვიზების, სტიპენდიების, ბინადრობის და სამუშაო ნებართვების ხანგრძლივობით“ (იქვე: 112). ეს არის მაგალითი იმისა, თუ როგორ აკეთებს და, ამასთან ერთად, აკონტროლებს დროს სახელმწიფო, მისი უნარიდან გამომდინარე, დაადგინოს, ვის აქვს უფლება, რისი და როდის; მას შეუძლია აიძულოს ადამიანები დაიცადონ, გვერდი აუარონ, ან უარი თქვან გარკვეულ მისწრაფებაზე.

იაელ ნაგარო-იაშინი მსგავს სიტუაციას შეესწრო ჩრდილოეთ კვიპროსში, სადაც ადეკვატური წარმომადგენლობის ნაკლებობა, როგორიცაა საბუთები, ან დოკუმენტები ხელს უშლის საერთაშორისო მგზავრობას, კავშირებსა და მობილობას. ეს სიტუაცია გამოიწვია იმან, რომ ჩრდილოეთ კვიპროსი არის „ადგილი საერთაშორისო

სისტემის საზღვრებს გარეთ და სარეგისტრაციო ჩანაწერების გარეშე, რომელსაც ადმინისტრირებას უწევს არაღიარებული სახელმწიფო – რასაც ის „ფანტომ სახელმწიფოს“ უწოდებს (Navaro-Yashin 2003: 110). ჩრდილოეთ კვიპროსზე, წერს იგი, ხალხი საუბრობს „უფსკრულში ყოფნაზე“ ან „შუაში ჩამოკიდებულობაზე“, როგორც პოლიტიკურად ლიმიტალურ სუბიექტებზე (იქვე: 113). ჩრდილოეთ კვიპროსის რესპუბლიკის, „ფანტომი სახელმწიფოს“ დოკუმენტების თავისებურება იმაში მდგომარეობს, რომ ისინი თან რეალურია და თან არ არის რეალური, არსებობს და თან არ არსებობს (Navaro-Yashin 2007: 80); ეს დოკუმენტები იმ სახელმწიფოსია, რომელიც სინამდვილეში არ არსებობს. თუმცა, ამ გაგებით ისინი მაინც არიან „ვითომდა-დასაჯერებელი საბუთები“, ისინი დამუხტულია აფექტური ენერგიებით, რომლებიც აღიქმება, როგორც რეალური (იქვე: 81).

ფერმეს და ნავარო-იაშინის კვლევებს ორი რამ გამოაქვთ დღის სინათლეზე: პირველი, რომ სახელმწიფოს შეუძლია, ან ყოველ შემთხვევაში ცდილობს, იბატონოს სივრცესა და დროზე მატერიალური არტეფაქტების საშუალებით, როგორიცაა დოკუმენტები. მეორე, იმ სიტუაციებშიც კი, სადაც ასეთი დოკუმენტები არის „ვითომდა-დასაჯერებელი“, მათ მაინც აქვთ გავლენა, თუმცა შეიძლება არა ის, რაც დაგეგმილი იყო.

სხვა კვლევებითაც, მაგალითად მათაის პელკმანსის (Pelkmans 2006) კვლევაში ბათუმის ცარიელი შენობების შესახებ, დასტურდება, რომ იგივე აზრი თანაბრად ვრცელდება ურბანული სივრცის მატერიალურობებზეც, როგორც აღწერილია მეშვიდე თავში. ამ თავში მე ვამტკიცებ, რომ ასლან აბაშიძის დროს ცარიელი შენობებით შექმნილმა იმედმა ადგილი დაუთმო იმედგაცრუებას ჩემი სავსე სამუშაოების დროს. მიუხედავად იმისა, რომ სააკაშვილის აშენებული შენობებიც მომავლის იმედის გაზიარებას გულისხმობდა, მაგრამ ეს მოსახლეობის ყველა სეგმენტს არ ეხებოდა. რასაკვირველია, შენობები კანონმდებლობის საკითხი არ არის იმავე გაგებით, როგორც სახელმწიფო დოკუმენტებია; მაინც, იმ დოკუმენტების მსგავსად, ნავარო-იაშინი რომ აღწერს, ისინიც ინვესტენ განსაკუთრებულ გრძნობებს, როგორიცაა იმედი, ან სასოწარკვეთა და რალაცის ნაწილად ყოფნის, ან არყოფნის შეგრძნება. როგორც მეშვიდე თავშია აღნიშნული, ჩემს ინფორმანტებს ბათუმში ნახევრად დასრულებული შენობები, შადრევნები და განახლების პროექტები უფრო საკუთარი თავის რწმენას უკარგავდა, ვიდრე იმედით ავსებდა. ისინი მომავლის სიმბოლოები იყო, მაგრამ არა ჩემი ინფორმანტების მომავლისა.

დროის როლის (და გამოცდილების) ხაზგასმისას, მე არ ვგულისხმობ, რომ კლასი, რელიგია, ეთნიკურობა, სოციალური სტატუსი და მსგავსი საკითხები არ არის მნიშვნელოვანი მარგინალობის კვლევისას. მე უბრალოდ აღვნიშნავ, რომ ზოგჯერ ასეთი თვალსაზრისი მთლიანად ვერ ასახავს განსახილველ სიტუაციას. ამრიგად, ის, რასაც აქ გთავაზობთ, წინა კვლევების უარყოფა არ არის. ეს უფრო მარგინალობის გარჩევის და მასში ჩანვდომის დამატებითი გზაა, რომელიც იხსნება ანალიზისთვის, არა მხოლოდ იმ კუთხით, თუ რის გაკეთებას აიძულებს ადამიანებს მარგინალური პოზიციები, არამედ თანაბარწილად, იმის დასადგენადაც, თუ როგორ იქმნება ეს პოზიციები. სარა გრინი შენიშნავს თავის კვლევაში ბერძნულ-ალბანურ საზღვარზე ცხოვრების შესახებ, რომ მარგინალობა არ არის უსათუოდ სხვად ყოფნის, განსხვავებულობის, ან გამორჩეულობის საკითხი; ეს ასევე შეიძლება იყოს „არაფერი განსაკუთრებული“-ს საკითხიც (Green 2005: 13). ამ სახის მარგინალობა, რომელიც,

მაგალითად, ცდება ადგილის, რასის, კლასის, ანდა რელიგიის კატეგორიებს, არის ის, რასაც აქ დროით მარგინალობად მოვიხსენიებ.

ის რასაც დრო აჩრდილისებრ აკვიატა

ავერი გორდონი (Gordon 2008) ადარებს აჩრდილისებრ აკვიატების გამოცდილებას იმას, თუ როგორ აღწერს ფროიდი იდუმალს, საშინელს, რომელსაც ფროიდი უწოდებს გამოსახულებასა და სინამდვილეს შორის განსხვავების წაშლას (იქვე: 51). ფროიდი მიდის დასკვნამდე, რომ აჩრდილისებრ აკვიატება – ანუ იდუმალი შიშის შეგრძნება – არ უნდა დავეუკავშიროთ ადამიანის ფსიქიკურ ცხოვრებას; ეს უფრო სოციალური სფეროს საკითხია, გაზიარებული სამყაროს რეალობა (იქვე: 54).

თავის წიგნში, *Space on the Side of the Road – [სივრცე გზის პირას]* (Stewart 1996), კეთლინ სტიუარტი აღწერს ყოველდღიურ ცხოვრებას „სხვა“ ამერიკაში: ესაა დასავლეთ ვირჯინიის ქვანახშირის მალარობის დასახლებების ნანგრევებში გაშენებული პატარა ქალაქები – ადგილები, რომლებიც შეერთებულ შტატებში „პროგრესს“ ჩამორჩა და კაპიტალიზმის და მოდერნიზაციის გრანდიოზული ნარატივებიდან გამოირიცხა. გადაყრილი ნივთების, ნანგრევების, დაშლის ამ პეიზაჟებში, აღნიშნავს იგი, წარსულიც და მომავალიც მოდიან და მიდიან, „მხედველობიდან ქრებიან და ჩნდებიან, თუმცა (ისინი) საგნებს მანამდე აჩრდილისებრ ეკვიატებიან, სანამ საერთოდ ვერ გაარკვევ, თუ რა შეიძლება მოხდეს და რის გაკეთება შეეძლო ხალხს“ (იქვე: 116). სტიუარტის აღწერილობაში მოყვანილი წუხილი შეესატყვისება ჩემ მიერ აქ წარმოდგენილ სიტუაციას, სადაც წარსულიც და მომავალიც აჩრდილისებრ აკვიატებული ანმყო ხდება არა გარკვეულ ადგილებში, ისე, როგორც სტიუარტის კვლევაშია, არამედ ადამიანების გარკვეულ ჯგუფებში.

როგორც მე ვამტკიცებ, დროითი აჩრდილისებრი აკვიატების გამოცდილება დროებით ახდენდა ჩემი ინფორმანტების, როგორც მარგინალური ჯგუფის ფორმირებას. დროითის გაგებით, აჩრდილისებრი აკვიატებების გამოცდილება თავს მაშინ იჩენს, როცა რაღაც „მეტად აღარ“, ან „ჯერ-არა“ წარმოჩნდება იმაზე მეტად, ვიდრე გამოსახულება, ანდა სიმბოლო; ის აცოცხლებს და ნაწილი ხდება სოციალური ცხოვრებისა, რომელსაც აქ ვიკვლევთ, როგორც სოციალურ შემდგომ ცხოვრებას და მომავალს, რომელიც ანმყოს აჩრდილისებრ აკვიატებია. ამ წიგნში ჩემი მთავარი მცდელობა იყო, გამომეკვლია, თუ როგორ შეუძლია ასეთ თვალსაზრისს გამოკვეთოს ცხოვრების განშლა აშკარას, ან მკაფიოსა და ორაზროვანს, კავშირებითს, გაურკვეველს და შესაძლებელს შორის. ამგვარი მიდგომით, წიგნში შესწავლილია ის, თუ როგორ შეუძლია წგრევის ცნებას და აჩრდილისებრ აკვიატების საკითხს დაგვეხმაროს ახალგაზრდების მდგომარეობის გაგებაში პოსტ-საბჭოთა რეგიონში.

მაშ, როგორ შეუძლია აქ წარმოდგენილ ეთნოგრაფიას მოახდინოს გავლენა ახალგაზრდობის კვლევაზე და, უფრო ფართო გაგებით, გლობალური მარგინალობის არასაკმარის გაგებაზე? ის, რაზედაც მე მივუთითებ ამ წიგნში, არის მარგინალური ახალგაზრდობის იმ კუთხიდან დანახვა, რომელიც ანგარიშს უწევს მრავალგვარ დროითობას. ამაში მე ვგულისხმობ წარსულის, ანმყოს, და მომავლის როლის გათვალისწინებას, როგორც თავად ახალგაზრდების მიერ გამოცდილს და ასევე საზოგადოების მიერ წარმოსახულსაც. ახალგაზრდა ადამიანებს ხშირად განიხილავენ, როგორც ერის, ან საზოგადოების „მომავალს“, რადგანაც ისინი არიან

ის, რადაც საზოგადოება რაღაც მომენტში გადაიქცევა. ეს აქცევს მათ რესურსად, როგორც საზოგადოების მშენებლების, ისე მატარებლების სახით, მაგრამ ამასთანავე ადვილად აქცევს მათ იოლ სამიზნედ, განტევების ვაცად საზოგადოებრივი პრობლემების, ანდა საფრთხეების გამო, რომლებიც საზოგადოების მომავალს ემუქრება (იხ. Amit and Dyck 2012). ამ გაგებით, მომავლის თითქოსდა გახსნილობა ახალგაზრდებისთვის ღირებული აქტივია, მაგრამ იმავდროულად შესაძლოა ტვირთად იქცეს: ცხოვრება იმის გასამართლებლად, რასაც სხვები ელიან მავანისგან, ყოველთვის შესაძლებელი არ არის. მართლაც, საქართველოში და, მე ვიტყვოდი, ბევრ სხვა ადგილებშიც, სადაც სოციო-ეკონომიკური ცვლილებები ხდება, ახალგაზრდებს ადანაშაულებენ საზოგადოების ზოგიერთი პრობლემისთვის. მაგალითად, როცა პოლიტიკური ხედვა ვერ ასახავს ყოველდღიურ რეალობას, პოლიტიკოსები უმალ იწყებენ მტკიცებას, რომ საზოგადოების გარკვეული სეგმენტები აბრკოლებენ პროგრესს (როგორიცაა, თითქოსდა კრიმინალი ახალგაზრდობა ბათუმში). აქ პარადოქსი, რასაკვირველია, იმაში მდგომარეობს, რომ ის პრობლემებიც, რასაც ახალგაზრდა ადამიანები განიცდიან და კრიმინალური ქმედებებიც, რაშიც ისინი ხანდახან ებმებიან ხოლმე, ფაქტობრივად, სწორედ ამ პოლიტიკური ხედვებით არის გამოწვეული. ამ წიგნში გამოთქმული ერთ-ერთი მთავარი დაკვირვება არის ის, რომ ის პრობლემა, რაც ახალგაზრდა ადამიანების წინაშე დგას, მაინცდამაინც არ გამოიხატება იმაში, რომ „მომავალი არ არსებობს“; პრობლემა შეიძლება ასევე იყოს „ზედმეტად მოჭარბებული“ მომავალი, ან „ზედმეტად მრავალი“ მომავალი, რომლებიც მუდმივ მოძრაობაშია და თანაც ახალგაზრდებს მიაჩნიათ, რომ ამ მომავალს არ ეკუთვნიან. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, თუ მხოლოდ იმას ვაკვირდებით, თუ როგორ მიიწვევენ ახალგაზრდები მომავლისკენ და შესაბამისად ვეღარ ვამჩნევთ, თუ როგორ მოძრაობს მომავალი მათკენ, ჩვენ ვდგებით ახალგაზრდა ადამიანების მომავალთან დამოკიდებულების ზედმეტად გამარტივების რისკის წინაშე. აღნიშნულს გავლენა აქვს ანთროპოლოგიურ (და უფრო ფართო გაგებით, სოციოლოგიურ) დებატებზე ქმედითობასა და სტრუქტურას შორის ურთიერთობის შესახებ, რომელსაც დროდადრო აქვს ადგილი. როგორც პირველ თავში აღვნიშნეთ, შუალედური პოზიციის დაკავება ამ ორ პოლუსს (ანუ, ქმედითობასა და სტრუქტურას) შორის, ჩემი აზრით, შორს ვერ წაგვიყვანს. ამის მიზეზი იმაში მდგომარეობს, რომ ამგვარი პოზიციიდან სარისკოა ვერ შეამჩნიო სიმყიფე, ცვალებადობა და ორივე ამ მდგომარეობის ნაკლებობა ადგილობრივ დონეზე. მე ჭეშმარიტად მწამს, რომ ახალგაზრდობის და მარგინალობის კვლევა გაცილებით მეტ სარგებელს მოგვითმის, თუ ქმედითობისა და სტრუქტურის დილემას თავს დავაღწევთ და ამის ნაცვლად, ალტერნატიულ ანალიტიკურ და თეორიულ მიდგომებს მოვძებნით. რასაკვირველია, ქმედითობა/სტრუქტურის გადასახედიდან ჩვენ ვხედავთ იმას, რაც იყო და იმას, რაც არის, მაგრამ მხედველობიდან გვრჩება იმის მნიშვნელობა, თუ რა შეიძლება იყოს. ნამდვილად, მომავალი მძლავრ გავლენას ახდენს ახალგაზრდა ადამიანების მიერ საკუთარი თავის და ცხოვრების ხედვაზე, თუმცა ნაკლებად მოსალოდნელია, რომ მისი წინასწარ განჭვრეტა იყოს შესაძლებელი; პირიქით, ის მუდამ ცვლადია, აფექტურად არის წარმოდგენილი. ამ წიგნში მე ვიყენებ ცნება აჩრდილისებრ აკვიატებას იმის აღსაწერად, რის მეშვეობითაც ახალგაზრდა კაცების ცხოვრება ბათუმში რეალობას იძენდა და სხვა რაღაცის ნაწილიც ხდებოდა წარსულისა და მომავლის აჩრდილისებრ აკვიატებით. აჩრდილისებრ აკვიატება,

შემდგომი სოციალური ცხოვრება და დროითი მარგინალობა აქ გამოხატავს კლასიკური ქმედითობა/სტრუქტურის დებატისაგან განსხვავებული, ალტერნატიული მიდგომის შესაძლო თვალსაზრისს და მაგალითებს. ეს ცნებები შეიძლება არასაიმედო დასაყრდენი იყოს მათთვისაც, ვისაც მათთან ცხოვრება უნევს და აგრეთვე ანალიზის კუთხითაც, რადგანაც ჯერ არაფერი გაკეთებულა და არც არაფერი არ ჩამოყალიბებულა, თუმცა ორივე ეს ქმედება განაპირობებს სოციალური რეალობის მნიშვნელოვან ნაწილს, რომელიც გასათვალისწინებელია, თუ გვინდა, რომ გავიგოთ, თუ როგორ ხდება ადამიანის პოზიციონირება თავის ცხოვრებაში და ამ ცხოვრების განცდა.

ბანალურად ჟღერს, რომ ადამიანის ცხოვრება დროშია განლაგებული – წარსულის, აწმყოსა და მომავლის ერთობლიობაში. შეიძლება ასეც იყოს, მაგრამ ჩვენთვის ძალზე მნიშვნელოვანია ამ ერთობლიობის ზუსტი კონფიგურაცია, თუ გვინდა გავერკვეთ გარკვეული ინდივიდების, ან ჯგუფების ქმედებების მიზეზებსა და შედეგებში. ჩემი აზრით, ანთროპოლოგიას, ამ მიზნის მისაღწევად, შეუძლია ძალიან წინ წაგვიწიოს. ეთნოგრაფიული საველე სამუშაო თავადაა დროითი პროცესი – გარკვეულ ადამიანებთან საკმაოდ დიდი დროის გატარება ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე ავლენს სიტუაციებს, ასპექტებს და პროცესებს, რომელთაც სხვაგვარად შეიძლება შეუმჩნევლად ჩაევლოთ. მაგალითად, ბათუმში ახალგაზრდა კაცები მხოლოდ ზაფხულში რომ მენახა, ალბათ ჩემთვის არ გაცხადდებოდა „ზნელი მხარის“ მნიშვნელობა და რეალობა. იგივე შეიძლება ითქვას მათ გამოცდილებაზე ზაფხულში, მე რომ მხოლოდ ზამთარში ვყოფილიყავი მათთან. მართლაც, ქალაქის ცხოვრების დინებაში იყო ერთგვარი ცვალებადობა, მაგუს სიტყვებით რომ ვთქვათ, „ზამთრის მკვდარი სეზონიდან“ „ზაფხულის მწველ ცხოვრებაზე“ მკვეთრი გადასვლებით. ზოგისთვის, მაგალითად, გოშასთვის, ზაფხულს ზამთარზე მეტი არჩევანი არ მოჰქონდა და მხოლოდ ნერვებს უშლიდა, ბევრ სხვას კი ზაფხულის სეზონის ალიაქოთი განახლებულ ენერგიას აძლევდა, რადგანაც მეტი რამის გაკეთების შესაძლებლობას სთავაზობდა. პრობლემა მათთვის ის იყო, რომ ამ სეზონის ხანმოკლეობა მუდმივად ახსენებდა მომავალი მოსაწყენი ზამთრის აუტანლობას. ეს შეუსაბამობა ზამთარსა და ზაფხულს შორის ახალგაზრდა კაცების ცხოვრებას სცდებოდა და მთავრობის პოლიტიკაზე მიუთითებდა; როგორც ჩანს, ბათუმის ვიწრო ჭრილში ფოკუსირებული განვითარება, მხოლოდ ზაფხულსა და ტურიზმზე იყო ორიენტირებული და თითქმის არაფერს არ აკეთებდა (არ აკეთებს) ზამთრის განმავლობაში არსებული პრობლემებისა და უმუშევრობის აღმოსაფხვრელად. აქედან მნიშვნელოვანი დასკვნა უნდა გამოვიტანოთ ურბანული და რეგიონული დაგეგმარების პროექტებთან დაკავშირებით საქართველოშიც და სხვაგანაც.

დეველოპმენტისა და რეკონსტრუქციის პროცესის გაუთვალისწინებელი შედეგები საქართველოში მიუთითებს იმედის პოლიტიკის სიმყიფეზე. ანუ, გვიჩვენებს, რომ პროგრესის, იმედის, და „მომავლის“ დროშის ქვეშ წარმართული პოლიტიკა პრობლემურია. ძნელია იმ მოლოდინების და წარმოდგენების წინასწარ განსაზღვრა, რაც ადგილობრივ მოსახლეობას უჩნდება ამგვარ რიტორიკასთან დაკავშირებით და ამიტომაც გაუთვალისწინებელი შედეგების, ან დანაპირების არშესრულების თავიდან აცილება თითქმის შეუძლებელია – ყოველივე ამის შედეგი, რასაც ამ წიგნში ვიკვლევთ, არის ის, თუ როგორ ქმნიდა მომავლის პოლიტიკური ხედვები მარგინალობის გამოცდილებას მოსახლეობის გარკვეულ ნაწილში.

ამ არგუმენტის მოსაყვანად მე შევისწავლე როგორც ცალკეული ადამიანების ყოველდღიური ცხოვრება, ასევე მათ გარშემო განვითარებული ისტორიული და სოციალურ-პოლიტიკური პროცესებიც. ამგვარი მიდგომა დამეხმარა მემოდრავა ორ ანთროპოლოგიურ საკითხს შორის: ერთი მათგანი ძალზე კონკრეტული, ჩემი ინფორმანტების ყოველდღიურ ცხოვრებას უკავშირდებოდა, ხოლო მეორე ძალზე გახსნილი, უკავშირდებოდა ნანგრევებად ქცევისა და დროის საკითხებს. პირველი საკითხი მე გამოვიყენე მეორის აზრის გადმოსაცემად, რამაც საშუალება მომცა გამომეკვლია, რისი თქმა შეუძლია კონკრეტულ ადგილს, როგორიცაა საქართველო და ადამიანთა კონკრეტულ ჯგუფებს, როგორიცაა ახალგაზრდა კაცები ბათუმში, დროის გამოცდილებაზე, რომელიც ყოველდღიურ ცხოვრებას განსაზღვრავს. შესაბამისად აქ საზგასმულია, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია იმის მიმდებლობა, თუ როგორ „შრედეება“ ისტორიული მოვლენები და მომავლის გამოსახულებები სოციალურ გარემოში, როგორ გამოიყენება ისინი ოფიციალურ რიტორიკაში და სახელმწიფო პროექტებში და რა გამოცდილება მოაქვთ ჩვეულებრივი ადამიანებისთვის. გარდა ამისა, ეთნოგრაფიული აღწერილობები იმისა, თუ როგორ უმკლავდებოდნენ ჩემი ინფორმანტები იმ სოციალურ ცვლილებებს, რაც მათ გარშემო ხდებოდა და, თუ როგორ მოქმედებდნენ ეს ცვლილებები მათზე, შეაქვს თავისი წვლილი ანთროპოლოგიურ დისკუსიებში მარგინალობის შესახებ, ისეთი მიდგომის შეთავაზებით, რომელიც მოიცავს დროით ასპექტს არა მხოლოდ იმ გაგებით, თუ დროის როგორი გამოცდილება აქვთ მარგინალურ ადამიანებს, არამედ, აგრეთვე იმ გაგებითაც, თუ როგორ ქმნის დრო მარგინალობას. მეორე მხრივ, ჩვენ შეგვიძლია აქედან ვისწავლოთ ის, თუ როგორ შეუძლია ნგრევის პროცესს, ბენჟამენის ისტორიის ანგელოზის მსგავსად, მომავალში გადასროლისას, ქმნიდეს უძრავობის გამოცდილებას. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, როგორ ხდება, რომ დრამატული სოციალური ცვლილებები განიცდება, როგორც „მომაბეზრებელი“ ადამიანთა გარკვეული ჯგუფების მიერ, რომლებიც არ გრძნობენ თავს ამ ცვლილებების ნაწილად? ამას მივყავართ სოციალურ-პოლიტიკური განვითარების შედეგების უკეთეს გაგებასთან არა მხოლოდ პოსტ-სოციალისტურ სივრცეში, არამედ ასევე მსოფლიოს ბევრ სხვა ნაწილში, სადაც ახალგაზრდა ადამიანები პირისპირ დგებიან იმ მომავლის წინაშე, რომლის არც გაკონტროლება და არც მის ნაწილად ყოფნაც იოლად არ შეუძლიათ.

მიუხედავად იმისა, რომ თმა უჭაღარავდება და ფილტვები ღალატობენ, ემილი ჯერ მხოლოდ ოცდასამი წლისაა. ნაადრევად ბერდება, თუმცა სოციალურად არ შეუძლია ზრდასრული კაცი გახდეს. კრიმინალური სამყარო, რომელიც 1990-იან წლებში მისი ბავშვობისას გაბატონებული იყო მის მშობლიურ ქალაქ ბათუმში, ოფიციალურად წარსულის ნაწილად გამოცხადდა, თუმცა მაინც რაღაცნაირად განაგრძობს არსებობას ემილის ცხოვრებაში. მისი მშობლიური ქალაქის სახელმწიფოს მიერ წარმოებული განვითარება მიზნად ისახავს იმის შეხსენებას, რომ ქალაქს ნათელი მომავალი ელის, როგორც ტურისტულ კურორტს, თუმცა ემილის თავი ამ მომავლის ნაწილად არ მიაჩნია. იმის მიუხედავად, რომ წარსული „ღალარსებობს“, ხოლო მომავალი ჯერ „კიდევ არ დამდგარა“, ორივე ინარჩუნებს მოჩვენებით არსებობას ემილის ცხოვრებაში, რაც გავლენას ახდენს მის შესაძლებლობებზე აწმყოში. ემილის დროის აჩრდილები აკვიატებია და ბათუმში ის ერთადერთი ახალგაზრდა კაცი არაა, რომელიც ასეთი გამოცდილებით ცხოვრობს.

აე და ემილი 2010-ის გაზაფხულზე ჩემი ჩამოსვლიდან მალევე ვხვდებით, რათა მაგუს საფლავი მოვინახულოთ. „გამარჯობა მარტინ!“ მიყვირის ის, დანახვისთანავე. „მოდით გავიაროთ!“ და ჩვენ ასეც ვიქცევით, ჩვეულებისამებრ საათების განმავლობაში ვსეირნობთ. ცოტა ხანში რომაც გვეერთდება და ემილი გვთავაზობს, რომ „უსახლკაროებივით დავლიოთ“ – პლაჟზე დამსხდრებმა, თითქოს თავზე ჭერი არ გვქონდეს. მივდივართ სუპერმარკეტში არყისა და პლასტმასის ჭიქების საყიდლად. მე ვთავაზობ რაიმე საჭმელიც ვიყიდოთ და ისინიც თაროდან იღებენ შოკოლადის ფილას, გაზიანი წყლის ქილას და Schweppes Indian Tonic Water-ის ბოთლს. ზღვასთან ახლოს ადგილს ვპოულობთ და უსახლკაროებივით ვსვამთ არაყს. „მახსოვს [რომ] როცა პირველად შევხვდით,“ ამბობს ემილი, „შენ სვამდი ჯინს [და] ტონიკს ბარში, სადაც მე ვმუშაობდი. ჯინის საყიდელი ფული არ მაქვს და მხოლოდ არყიანი ტონიკი შემიძლია მოგცე.“ მისმა ჟესტმა ძალიან ამაფორიაქა. არაყ-ტონიკი საზიზღარი დასაღვეია. სადღეგრძელოებს ვამბობთ – ერთად ყოფნის, მშვიდობის, ნასულების, სიცოცხლის, სიყვარულის. ემილი ბოლო სადღეგრძელოს გვთავაზობს: „ერთი წელი გავიდა. ახალი ხალხი ჩამოვიდა, ზოგი კი წავიდა მაგუსავე. ეს პატარა დასასრულია, პატარა დასასრულის ვთქვათ და დიდი დასაწყისის. ბედნიერ დასასრულს გაუმარჯოს!“ რომა ცარიელ ბოთლს ზღვაში ისვრის.

მერე სასაფლაოზე მივდივართ. ვერ ვიტყვი მაგუს სიკვდილმა თუ უკარნახა მის მეგობრებს თავიანთი ცხოვრება სხვაგვარად წარემართად. ზოგიერთს ეს ნამდვილად არ უქნია. მაგუს სიკვდილიდან რამდენიმე კვირაში მის ძმას სანახევროდ დამბლა დაეცა, ხველების წამლის და ასპირინის კომბინაციით, ვითომდა როგორც ჰეროინის შემცველი, ექსპერიმენტების გამო. მითხრეს, რომ დედამისმა სანატორიუმში წაიყვანა, მაგრამ მოარჩინეს, თუ იქ დარჩა, ეგ ალარ ვიცი. მაგუს სიკვდილის შემდეგ მეგობრობაც ეჭვის ქვეშ დადგა მისი საფლავის ქვაზე კამათის გამო. ემილიმ მაგუს უახლოესი მეგობრებისგან ფულის აკრეფა ითავა, ქვაზე მისი ფოტოსურათის ამოსატვირფად. ჩემი იქ ყოფნისას მაგუს საფლავის ქვა ჯერ კიდევ ცარიელია. ემილი წყენით მისხნის რომ, „ზოგმა“ საერთოდ უარი თქვა გადახდაზე. მე ვთავაზობ საჭირო თანხის გადახდას, რადგან მაგუ ჩემი მეგობარიც იყო. ემილი მეუბნება, რომ ერთი ადამიანისთვის ეს ზედმეტად გამოდის და, რომ მე სხვების მაგივრად არ უნდა ავიღო პასუხისმგებლობა. საბოლოოდ ემილის ფულს ვაძლევ, უსიტყვო შეთანხმებით.

რასაკვირველია, ჩემს არყოფნაში ბევრი რამ მოხდა, ზოგი რამ კი უცვლელად დარჩა. რომამ აზარტული თამაში დაიწყო. „ალარც ბანაობს და თმასაც ალარ იკრეჭს,“

ამბობს ემილი. ცოტა ხნის წინ რომამ ათასი ლარი მოიგო და გადაწყვიტა საერთოდ აღარ ეთამაშა. რამდენიმე კვირის წინ მოგებულზე ორჯერ მეტი წააგო. ემილის ვეკითხები, სად შოულობს რომა ფულს თამაშისთვის. „ის... რაღაცეებს ყიდის,“ ამბობს ემილი, დაკონკრეტების გარეშე, თუ რა ნივთებია.

ერთ დღეს მუნისა და გოშასთანაც ვატარებ. მუნის მშობლების ბინაში ვსხედვართ, მუსიკას ვუსმენთ, თან მუსიკაზე ვსაუბრობთ და ვუკრავთ. „ზოგჯერ მუსიკისთვის თავის დანებებას ვფიქრობ,“ ამბობს გოშა. „ამაზე ფიქრი მაშინ დავიწყე, როცა დეპრესიაში ვიყავი და ნერვების პრობლემა მექონდა. ახლა ოცდაექვსის ვარ; თუ რაიმე უნდა მოხდეს, მალე უნდა მოხდეს, მერე კი ვიფიქრე, ხომ არ დავანებო. მერე რამდენიმე საათი გადის და ცოტას გიტარაზე დავუკრავ და ისევ კარგად ვგრძნობ თავს. ან მუნის დაველაპარაკები და უკეთესად ვგრძნობ თავს. მუსიკალური ვიდეო-კლიპი 'ყველაფერი ქვემოთ მიექანება' იწყება იმით, რომ მე მეჯახება დიდი, ახალთახალი შავი მანქანა და მე ათას ნაწილად ვიშლება. მერე მუნი მოდის და კრეფს ამ ნაწილებს და იმ ადგილას მივყავარ, სადაც ისევ ამანყოფინა.“ გოშა თურქეთში იყო სამუშაოდ წასული, მიხსნის იგი. თხილს კრეფდა და პატარა სასტუმროში ცხოვრობდა სხვა მუშებთან ერთად. დღეში თხუთმეტ დოლარს უხდიდნენ და უფასო ბინა და საჭმელი ჰქონდა: „მაგრამ მერე ჩემმა ყოფილმა ცოლმა დამირეკა და მითხრა, რომ ნიკასთან დაკავშირებით პრობლემები იყო, რომ შინ უნდა დავბრუნებულიყავი, ჩემმა უფროსმა კი მითხრა, რომ, თუ სახლში წავიდოდი, უკან ველარ დავბრუნდებოდი. სახლში რომ დავბრუნდი, ნიკას არანაირი პრობლემა არ ჰქონდა.“ ის ბოლოს და ბოლოს განქორწინდა.

მუნიმ სიმღერის პირველ აკორდებს ჩამოკრა, ჯგუფ Gorillaz-ის კომპოზიცია „Clint Eastwood“. გოშა უცებ იწყებს სიმღერას – “ I ain't happy; I'm feeling glad / I got sunshine in a bag / I'm useless, but not for long / The future is coming on / It's coming on; it's coming on; it's coming on; it's coming on; it's coming on; it's coming on; it's coming on...“ [მე არ ვარ ბედნიერი; მე მიხარია/ მზის შუქი მაქვს ჩანთაში/ უსარგებლო ვარ, მაგრამ არა დიდი ხნით/ მომავალი მოდის/ ის მოდის; ის მოდის; ის მოდის; ის მოდის; ის მოდის; ის მოდის...] ბოლო ფრაზას ასე გაბმულად მღერიან რამდენიმე წუთის განმავლობაში, სანამ ორივეს სიცილი არ უტყდება.

გიას პატარა გოგონა ეყოლა. ის შვიდი თვისაა და მათი პატარა ოჯახის საქმეები კარგად მიდის. გიას სამუშაო აქვს და მიუხედავად იმისა, რომ ფული არც ახლა ეჭარბება, ფონს იოლად გადის. რომანიც და თენგოც გემზე არიან. ავთო ციხიდან გამოვიდა; მას შემდეგ, რაც მხოლოდ ერთი წელი მოიხადა, იგი და რამდენიმე სხვა პატიმარი პრეზიდენტმა შეიწყალა ამაღლება დღეს. გიორგიმ იშოვა სამუშაო კაზინოში. ჩივის, რომ გვიანობამდე ამუშავენ და ამის გამო მუდმივად დაღლილად გრძნობს თავს. დისკოთეკაზე ჩხუბი მოუვიდა და როცა შევხვდით თვალი ჩალურჯებული ჰქონდა. მთვრალი ყოფილა და არ ახსოვს რატომ იჩხუბა და ვისთან. დავითი, ძველი ქურდი, უკრაინაში თავის ქალიშვილსა და შვილიშვილებთან საცხოვრებლად წავიდა. სულ ეს არის, რაც შემძლია ავსხნა. ამ წიგნის მიზანი მომავლის წინასწარმეტყველება არ არის – მიუხედავად იმისა, ჩემი ინფორმანტები მას „მიალწევენ, თუ არა“. ასეთი წინასწარმეტყველება არც ჩემს ცოდნას და არც ჩემს განზრახვას არ შეესაბამება. მიზანი უფრო მომავლის ისეთად აღწერაა, როგორადაც ის აწმყოში, იმ მომენტებში გამოიყურება, რომლებიც უკვე ჩავლილია, თუმცა დატოვეს თავიანთი კვალი ცხოვრებაზე.

ჩემ გამგზავრებამდე, მე და ემილი ყავას ვსვამთ ბულვართან პატარა კაფეში. ჩვენი ბოლო საუბარი პროზაული თემების ირგვლივ ტრიალებს: გზები ქალაქის ცენტრში, რომელიც სადრენაჟო სისტემების შეკეთების გამო გადათხრილია, რას ემგვანებოდა ქალისა და დელფინის შვილი, ერთ-ერთი მშენებარე სასტუმროს წინ აყუდებული ამწე კრანის მსგავსება Star Wars [ვარსკვლავური ომები] რობოტთან, რომ ჩემი პასპორტის სურათში კონტრაბანდისტს ვგავარ, ზაფხულის სურნელი ჰაერში, სინანული, რომ დრო არ გვქონდა ერთად საბანაოდ წავსულიყავით. ის მეკითხება როდის შევძლებ კიდევ ერთხელ ბათუმში ჩამოსვლას ცოტა ხნით, ან უფრო დიდხანს დასარჩენად. პასუხს ვერ ვაძლევ. ჩვენ ორივეს გვჯერა, რომ კვლავ ოდესმე სადმე შევხვდებით, იმის უცოდინრად, თუ სად და როდის, ან იმ დროისთვის რა გვექნება გადახდენილი ჩვენს ცხოვრებაში. „ნებისმიერ შემთხვევაში, როცა დაბრუნდები ბათუმს ველარ იცნობ“, მეუბნება ემილი. „ყველგან რაღაცას აშენებენ.“ ის უსათუოდ მართალია.

იგი აეროპორტში მომყვება. დამშვიდობებისას ერთმანეთს ვეხვევით. მე ვეუბნები, რომ „კარგად მოიქცეს“. „ყოველთვის კარგად ვიქცევი“, ღიმილით მეუბნება, სანამ ხელს დამიქნევს და წავა. დარწმუნებული ვარ ის ფეხით დაბრუნდება ბათუმში, რათა მარშრუტკის ფული სხვა რამისათვის დაზოგოს. შეიძლება სულაც კრივის ხელთათმანებისთვის.

- Abu-Lughod, Lila. 1991. „Writing against culture.“ In *Recapturing anthropology*, ed. R. G. Fox, 137–163. Santa Fe, NM: School of American Research Press.
- Alexander, Catherine, and Victor Buchli. 2007. Introduction to *Urban life in post-Soviet Asia*, ed. Catherine Alexander, Victor Buchli, and Caroline Humphrey, 1–40. London: University College London Press.
- Amit, Vered, and Noel Dyck. 2012. Introduction to *Young men in uncertain times*, ed. Vered Amit and Noel Dyck, 1–35. New York: Berghahn Books.
- Amit-Talai, Vered, and Helena Wulff. 1995. *Youth cultures: A cross-cultural perspective*. London: Routledge.
- Appadurai, Arjun. 2004. „The capacity to aspire: Culture and the terms of recognition.“ In *Culture and public action*, ed. Vijayendra Rao and Michael Walton, 59–85. Palo Alto, CA: Stanford University Press.
- Arendt, Hannah. 1958. *The human condition*. Chicago: University of Chicago Press.
- . 1977. *Between past and future: Eight exercises in political thought*. New York: Penguin Books.
- . 1999. Introduction to *Illuminations*, by Walter Benjamin, 1–59. New York: Pimlico.
- Armstrong, Justin. 2010. „On the possibility of spectral anthropology.“ *Cultural Studies ↔ Critical Methodologies* 10 (3): 243–250.
- Aves, Jonathan. 1996. *Georgia: From chaos to stability?* London: Royal Institute of International Affairs.
- Baer, Leo. 2005. „Delirium associated with baclofen withdrawal: A review of common presentations and management strategies.“ *Psychosomatics* 46 (6): 503–507.
- Bardavelidze, Vera. 1984. „The institution of ‘mozmeoba’ (adoptive brotherhood): An aspect of the history of the relations between mountain and valley populations in Georgia.“ In *Kinship and marriage in the Soviet Union: Field Studies*, ed. Tamara Dragadze, 171–188. London: Routledge and Kegan Paul.
- Barker, Edele Marie. 2005. *Consuming Russia: Popular culture, sex, and society since Gorbachev*. Durham, NC: Duke University Press.
- Benjamin, Andrew, and Peter Osborne. 2000. *Destruction and experience: Walter Benjamin’s philosophy*. Manchester, UK: Clinamen Press.
- Benjamin, Walter. 1978. „A Berlin chronicle.“ In *Reflections: Essays, aphorisms, autobiographical writings*, by Walter Benjamin, 3–61. New York: Schocken Books.
- . 1999a. „Theses on the philosophy of history.“ In *Illuminations*, by Walter Benjamin, 217–253. London: Pimlico.
- . 1999b. „The storyteller: Reflections on the work of Nikolai Leskov.“ In *Illuminations*, by Walter Benjamin, 83–111. London: Pimlico.

- Berdahl, Daphne. 2009. *On the social life of postsocialism: Memory, consumption, Germany*. Bloomington: Indiana University Press.
- Bille, Mikkel, Frida Hastrup, and Tim Flohr Sørensen. 2010. *An anthropology of absence: Materializations of transcendence and loss*. London: Springer.
- Bloch, Ernst. 1986. *The principle of hope*. Vol. 1. Cambridge, MA: MIT Press.
- Borenstein, Eliot. 2008. *Overkill: Sex and violence in contemporary Russian popular culture*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Bourdieu, Pierre. 2000. *Pascalian meditations*. Palo Alto, CA: Stanford University Press.
- Bourgois, Philippe. 2003. *In search of respect: Selling crack in El Barrio*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourgois, Phillipe, and Jeff Schonberg. 2009. *Righteous dopefiend*. Berkeley: University of California Press.
- Boyer, Dominic. 2010. „From algos to autonomous: Nostalgic Eastern Europe as postimperial mania.“ In *Post-communist nostalgia*, ed. Maria Tedorova and Zsuzsa Gille, 17–29. New York: Berghahn Books.
- Boyer, Dominic, and Alexei Yurchak. 2008. „Postsocialist studies, cultures of parody and American stio.“ *Anthopology News*, November.
- Boym, Svetlana. 2002. *The future of nostalgia*. New York: Basic Books.
- Breslavsky, Anatoliy. 2009. „Youth and ‘the movement’: Social life in a rural district in Buryatia.“ *Inner Asia* 11 (1): 83–95.
- Buchanan, Jane. 2006. „Undue punishment: Abuses against prisoners in Georgia.“ *Human Rights Watch* 18 (8).
- Buchli, Victor. 2007. „Astana: Materiality and the city.“ In *Urban life in post- Soviet Asia*, ed. Catherine Alexander, Victor Buchli, and Caroline Humphrey, 40–70. London: University College London Press.
- Bucholtz, Mary. 2002. „Youth and cultural practice.“ *Annual Review of Anthropology* 31:525–552.
- Buckley, Mary, ed. 1997. *Post-Soviet women: From the Baltic to Central Asia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buck-Morse, Susan. 1991. *The dialectics of seeing: Walter Benjamin and the arcades project*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Charlesworth, Simon. 2000. *A phenomenology of working-class experience*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chindea, Alin. 2008. *Migration in Georgia: A country profile 2008*. Geneva: IOM International Organization for Migration.
- Clark, Katerina. 1981. *The Soviet novel: History as ritual*. Chicago: University of Chicago Press.
- Cole, Jennifer. 2001. *Forget colonialism? Sacrifice and the art of memory in Madagascar*. Berkeley: University of California Press.
- Cole, Jennifer, and Deborah Durham. 2008. *Figuring the future: Globalization and the temporalities of children and youth*. Santa Fe, NM: School for Advanced Research Press.
- Condee, Nancy. 2005. „Body graphics: Tattooing the fall of communism.“ In *Consuming Russia: Popular culture, sex, and society since Gorbachev*, ed. Adele Barker, 339–362. Durham, NC: Duke University Press.
- Crapanzano, Vincent. 2004. *Imaginative horizons: An essay in literary-philosophical anthropology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Creed, Gerald. 2002. „(Consumer) Paradise lost: Capitalist dynamics and disenchantment in rural Bulgaria.“ *Anthropology of East Europe Review* 20 (2): 119–125.

- Csordas, Thomas. 1994. *Embodiment and experience: The existential ground of culture*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Curtis, William Eleroy. 1911. *Around the Black Sea*. London: Hodder and Stoughton.
- Dalsgaard, Anne Line. 2004. *Matters of life and longing: Female sterilisation in northeast Brazil*. Copenhagen: Museum Tusculanum Press.
- Das, Veena, and Deborah Poole. 2004. *Anthropology in the margins of the state*. Santa Fe, NM: School of American Research Press.
- Davis, Colin. 2005. „Hauntology, spectres and phantoms.“ *French Studies* 59 (3): 373–379.
- Day, Sophie, Evthymios Papataxiarchis, and Michael Stewart. 1999. „Consider the lilies of the field.“ In *Lilies of the field: Marginal people who live for the moment*, ed. Sophie Day, Evthymios Papataxiarchis, and Michael Stewart, 1–24. Boulder, CO: Westview Press.
- de Certeau, Michel. 1984. *The practice of everyday life*. Berkeley: University of California Press.
- de Certeau, Michel, Luce Giard, and Pierre Mayol. 1998. „Ghosts in the city.“ In *The practice of everyday life. Vol. 2, Living and cooking*, by Michel de Certeau, Luce Giard, and Pierre Mayol, 133–144. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Derrida, Jacques. 2006. *Specters of Marx*. London: Routledge.
- Devlin, Paul. 2004. *Powertrip: Electricity is hope*. Artefact Films.
- Dragadze, Tamara. 1988. *Rural families in Soviet Georgia: A case study in Racha Province*. London: Routledge.
- Dudwick, Nora. 2003. „No guests at our table: Social fragmentation in Georgia.“ In *When things fall apart: Qualitative studies of poverty in the former Soviet Union*, ed. Nora Dudwick, Elisabeth Gomart, and Alexandre Marc, 213–263. Washington, DC: World Bank.
- Dunn, Elizabeth Cullen. 2004. *Privatizing Poland: Baby food, big business and the remaking of labor*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- . 2008. „Postsocialist spores: Disease, bodies, and the state in the Republic of Georgia.“ *American Ethnologist* 35 (2): 243–258.
- Durham, Deborah. 2008. „Apathy and agency: The romance of agency and youth in Botswana.“ In *Figuring the future: Globalization and the temporalities of children and youth*, ed. Jennifer Cole and Deborah Durham, 151–179. Santa Fe, NM: School for Advanced Research Press.
- Edensor, Tim. 2005. *Industrial ruins: Space, aesthetics and materiality*. Oxford: Berg.
- Ehn, Billy, and Orvar Löfgren. 2010. *The secret life of doing nothing*. Berkeley: University of California Press.
- Emirbayer, Mustafa, and Ann Mische. 1995. „What is agency?“ *American Journal of Sociology* 103 (4): 962–1023.
- Farmer, Paul. 2005. *Pathologies of power: Health, human rights, and the new war on the poor*. Berkeley: University of California Press.
- Ferre, Mariane C. 2004. „Deterritorialized citizenship and the resonances of the Sierra Leonean state.“ In *In the margins of the state*, ed. Veena Das and Deborah Poole, 81–117. Santa Fe, NM: School of American Research Press.
- Finn, Peter. 2005. „Georgia anticipates Bush visit.“ *Washington Post*, May 6. Fitzpatrick, Sheila. 1992. *The cultural front: Power and culture in revolutionary Russia*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Frederiksen, Martin Demant. 2006. „Blurred visions: Managing and imagining state, strategy and instability in a Georgian NGO.“ Field report, Moesgaard Library.
- . 2007. „Futures in the making: Hope among youth in Tbilisi.“ Master’s thesis, Moesgaard Library.

- . 2012a. „‘A gate, but leading where?’ In search of actually existing cosmopolitanism in post-Soviet Tbilisi.“ In *Post-cosmopolitan cities: Explorations of urban co-existence*, ed. Caroline Humphrey and Vera Skvirskaja, 120–141. New York: Berghahn Books.
- . 2012b. „Good hearts or big bellies: Dzmak’atcoba and images of masculinity in the Republic of Georgia.“ In *Young men in uncertain times*, ed. Vered Amid and Noel Dyck, 165–187. New York: Berghahn Books.
- Funch Hansen, Lars, and Helen Liesl Krag. 2002. *Nordkaukasus: Folk og politik I en europæisk grænseregion*. Copenhagen: Museum Tusculanum Press.
- Gal, Susan, and Gail Kligman. 2000. *The politics of gender after socialism: A comparative-historical essay*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Ghodsee, Kristen. 2005. *The red Riviera: Gender, tourism, and postsocialism on the Black Sea*. Durham, NC: Duke University Press.
- Gökay, Bülent. 1997. *A clash of empires: Turkey between Russian bolshevism and British imperialism, 1918–1923*. London: Tauris Academic Studies.
- Goldstein, Darra. 1999. *The Georgian feast: The vibrant culture and savory food of the Republic of Georgia*. Berkeley: University of California Press.
- Gordon, Avery. 2008. *Ghostly matters: Haunting and the sociological imagination*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Grant, Bruce. 2001. „New Moscow monuments, or, states of innocence.“ *American Ethnologist* 28 (2): 332–362.
- . 2010. „‘Cosmopolitan Baku.’“ *Ethnos* 75 (2): 123–147.
- Green, Sarah F. 2005. *Notes from the Balkans: Locating marginality and ambiguity on the Greek-Albanian border*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Grøn, Lone. 2004. *Winds of change, bodies of persistence: Health promotion and lifestyle change in institutional and everyday contexts*. Ph.D. thesis, Department of Anthropology and Ethnography, University of Aarhus.
- Grove, Chris. 2010. „The living future in philosophy.“ Working paper from the project *In Pursuit of the Future*. Available at <http://www.cardiff.ac.uk/socsi/futures/briefings.html>.
- Gulløv, Eva, and Susanne Højlund. 2003. *Feltarbejde blandt børn: Metodologi og etik I etnografisk børneforskning*. Copenhagen: Gyldendal.
- Gurung, Ghana, and Michael Kollmair. 2005. „Marginality: Concepts and their limitations.“ NCCR IP6 working paper No. 4.
- Hage, Ghassan. 2003. *Against paranoid nationalism: Searching for hope in a shrinking society*. Sydney: Pluto Press.
- Halliday, M.A.K. 1976. „Anti-languages.“ *American Anthropologist* 78 (3): 570–584.
- Hansen, Karen T., Anne Line Dalsgaard, Katherine V. Gough, Ulla A. Madsen, Karen Valentin, and Norbert Wildermut. 2008. *Youth and the city in the global south*. Bloomington: Indiana University Press.
- Harvey, David. 2000. *Spaces of hope*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Hemment, Julie. 2007. *Empowering women in Russia: Activism, aid, and NGOs*. Bloomington: Indiana University Press.
- Hobsbawm, Eric, and Terence Ranger. 1983. *The invention of tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Höjdestrand, Tova. 2009. *Needed by nobody: Homelessness and humanness in post-socialist Russia*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Humphrey, Caroline. 1999. *Marx went away—but Karl stayed behind*. 2nd ed. Ann Arbor: University of Michigan Press.

- . 2002. *The unmaking of Soviet life: Everyday economies after socialism*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- . 2007. „New subjects and situated interdependence: After privatisation in Ulan-Ude.“ In *Urban life in post-Soviet Asia*, ed. Catherine Alexander, Victor Buchli, and Caroline Humphrey, 175–208. London: University College London Press.
- . 2009. „The mask and the face: Imagination and social life in Russian chat rooms and beyond.“ *Ethnos* 74 (1): 31–50.
- Ingold, Tim. 2007. *Lines: A brief history*. London: Routledge.
- Ingold, Tim, and Jo Lee Vergunst. 2008. *Ways of walking: Ethnography and practice on foot*. Aldershot, UK: Ashgate.
- Ivy, Marilyn. 1995. *Discourses of the vanishing: Modernity, phantasm, Japan*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jackson, Michael. 1989. *Paths towards a clearing: Radical empiricism and ethnographic inquiry*. Bloomington: Indiana University Press.
- Jameson, Frederic. 1995. „Marx’ purloined letter.“ *New Left Review* 209:75–109.
- Jeffrey, Craig. 2008. „Waiting.“ *Environment and Planning* 26 (6): 954–958.
- . 2010. *Timepass: Youth, class and the politics of waiting*. Palo Alto, CA: Stanford University Press.
- Jeffrey, Craig, Patricia Jeffrey, and Roger Jeffrey. 2008. *Degrees without freedom? Education, masculinities and unemployment in North India*. Palo Alto, CA: Stanford University Press.
- Kay, Rebecca. 2006. *Men in contemporary Russia: The fallen heroes of post-Soviet change?* Aldershot, UK: Ashgate.
- „Key Indicators: Georgia.“ 2012. GeoStat. Available at <http://www.geostat.ge>.
- Kiblitkaya, Marina. 2000. „‘Once we were kings’: Male experiences of loss of status and work in post-communist Russia.“ In *Gender, state and society in Soviet and post-Soviet Russia*, ed. Sarah Aswin, 55–71. London: Routledge.
- Kideckel, David. 2008. *Getting by in postsocialist Romania: Labor, the body, and working-class culture*. Bloomington: Indiana University Press.
- Koch, Erin. 2006. „Beyond suspicion: Evidence, (un)certainly, and tuberculosis in Georgian prisons.“ *American Ethnologist* 33 (1): 50–62.
- . 2007. „Recrafting Georgian medicine: The politics of standardization and tuberculosis control in postsocialist Georgia.“ In *Caucasus paradigms: Anthropologies, histories, and the making of a world area*, ed. Bruce Grant and Lale Yalcin-Heckmann, 247–271. Berlin: LIT Verlag.
- Kotthoff, Helga. 1995. „The social semiotics of Georgian toast performances: Oral genre as cultural activity.“ *Journal of Pragmatics* 24: 353–380.
- Kracauer, Siegfried. 1969. *History: The last things before the last*. New York: Oxford University Press.
- Kuehnast, Kathleen, and Carol Nechemias, eds. 2004. *Post-Soviet women encountering transition: Nation building, economic survival, and civic activism*. Washington, DC: Woodrow Wilson Center Press.
- Kwon, Heonik. 2008. *Ghosts of war in Vietnam*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ledeneva, Alena. 2006. *How Russia really works: The informal practices that shaped post-Soviet politics and business*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Lemon, Alaina. 1998. „‘Your eyes are green like dollars’: Counterfeit cash, national substance, and currency apartheid in 1990s Russia.“ *Cultural Anthropology* 13 (1): 22–55.
- Lewis, Oscar. 1966. *La vida: A Puerto Rican family in the culture of poverty—San Juan and New York*. New York: Random House.

- Louw, Maria Elisabeth. 2007. *Everyday Islam in post-Soviet Central Asia*. London: Routledge.
- . 2010. „Dreaming up futures: Dream omens and magic in Bishkek.“ *History and Anthropology* 21 (3): 277–292.
- Lyon, Margot, and Jack Barbalet. 1994. „Society's body: Emotion and the 'somatization' of social theory.“ In *Embodiment and experience*, ed. Thomas Csordas, 48–69. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mandel, Ruth, and Caroline Humphrey. 2002. *Market and moralities: Ethnographies of postsocialism*. Oxford: Berg.
- Mannheim, Karl. 1972. „The problem of generations.“ In *The new pilgrims: Youth protest in transition*, ed. Philip Altbach and R. Laufer, 114–157. New York: David McKay.
- Manning, Paul. 2007. „Rose-colored glasses? Color revolutions and cartoon chaos in postsocialist Georgia.“ *Cultural Anthropology* 22 (2): 171–213.
- . 2009. „City of balconies: Elite politics and the changing semiotics of the post-socialist cityscape.“ In *City culture and city planning in Tbilisi: Where Europe and Asia meet*, ed. Kristof Van Assche, Joseph Salukvadze, and Nick Shavishvili, 71–102. Lampeter, UK: Mellen Press.
- . 2012. *Semiotics of drink and drinking*. London: Continuum.
- Markowitz, Fran. 2000. *Coming of age in post-Soviet Russia*. Champaign: University of Illinois Press.
- Mars, Gerald, and Yochanan Altman. 1987. „The cultural bases of Soviet Georgia's second economy.“ In *Constructive drinking: Perspectives from anthropology*, ed. Mary Douglas, 97–122. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mattingly, Cheryl. 1998. *Healing dramas and clinical plots: The narrative structure of experience*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mchedlishvili, Natalie. 2009. „Saakashvili opens construction of new Batumi opera house.“ *Georgia Today*, May 12.
- Mikaberidze, Alexander. 2007. *Historical dictionary of Georgia*. New York: Scarecrow Press.
- Mikadze, Irma. 2005. „Study of social representations of drug use/abuse and drug dependence among Tbilisi high school students and teachers.“ *Journal of the Association of Modern Scientific Investigations* 1 (5): 8–15.
- Miller, Daniel. 2005. „Materiality: An introduction.“ In *Materiality*, ed. Daniel Miller, 1–51. Durham, NC: Duke University Press.
- Mische, Ann. 2009. „Projects and possibilities: Researching futures in action.“ *Sociological Forum* 24:694–704.
- Miyazaki, Hirokazu. 2006. „Economy of dreams: Hope in global capitalism and its critiques.“ *Cultural Anthropology* 21 (2): 147–172.
- Montefiore, Simon Seebag. 2007. *Young Stalin*. New York: Vintage.
- Müehlfried, Florian. 2006. *Postsowjetische Feiern: Das Georgische Bankett im Wandel*. Stuttgart, Germany: Ibidem-Verlag.
- . 2007. „Sharing the same blood—culture and cuisine in the Republic of Georgia.“ *Anthropology of Food*, December. Available at <http://aof.revues.org/2342>.
- Munn, Nancy. 1992. „The cultural anthropology of time: A critical essay.“ *Annual Review of Anthropology* 21:93–123.
- Musharbash, Yasmine. 2007. „Boredom, time and modernity: An example from Aboriginal Australia.“ *American Anthropologist* 109 (2): 307–317.
- Muzetto, Luigi. 2006. „Time and meaning in Alfred Schütz.“ *Time and Society* 15 (1): 5–31.
- Nasmyth, Peter. 2006. *Georgia: In the mountains of poetry*. 3rd ed. London: Routledge.

- Navaro-Yashin, Yael. 2003. „'Life is dead here': Sensing the political in 'no man's land'“ *Anthropological Theory* 3 (1): 107–125.
- . 2007. „Make-believe papers, legal forms and the counterfeit: Affective interactions between documents and people in Britain and Cyprus.“ *Anthropological Theory* 7 (1): 79–98.
- . 2008. „Affective spaces, melancholic objects: Ruination and the production of anthropological knowledge.“ *Journal of the Royal Anthropological Institute* 15:1–18.
- Nazpary, Joma. 2001. *Post-Soviet chaos: Violence and dispossession in Kazakhstan*. London: Pluto Press.
- Nielsen, Morten. 2011. „Futures within: Reversible time and house-building in Maputo, Mozambique.“ *Anthropological Theory* 11 (4): 397–423.
- Ortner, Sherry. 2006. *Anthropology and social theory: Culture, power, and the acting subject*. Durham, NC: Duke University Press.
- Otiashvili, David, Peter Sarosi, and Gabor Somogyi. 2008. „Drug control in Georgia: Drug testing and the reduction of drug use?“ The Beckley Foundation Drug Policy Programme, Briefing Paper 15, May.
- Otto, Ton, and Poul Pedersen. 2005. *Tradition and agency: Tracing cultural continuity and change*. Aarhus, Denmark: Aarhus University Press.
- Oushakine, Serguei. 2002. *О муже(N)ственности [On Masculinity]*. Moscow: Novoe Literaturnoe Obozrenie.
- . 2009. *The patriotism of despair: Nation, war and loss in Russia*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Pedersen, Morten Axel, and Lars Højer. 2008. „Lost in transition: Fuzzy property and leaky selves in Ulaanbaatar.“ *Ethnos* 73 (1): 73–96.
- Pelkmans, Mathijs. 2006. *Defending the border: Religion, identity and modernity in the Republic of Georgia*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Pilkington, Hilary. 1994. *Russia's youth and its culture: A nation's constructors and constructed*. London: Routledge.
- Pinney, Christopher. 2005. „Things happen: Or, from which moment does that object come?“ In *Materiality*, ed. Daniel Miller, 256–273. Durham, NC: Duke University Press.
- Platt, Kevin. 2009. „The post-Soviet is over: On reading the ruins.“ *Republic of Letters* 1 (1). Available at <http://arcade.stanford.edu/journals/rofl/node/41>.
- Rai, Shirin, Hilary Pilkington, and Annie Phizacklea, eds. 1992. *Women in the face of change: The Soviet Union, Eastern Europe and China*. London: Routledge.
- Ramis, Harold. 1993. *Groundhog Day*. Los Angeles: Columbia Pictures.
- Reeves, Madeleine. 2007. „Travels in the margins of the state: Everyday geography in the Ferghana Valley borderlands.“ In *Everyday life in Central Asia: Past and present*, ed. Jeff Sahadeo and Russel Zanca, 279–293. Bloomington: Indiana University Press.
- Ries, Nancy. 2002. „'Honest bandits' and 'warped people': Russian narratives about money, corruption, and moral decay.“ In *Ethnography in unstable places: Everyday lives in the contexts of dramatic political change*, ed. Carol Greenhouse, Elizabeth Mertz, and Kay Warren, 276–316. Durham, NC: Duke University Press.
- Rosenberg, Daniel, and Susan Harding. 2005. *Histories of the future*. Durham, NC: Duke University Press.
- Rukhadze, Irakli, and Mark Hauf. 2009. „The Georgian economy under Saakashvili.“ *Financial Times*, March 21.
- „Saakashvili on 'link between organized crime and marginal opposition.'“ 2010. *Civil Georgia*, July 26.

- Sampson, Steven. 1996. „The social life of projects: Importing civil society to Albania.“ In *Civil society: Rethinking Western models*, ed. Chris Hann and Elizabeth Dunn, 121–143. London: Routledge.
- . 2002. „Beyond transition: Rethinking elite configurations in the Balkans.“ In *Postsocialism: Ideals, ideologies and practices in Eurasia*, ed. Chris Hann, 297–317. London: Routledge.
- Schütz, Alfred. 1967. *The phenomenology of the social world*. London: Heinemann Educational Books.
- Shatirishvili, Zaza. 2009. „National narratives, realms of memory and Tbilisi culture.“ In *City culture and city planning in Tbilisi: Where Europe and Asia meet*, ed. Kristof Van Assche, Joseph Salukvadze, and Nick Shavishvili, 59–70. Lampeter, UK: Mellen Press.
- Shaw, Rosalind. 2002. *Memories of the slave trade: Ritual and the historical imagination in Sierra Leone*. Chicago: University of Chicago Press.
- Shevchenko, Olga. 2002. „In case of fire emergency: Consumption, security and the meaning of durables in a changing society.“ *Journal of Consumer Culture* 2 (2): 147–170.
- Slade, Gavin. 2007. „The threat of the thief: Who has normative influence in Georgian society?“ *Global Crime* 8 (2): 172–179.
- Sneath, David, Martin Holbraad, and Morten Pedersen. 2009. „Technologies of the imagination: An introduction.“ *Ethnos* 74 (1): 5–30.
- Solnit, Rebecca. 2001. *Wanderlust: A history of walking*. New York: Penguin.
- Stewart, Kathleen. 1996. *A space on the side of the road: Cultural poetics in an „other“ America*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- . 2007a. *Ordinary affects*. Durham, NC: Duke University Press.
- . 2007b. „Still life.“ *Ethnologia Europaea* 35 (1–2): 91–95.
- Stoler, Ann. 2006. „Intimidations of empire: Predicaments of the tactile and unseen.“ In *Haunted by empire: Geographies of intimacy in North American history*, ed. Ann Stoler, 1–23. Durham, NC: Duke University Press.
- . 2008. „Imperial debris: Reflections in ruins and ruination.“ *Cultural Anthropology* 23 (2): 191–219.
- Strathern, Marilyn. 2005. *Kinship, law and the unexpected: Relatives are always a surprise*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Suny, Ronald Grigor. 1994. *The making of the Georgian nation*. 2nd ed. Bloomington: Indiana University Press.
- . 2009. „The mother of cities: Tbilisi/Tiflis in the twilight empire.“ In *City culture and city planning in Tbilisi: Where Europe and Asia meet*, ed. Kristof Van Assche, Joseph Salukvadze, and Nick Shavishvili, 19–58. Lampeter, UK: Mellen Press.
- Szmagalska-Follis, Karolina. 2008. „Repossession: Notes on restoration and redemption in Ukraine’s western borderland.“ *Cultural Anthropology* 23 (2): 329–360.
- „Tbilisi mayoral candidates’ TV debates.“ 2010. *Civil Georgia*, May 10. Tereskinas, Arturas.
2009. „Social suffering, post-Soviet masculinities and working-class men.“ *Socialiniai Mokslai* 64 (2): 79–86.
- Thrift, Nigel. 2004. „Intensities of feeling: Towards a spatial politics of affect.“ *Geografiska Annaler* 86B (1): 57–78.
- . 2005. „Beyond mediation: Three new material registers and their consequences.“ In *Materiality*, ed. Daniel Miller, 231–256. Durham, NC: Duke University Press.
- Todorova, Maria, and Zsuzsa Gille. 2010. *Post-communist nostalgia*. New York: Berghahn Books.

- Tsing, Anna. 1993. *In the realm of the Diamond Queen: Marginality in an out-of-the-way place*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Tuite, Kevin. 2005. „The Georgian banquet.“ Available at <http://www.mapageweb.umontreal.ca/tuitekj/publications/Tuite-supra.pdf>.
- Valentin, Karen. 2005. „Hanoi.“ *Tidsskriftet Antropologi* 47:33–43.
- Van Assche, Kristof, Joseph Salukvadze, and Nick Shavishvili, eds. 2009. *City culture and city planning in Tbilisi: Where Europe and Asia meet*. Lampeter, UK: Mellen Press.
- Varese, Federico. 1998. „The society of the vory-v-zakone, 1930s–1950s.“ *Cahiers du Monde Russe* 39 (4): 515–538.
- Verdery, Katherine. 1996. *What was socialism and what comes next?* Princeton, NJ: Princeton University Press.
- . 1999. *The political lives of dead bodies: Reburial and postsocialist change*. New York: Columbia University Press.
- . 2003. *The vanishing hectare: Property and value in postsocialist Transylvania*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Vigh, Henrik. 2006. *Navigating terrains of war: Youth and soldiering in Guinea-Bissau*. Oxford: Berghahn Books.
- Wacquant, Loïc. 2008. *Urban outcasts: A comparative sociology of advanced marginality*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Wardrop, Sir Oliver. (1888) 2004. *The Kingdom of Georgia: Travel in a land of women, wine and song*. London: Kegan Paul.
- Wedell, Janine R. 2003. „Mafia without malfeasance, clans without crime: The criminality conundrum in post-communist Europe.“ In *Crime's power: Anthropologists and the ethnography of crime*, ed. Philip C. Parnell and Stephanie C. Kane, 221–245. New York: Palgrave Macmillan.
- Wheatley, Jonathan. 2005. *From national awakening to Rose Revolution: Delayed transition in the former Soviet Union*. Aldershot, UK: Ashgate.
- Whyte, Susan Reynolds. 2002. „Subjectivity and subjunctivity: Hoping for health in eastern Uganda.“ In *Postcolonial subjectivities in Africa*, ed. Richard Werbner, 171–190. London: Zed Books.
- Willis, Paul. 1977. *Learning to labour: How working class kids get working class jobs*. Farnborough, UK: Saxon House.
- Yampolsky, Mikhail. 1995. „In the shadow of monuments: Notes on iconoclasm and time.“ In *Soviet hieroglyphics*, ed. Nancy Condee, 93–127. Bloomington: Indiana University Press.
- Yurchak, Alexei. 2006. *Everything was forever, until it was no more: The last Soviet generation*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Zakharova, Evgeniya. 2010. „Street life in Tbilisi as a factor of male socialization.“ *Laboratorium* 1:350–352.

აბაშიძე, ასლანი, 1, 9-10, 11, 30-40, 48, 51, 52, 57-58, 70, 74-78, 157-162, 180-181, 185

აბუ-ლულოდი, ლილა, 21

ადიქცია, იხ. დამოკიდებულება

აზარტული თამაშები, 44, 86, 194-195

ალკოჰოლის მოხმარება, იხ. სმა

ანთროპოლოგია: სოციალური ხელმოცარულობის, 186-187; დროის შესწავლის, 192-193

აპადურაი, არჯუნი, 110

არაფორმალური პრაქტიკები, 74-75, 178-179, 186-187

არენდტი, ჰანა, 20, 156, 184

არმსტრონგი, ჯასტინი, 17

არჩევნები, 66, 158, 162-163

აფექტი, 18-20, 135-136, 189

აჩრდილისებრ აკვიატება, 51-53, 136, 155, 176-183, 190-192

აჭარა, ავტონომიური რესპუბლიკა, 1, 7-9, 30, 74-75; ისტორიული კონფლიქტები, 34-38; ტურიზმი და რეკონსტრუქცია, 39, 162-167, 180-181

ახალგაზრდები, 16, 19, 144, 181-182, 187, 190-191; და დანაშაული, 69-70; პოსტ-საბჭოთა, 8-9, 12, 14-15, 177, 190

ბავშვები, 135-136, 141-144

ბავშვობა, 57-59

ბათუმი: საძმობები, 62; ისტორია, 32-40; რეკონსტრუქცია, 159-168, 192; როგორც ორსახოვანი ქალაქი, 9-10, 175-176, 186-187

ბარდაველიძე, ვერა, 61

ბაჩლი, ვიქტორი, 77

ბენიამინი, უოლტერი, 16-17, 180, 184-185

ბერდალი, დაფნე, 109, 179

ბილე, მიკელი, 155

ბლოხი, ერნსტი, 86, 124

ბნელი მხარე, 10, 46-48, 53-54, 87-88, 110, 120-121

ბოიერი, დომინიკი, 13, 20, 179

ბორენშტეინი, ელიოტი, 70

ბრესლავსკი, ანატოლი, 69-70

ბურგუა, ფილიპი, 187

ბურდიე, პიერი, 16, 188

გადასვლა, 9, 12-15, 23, 29-30, 178-182; გაზრდა, 57-58, 78-81; გამოსახულებები, 158-161, 166-167

გადაწერა, 32-33, 38-39, 47-51, 79, 168, 181

გამსახურდია, ზვიადი, 166

განათლება, 15-16, 80-81, 110, 135

გარდამავალი, იხ. გადასვლა

გასეირნება, 24, 33-34, 45-46

გოდსი, კრისტენ, 26

გორდონი, ავერი, 190

გრანტი, ბრიუსი, 178

გრინი, სარა, 185, 189

გროუვი, კრის, 19

გულოვი, ევა, 31

დადვიკი, ნორა, 8

დამოკიდებულება, 54, 114, 147

დამოკიდებულება: ნარკოტიკებზე, 89, 103 (იხ. ასევე თავის შეკავება; ფსიქოტროპული პრეპარატები); მეგობრებზე, 108; მშობლებზე, 80-81

დანაშაული, 9-12, 33-34 (იხ. ასევე ქურდობა); თავიდან აცილება, 52; ორ-

- განიზებული, 68-71, 73-74 (იხ. ასევე კანონიერი ქურდები); პოლიტიკური რეფორმები წინააღმდეგ, 30, 74-75; და ტატუ, 113-114
- დანი, ელიზაბეტ, 168, 178
- დაპატიმრება, იხ. პატიმრობა
- დარდი, 53-54, 86-87. იხ. ასევე დეპრესია
- დაშლა, 16-18; სხეულებრივი და გონებრივი, 22, 89, 97; მატერიალური, 39, 50, 77, 180
- დე სედტო, მიშელი, 22, 45, 50, 185
- დედები, 25, 95
- დეი, სოფი, 186-188
- დეპრესია, 10-11, 87, 97-98. იხ. ასევე დარდი
- დერიდა, ჟაკი, 170, 177
- დრაგაძე, თამარა, 62, 141
- დროითი მარგინალობა, 12, 18, 23, 132-133, 189-190, 193
- დროითობა, 12, 19
- დროის წყალვარდნილები, 22-23, 165-166, 168
- დურჰამი, დებორა, 181
- ედენსორი, ტიმი, 6, 30
- ევროპა, 57-58, 94, 184-185
- ეთნიკურობა, 7, 184, 189
- ემასკულაცია, 12, 52. იხ. ასევე მამაკაცურობა
- ენი, ბილი, 124
- ექიმები, 98, 104, 144-145, 146, 147
- ემშაკები, 29, 53, 78-79, 181-182
- ეჭვი, 15, 132, 147
- ვiii, ჰენრიკი, 16
- ვალენტინი, კარენი, 48
- ვარდების რევოლუცია, 23, 29, 39
- ვარეზე, ფედერიკო, 69
- ვერდერი, ქეთრინი, 12, 179
- ზრდასრულობა, 144; და მამობა, 141-142
- თავის შეკავება, 147-148, 156. იხ. ასევე დამოკიდებულება: ნარკოტიკებზე
- თაობები, 76, 81, 163, 175, 179-180, 181-184, 187
- თბილისი, 78-79, 95-96, 101-102, 103; სეზონური მუშები ...-დან 53, 85, 175; რეკონსტრუქცია, 166, 181; მოგზაურობები, 106-107, 108, 116
- თირკმლის კენჭები, 144, 145, 147, 155, 156, 171
- თრიფტი, ნაიჯელი, 169
- თურქეთი, 36-38, 45; ნარკოტიკების კონტრაბანდა, 60, 153; მუშაობა, 102, 136
- იამპოლსკი, მიხაილი, 32, 167
- იზოლაცია, 89, 105, 107. იხ. ასევე შეზღუდვა
- იმედი, 86-87, 124, 132; და ოცნებები, 87, 94; და მატერიალურობა, 159, 164-165; და სახელმწიფო, 159, 164, 168, 192
- ინგოლდი, ტიმი, 169
- იურჩაკი, ალექსეი, 12, 179
- კავშირებითი მატერიალურობა, 22, 169
- კავშირებითობა, 22, 132, 135-136, 142, 154-156, 169, 170. იხ. ასევე მყობადობა
- კანონიერი ქურდები, 67-68, 71-72, 78-79, 113-114, 126, 183. იხ. ასევე მათია
- კანონმდებლობა, 30, 178
- კიდეველი, დევიდი, 178
- კომუნისტები, 42, 92, 149
- კორუფცია, 158, 178
- კრაკაუერი, ზიგფრიდი, 22-23, 166, 168
- კრაპანძანო, ვინცენტი, 107-108, 171
- კრივი, 40, 56, 148, 150, 196
- კურტისი, უილიამ ელერი, 35, 36
- ლედენევა, ალიონა, 178
- ლემონი, ალაინა, 75
- ლოუვი, მარია, 188
- ლოდინი, 22, 87, 103, 124, 148, 188. იხ. ასევე მონყენილობა
- ლოფგრენი, ორვარი, 124
- ლუისი, ოსკარი, 187
- მამაკაცურობა, 12, 60; და ალკოჰოლი, 95, 156. იხ. ასევე ემასკულაცია
- მამები, 76, 140; საძმოები როგორც, 105-106, 143-144

მამობა, 135-136, 141-144
 მანდელშტამი, ოსიპი, 36, 48
 მანჰაიმი, კარლი, 181
 მარგინალობა, 6-7, 18-20, 165-166, 185-187, 189-190; დროითი, 12, 18, 23, 133- 189-190, 193; და ახალგაზრდობა, 191-192
 მართლმადიდებელი ეკლესია, 42, 137
 მარკოვიცი, ფრანი, 14-15, 80
 მატერიალურობა: და აფექტი, 171-172; და იმედი, 164; და ნანგრევები, 32, 39; და დრო, 17, 159, 165, 169
 მაფია: იმიჯი, 70; კანონმდებლობის წინააღმდეგ, 30; და მეთოდოლოგია, 26; და მუსიკა, 119; და გრძნეულება, 74. იხ. ასევე კანონიერი ქურდები
 მეგობარი გოგონები, 121
 მეგობრობა, 10, 52, 59-61, 80-81; და მეთოდოლოგია, 24. იხ. ასევე სამო
 მენინგი, პოლი, 46, 78, 168
 მეტინგლი, შერილი, 127
 მესხიერება, 80
 მიგრაცია, 89, 105
 მიში, ენი, 170
 მოლოდინი, *იხ. ლოდინი*
 მონტეფიორე, საიმონ სიბეგი, 48
 მორალი, 71, 154, 158. იხ. ასევე პატივისცემა
 მოსკოვი, 145, 148, 151, 154
 მონყენილობა, 11, 22, 86, 175-176, 188. იხ. ასევე ლოდინი
 მუსიკა, 89-94, 96-99, 101-103, 115-122, 138
 მუშარბაში, იასმინე, 175, 188
 მყობადობა, 86, 88. იხ. ასევე კავშირები
 ნავარო-იაშინი, იაელი, 188-189
 ნამსხვრევები, 17, 180. იხ. ასევე ნგრევა
 ნარკოტიკები, 56-61, 103, 120-121; როგორც დანაშაული, 37, 153; ურეცებო და ფსიქოტროპული, 103-105
 ნგრევა, 16-20, 46, 88, 177, 180-185, 193
 ნდობა, 42-43, 140-141; და მეგობრობა, 60; და სახელმწიფო, 165-167
 ნეონაციზმი, 42
 ნილსენი, მორტენი, 171

ნოსტალგია, 13, 18, 20, 109

ომი, 77, 82, 136, 157

პალიმფსესტი, 38

პაპატაქსიარხისი, ევთიმოსი, 185-187

პატივი, *იხ. ღირსება*

პატივისცემა: და სამოეზი, 61-63, 79; და მამაკაცურობა, 60; და ორგანიზებული დანაშაული, 70; და რეპმუსიკა, 119, 121; საკუთარი თავის პატივისცემა, 8. იხ. ასევე ღირსება; მორალი

პატიმრობა, 65, 75, 152-154. იხ. ასევე პოლიცია

პედერსენი, მორტენ აქსელი, 171, 179

პელკმანსი, მათაისი, 74, 158-162, 167, 189

პინი, ქრისტოფერი, 165-166

პლატი, კევინი, 179

პოლიტიკური ხედვები, 191

პოლიცია, 57, 113-114; და აბაშიძე, 9, 38, 74; და კორუფცია, 99; შიში, 72, 152, 153, 154. იხ. ასევე პატიმრობა

პოსტსოციალიზმი, 177, 182

პოტიომკინის სოფელი, 181

პროსტიტუტები, 55, 121

პროტესტანტიზმი, 41-43, 110, 116-117

რეკონსტრუქცია: და იკონოკლაზმია, 29-30; სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული, 6, 9, 29, 38-39, 159, 170; და ტურიზმი, 49, 180-181; გაუთვალისწინებელი შედეგი, 192

რელიგია, 7, 42-43, 140, 184, 189

რეფორმები დანაშაულის წინააღმდეგ, 30, 178

რაისი, ნენსი, 70-71

როზენბერგი, დანიელი, 13

რუსეთი და მიგრაცია, 101, 105-107, 136-137, 145; წარმოშობა, 61, 91; პოპ კულტურა, 52, 70, 114. იხ. ასევე ომი

საკაპშვილი, მიხეილი, 9-10, 23, 29, 30, 39, 48, 49, 50, 75, 137, 158-159, 161, 162-168, 180-181

სადღეგრძელო, 95, 156. იხ. ასევე სმა

საძმო, 10, 53, 59-61, 79-81; და დანაშა-
ული, 69-70; კულტურული წარმონა-
ვლობა, 61-62; და მამობა, 141-144;
და პასუხისმგებლობა, 63-66, 108.

იხ. ასევე მეგობრობა

სემპსონი, სტივენ, 179

სექსი პროსტიტუტებთან, 121

სიკვდილი, 131-132

სილარიზის კულტურა, 187

სლეიდი, გეგინი, 75

სმა: და ალკოჰოლიზმი, 114-114, 131-132;

სოციალური, 95-96, 146, 156

სნითი, დევიდ, 171

სორენსენი, ტიმ ფლორი, 155

სოციალური კონსტრუქტივიზმი: მი-
დგომა, 18-20

სოციალური შემდგომი ცხოვრება, 16-18,
23, 88, 176-177, 180-182, 191

სტიუარტი, კეთლინი, 135, 156, 190

სტიუარტი, მაიკლი, 186-188

სტოლერი, ენ, 16-17, 88, 180

ტატუ, 65, 68, 110-115, 183

ტრადიცია, 8, 52, 61-62, 79, 95-97; არქი-
ტექტურული, 164; და კრიმინალური
ქსელები, 69-70

ტურიზმი, 9, 11, 37-39, 49, 163, 192

უაითი, სიუზან რეინოლდსი, 132, 170

უილისი, პოლი, 187

უკრაინა, 71, 72

უმუშევრობა, 10, 49, 61, 76, 163, 187, 192

უორდროპი, სერ ოლივერი, 35, 48

უპოვრობა, 13, 52, 182-183

ურბანული რეკონსტრუქცია: და იკო-
ნოკლაზმი, 29-30; სახელმწიფოს
მიერ დაფინანსებული, 6, 9-10, 29,
38, 159, 170; და ტურიზმი, 49, 180-
181; გაუთვალისწინებელი შედეგი,
192-193

უშაკინი, სერგეი, 38, 184

ფენომენოლოგია, 18

ფერმე, მერიან, 188

ფსიქოტროპული პრეპარატები, 103-105.

იხ. ასევე დამოკიდებულება: ნარკო-
ტიკებზე

ქაჯები იხ. ეშმაკები

ქმედითობა, 18-20, 179, 181-182, 191

ქონდი, ნენსი, 114

ქორწინება: და ზრდასრულობა, 141-
143; და განქორწინება, 92; ზემოქმე-
დება, სამოქმედოების 61-62, 143

ქურდები, იხ. ასევე კანონიერი ქურდები.
ქურდობა, 54. იხ. ასევე დანაშაული.

ღირსება, 132; და სამოქმედო, 60, 61, 62,
79; და კრიმინალური სამოქმედო, 52,
60-61, 66, 70, 71, 168-169. იხ. ასევე
პატივისცემა

შათირიშვილი, ზაზა, 166

შევარდნაძე, ედუარდი, 38, 74

შეზღუდვა, 187. იხ. ასევე იზოლაცია
შემდგომი ცხოვრება, 16-18, 23, 88, 176-
177, 180-182, 191-192

შიში, 15, 106, 108

შმაგალსკა-ფოლისი, კაროლინა, 182-183

შუტცი, ალფრედი, 18, 22, 88, 125, 188

ჩამოშლა, 17, 79-81, 88

ჩარლზფორთი, საიმონი, 16

ცინგი, ანა, 19

ციხე, 152-154

ჯანმრთელობა, 144, 146, 147, 150

ჯეიმსონი, ფრედერიკი, 170, 177

ჯეფრი, კრეიგი, 16, 181

ჰამფრი, ქეროლანი, 13, 69, 182-183

ჰარდინგი, სიუზანი, 13

ჰასთარაპი, ფრიდა, 155

ჰეიგი, ლასანი, 165

ჰოიდესტრანდი, ტოვა, 24

ჰოიერი, ლარსი, 179

ჰოილუნდი, სიუზან, 31

ჰოლბრადი, მარტინი, 171

ჰორიზონტები, 170

ბლოსარიუმი

ალკოჰოლის სოციალური მოხმარება
აჩრდილისებრ აკვიატება
დამცავი ჭურჭელი
დაშლა
დემასკულინიზაცია
დროის წყალვარდნილები
იკონოკლაზმია
მამაკაცურობა
მოჩვენება
მყობადობა
ნაფეშქაშარი
ნგრევა
(ნ)ოსტალგია
პერიფერია
სოციალური შემდგომი ცხოვრება
ქართველი მართლმადიდებლობა
ქმედითობა
შეუცნობელი

Social Drinking
Haunting
Protective Cocoon
Decay
Emasculation
Cataracts of time
Iconoclasm
Masculinity
Ghost
Futurity
Tip
Ruination
(N)ostalgie
Hinterland
Social Afterlife
Georgian Orthodox
Agency
Blue

მარტინ დემანტ ფრედერიკსენი

არის ანთროპოლოგიის ასოცირებული პროფესორი აარჰუსის უნივერსიტეტის (დანია) კულტურისა და საზოგადოების დეპარტამენტში.

„მარტინ დემანტ ფრედერიკსენის ნაშრომში აღწერილია ბათუმი ვარდების რევოლუციის შემდგომ პერიოდში (2004-2010 წლები). ავტორმა რამდენიმე წელი გაატარა ბათუმში. ნაშრომის მომზადებისას მან გამოიყენა არსებული ლიტერატურა, მის მიერ მოპოვებული სხვადასხვა ცნობები, ფოტოსურათები, ჩატარებული ინტერვიუების და ჩართული დაკვირვების მასალები; ასევე, თავის დღიურებში აღწერილი ყოველდღიური გამოცდილება და პირადი განცდებიც.“

კვლევის ფოკუსში მოექცა უმუშევარი და ნაწილობრივ დასაქმებული 18-დან 25 წლამდე ასაკის ბათუმში მცხოვრები ახალგაზრდა კაცები; ანუ, პირველი პოსტსაბჭოთა თაობა, რომელიც არასტაბილურობის, სიღარიბესა და კრიმინალის პირობებში გაიზარდა. ვარდების რევოლუციის შემდეგ ისინი არსებობისათვის საჭირო რესურსებისთვის ბრძოლაში სახელისუფლებო ოპტიმიზმის წინაშე პირისპირ აღმოჩნდნენ“.

– რუსლან ბარამიძე, ისტორიის დოქტორი

აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის განათლების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროს უმაღლესი განათლების ხელშეწყობის პროგრამის ფარგლებში სოციალურ მეცნიერებათა მიმართულებით გამოიცა:

- თომას ჰილანდ ერიქსენი. მცირე ადგილები, ვრცელი საკითხები: შესავალი სოციალურ და კულტურულ ანთროპოლოგიაში. თბილისი. საქართველოს მაცნე. 2018.
- დონოვან რიპკემა. მემკვიდრეობის დაცვის ეკონომიკა: თემის ლიდერის სახელმძღვანელო. თბილისი. საქართველოს მაცნე. 2018.

